

Müminlerin Emiri

HZ. ALİ (a.s)

Yazan: Profesör Abdalbaki GÖLPINARLI

Yayına Hazırlayan: Muhammed MUCAHİDİ

Yayınevi: Ensariyan

YAYINA HAZIRLAYANIN ÖNSÖZÜ

Bütün hamdlar alemlerin rabbi Allah'a mahsustur. Salat ve selam yaratıklarının en hayırlısı Hz. Muhammed'e (s.a.a) ve Allah Teala'nın kendilerinden her türlü kötülüğü giderdiği ve tertemiz kıldığı Ehl-i Beyt'ine (a.s) olsun.

Elinizdeki bu kitap merhum Profesör Abdulkaki Gölpınarlı'nın 1978 yılında baskıya sunulmuş bir eseri olup aradan uzun bir süre geçmesi dolayısıyla nushalan tükenmişti.

Merhum Gölpınarlı, ömrünü İslam ve Ehl-i Beyt kültürüne hizmete adanmış, İslam'ın gerçek akaid ve inançlarını sağlam ve güvenilir kaynaklardan yararlanarak edebi kalemiyle müslümanlara aktarmaya çalışmıştır.

Niyeti Allah kullarına ihlasla hizmet etmek olduğu için Allah'ın lütfu, Resulullah ve Ehl-i Beyt alayhimusselamin teveccühleri neticesinde Türkiye toplumunu Ehl-i Beyt mektebiyle tanıştırmak yolunda eşsiz başarılar elde etmiştir.

Hız. Peygamber'in ilminin kapısı olan ve Peygamber'in, hakkında "Benim etim senin etin, kanını senin kanındır", "Ali'yi seven beni sever, onu inciten beni incitir" buyurduğu müminlerin emiri, Allah'ın galip arslanı, Resulullah'ın (s.a.a) hak vasisi olan Ali aleyhisselamin hayatı hakkında yazdığı bu eser de Merhum Gölpınarlı'nın değerli eserleri arasındadır.

Toplumsal ilişkilerin kolaylaşması ve baskının basitleşmesi neticesinde tebliğ işleri de kolaylaşmış ve yeni boyutlar kazanmıştır. Ama ne yazık ki, meydana gelen yeni ortamdan daha çok batıl ehli yararlanmakta ve hakka susamış insanlar bir çıkmazdan diğer çıkmaza doğru götürülmekte ve su adına kalem pınarından kirli akıntılar insanlara sunulmaktadırlar.

Bu ise kültür alanında çalışan müslümanların mesuliyetini artırmaktadır.

Bizlerin arzusu şudur ki, insanlar Hz. Ali (a.s)'ın şahsiyetini ve onun sözlerinden oluşan Nehc-ül Belağa kitabını ve diğer Ehl-i Beyt İmamlarını hakkıyla tanısınlar. Sonra bu mektebi diğer mekteplerle mukayese edip doğru olanı seçsinler. Çeşitli mezheplere mensup olan kardeş-lerimize de Ehl-i Beyt İmamlarını, Ehl-i Beyt'in düşman-olan olan Emevi, Abbasi ve benzerlerine bağlı muhaddis ve tarihçilerden değil, Ehl-i Beyt'e hakkıyla bağlı olan yazar-lardan öğrenip daha sonra bunları diğer sahabe ve tabiinle karşılaştırmalarını tavsiye ediyoruz.

İşte o zaman Ehl-i Beyt'in yüceliği ve Peygamber'in onlara tanıdığı ayrıcalığın sebebi anlaşılmış olacaktır. Bizce bu yol, Ehl-i Beyt mektebini tanımak için en kısa ve en verimli yoldur.

Elinizdeki bu kitap da bu nitelikteki bir yazarın güçlü kaleminin mahsulü olduğu için okuyucuların güvenle okuyabilecekleri değerli bir eserdir.

Biz, bu kitabın ihyasını bize nasip ettiği için Allah'a şükür ederken bu eserin basım ve yazımını üstlenen ve özellikle Merhum Gölpınarlı'nın çeşitli eserlerinin ihyasına öncelik vereceğini vaad eden Ensariyan Yayınevinin sahibi sayın Muhammed Taki Ensariyan'a da teşekkür etmek istiyoruz.

Kitabın Yeni Baskısının Özellikleri

- 1- Bu kitap daha iyi ve gelişmiş şekilde yeniden dizgiye velirdi.
- 2- Kitapta yeralan ayet ve hadis meallerini belirgin olması için siyahıyazıylazıldı.
- 3- Kitabın aslına sadık kalarak sadece dizgi ve baskı hataları düzeltildi.
- 4- Okuyucularımızın Merhum GÖLPINARLI'yı daha iyi tanımaları için o Merhum'un biyografisini de ekledik.
- 5- Bu kitaptaki kısaltmalar şunlardan ibarettir:
(s.a.a): Sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem. (a.s): Aleyhisselam.
(a.f): Acelellahu Teala fereceh (Allah zuhurunu yakın eylesin).
(r.a): Rahmetullahi aleyh.

Bu kitaptaki mezkur kaynaklar genelde eski baskılara göre verildiği için sayfa ve cilt numaraları yeni baskılarında fark olabilir.

Muhammed MUCAHİDİ 1417 H.K. 1996 Miladi

Ayetullah Subhani`nin Önsözü

İnsanlar iki kısımdır. Bir gurbu kendi zamanlarına aittir. Zira, sadece kendi zamanlarında dalga oluşturmuş, zaman ve şartlar değiştiğinde veya hayatları son bulunca onlardan hiç bir haber ve eser kalmamış veya çok az bir eser kalmıştır; şöyle ki, bir süre sonra onların isimlerine ancak kitaplarda rastlanabilir.

Ama bir grup insan da vardır ki, kendi zamanlarına değil de, bütün dünyaya aittirler. Dolayısıyla zaman geçtikçe onların şahsiyetleri de bir o kadar parlar. Öyle ki, onların bilgeliği, siyasetleri, hizmetleri gelecek nesillere örnek olur.

İslam'da Hz. Peygamber'den sonra bütün dünyaya ait olan ilk şahsiyet Hz. Ali'dir. İşte bu yüzden, Hz. Ali'nin (a.s) hakkında yüzlerce kitap, binlerce makale yazılmış ve sürekli hatipler minberlerde sıfatlarını saymışlardır; ama buna rağmen yine de onun hayatının çeşitli boyutlarında ulaşılmamış bir çok gizli yönler vardır. Günümüzün araştırmacıları ve yazarları bu yönleri aydınlığa kavuştur-mak için ellerine kalem almışlardır.

Evet, Ali'nin hayatının çeşitli boyutları vardır. Birinci yönü Ali'nin hakkında ayetler inmiş, onun makam ve mevkisini bildirmiştir.

İkinci yönü, Hz. Peygamber çeşitli münasebetlerde ve çeşitli yerlerde Alinin makam ve mevkisini beyan buyurmuştur.

Üçüncü yönü ise, uzun bir süre Hz. Ali'yle haşır-neşir olup onun içini ve dışını bilen Ali dostlarının onun hakkındaki görüşleridir.

Elbette ki bu üç yön çok önemlidir. Müslümanlar az-çok bunları duymuşlardır. Fakat bunlardan daha önemlisi müslüman olmayan ve yine Ali ile hiç bir irtibatı bulunmayan şahısların onu tanıtmasıdır. Biz burada gerçek Ali aşığı olup, Ali'ye gönül bağlayan ve onun hakkında kitap yazan iki örneğe işaret ediyoruz:

1- Lübnan'ın büyük hristiyan yazarlarından olan Core CORDAK Hz. Ali (a.s) hakkında "İnsanlığın Adalet Sesi" adında beş cilt kitap yazmış, Ali'nin sîret ve metodunu beyan ettikten sonra onu kamil ve varlık aleminde benzerine çok az rastlanan bir insan olarak tanıtmıştır. Kalbi Ali muhabbeti ve aşkıyla dolan bu yazar şöyle der:

"Ne olurdu ey dünya! Tüm güç ve kudretini seferber ederek her dönemde insanlık toplumuna akıl, fikir, ruh, beyan, güç ve yiğitlik açısından Ali gibi bir şahsı verseydin."¹

2- Darwin mektebinin en belirgin öğrencilerinden olup, üstadının aksine tabiat dışındaki her şeyi inkar edip ölünceye dek metaryalizm düşüncesini izleyen "Şibuli Şumeyyil" Hz. Ali'nin (as) şahsiyeti karşısında tazim etmekten başka çaresi kalmamış ve muvahhidlerin önderi Hz. Ali'nin (a.s) azametini ondört asırdan sonra tarih

¹ 1 - İnsanlığın Adalet Sesi, c.1, s.49. El-Gadir, c.6, s.308, Necef basımı.

sayfalarından öğrenmiş, onun fikri ve ilmi eserlerini hissetmiştir. O Hz. Ali (a.s) hakkında şöyle der:

"İnsanların imam ve önderi Ali b. Ebu Talib, yücelerin yücəsi, aslına (Resulullah'a) mutabık olan yegane ferttir. Doğu ve batı, geçmişte ve gelecekte hiç bir zaman onun benzerine rastlamamış ve rastlamayacaktır da."²

Ama o bu sonuca ulaşan ilk kişi değildir, ondan önce İkinci halife de, Hz. Ali halifenin ilmi ve sosyal sorunların hallettiğinde elinde olmaksızın şöyle diyordu:

"Analar artık Ali gibi bir şahsiyet doğamazlar."³

İbn-i Abbas ise şöyle der: Ali hakkında üç yüzden fazla ayet nazil olmuştur. Biz burada Hz. Ali'nin öğrencilerinden olup her halinde huzurunda bulunan Zırar b. Hamza'dan bir cümleyi zikretmekle yetiniyoruz:

Günümüz insanları maddi mekteplerden doymuş olup, kendisine örnek edecek ve kendisini doyuracak ilahi bir mektep aramaktadır.

Ali'yi tanımak ve tanıttırmak büyük bir hizmettir. Bu konuda büyük ve değerli yazarımız Merhum Pröf. Abdülbaki GÖLPINARLI türk toplumuna büyük hizmet etmiş ve yirmi yıl önce Ali'nin hayatını muteber ve güvenilir

² Savt-ul Adalet-il İnsaniyye, c.1, s.37.

³ El-Gadir, c.6, s.308. Necef basımı.

kaynaklardan çok güzel bir şekilde toplamış ve topluma sunmuştur. Şimdi o Merhum'un vefatından bir süre geçmesine rağmen bu kitap yeniliğini korumuştur.

Muhterem araştırmacımız Huccet-ül İslam Muhammed MUCAHİDİ bu kitabı yeniden gözden geçirip şimdiki haline getirmiştir. Biz Allah'tan hem müellifin ruhunun şad olmasını diliyor ve araştırmacımızın tevfikini istiyor, yayına hazırladığı yirmiye yakın kitabı gençlerimizin, mutalaa edeceklerini ümit ediyorum. Bu kitabın mutalaa edilmesiyle gençlerimizin Hz. Ali'nin yolunun izleyicileri olmaları ümidiyle...

Sunuş

Yıllar önce, Emîr'ül-Mü'minin Ali b. Ebu-Talib'in (a.s) doğumundan ebedilik alemine göçüşünedek, hayatını, kısa, fakat özlü bir halde yazmıştım; bu yazı, "Vatan" gazetesinde tefrika edilmişti. Ali dostları, bu kısa, fakat toplu, az, fakat öz tefrikanın bir kitap halinde yayımlanmasını istediler. Bu diziyi, yeniden, baştan sona kadar gözden geçirdim; gereken eklemeleri, düzeltmeleri yaptım; eser, yeniden yazıldı, yepyeni bir kitap oldu; Ali dostlarına, Ehlibeyt dostlarına sunmak üzere hazırlandı.

Dileğim, bu kitaptan sonra, Hz. Fâtıma (a.s) ile İmam Hasan ve Hüseyin'in (a.s) ve Hüseyin soyundan gelen İmamların (a.s) hâl tercemelerini, seçme sözleriyle ayn bir kitap halinde sunmaktır; ömrüm yeter mi, bilmem.

Niyyet ve gayret kuldân, tevîk Allah'tan, lütuf ve şefaât,
Hz. Resul-i Ekrem'den (s.a.a) ve Ehlibeytindendir (as).

Bu yolda sa'yedelim, sa'yimiz ola me'cûr, Bu yolda can
verelim, cânımız ola meşkûr.

Abdulbâkıy GÖLPINARLI

1 Sefer 1398

10

Ocak

1978

YAZARIN ÖNSÖZÜ

İnsanlar vardır; doğarlar, yaşarlar, ölürler, yaşayış
sayfasında bir izleri bile kalmaz, zaman alanında bir
sözleri bile söylenmez. Sanki doğmamışlardır, sanki
yaşamamışlardır. Bir yıldız aksa göz alır, bir kuş uça
kanadının sesi duyulur, halbuki bunlardan ne bir ses kalır,
ne bir nefes. Dünyâya gelmeselerdi hiçbir şey eksilmezdi,
gelmişlerdir, yer yüzünde, hiçbir fazlalık olmamıştır.

Halbuki insanlar vardır, ömürlerini sürüp bitirirler, fakat
zaman onlar için akar, düşünce onların hayatını örер, inanç
onlara bağlanır, düşmanlık onlara saldırır.

Vakit olur Tanrılaşır; zekâca çocuk insan oğlu, bunlar
için masallar uydurur, kanar, kandırır. Kafaca zekî insan
oğlu, bunlar için ordular toplar, ölür, öldürür. Fikirce

olgun insanoğlu, bunlar için incelemelere dalar, över övdürür, yerer, yerdirir.

Bunlann adlan toplumu sürükler, hâtıraları devletler kurar. Bunlar için kan dökülür, şan alınır. Bunlar için zulme göğüs gerilir, zulmedilir.

Bir muhitte sevilmezken bir muhitte bunlara tapılır. Bunları birisi yererken öbürü ölesiye sever. Tarih, sanki bunların öz mallandır, övülüş, yeriliş öz hakları. Bunlar,

17

gerçekten yaşamışlarsa, insanın çocukluk devrindeki yalanından doğmamışlarsa şüphe yok ki normalin üstündeki insanlardır; peygamberlerdir, erenlerdir, âşıklardır, sevgililerdir.

İşte İslâm tarihinde Ali (a.s) bunlann biridir, hattâ birincisidir. DahaHz. Peygamber (s.a.a) sağken o, ölesiye sevilen, öldürölesiye yerilen bir er olmuştu. Daha kendisi hayattayken mâbûduna candan inanan bu ere Tanrı demek cesaretini bulanlar çıkmıştı. Adına yıllarca minberlerde lânet edilirken o ad için can verenler vardı. "Yâ Ali meded" sözü, ümitsize ümit veriyor, hastaya şifa sunuyor, kuvvet, kudret kaynağı oluyordu.

Ümeyyeoğullarını bu ad yıktı, onların zulmünü, bu ad sahibinin oğlu Mazlum imam Hüseyin'in (a.s) kanı boğdu. Abbasoğulları saltanatını bu ad kurdu ve o İmparatorluğu, içten içe, gene bu ad çürüttü. Âl-i Büveyh'le Fâtımîler bu adla kuruldu, Safavîler bu adla belirdi, gelişti. Mezhep-

lerden bahseden kitaplar bu adla doldu, İslâm tarihi bu adla yazıldı, tasavvuf bu ada dayandı, İslâm felsefesi bu addan hız aldı, tasavvufi şiir bu adı andı. İsyancılar bu ad kopardı, ölümü bu ad hiçe saydı, kalkan, "Yâ Ali meded" dedi, düşen "Yâ Ali meded" duydu

Efsâneler, Ali'nin Zül-fekâar'ını gökten indirdi. Döldü-lünü göğe çıkardı. Bir taraflı ve tek görüşlü tarihler, onu olasıya yerdi, ölesiye sevdi. Fakat bugün Ali, artık tamamiyle tarafsız incelemenin, doğru görüşün konusu olmalıdır. Olmalıdır ama, doğrusunu söylemek gerekirse açıkça diyeceğiz ki bu iş, hâlâ yapılmadı. Ciddî geçinen yazarlar bile Ali'yi ya yalnız kahramanlık bakımından övmeye, yahut siyasette bir aciz timsali hâlinde görmede.

Hâlbuki Ali (a.s) kahraman olduğu kadar fedakârdı. Ferâgat sâhibi olduğu kadar doğruydı. Mücessem bir inanç olduğu kadar mütefekkindi. Alev gibi yakan bu er, sırasında şehir yeli gibi okşar, açar, akar su gibi yıkar, arıttırdı.

Şiddeti kadar merhameti, gönül alçaklığı kadar vakarı vardı. Ona bağlananlardan biri der ki:

Hepimizden alçak gönüllüydü, öyleyken gene de yanında, başımızda yalın kılınc var sanırdık, ürkerek otururduk.

Düşmanları bile üstünlüğünü inkâr edemezlerdi. Bilgisi sınırsızdı. Sözleriye fesahate, belâgate örnekti. O güzelim sözleri övenler, Tanrı sözünden aşağı, mahluk sözünden yukarı demek zorunda kalmışlardı.

Zulme baş eğmeyi şeref bilenler, bükemedikleri eli öpüp, başlarına koyanlar ne "Savaşın üstünü, zâlini pâdişaha karşı doğruyu söylemektir" diyen İslâm Peygamberinin sözünü anlarlar, ne Hüseyin'in can verişindeki şerefi duyarlar. Tıpkı bunun gibi siyaseti dalavereden, yalandan, düzenden, zulümden ibaret sayanlar da elbette Ali'yi siyaset bilmemekle, acizle töhmet altına almak istiyceklerdir. Zamanına kadar bozulan topluma düzene sokamamışsa, bu, ancak onun hîleye, düzene tenezzül etmemesinden meydana gelmişti. Halbuki Hz. Ali'nin Mâlik Eşter'e yazdığı emirnâme, onun tedbirde, idarede ne kadar olgun ve bilgin olduğunu gösteren en mühim bir vesîkadır.

İşte biz, bu yazımızda önce Hz. Ali'nin, Hz. Peygamber'in zamanındaki ve sonraki hayatını, tam tarafsız bir görüşle belirteceğiz. Ondan sonra da onun bir çok cephelerini gerçek vesîkalara ve kendi sözlerine dayanarak inceliyeceğiz. Herhalde okuyucularımıza, şimdiyedek bildiklerinden, duyduklarından fazla bir şeyler sunacağımızı sanıyoruz. Yazımız, bir gerçeğin tarafsız hikâyesi, hâdiselerin gerçek aksi olacak. Yazılanımız, târihî roman değil, ancak târihi tefrikadır. Sayfa sayfa Hz. Ali'nin (a.s) hayatı gözlere görünecek, yazı şekline bürünecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM:

Hız.Ali (a.s) Hicretten Önce

Ebû-Tâlib oğlu Emîr'ül-Mü'minin Ali (a.s), on iki İmâm'ın birincisidir. Babası, Hâşim oğlu Abdülmuttalib'in, yâni Hz. Muhammed'in (s.a.a) ceddinin oğlu Ebû-Tâlib, annesi, Hâşim oğlu Esed'in kızı Fâtıma'dır.

Ebû-Tâlib'in asıl adı, bâzılarınca İmran'dır. Fakat bu rivayet, zayıftır. Adı, künyesidir diyenler de vardır.⁴

İmâm Ali (a.s) kardeşleri Tâlib, Akil ve Ca'fer'den küçüktür. Ebû-Tâlib'in bu dört oğlunun her biri, öbüründen on yaş, böylece de ilk oğlu olan Tâlib, Ali'den otuz yaş büyüktür. Hepsinin de anneleri, Esed kızı Fâtıma'dır.

Fâtıma, Hâşim oğullarından olup kendi soyundan birine varan ilk kadındır. Hz. Muhammed (s.a.a) onu çok severdi, ana derdi ona. Vefat ettiği zaman, kendi gömleğiyle sardırılmış ve kabre bizzat kendisi yerleştirmiştir. Tâlib, müşrikler tarafından Bedir savaşına katılmaya zorlanmış, fakat kabûl etmeyip şehirden çıkmış, bir daha da ondan bir haber alınmamıştır. Ebû-Tâlib'in soyu, diğer evlâdından yürümüştür.

⁴ Cemâleddin Ahmed ibn-i Aliyy ibn-il-Hüseyn ibn-i Aliyy - ibn-i Mühennâ: "Umdetüt-tâlib fî esnabı Âl-i Ebî-Tâlib," Necef baskısı, 1918- 1337, s. 4-5.

Ali (a.s) Fil yılının otuzuncu senesi Recebinin on üçüncü Cuma günü Mekke'de, bir çok tarihçilerin rivayetine göre, kâ'be'nin içinde doğmuştur (29.7.599).

Hız. İmam, doğduktan sonra anneleri Fâtıma, kendi babasının adı olan ve anlam bakımından arslan demek olan "Esed", bir rivayete göre de aynı mânaya gelen "Haydar" adını verdi.

Hız. Peygamber (s.a.a), Ali'nin doğumunu duyunca Ebû-Tâlib'in evine geldi, Ali'yi kucağına aldı, dilini, ağzına verip emzirdi. Adını sordu. Fâtıma, Esed koymak istiyorum deyince Hazret-i Muhammed, hayır buyurdu, onun adı Ali'dir. Fâtıma da bu adı, hâtiften duymuştu. İsmi Ali koydular. Lâkapları, arslan mânâsına gelen "Haydar", Allah'ın üstün arslanı anlamına gelen "Esedullâh-il-gaalib" ve Tanrının rızasını kazanmış demek olan "Murtazâ"dır. Hız. Peygamber (s.a.a) Tebük savaşına gidecekleri vakit, Ali'yi Medîne'de halife bırakmışlardı. Hız. Ali, Ey Allah elçisi, beni kadınlarla çocuklara mı halife bırakıyorsun diye savaşa katılmak istediğini imâ edince Hız. Peygamber (s.a.a) "Râzı değil misin yâ Ali, sen, bana, Hârunun, Mûsâ'ya ne menziledeyse o menziledesin, ancak benden sonra peygamber yok" buyurunca, Ali, râzı oldum demişti. "Murtazâ" lâkabı, bu yüzden kaldı.

Künyeleri, "Ebû-Hasan" ve "Ebû-Turâb"dır Araplarda âdet olduğu veçhile ilk oğulları olan İmam Hasan'ın adına nisbetle Hasan'ın babası anlamına gelen "Ebû-Hasan" künyesiyle tanınmıştı. "Ebû-Turâb", toprak babası

demektir. Bu künyeyi, kendilerine, Hz. Peygamber vermişti. Bu yüzden, bu künyeyi çok severlerdi.

Buhârî'nin tahrîç ettiği bir hadîse göre bir gün Hz. Peygamber, kızı Fâtîma'nın evine gelmiş, Ali'yi görememiş, Amcanın oğlu nerde diye sormuştu. Hz. Fâtîma, birbirimize biraz kızdık, kalkıp gitti buyurmuş. Hz. Peygamber, birisine, git, bak bakalım nerde demiş; o adam gelip Mescitte yatıyor diye haber vermişti. Hz. Peygamber, kalkıp mescide gidince görmüş ki yatmış, uyuyor; ridâsı sırtından düşmüş, vücûdü toza toprağa bulanmış. Bunun üzerine eliyle tozu toprağı silkip "Kalk ey Ebâ-Turâb, kalk ey Ebâ-Turâb" buyurarak iltifat etmişler. Bu Künye, buyüzden kalmış.⁵

Fakat Tabarî târihine, Ahmed-ibn-i Hanabel'in "Müsned" ine, Halebî'nin "Siyer" ine, "Târîh-ül-Hamîs "e ve "Er-Riyâz'u-Nadîra" ya göre Hz. Peygamber, Hi cretin ikinci yılında Uşeyre savaşında Ali'yi toprağa uzanmış, tozlara bulanmış yatıyor görmüş, "Kalk otur, ey Ebâ-Turâb" buyurmuştur. Bu hadîs, Yâsir oğlu Ammâr'dan tahrîç edilmiştir.⁶

Bir kıtlık yılında, Hz. Peygamber, diğer amcası Abbâs'a: "Gidelim de, Ebû-Tâlib'in yükünü hafifletelim" buyurmuş, beraberce gidip oğullarından birer tanesini almayı teklif etmişlerdi. Ebû-Tâlib, oğullarından Akil'i çok severdi; onu bana bırakın da ne yaparsanız yapın demiş, bunun üzerine Abbas, Ca'fer'i, Hz. Peygamber de Ali'yi almıştı. Ca'fer,

⁵ al-Necrîd-üs-Sarîh il AMdis-il-Câmi'is-Sahih; Mısır 1323, c.1, s. 43.

⁶ Umdetüt-Tâlib, s. 44; Seyyid Muhammed Sâdık Âlû Bahr-il Ulûm'unNotu, 1.

Müslüman oluncayadek, Abbâs'ın evinde kaldı. Ali de Hicrete kadar Hz. Peygamber'in evinden ayrılmadı. Bu suretle Ali, beş yaşından itibaren tam on sekiz yıl, Hz. Peygamber'in terbiyesi altında kalmıştı.

Hz. Peygamber'in, halkı, Müslümanlığa dâvet etmeye memur olduğu gün, akşam üstü, ilk olarak zevceleri Hz. Hatîce Müslüman olmuş, ertesi sabah da Ali, İslâmını izhâr etmişti.

Hz. Peygamber'e, "Mensup olduğun soydan, sana en yakın olanları korkut"⁷ meâlindeki âyet inince Hz. Muhammed, Hâşim oğullarını çağırdı. Gelenler, kırk kişi kadardı. Onları ağırladı, hazırlanan yemeği onar onar yediler.

Yemekten sonra "Ben, bütün insanlara, Tanrı elçisi olarak gönderildim. Ulu ve Yüce Allah, mensup olduğum soydan, bana en yakın olanları korkutmamı buyurdu. Allah'tan başka yoktur tapacak demezseniz sizi azabından kurtaramam" buyurdu. Amcası Ebu-Leheb, bizi bunun için mi çağırdın dedi ve yakışmayacak sözler söyledi. Gelenler de dağılıp gittiler. Bu vak'a üzerine, Ebû-Leheb'in düşmanlığı büsbütün arttı. Hattâ karısı Ümmü Cemil, dikenleri toplar, demet yapar, hurma lifinden bir iple bağlayıp sırtına alır, Hz. Muhammed'in geçeceği yollara döşerdi. Buyüzden, 111. Sure indi.

Hz. Muhammed, Hâşim oğullarını bir kere daha çağırdı. Yedirdi, içirdi. Sonra: "Ey Abdül-Muttalib oğulları" dedi, "Bana itâat edin, yeryüzüne hâkim olun. İçinizden kim

⁷ Şurâ suresi, ayet, 214.

bana yardım eder, bu işte beni kuvvetlendirirse kardeşim, vasîm, vezîrim, vârisim ve benden sonra halifem olur" buyurdu. İçlerinden hiç biri cevap vermedi. En küçükleri olan Ali, ayağa kalkıp, dedi: "Ey Tanrı elçisi" dedi, "bu işte ben sana yardım edeceğim." Hz. Peygamber (s.a.a) "Otur" buyurdu ve sözünü bir kere daha tekrarladı. Gene Ali'den başka cevap veren çıkmadı. Üçüncü defasında Hz. Rasulullah, Ali'ye "Otur" buyurdu; "Artık kardeşim, vâsinı, vezîrim, vârisim ve benden sonra halifem sensin".

Gelenler, dönerlerken Ebû-Tâlib'e, kardeşinin oğlunun dinine girersen oğlun, sana emîr olacak diyerek onunla alay ettiler. Rivâyet edilmiştir ki: Hz. Muhammed (s.a.a) onları çağırırmıştı. Kırk beş kişi gelmişti. Ebû-Leheb de içlerindeydi; dedi ki: Yâ Muhammed, bunlar, amcaların, amca oğulların, bir araya geldiler, ne söyleyeceksen söyle.

Hz. Peygamber, ayağa kalkıp Allah'ı övdü, sonra, "Korkutan, yakınlarına yalan söylemez. Kendisinden başka tapacak bulunmayan Allah'a andolsun ki ben, bilhassa size Allah elçisi olarak gönderildim, umumi olarak da bütün insanlara. And olsun Allah'a nasıl uyuyorsanız öylece de öleceksiniz, nasıl uyanıp kalkıyorsanız öylece de tekrar diriltileceksiniz; nasıl, türlü türlü işlerde bulunuyorsanız öylece de soruya çekileceksiniz. İyiliğe karşılık iyilik bulacaksınız, kötülüğe karşılık kötülük. Cennet de ebedîdir, cehennem de. Siz, ilk korkuttuğum kişilersiniz" buyurdu. Oların bir kısmı inandı, Müslüman oldu.

Îmânını ilk izhâr eden, Ali'ydi. Hz. Muhammed, pazartesi günü, halkı dâvete memur oldu, Ali, Salı günü, îmânını izhâr etti.

İbnü Abdül-Birr, "al-îstîâb" da, Afifü'l-Kindî'den rivayet ederek demiştir ki: Ben ticaretle uğraşırdım. Hacca gittim, bazı şeyler almak için Abdülmuttalib oğlu Abbâs'ın yanına gittim. Bu sırada birisi çıktı, namaza durdu. Onun geldiği taraftan bir kadın geldi, onun arkasına geçti, o da namaza durdu. Derken aynı taraftan, ergenlik çağına gelmek üzere bulunan bir genç çocuk geldi, yanına geçti, namaza durdu. Abbas'a, bu nedir dedim, ne yapıyorlar? Abbâs dedi ki, bu, Abdülmuttalib oğlu Abdullah'ın oğlu Muhammed'dir ve kardeşimin oğludur, namaz kılıyor. Peygamber olduğunu sanıyor. Peygamberliğini kabûl eden de ancak arkasında duran zevcesiyle yanında duran, amcasının oğlu.

Hz. Muhammed, Müslümanlığı yaydıkça ve Müslümanlık yayıldıkça müşrikler, geleneklerinin yok olacağını düşündüler, Abdü-Menâf oğlu Rabîa'nın oğulları Utbe ve Şeybe, Ümeyye oğlu Harb'in oğlu Ebû-Süfyan. Ebû'l-Buhterî, Mugıyra oğlu Hişâm'ın oğlu Ebû-Cehl ve amcası Velîd, Vâil oğlu Âs ve diğer Kureyş uluları, Ebû-Tâlib'e başvurdular, Muhammed'in önüne geç, bizim putlarımızın aleyhinde bulunmasın dediler. Ebû-Tâlib onları tatlı sözlerle yatıştırdı.

Hz. Muhammed, din uğruna çalışmasına devam ederken tekrar Ebû-Tâlib'e müracaatla bu işin kötüye gideceğini, Hz. Muhammed'i, bu işten vazgeçirmesini söylediler. Ebû Tâlib, Hz. Muhammed'e, bu hususta bir kaç söz söyledi. Hz. Muhammed, Amca dedi, ben memurum, istersen

sende beni koruma, ben, gene de işime devam edeceğim. Ebû-Tâlib, Hz. Muhammed'in, dolu dolu olan gözlerine baktı, sözlerini duydu, pek müteessir oldu. Yarı ağlamalı bir sesle Kardeş oğlu dedi, sen işine bak. Ben sağ oldukça onlar, hiçbir şey yapamazlar sana.

Hz. Muhammed'in peygamberliğinin yedinci yılı. "Dârü'n-Nedve" dedikleri topluluk yerine toplanıp görüşen Kureyş büyükleri, Hâşim oğullarıyla, Abdülmuttalib oğullarıyla konuşmamaya, selâmlaşmamaya, alım-satımda bulunmamaya karar verdiler. Muhammed'i öldürülmek üzere kendilerine teslim ederlerse onlarla görüşüp konuşacaklarını, aksi takdirde verdikleri kararda sebat edeceklerini bir kâğıda yazıp bu kâğıdı, kâ'be'ye astılar. Bütün Hâşim oğullarını, Şa'bu EbîTâlib (Ebû Tâlib mahallesi) denen mahallede, âdeta muhasara altına aldılar, başka yerlerdeki Müslümanlar da, olağanüstü bir sıkıntıya, bir hakarete, bir baskıya uğradıklarından evlerinden çıkıp bu mahalleye göçtüler. Bu suretle Ebû-Leheb'le Abdülmuttalib oğlu Hâris'in oğlu Ebû-Süfyan'dan başka, mü'min, kâfir, bütün Hâşim ve Abdülmuttalib oğulları o mahallede toplandı. Bu muhasara, üç yıl sürdü. Hac mevsimlerinde, Hâşim oğullarının alış-verişine bile mâni oluyorlardı. Sonucu, müşriklerden bazı kimseler, onlarla akrabalığımız var dediler. Bu yaptığımız şey zulümdür diye söylenmeye başladılar. Hz. Muhammed de, kâ'be'ye asılan kâğıdın, güve tarafından tamamiyle yendiğini söyledi. Gidip baktılar, gerçekten de kâğıtta yalnız "Bismike Âllâhümme" sözü kalmıştı. Bunun üzerine bu kuşatmayı kaldırdılar.

Hız. Muhammed'in, Peygamberliğinin ilânının onuncu yılı, Ebû-Tâlib vefat etti. Vefatından önce, oğullarına, ve bütün Hâşim oğullarına, Hız. Muhammed'e yardım etmelerini, onu korumalarını, ona uymalarını vasiyet etti ve Hız. Muhammed'in gerçek peygamber olduğunu açıkça bildiren şiirler okudu. Ebû-Tâlib'in vefatı Şa'ban'ın onuncu, yahut Ramazan ayının yedinci günüydü. Ondan bir ay, yahut üç gün sonra da Hız. Muhammed'in sevgili zevcesi ve Hız. Fâtıma'nın anası mü'minler anası Hadîcet'ül-Kübrâ, vefat etti. Ebû-Tâlib gibi bir amcadan ve Hatîce gibi bir eşten ayrılan Hız. Muhammed, pek müteessir oldu. Bir yandan da müşriklerin, inananlara revâ gördükleri ezâ ve cefâ çoğaldıkça çoğaldı.

Bu yüzden bu yıla, gam-gussa yılı anlamına gelen "Senetü'l-Huzun" denildi

Hız. Ebû-Tâlib'in, cenâb-ı Peygamber'e (s.a.a), ihlâs ile inandığında hiçbir şüphe yoktur. Hız. Peygamber'i (s.a.) canla-başla koruduğu, bu muhâsara sırasında oğlu Ali'yi, Hız. Peygamber'in yatağında yatırdığı, kendisinin, yalın kılıç, evin çevresinde dolaşıp herhangi bir sû-i kasdı önlemeye çalıştığı, îmânını apaçık belirten şiirler söylediği meşhûrdur. İmâm Hasan soyundan Abdü'l-Azîm, sekizinci imâm Aliyyü'r-Rızâ'ya (a.s), Ebû-Tâlib'in îmân edip etmediğini sormuş, İmâm, mü'min olduğunu bildirmiştir. Altıncı İmâm, Hız. Ca'fer'us-Sâdık (a.s), "Ashâb-ı Kehf, imanlarını gizlediler; Allah onlara iki kat ecir verdi; Ebû-Tâlib de onlar gibidir" buyurmuştur. İbn-i Abbâs, Ebû-

Tâlib'in, vefât ederken şehâdet getirdiğini, babasından rivâyet eder.⁸

Kur'ân-ı Mecîd'in 28. Sûresinin (El-Kasas), "Şüphe yok ki sen, sevdiğini doğru yola sevkedemezsin; fakat Allah, dilediğini doğru yola sevkeder ve O'dur hidâyete erecekleri daha iyi bilen" meâlindeki 56. âyet-i kerîmesinin Ebû-Tâlib hakkında indiğini söyleyenler varsa da bu âyet-i kerîme Medîne'de, Abdimenâf oğlu Nu'mân'ın oğlu hars hakkında inmiştir. Ebû-Tâlib ise mekke'de vefât etmiştir.⁹ Hz. Peygamber'in, O'nu yıkamaları, defnetmeleri, bilhâssa zevceleri Esed kızı Fâtıma'nın, yâni Ali'nin (a.s) annelerinin, vefâtına dek O'nun nikâhı altında ve evinde kalmaları, imânına şüphe getirmez delîllerdir.

⁸ Bihârü'l-Envâr; El-Gadir v.s.

⁹ Mecma'ul-Beyân, c.7, s. 250-260, Sefînetü'l-Bihâr, c.2, s. 87-90.

İKİNCİ BÖLÜM:

H. Ali (a.s) Hicret ve Hicretten Sonra

H. Muhammed (s.a.a), ashâbının çektiği ezâyı görüp onlara, Habeş diyarına göçmek üzere izin verdi. Ebû-Tâlib oğlu Ca'fer'le yetmiş kişi, Habeş ülkesine sığındı. Bu yüzden H. Muhammed (s.a.a), Mekke'de pek yalnız kaldı. Bu arada, hac mevsiminde, H. Muhammed (s.a.a), medîne'lilerle görüştü. Onların bey'atlerini aldı. Medîne'ye göçmeyi kararlaştırdı. Ashabına da, medîne'ye göçmek için izin verdi.

Sahâbe, birer-ikişer medîne'ye göçmeye başladı. H. Muhammed (s.a.a), bu sûretle büsbütün yalnız bir duruma düştü. Tam bu sırada, müşrikler, bu işi kökünden halletmek için "Dârü'n-Nedve" de toplandılar. Kureyş ululanndan Ebû-Cehl, Âs oğlu hakem, Ebû-Leheb, Halef oğlu Ümeyye, Halef oğlu Übeyy, bu toplantıda bulunanlardandı. H. Muahhamed'i öldürme hususunda her biri bir söz söyledi. Nihayet Ebû-Cehl, her kabîleden bir yiğit seçelim, gece karanlığı basınca hep birden evine girip üstüne saldırsınlar. Öldürülünce Hâşim oğullan, kim öldürdü diye sordukları vakit hepsi birden, biz derler. Kanı, bütün boyların boynunda kalır, bütün boylarla savaşırlar, diyet'e râzı olurlar dedi. Bu re'yi kabûl ettiler. Kimseye söylememeyi kararlaştırdılar. Öldürecek adamları seçtiler, geceyi tayin ettiler, dağılıp evlerine gittiler.

H. Muhammed (s.a.a) o gece Ali'yi çağırdı. "Bu gece Rabbimin emriyle Mekke'den göçeceğim ve Sevr mağrasında gizleneceğim, sen de benim yatağında

yatacaksın, ne dersin" buyurdu. Ali, bu sözü duyunca gülmüseyerek, yere kapandı, şükür secdesini yerine getirdi. Secdeden kalkınca memnûniyetle, "Gözüm, kulağım, yüreğimin başı sana feda olsun, dilediğini yap, başarım, ancak Allah'tandır" dedi. Hz. Muhammed "Yatağıma yat, hırkamla örtün; sana haber vereyim ki yâ Ali, ulu Allah, dostlarını, îmanları derecesince sınar. İnsanlar içinde, uğradığı belalar, en çetin olanlar, peygamberlerdir, sonra onların vasîleridir, sonra onlara uyanlar ve uyanlara benziyenler derde uğrar. Ey amcamın oğlu, Allah, İbrahim peygamberi nasıl İsmâil'i kesmeye memur ederek sıadıysa, beni de seninle sınamakta. Sabret, sabret, çünkü şüphe yok ki Allah'ın rahmeti, iyilik edenlere pek yakındır" buyurdu. Onu kucakladı, göğsüne bastı, ağlamaya başladı. Hz. Ali de, peygamber'den ayrılacağından dolayı ağlıyordu.

Hz. Muhammed, emânetlerinin sahiplerine verilmesini emredip "Kızım Fâtıma'yı sana, seni de Rabbime emânet ediyorum, yazını bekle, yazını gelince burada kalanlarla beraber, sen de göç, bana ulaş" buyurdu; daha önce Ebû Bekr'le Ebû Hâle oğlu Hind'e, mağara yalunda, muayyen bir yerde beklemelerini emretmişti. Yatsı namazını kıldı Hazreti öldürmeye memur olanlar da gelip evi kuşatmışlardı. Fakat gece yarısını beklerlerken uyuyakal-dılar. Hz. Peygamber, evden çıkıp 36. sûrenin 8. âyeti olan ve "Biz, onların önlerine de bir sed çektik, arkalarına da, artık onları kapladık, kavradık da bu yüzden görmezler" meâline gelen âyeti okuyup ve yerden bir avuç toprak alıp üstlerine serpererek yürüdü. Ebû Bekr'le Hind'in bulunduğu yere geldi. Beraberce mağaraya vardılar. Kendisi, arkadaşıyla mağaraya girdi. Hind döndü.

Uyuyanlar, gece yarısından sonra uyandılar, kendilerine gelip eve saldırdılar. Tanyeri, ağarmak üzereydi, Saldıranların başında Mugıyra oğlu Velîd'in oğlu Hâlid vardı. Hâlid, Ali'ye, dal kılıç saldınnca Ali, kalkıp onun elini tuttu, büküp kılıcını aldı, gelenleri önüne katıp evden çıkardı.

Üstüne saldırdıkları zâtın Ali olduğunu görünce Hz. Muhammed'i sordular, nerede o dediler. Bilmiyorum dedi. Kendisini bir müddet hapsedtiler, sonra Hz. Peygamber'i arama kaydına düştüler, Ali'yi bıraktılar.

Hz. Ali, Cenâb-ı Peygamber'in emânetlerini sahiplerine verdi. Hazretin mektubunu beklemeye koyuldu. Hz. Muhammed ise üç gün mağarada kaldıktan sonra Ebû-Bekr ile Medîne yoluna yöneldi. Kubâ'ya varınca Avf oğlu Benî-Amr'ın arasında konakladı. Oradan Ali'ye bir mektup yazdırıp Ebû-Vâkîd'ül-Leysî ile gönderdi.

Hz. Ali, mektubu alınca hazırlandı, Mekke'de bulunan Hz. Fâtıma'yı, anası Esed kızı Fâtıma'yı ve Abdülmuttalib oğlu Zübeyr'in kızı Fâtıma'yı aldı, Rasûlullah'ın kölesi Ümmü Eymen'in oğlu Eymen'le mektubu getiren Ebû-Vâkîd da onlara uydu. Ebû-Vâkîd, katarı hızlı sürüyordu. Ali, katan yavaş sür ey Ebû-Vâkîd, kadınlar zayıf buyurdu. Ebû-Vâkîd, arkamızdan gelirler diye korkuyorum, dedi. Hazret, korkma buyurdu. Rasûlullah, onlar sana birşey yapamazlar, dedi bana.

Katar, Mekke'yle Medine arasındaki Dacnan denilen yere gelince Mekke'den, yüzleri nikaplı sekiz atlı, koşa koşa gelip çattı. Ali, Ebû-Vâkîd'a, develeri ıhtırmayı emretti.

Sonra gelenlerle katarın arasına geçip kılıcına dayanarak durdu. Gelenler, kadınlarla beraber göçüp kurtulacağını sandın ha, dön geri dediler. Hazret, dönmezsem ne yaparsınız buyurdu. Zorla döndürürüz ve seni helâk ederiz dediler. Gelenlerin arasında bulunan Ümeyye oğlu Harb'in kölesi, kılıcını çekip Ali'ye saldırdı. Ali, onun vuruşunu çekip kılıçla öylesine bir vurdu ki Cenah'ın başına inen kılıç, atının eğrine kadar işledi. Gelenler, bunu görünce dağılıp döndüler. Ali, "Kanını döktürmek isteyen gelsin; ben, kardeşime, amcamın oğlu Rasûlullah'a gidiyorum" buyurdu ve Ebû Vâkîd'a, develeri sürmesini emretti.

Dacnan'da bir gün bir gece kalmışlardı. Bu sırada Mekke'deki yoksul Müslümanlar da göçüp katara ulaştılar.

Aralannda Hz. Peygamber'in cariyesi Ümmü Eymen de vardı.

Ali, yanındakilerle beraber Kubâ'da, Hz. Rasulullah'a ulaştı. Oradan beraberce Medîne'ye göçtüler. Yolda Hz. Rasulullah, Ali ve Hârîse oğlu Zeyd, nöbetle bir deveye biniyorlardı.

Ali (a.s) Hz. Rasûl`ün (s.a.a) Kardeşi

Hz. Peygamber-i Ekrem (s.a.a) Medîne-i Münevvere'ye hicretlerinden sonra, Ansar, (Yardımcılar) denen, artık bu adla anılmaya başlanan Medîne Müslümanlarıyla Muhâcirîn, (Göçmenler), Mekke'den Medine'ye göçen Müslümanlar arasındaki yakınlığı pekiştirmek, sevgiyi güçlendirmek için, kardeşlik kurmayı tensîb ettiler. Her işleri, vahy'e, Allah'ın emrine uygun olan Rasulullah

(s.a.a) soy-boy ve ırk kökenine değil, inanç temeline dayanan bu kardeşliği, sahâbe arasında düzenlemiş, fakat Ali (a.s) kimseye kardeş edilmemişti. "Yâ Rasûlallah, ashâbını birbirine kardeş ettin, beni ise yalnız bıraktın" diyen Ali'ye, Hz. Rasûl (s.a.a), buyurdular, "Sen Mûsâ'ya Hârûn ne menziledeyse, bana o menziledesin; ancak benden sonra peygamber yok; sen dünyâda da benim kardeşimsin, âhirette de."¹⁰

Bu Lûtfâ mazhar olan Ali, sevincinden ağlamaya başlamıştı, Kendileri de, "Ben Allah'ın kuluyum,

Rasûlullah'ın kardeşiyim, Sıddıykui-Ekber'im, Fâruku'l-A'zam'ım ben" buyururlar.

Bu kardeşlik, hicretten beş ay sonra olmuştu; daha önce de, Abdülmuttalib oğullarının topluluğunda beyan buyurulmuş, Hz. Rasûl-i Ekrem (s.a.a). Ali'nin (a.s), kendilerinin kardeşi, vezîri ve vasîsi olduğunu bildirmişler, bir kere de gene Mekke'de, "Yâ Ali, sen bana ilk imân edensin; bana, Mûsâ'ya Hârûn ne menziledeyse o menziledesin, ancak benden sonra peygamber yok" buyurmuşlardır.

¹⁰ Müsned, Kenzü'l-Ummâl, Siyer-i Halebî, İstîâb, Tirmizi, Müstedrik, E'r-Riyâdun-Nadîra, Savâik v.s.

Bedir`de Ali (a.s)

Medîne'ye hicretten sonra, hicretin ikinci yılı Ramazan ayında vuku bulan ve Ebû-Cehl ile diğer müşrik ulularının ölümleriyle sonuçlanan Bedir savaşında Ali, Müslümanlığı koruyanların başındaydı. Bu savaşta yaşı, yirmi beş, bir rivayete göre yirmi yediydi. Müşrikler, bin kişi kadardı, iki yüz tanesi atlıydı. Müslümanlarsa üçyüz on üç kişiden ibaretti, orduda seksen deve ve bir at vardı.

Vâdîdeki kuyular, daha önce gelen müşrikler tarafından zaptedilmişti. İslâm ordusu, son kuyunun yanına kondu. Oraya büyük bir havuz kazıldı; kenarda, kıyıda bulunan çukurlar dolduruldu. Ashabda, geceleyin susuzluk başgösterince Hz. Rasûl-i Ekrem (S.A.), "Bize kim su getirir" buyurdular. Ali (a.s), bir kırba alıp hayli uzakta olan su dolu kuyuya vardılar; suyla doldurup sahâbeye ulaştırdılar¹¹

Ali, böylece, Bedir savaşında, Kevser sâkıylığının bir örneğini göstermiş oldu.

Müşriklerden, o zamanın âdetince savaştan önce meydana girip savaş erlerini kızıştıran ilk kişi, Rabia oğlu Utbe'ydi. Onunla beraber kardeşi Şeybe ve oğlu Velid de kendisiyle

¹¹ "Kenzü'l-Ummâl" de (c.5, s.273), Muhıbbü't-Tabari'nin "Zehair"de tahrîc ettikleri hadislerde, Ali'nin (a.s) bu sırada, meleklerin selâmlarını duyduğu zikredilmektedir (s.68).

beraber çıkmıştı. Müslümanlardan mübariz istediler. Karşlarına ansardan üç kişi çıktı. Onlara, dönün, sizinle işimiz yok dediler, yâ Muhammed, bize kavmimizden eşit erler gönder diye bağıldılar. Hz. Peygamber, "Ey Hâşimioğulları, kalkın Peygamberinizi gerçek olarak gönderen Allah hakkı için savaşın" buyurdu. Abdülmuttalib oğlu Hamza, Ebû-Tâlib oğlu Ali ve Abdülmuttalib oğlu Hâris'in oğlu Ubeyde, kalktılar, meydana girdiler. Utbe, kimlersiniz diye sordu. Mübarizler, kendilerini bildirdiler, Tamam dedi, siz, bizim eşitlerimisiniz. Hamza Utbe'yle savaştı ve onu öldürdü. İçlerinde, yaş bakımından en küçük olan Ali, Velid'le savaştı ve onu katletti. En ihtiyarları olan Ubeyde, Şeybe'yle karşılaştı, onu yaraladı, fakat Şeybe de, onu ayağından mecruh etti. Hamza ve Ali Şeybe'ye hücum edip öldürdüler. Ubeyde'yi alıp Hz. Peygamber'in huzûruna getirdiler. Ubeyde, "Yâ Rasûlallah, ben şehit miyim?" diye sordu, evet cevabını aldı. Ubeyde'yi Medine'ye götürürlerken Safrâ denen yerde vefat etti.

Bu savaşta müşriklerden yetmiş kişi öldürülmüş, yetmiş kişi kadar da esir edilmişti. Müşriklerin otuz beşini, bir rivayete göre otuz altısını Ali öldürmüştü, Ümeyye oğlu As oğlu Said'in oğlu As, Adiyy oğlu Tuayme, Huveyeld oğlu Nevfel, Ebû-Süfyan oğlu Hanzale, Ali tarafından öldürülenlerdendi.

H. Fatıma (s.a) ve Ali (a.s)

Bu yılın son ayı olan Zilhicce'de Hz. Muhammed, sevgili kızı Fâtımatü'z-Zehrâ'yı, Ali'ye vererek onu, kendisine dâmad etti.

Hacc suresinin 19. ayeti kerimesindeki, "Şu iki hasim olan ve Rablerinin dini hakkında birbirleriyle çekişen zümreden kâfir olanlara, ateşten libaslar biçilmiştir..." Buhâri, Muslim ve İbn Mâce'nin rivayetlerine göre, bu iki bölük hakkında nâzil olmuştur, Taberi, Târihinde "Züi-Fekar'dan başka kılıç yok, Ali'den de başka er yok" meâlindeki cümle de o gün duyulmuştur. Gene Taberi, o gün, Hz. Peygamber'in (s.a.a), Ali hakkında, "O, bendendir, ben Ondanim" buyurduğunu, Cebrâil'in, bu beyâna karşı "Ben de sizdenim" dediğini tahrir eder (c.2, s.197). "Kenzü'l-Ummâl" de, "Züi-Fekar'dan başka kılıç yok, Ali'den de başka er yok" diyenin Cebrâil olduğu ve Ali'nin, bunu, Ömer'den sonraki Şûrâ'da bulunanlara söylediği bildirilir (c.3, s.154).

Rivayet ederler ki: Ansardan bazılan, Hz. Ali'yi, Fâtıma'yı istemek hususunda teşvik ettiler. O da, Hz. Peygamber'in huzuruna gidip Fâtıma'yı istedi. Hazret râzı oldu ve "Yâ Ali, düğünde bir ziyafet gerek" buyurdu. Ubade oğlu Sa'd, bir koç kesti. Pişirdiler. Zifaf gecesi Hz. Peygamber, bir kabda abdest aldı, sonra bir avuç su alıp Ali'nin ve Fâtıma'nın üstüne serpti ve buyurdu "Allah'im Sen kutlu et onları ve soylarını."

Enes der ki: Ben, Hz. Peygamber'in yanındaydım. Kendisine vahiy geldi. Kendine gelince "Yâ Enes" dedi, "Biliyor musun, Cebrâil, Arş sahibinden hangi emirle geldi?" Ben, "Babam, anam fedâ olsun sana, ne emir getirdi" dedim. Buyurdu ki: "Cebrâil geldi, Allah, Fâtıma'yı Ali'ye vennen emrediyor." Sonra bana, Sahâbeden bazılarını çağırmanı emretti. Çağırdım, geldiler. Hz. Peygamber, bir nikâh hutbesi okudu,

sonunda, "Allah aralarında dirlik-düzenlik versin, soylanni arıtsın, rahmet anahtarları, hikmet mâdenleri kılsın" buyurdu. Sonra Ali'yi çağırıldı. Ali, gelince Hz. Peygamber, gülümsiyerek, "Yâ Ali, Allah kızını Fâtıma'yı sana vermemi emrediyor, ben de dört yüz miskal gümüş karşılığında verdim" buyurdu. Hz. Ali "Râzı oldum yâ Rasûlallah" dedi, şükür secdesine kapandı. Başını kaldırınca Hz. Peygamber, "Allah ikinizi de kutlu etsin, sizden birçok tertemiz kişiler türetsın" dedi.

Hz. Ali'den önce Ebû Bekr'le Ömer'in de Fâtıma'yı istediği, fakat Peygamber'in "Allah emrini bekliyorum" dediğini, Hz. Ali isteyince Ali'ye verdiği de rivayet edilmiştir. Hz. Muhammed, Ali'ye, "Bir şeyin var mı?" buyurmuş. Ali, "Bir atım, bir de zırhım var" demişti. Hz. Muhammed. "At sana lâzım, fakat zırhını sat, parasım getir" buyurmuştu. Ali der ki: Zırhı dört yüz

seksen dirheme sattım, parayı getirdim, Hz. Peygamber'in kucağına koydum. İçinden bir kabza aldı, Bilâl nerde buyurdu. Bilâl gelince, "Git" buyurdu. "Biraz güzel koku al" ve bir miktar para verdi. Sonra hurma lifinden bir döşek, deriden bir yastık yapmalanni emretti. Evi de kumla döşetti. Ümmü Eymen'e "Fâtıma'yı getir" dedi. Fâtıma gelince Hz. Peygamber su istedi. Bir kapla su getirdiler. Bir avuç alıp Fâtıma'nın başına ve göğsüne serpti ve buyurdu: "Allah'im bunu ve soyunu şeytan şerrinden sana emânet ediyorum." Sonra benim başıma ve

omuzuma serpip buyurdu: "Bunu da Şeytan'ın şerrinden sana emânet ediyorum."¹²

Uhud Savaşında Ali (a.s)

Hicretin üçüncü yılı Şevval ayında üç bin kişilik Kureyş ordusu Medine civarındaki Uhud dağıнын yanındaki Ayneyn tepesinin kenarına kondu. Geldikleri gün Çarşambaydı. Perşembe ve Cuma günü orda kaldılar. Def, davul ve dümbelek çalıp şiirler okumak suretiyle erkekleri savaşa teşvik etmek için kadınlar da gelmişlerdi. Ebû-Süfyan'ın karısı Hind de aralarındaydı. Müşriklerin iki yüzü atlıydı, yedi yüz tanesinde de zırh vardı.

Hz. Peygamber, Medine'de bir savunma harbi yapmak istediği halde sahabeden olan ve hele Bedir savaşında bulunamayan gençler, düşmanın üstüne gitmek istediler. Hz. Peygamber zırhını kuşanarak çıktıktan sonra pişman oldular, sana tâbiiz, dedilerse de Hz. Peygamber, bir Peygambere, zırhını giyip silâhını kuşandıktan sonra geri dönmek yakışmaz, bâri, bundan sonra beni dinleyin, buyurup yürüdü.

Müslümanlar, bin kişiydi, içlerinde yüz tanesinin zırhı vardı, pek azı da atlıydı. Hz. Peygamber, Cubeyr oğlu Abdullah'ı, elli okçuyla bir gediğe dikmiş ve galip de

¹² "Kenzü'l-Ummâl" de (c.5, s.273), Muhibbü't-Tabari'nin "Zehair"de tahrîc ettikleri hadislerde, Ali'nin (a.s) bu sırada, meleklerin selâmlarını duyduğu zikredilmektedir (s.68).

gelsek, mağlûb da olsak siz yerinizden kımıldamayın, diye emir vermişti.

Savaş başlayınca, Hz. Ali, düşmanın bayraktan Ebû-Talha oğlu Talha'yı öldürdü. Bu adama topluluğun koçu derlerdi. Ondan sonra bayrağı alan oğlu Ebû-Said'i, ondan sonra kardeşini, ondan sonra da bayrağı alan köleleri Sevvâb'ı öldürdü. Müşrikler, bozguna uğradılar. Müslümanlar, müşriklerin karargâhına kadar girip ağırlıklarını yağmaya, koyuldular. Bunu gören okçular, Abdullah'i dinlemeyip yerlerini terkettiler. Abdullah'la pek azı kaldı. Bunu fırsat bilen Velid oğlu Hâlid, yanındakilerle beraber şiddetle okçulara saldırdı, hepsini şehit edip ordunun arkasına geçti, Müslümanlar, pek fena bozuldular. Hattâ parolayı bile unutup birbirlerini kiranlar oldu.

Hz Peygamber, âdeta yalnız kaldı ve bizzat savaşımaya koyuldu. Yaralandı, zırh, sağ yanağına battı ve yandişleri kırıldı. Bu sırada, üstüne bir bölük müşrik hücum etti. Hz. Ali, başbuğları olan Abdullah'i Cumaî oğlu Amr'ı öldürdü, dağıldılar. Bunlardan sonra bir bölük daha geldi. Hz. Ali, onlann da başbuğu olan Mâlik-i Âmirî oğlu Beşr'i öldürdü, onlar da dağıldılar.

Sahabenin birçoğu, İbn-i Kamie'nin, Muhammed'i öldürdüm demesi üzerine tamamıyla savaştan el çekmişti. Hâlbuki bu adam, Peygamber'e benzeyen Umayr oğlu Mıs'ab'ı şehit etmiş, Muhammed'i öldürdüğünü sanmıştı. Mâlikül-Hazreci oğlu Kâ'b'ın, Peygamberi görüp sahabeye haber vermesinden sonra dağılanların bir kısmı, hazretin yanına gelmişler, Hz. Ali (a.s), su getirip yüzünü yıkamış, Ebû-Ubeyde yanağına batan zırh halkasını,

dışleriyle çıkarmış, yerinden boşanan kanı, Ebû-Said'il-Hudri'nin babası Mâlik emmiş, sonra Hz. Peygamber, abdest almış, öğle namazını kılmışlardı.

İmam Hasan, Uhud savaşından sonra dünyaya geldi.

Hicretin dördüncü yılı Rebiulevvel ayında, Beni-Nadir üzerine gidilirken sancak, Hz. Ali'deydi. Bu yıl imam Hüseyin doğdu. Aynı yılın Zilka'desinde, Hz. Muhammed (s.a.a), Uhud'da, müşriklere verdiği sözü tutup Bedir'e gitti, fakat müşrikler, döndüler, savaş olmadı. Bu yürüyüşte sancak, Hz. Ali'deydi.

Hendek Savaşında Ali (a.s)

Bütün boylar, Hz. Muhammed'in aleyhinde birleşmiş olduğu için Bölükler anlamına gelen Ahzâb savaşı diye de anılan Hendek savaşında, Ali'nin büyük fedakârlığı görüldü. Bu savaşta, Tehâme boylarıyla Kinâne, Gafân ve sair boylar, Kureyş'le birleşmişler, Yahudiler de onlara uymuşlardı. Ebû-Süfyan'ın kumandası altında harekete geçtiler.

Hz. Muhammed, Selmân'ı Fârisi'nin re'yini kabûl ederek Medine'nin açık olan tarafına hendek kazdırmaya başladı. Peygamber de bizzat çalışmakta, Ali, toprak çekmekteydi. Müşrikler gelmeden üç gün önce hendek kazıldı. Müşrikler on bin kişiydi, mü'minler üç bin.

Müşriklerden olup Bedir'de yaralanan, yaya olarak kaçıp kurtulan Abdüvedd oğlu Amr, hendeğin geçit yerine gelip karşısına çıkacak bir mübariz istedi. Hz. Peygamber, "kimdir şuna karşı çıkacak, o kişiye cenneti zâminim" buyurdu. Ali, ayağa kalkıp "Ben yâ Resûlallah", dedi. Hz. Resulullah, otur, dedi. Bu sözü üç kere tekrarladı. Her defasında ayağa kalkan Ali'ydi.

Amr, sabırsızlanmıştı. Ey kavim, diye bağırdı, sizin tarafınızdan ölenlerin cennette olduğunu, bizden öldürülenlerin cehennemde bulunduğunu sanıyorsunuz; içinde cennete gitmeyi, yahut bir düşmanı cehenneme yollamayı isteyen, seven yok mu?

Ali, yâ Rasûlallah, izin ver de gideyim, dedi. Hz. Peygamber, "Yâ Ali, bu Abdüved oğlu Amr'dir" buyurdu. Bu sırada Amr, "Karşıma çıkacak er yok mu?" diye "bağırımdan boğazım kısıldı, fakat karşıma çıkan yok. Dump beklemekten usandım, meydana gelen bulunmuyor..." mealinde bir recez okumaktaydı.

Ali (a.s) ayağa kalkıp, izin ver yâ Rasûlallah da şuna karşı çıkayım, dedi. Hz. Peygamber, izin verdi, sonra, "Yaklaş yâ Ali" buyurdu. Ali yaklaşınca kendi sarığını çözüp Ali'ye sardı. Bir rivâyette Zül-fekaar adlı kılıcını o gün verdi, "Allah'ım" dedi, "O'nu önünden, ardından, sağından, solundan, üstünden, altından, sen koru." Ali meydana gidince de ellerini kaldırıp "Yârabbi, Bedir günü benden Ubeyde'yi? Uhud günü Hamza'yı aldın, bugün Ali'yi sen koru." "Rabbim, beni tek bırakma ve sensin

mirasçılarının hayırlısı"¹³ diye duâya koyuldu. Sonra ashâbına dönüp, "Mücessem iman, mücessem şirke karşı çıktı" buyurdu.

Ali, meydana girip dönmede, dolaşmada ve "Acele etme, âciz olmamak şartıyla sesine ses verdim, meydanına geldim. Hâlis niyetim var, can gözüm açık, kurtulup murâda ermeyi umuyorum, umuyorum ki ölümlere ağlayanlar, sana da ağlarlar; umuyorum, öyle bir vuruş vururum sana ki dillere destan olur" meâlinde bir recez okudu.

Amr, sen kimsin? dedi. Ali, "Ebû-Tâlib oğlu Ali'yim" buyurdu. Amr, baban dostumdu, seni öldürmek istemem, dedi. Ali, "Fakat" dedi, "Sen gerçeğe uymadıkça ben, seni öldürmeyi istiyorum." Amr, "Kardeş oğlu" dedi, "Senin gibi bir kerem sâhibini öldürmek istemem, geriye dönersen hayırlı olur sana." Bu sözleri, Ali'yi öldürmek istemediğinden değil, korkusundan söylüyordu. Çünkü Bedir'de, Uhud'da, Ali'nin kılıcını görmüştü, duymuştu. Bir rivâyette, "Amcanın oğlu korkmadı mı seni bana yollarken? Seni mızrağıma takar, kaldırırmı da yerle gök arasında kalakalırsın; ne ölürsün, ne dirilirsin" dedi. Ali, "Amcamın oğlu biliyor ki" buyurdu, "Sen beni öldürürsen ben, cennete giderim, sen cehenneme gidersin; gene biliyor ki ben seni öldürürsem sen cehenneme gidersin, ben cennete giderim." Amr, "Bu ne güzel pay ediş" dedi, "İkisinde de sen kazamyorsun." Ali, "Yâ Amr" dedi,

¹³ Enbiya suresi, 89. ayet.

"Bırak şu sözleri de beni dinle. Sen, benden üç şey isteyenin hâcetini revâ ederim derdin; şınıdı benim senden bir dileğim var." Amr, söyle dedi. Ali, "Şehâdet et ki Allah birdir, yoktur ondan başka tapacak. Muhammed de onun elçisidir." Amr, "Bırak bunu" dedi. Ali, "Peki" buyurdu. "Öyleyse şu orduyu geri çevir. Eğer Muhammed doğruysa, bu hareket, sizin için daha iyidir, gerçek değilse sana ne? Halk ne yaparsa yapsın." Amr, "Bunu da yapamam, ne ben geriye dönebilirim, ne onları döndürürüm; sonra kadınlar, bana korktu derler, başlarına geçtiğim kavim de beni kınar; üçüncü dileğin nedir, onu söyle" dedi. Ali, "Ben yayayım, sen atlısın, in attan" dedi. Amr, atından indi ve kılıcıyla zavallı hayvanın dört ayağını da kesti. Ali bunu görünce, "Bu hareket, öyle bir hareket ki artık sana yapacağım şeyden dolayı Araplardan hiçbir kimse beni yermez" buyurdu. Birbirlerine saldırdılar. Meydan, tozdan görünmez oldu. Bir müddet sonra Ali'nin "Allahu Ekber" diye tekbir sesi duyuldu. Herkes anladı ki Ali, Amr'ı öldürdü.

Toz açılınca Ali'nin Amr'ın göğsünde olduğunu, sakalını tutup başını kesmek üzere bulunduğunu gördüler. Başını kesti ve kılıcından kan damlaya damlaya bir elinde baş, Hz. Peygamber'in huzuruna geldi.

"Ben, Abdülmuttalib oğluyum; ölünü, yiğit için korkmaktan hayırlıdır" meâlindeki beyti okudu.

Amr öldürülünce adamları dağıldı. Hendeği, ancak Nevfel adlı birisi geçti. Ali, onu da Amr'a ulaştırdı. Ali, Amr'ın başını, Hz. Peygamberin önüne koyunca, Hazret, "Bugün" buyurdular. "Biz onlarla savaşıyoruz, onlar bizimle

savaşamıyor." Ve gene, "Ali'nin, hendek günü bir kılıc vuruşu, kıyâmete dek insanların, cinlerin ibâdetlerinden üstündür" buyurdu.

Ali, Amr'ı öldürüp Hz. Peygamber'in huzuruna gelince birisi, Araplar içinde öyle zırh yoktu, neden zırhını almadın dedi. Ali, amcamın oğlunun ayıbını açmaktan utandım, buyurdu. Burada akla, Hüsey'nin soyulması geliyor. ne Tanrı'dan korktular, ne Muhammed'den hayâ ettiler, Aşûrâ günü, Hüsey'nin zırhını, elbisesini tamamiyle soydular, onu, uryan bir halde topraklar üstünde bıraktılar. Libâsı bâdiyenin tozları, hunûtu türâb; Senin bu hâletine döktü ins ü cin hûnâb.

Kızkardeşi, Amr'ın ölümünü duyunca kim öldürdü diye sordu. Ebû-Tâlib oğlu Ali dediler. "Kavminden yüce bir er tarafından öldürülmüş, bundan daha ziyade öyünülecek birşey olur mu? Ey Amir oğulları" dedi ve "Amr'ı öldürenen başkası öldürseydi ona ebediyen ağlardım. Fakat öldüründe hiç kınacak nesne yok; Hâşını oğullarından, yiğit bir er tarafından öldürülmüş. İkisi de arslan, ikisi de birbirine denk; saldırmışlar, birisi, öbürünü öldürmüş" meâlindeki beyitleri okudu.

Emir'ül-Mü'minin Ali (a.s) Amr'la karşılaşınca Amr, Ali'nin başına bir kılıç vurmuştu ki mübârek alnının üst kısmı yarılmıştı. Ali, Amr'ı yere yıkınca da Amr, câresiz kalmış, Ali'nin yüzüne tükürmüştü. Hazret, bu harekete öfkelenmiş, fakat o anda kılıcını kınına sokup Amr'ın göğsünden kalkmış, meydanda birkaç kere dolanmış, sonra gelip Amr'ın başını kesmişti. Ali'den bu hareketin sebebi sorulunca, "Amr'ın yaptığına kazdım; o anda

öldürseydim, cihâdına kızgınlığım da karışacaktı; O'nu öldürüşüm, sırf Allah râzılığı için olmayacaktı; O'nu kendi hâline bıraktım; meydanda birkaç kere dolandım; öfkem geçti; ondan sonra O'nı, sırf Allah rızâsı, din gayreti uğruna öldürdüm" buyurdular.

Süyûti "Ed-Dürr'ül-Mensûr" unda, 33. Süre-i celilenin, "Ve Allah, kâfir olanları, hiçbir hayra nâil olmadan, çoşup köpüren öfkeleriyle geriye attı ve Allah, savaş için yetti inananlara ve Allah güçlüdür ve üstündür" meâlindeki 25. âyet-i kerimesinin, Ali'nin (a.s) Abdüvedd oğlu Amr'ı öldürmesi üzerine indiğini İbn-i Mes'ud'dan tahrir eder; Zehebi de "Mizânü'l-İ'tidâl" de bunu kaydetmektedir. Bu takdirde ayet-i kerimedeki "Ve Allah, savaş için yetti inananlara" Ali'ye yardım ederek meâlini vermektedir.¹⁴

Kurayzaoğulları denen Yahudi boyu, Hendek savaşında Kureys'le bir olmuştu. Hz. Peygamber, savaştan dönüp Medine'ye gelir gelmez, onların üstüne gidileceğini bildirdi ve "Hiç kimse ikinci namazim kilmasin, onların yurdunda kılacağız" diye nidâ ettirdi. Ali, sancağı aldı ve otuz kişiyle önden yürüdü. Ali'yi görünce pek ürktüler, birbirlerine, Amr'ı öldüren geldi dediler.

Hz. Muhammed (s.a.a) onlan yirmi beş gün kuşattı. Muâz oğlu Sa'd'ın vereceği hükme râzı olmalarını istedi. Teslim oldular. Sa'd, Hendek'de yaralanmıştı. Erkekleri öldürülecek, kadınları cariye olacak, malları üleştirilecek dedi. Hz. Peygamber, Tanrı'nın verdiği hükümle hükmettin buyurdu. Sa'd, yarasının şiddetinden boyuna kan zâyi etmedeydi. Nihâyet vefât etti.

Esirler, Medine'ye getirildi. Dokuz yüz erkekti, Ali, onları öldürdü.

Hicretin altıncı yılı Şabanında Sa'd oğulları Bekr oğlu boyu, Hayber yahudileriyle birleştiler. Hz. Muhammed (s.a.a) bir miktar askerle Ali'yi yolladı. Ali, Sa'd oğulları topluluğuna rastlamadı. Yalnız, bunlara ait beşyüz deveyle iki bin koyunu sürüp Medine'ye getirdi.

14 - Fazâil'ül-Hamse'den naklen; c.2; s. 323.

Hudeybiye Barışı

Hicretin altıncı yılı Zilka'de ayında Hz. Muhammed, bin beş yüz kadar aşıpla umre yapmak için Mekke'ye hareket etti. Maksat ancak ziyaret olduğu için yanlarında birer kılıçları vardı. Ok, yay, mızrak vesaire almamışlardı. Medinelilerin ehrama girdikleri Zül-Huleyfe'de ehrama girdiler. Hz. Peygamber, belki Kureyş muharebeye kalkışır diye civardaki Gıfâr, Muzeyne, cuheyne gibi bedevi boylarını da kendileriyle beraber umre yapmak üzere çağırdıysa da birer bahane bulup gelmediler. Kureyş'in ne halde olduğunu anlayıp haber vermek üzere birini yolladı. Giden, Ufsan denen yerde, gelip Kureyş'in savaşa hazırlandığını ve Velid oğlu Hâlid'in, ikiyüz atıyla Gamim denen yerde bulunduğunu haber verdi.

Ufsan'dan harekete geçilince Hz. Peygamber, sağ tarafı tutun buyurdu. Aşap, sağ taraftaki sarp yokuşa sardı. Hâlid bunu görünce döndü. Halbuki o tepenin arkası,

Mekke civarındaki Hudeybiyye denen yerdı. Hz. Peygamber ve ashâbı, oraya inip susuz bir kuyunun yanına kondular.

Bu sırada Amr oğlu Süheyl, elçi olarak geldi. Tavafin gelecek yıla kalması, Müslümanlardan biri dinden dönerde Mekke'ye giderse. Müslümanlar tarafından istenmemesi, fakat Mekkelilerden, yahut Kureyş'le dost olan boylardan biri, Müslüman olursa, Müslümanlara teslim edilmemesi gibi ağır şartlarla bir bans bağlandı. Ashap, bu şartları pek ağır buldular. Hele ziyarete müsaade edilmemesi, pek canlanni sıktı. Halbuki Hz. Muhammed, mutlaka kâ'be'yi tavaf edeceklerini onlara haber vermiş, ru'yâsında gördüğünü söylemişti. Bunun için itiraz edenler bile oldu da Peygamber, bu yıl demedim ki buyurdu. Sahâbenin çoğu, bu banşın ehemmiyetini anlamıyordu. Halbuki böyle yazılı bir banşla Kureyş, Hz. Muhammed'in, bir kudret olduğunu tasdik zorunda kalıyordu. Nitekim sonradan birbiri ardınca bir çok olaylar, görünüşte aleyhte gibi olan bu barışın ne kadar doğru ve yerinde olduğunu gösterdi.

Barış kâğıdını Hz. Ali yazıyordu. Besmeleyle başlıyacaktı. Amr oğlu Süheyl, buna itiraz etti, eskiden olduğu gibi Allah'ım, senin adınla anlamına gelen "Bismikellâhümme" yazdırdı. Ali, muahedenin sonuna Allah elçisi Muhammed yazdı. Süheyl, Hz. Muhammed'e, senin Allah elçisi olduğunu tasdik etseydik bunlara lüzum kalır mıydı diye itiraz etti. Hz. Muhammed, Yâ Ali, buyurdu, Allah elçisi sözünü sil de Abdullah oğlu yaz dedi. Ali, yâ Rasûlallah, sana Allah'ın verdiği sıfatı ben

silemem dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber, kendisi sildi ve Ali'ye "Abdullah oğlu" diye yazdırdı.

Nesei, "Hasâis"inde Hz. Rasûl-i Ekrem'in, bu sırada Ali'ye, "Bu, senin de başına gelecek; sen de ileride zorda kalacaksın, bu zora düşeceksin" buyurdıklarını da bildirir ki Hakemeyn olayında Emir'ül-Mü'minin sözünü, Ali'nin adından sildirmişlerdir.

Hayber`de Ali (a.s)

Hayber, Medine'nin Şam tarafından, şehre dört konaklık bir yerde büyük bir şehirdi. Hurmalıkları çoktu. Kalesi pek sağlam olan bu şehirde, Yahudiler oturmada, Kureyş'le birlik olarak Müslümanlara zarar vermedeydi.

Hicretin yedinci yılında Hz. Muhammed, dört yüz yaya, iki yüz athyla Hayber'e gitti. Kaleyi o gün kuşattı. Fakat bir türlü fetih müyesser olmuyordu. Hz. Peygamber (s.a.a), sancağı Ömer'e verip göndermiş, ertesi günü Ebu Bekr'e verip yollamış, fakat bir sonuç elde edilememişti. Ali, kuru göz ağrısından muztarıptı. Hz. Peygamber (s.a.a) dedi: "Yarın Sancağı öyle bir kişiye vereceğim ki Allah'ı ve Peygamberini sever, Allah ve Peygamberi de onu sever, döne-döne saldırır, hiicum eder de kaçmaz. Tanrı, kaleyi onun elleriyle açmadıkça geri dönmez."

Ertesi sabah, herkes, huzurda toplandı. Hz. Peygamber "Ali'yi çağırın" buyurdu. Ali gelince, "Nen var" dedi. Gözlerim ağrıyor, başımda bir ağrı var dedi. Hz. Peygamber, Ali'nin başını dizine koydu, ağzının yarıyla

gözlerini sıvazladı buyurdu: "Allah'ım onu sicaktan da koru, soğuktan da" Sonra sancağı verdi.

Ali, sancağı alıp meydana girerek hüneler göstermeye başlayınca karşısına Merhab çıktı. "Hayberi bildiğin gibi beni de bil ki, ben, tecrübe gömüştür bir silâh eriyim, kahraman bir yigidim. Vuruşum öyle bir vuruştur ki karşıma arslanlar çıksa onlar bile tutuşur, yanar" meâlinde bir recez okudu. Ali, onun recezine karşı buyurduki:

Benem ol merd-i meydân'ı şecâat kudret-i Bâri Anani ilhâm-ı Hak'la kıldı ismim Haydar-i Saf-der. Elimde seyf-i sârım şöyle saldırdım mı a'dâya, Kıyâmetler kopar, saflar sinar, yer yer eser sarsar.

Mekânım bişe-i kahr-ı Hudâ şir-i Jiyanım ben, Göründüm mü cihan lerzân olur gökler bile titrer.

Çalınca Zül-Fekaar'ı kelle-i a'dâye berk-âsâ, Kazâ ahsentü der, şâpâşımı takdir eder ezber.

Derken birbirlerine saldırdılar. Emirü'l-Mü'minin, Merhab'ın başına öyle bir kılıç vurdu ki miğfer yarıldı, kılıç başına değdi, baş yarıldı, dişlerine kadar kafasını ikiye böldü. Merhab şiddetle bir bağırdı ve atından yere yıkıldı. Bağrışını duyanlar, ürküp kaleye sağındılar, kapıyı örttüler.

Ali, kaleye yaklaştığı sıralarda bir Yahudi, Ali'nin kalkanına vurdu, kalkan elinden yere düştü. Bunun üzerine kalenin hendiğini atlayıp kapıya sarıldı. Yerinden çıkarıp kalkan gibi kullandı. Kale teslim olunca fırlatıp attı. Hz.

Peygamber'in kölesi Ebû-Râfi' der ki: Ben, yedi kişiyle beraber o kapıyı kaldırmak istedim, çalıştık, fakat yerinden bile kipirdatamadık.

Hayber'den dönüşte Vâdi-i Kurâ savaşında da alem, Ali'nin elindeydi.

Zatü's-Selasil Savaşında Ali (a.s)

Has'am boyundan Hâris, beş yüz atlı toplamış, başka boylardan uyanlarla Medine'ye yönelmişti. Bunlar, savaştan dönmemek, Hz. Muhammed'i (s.a.a) ve Ali'yi (a.s) öldürmek, Medine'yi ele geçirmek ve İslâmı yok etmek üzere Lât ve Uzzâ putları adına and içmişlerdi. Hz. Peygamber, bunlarakarşı Ali'yi (a.s) gönderdi. Maiyetinde ki orduyla gece yol alıp gündüz dinlenen Ali (a.s), bunları karşılayıp savaşa girişti. Savaşta Hâris'i, onun amcasının oğlunu, kölesini ve kölesinin kardeşini öldürdü. Tutsaklar, iplerle bağlanıp elde edilen mallar ve silâhlarla Medine'ye dönüldü. Tutsaklar, aynı zamanda, birbirlerine de bağlanmış bir kaafîle hâlinde getirildiği için bu savaşa, zincirlerle, iplerle bağlanmışlar anlamına "Zât'üs Selâsü" dendi. Kur'ân'ı Mecid'in 100. Süresi olan ve 11 âyet bulunan "Adiyât" (Soluya soluya koşanlar) sûresi, bu savaş dolayisiyle inmiştir Hayber savaşından başka hiçbir savaşta, bu savaştaki kadar ganimet elde edilmemiştir.

Mekke'nin Fethinde Ali (a.s)

Hicretin sekizinci yılı, Hz. Muhammed (s.a.a) Mekke'yi fethetmeyi kararlaştırdı. Ancak hazırlığına ait Kureyş'in hiçbir şey bilmemesini istiyordu. Ebû-Belta oğlu Hâtib, o

sırada Medine'ye gelmiş olan, fakat henüz Müslümanlığı kabûl etmemiş bulunan bir kadına bir miktar para ile bir mektup verdi, bilinmeyen yoldan Mekke'ye giderek bu mektubu, Mekkelilere vermesini söyledi.

Hız. Muhammed, bunu duyunca, Ali'yi çağırır ve dedi: "Yâ Ali sahâbemden biri, hazırlığımızı Mekkelilere bildirmek için bir mektup yazdı, o kara kadınla gönderdi, mâruf yoldan gayri bir yolla Mekke'ye gitmekte. Kılıcını al, ona ulaş, mektubu ele geçir, bana getir." Sonra Avvâm oğlu Zübeyr'i çağırır, onu da gönderdi.

İkisi de kadına ulaştılar. Önce Zübeyr sordu. Kadın inkâr etti, yanında bir şey olmadığına dair yemin etti, ağlamaya başladı. Zübeyr, Yâ Ebel-Hasan, bu kadında bir şey yok, dönelim dedi. Hız. Ali, Rasûlullah, bunda mektup olduğunu söyledi ve alıp getirmemi emretti, sen ise bunda bir şey yok diyorsun deyip kılıcını çekti, kadının üstüne yürüdü; mektubu çıkarmazsan üstünü arayacağım, sonra da boynunu vuracağım dedi. Kadın, bunun üzerine saçlarını çözdü, örgünün arasından mektubu çıkardı. Ali, kadını bıraktı, mektupla Medine'ye geldi, mektubu Hız. Muhammed'e teslim etti.

Hız. Peygamber, halkı mescide çağırttı. Herkes gelince namazdan sonra minbere çıktı, mektubu eline aldı ve dedi: "Ey insanlar, ben, Ulu Allah'tan bize ait haberlerin Mekkeliler tarafından duyulmamasım diledim. İçinizden biri, bizim hazırlığımızı Mekkelilere bildirmek için mektup yazdı; mektubu yazan kimse ayağa kalsın."

Kimse ayağa kalkmadı. Hz. Peygamber, tekrar, "Mektubu yazan ayağa kalksın, yoksa vahiy, onun aybını açar" buyurdu. Ebû-Belta oğlu Hâtıb ayağa kalktı, şiddetli yelde titreyen saman çöpü gibi titreyip sallanarak, dedi: "Ey Allah elçisi, yazan benim; ancak Müslümanlıktan sonra münâfıklık etmedim, inandıktan sonra şüpheyeye düşmedim" Hz. Peygamber, buyurdu: "Peki, öyleyse ne yiizden bu mektubu yazdın?" Hâtıb dedi: "Ey Allah'ın elçisi, Mekke'de ehlim var, soyu soppu yok; başına bir musibet gelir diye korktum, bu yiizden yazdım, dinde şüphe ettiğimden değil," Ömer, Yâ Rasûlallah dedi, emret, şunu öldüreyim, çünkü bu, münâfıkın biri. Hz. Peygamber, "Hayır" buyurdu. "Bedir savaşında bulunanlardandır, Allah, onları belki bağışlar, yalnız mescitten çıkarın." Sahâbe arkasından iterek mescitten çıkarırlarken Hz. Peygamber'e recada bulundu Hazret, "Ben affettim, Rabbine istiğfâr et ve bir daha böyle bir şey yapma" dedi.

Hz. Peygamber Hudeybiyye'de Kureyş'le on yılhk bir bans anlaşması bağlamıştı. Huzâa kabilesi, Hz. Peygamber'in, Beni-Bekr boyu da Kureyş'in amanına girmişti. Câhiliyye devrinde, bu iki boy arasında geçmiş vardı. Beni-Bekr'den bazı kimseler, Vetir, denen bir yerde pusu kurmuşlar, Huzâa erlerini kırmışlardı, Kureyş de onlara yardımda bulunmuştu. Huzâalılar, Hz. Peygamber'e gelip şikâyet etmişler, Hz. Peygamber de gazebe gelip kalkmış, ridâları yerde sürünerek, "Huzâa'ya yardım etmezsem yardım görmüyeyim" buyurmuştu.

Kureyş, yaptığına nâdim olmuş, Hz. Peygamber'le barışı tazelemek için Ebû-Süfyan'ı Medine'ye göndermişti.

Ebû-Süfyan, Hz. Peygamber'le görüşüp barışı tazeleme teklifinde bulununca Hz. Peygamber, siz bir şey yaptınız mı diye sormuştu. Ebû-Süfyan, hayır deyince Hazret, biz barışı ne değiştirdik, ne de değiştiririz buyurmuştu. Ebû-Süfyan, kızı ve Hz. Muhammed'in zevcesi Ümmü Habibe'nin evine gitmiş, Hz. Muhammed'in yatağına oturmak üzereyken Ümmü Habibe, yatağı toplamıştı. Ebû-Süfyan, oturmıyayım mı diye mi topluyorsun demiş. Hz. Ümmü Habibe, "Evet" buyurmuştu "O, Rasûlullah'ın yatağı, sen ise müşriksin, pissin." Ebû-Süfyan, benden sonra sen şerre uğramışsın demiş, hayır, bilâkis Allah beni Müslümanlığa hidâyet etti cevabını almıştı.

Ebû-Süfyan, kızından da yüz bulamayınca şaşkın bir halde Mekke'ye dönmüştü. Hz. Peygamber, hazırlığını tamamlamış, on bin kişiyle Medîne'den çıkmıştı. Yolda Necid'e gitmiş olan Ebû-Katâde de iki bin kişiyle gelip orduya katılmış, böylece İslâm ordusu, on iki bin kişi olmuştu.

Bu sırada Hz. Peygamber'in amcalan Abbas, Mekke'den çıkıp yolda orduya ulaştı ve muhacirlerin sonuncusu oldu. Ordu Mekke'ye yaklaşınca tepelere yayılanlar, Hz. Peygamber'in emriyle ateşler yaktılar. On binden fazla ateş, Mekkelileri fena halde ürküttü. Ebû-Süfyan, ne oluyor diye Mekke'den çıkmıştı. Abbas'a rastladi. Abbas, gel dedi, seni Rasûlullah'a götürüyüm de aman alayım. Yürüyüp beraberce Hz. Peygamber'in huzuruna girdiler. Abbas, Ebû-Süfyan için aman dileyince Hazret, "Tanrıdan başka bir tapacak mâbudun olmadığını bilir, tasdik edersen amandansin buyurdu." Ebû-Süfyan, babam anam fedâ olsun sana, eğer ondan başka bir tapacak olsaydı iş

böyle mi olurdu dedi. Hazret, benim Tann elçisi olduğumu hâlâ anlamadın mı dedi. Ebû-Süfyan, bu hususta henüz şüphem var dedi. Abbas, ne yapıyorsun dedi, öldürülmeden tasdiyk et. Ebû-Süfyan, bunun üzerine şehâdet getirdi. Hz. Peygamber, Abbas'a, Ebû-Süfyan'la vâdînin dar yerine git de Allah ordusunu seyretsin buyurdu. Abbas, yâ Rasûlâllah dedi, övünmeyi sever, ona bir imtiyaz ver. Hazret, "Ebû-Süfyan'ın evine sığınan amandadır, kapısını kapayıp evinde oturan amandadır, hareme sığınan amandadır" buyurdu.

Abbas, Ebû-Süfyan'ı, emredilen yere götürdü. Boylar, kendilerine mahsus bayraklarla tekbir getirerek geçtikçe Ebû-Süfyan, Abbâs'a, bunlar kimler diye soruyor, aldığı cevap üzerine ya, onlarla işimiz yok diyor, yahut hayıflanıyordu. Hz. Muhammed, muhacirlerle, ansarla geçerken Abbâs'a dönüp gerçekten de dedi, and olsun ki kardeşinin oğlunun saltanatı pek büyük. Abbas, yazıklar

olsun sana dedi, bu, peygamberliktir. Ebû-Süfyan, evet evet dedi.

Hz. Peygamber, sancağı Ubâde oğlu Sa'd'e vermişti. O, "Bugün savaş günü; bugün kadınlar esir olacak" meâlinde bir beyit okumaya başlayınca abbas duyup Hz. Peygamber'e haber verdi. Hz. Peygamber, bunun üzerine Ali'ye emretti, Ali, Sa'd'den bayrağı aldı, Mekke'ye girdi. Kâ'be'ye giren Hz. Muhammed, duvarlardaki resimleri, bizzat elleriyle sildi, putları yere atıp kırdı. Kâ'be üstündeki putları da, Hz. Ali'yi omuzuna çıkararak söktürdü, kırdırdı.

Hız. Muhammed, Mekklileri, gidin, sizi âzâd ettim buyurarak affetti. Ancak bazı kişileri, adlarını bildirerek nerede bulunurlarsa öldürölmelerini buyurmuştu. Bunlardan Nukayd oğlu Huvayrıs'le Sâre'yi, Ali öldürdü.

Sekizinci yılın Şevvalinde Velid oğlu Hâlid, Cuzeyme boyunu imana dâvet etmek için gönderilmişti. Cuzeyme câhiliye devrinde Avf oğlu Abdurrahman'ın babasıyle Hâlid'in amcasını öldürmüştü. Hâlid, bu boyu, Müslömanlığı kaböl ettikleri halde tamamıyla teslim alıp silâhlanndan tecrid ettikten sonra erkeklerin ellerini bağlatarak askere dağıttı ve herkes, esirini öldürsün diye emir verdi. Hâlid'in boyu, esirlerini öldürdüler. Fakat muhâcirlerle ansar, bu kötü işi yapmadılar.

Hız. Peygamber, bunu duyunca pek müteessir oldu ve Yârabbi buyurdu, "ben, Hâlid'in işlediği işten beriyim." Sonra Hız. Ali'ye bir çok mal verip gönderdi. Ali, mallan dağıttı, "râzı oldunuz mu, bir hakkınız kaldı mı" diye sordu. "Râzı olduk, hiç bir hakkımız kalmadı" dediler. Belki bilmediğiniz bir ziyanınız vardır, bu da ona karşılık diyerek yanında kalan mail da, zerresine, habbesine kadar onlara dağıttı, gönüllerini hoşnud ederek Medine'ye döndü.

Huneyn ve Ali (a.s)

Mekke fethinden sonra Huneyn savaşı oldu. Bu savaşa Hız. Peygamber on bin kişiyle çıkmıştı, on iki bin diye de rivayet edilmiştir. Huneyn'e, fecirden önce varıldı. Fakat müşrikler, daha önce varmışlar, pusu kurmuşlardı. Birden Müslömanlara saldırıp bozdular. Hız. Muhammed'in

yanında yalnız on kişi kaldı. Bunların dokuzu Hâşim oğullarındandı, onuncuları Ümmü Eymen'in oğlu Eymen'di. Eymen şehit düştü, dokuzu sebât ettiler. Bunlardan Abdülmuttalib oğlu Abbas Hz. Rasûlullah'ın sağındaydı, oğlu Fazl solundaydı. Hars oğlu Ebû-Süfyan (malûm Ebu-Süfyan değil) Hz. Peygamber'in devesinin yulannı tutmuştu. Ali, önünde savaşmadaydı, diğerleri de çevresindeydi. Abbâs'ın sesi yüceydi. Hz. Muhammed, sahâbeyi çağırmasını emretti. Abbas, "Ey Akabe'de bey'at eden sahâbe, ey Râzılık ağacı altında bey'at eden sahâbe" diye bağırdı. Bu bağıışı duyanlar, 'iebbeyke lebbeyk" diye ses verdiler. Gece basmıştı, ortalık kapkaranlıktı. Abbas, tekrar, ne oldu, Allah'la ettiğiniz ahd diye seslendi. Birer birer, Hz. Peygamber'in yanına toplanmaya başladılar.

Tarn bu sırada Hevâzin boyundan Cervel adh birisi, Müslümanlara saldırdı. Bir deveye binmişti, elinde, uzun bir mızrağa bağlanmış siyah bir bayrak vardı. Halkın önünde yürümekte, önüne geleni öldürmekteydi. Müşrikler de arkasından geliyordu. Hz. Ali, Cervel'in önüne geçti, kılıcıyla devesinin sağrısına vurdu, deveyi yıktı, Cervel'i öldürdü. Bunu gören müşrikler, bozguna uğradılar. Bu sırada Hudayr oğlu Üseyd, Yâ Evs diye bağırarak mensup olduğu boyu çağırdı, Ubâde oğlu Sa'd de Yâ Hazrec diye bağırdı, her iki boy mensupları da toplandılar, savaş şiddetlendi. Hz. Muhammed, bu hâli görünce devesinin özengilerine basıp ayağa kalktı, kendisini Müslümanlara gösterdi ve "Şimdi tandır kızdı" buyurup "Ben Peygamberim, yalancı değil, ben Abdülmüttalib oğluyum" meâlindeki beyti inşâd buyurdu ve bir avuç taş alıp düşmanın üstüne attı. Ali, bu savaşta, müşriklerden kırk kişiyi öldürdü.

Hicretin dokuzuncu yılında Hz. Muhammed. Ali'yi Tâif e gönderdi, ordaki meşhur puthaneyi yıktırdı ve putu kırdırdı.

Aynı yılda 9. sure olan "Berâe" (Tevbe) sûresi inmiştir. Hz. Peygamber, Ebû-Bekir'i Mekke'ye göndermiş, arkadan Hz. Ali'yi yollamıştı. Ali, Hz. Peygamber'in devesine binmiş, bu yıldan sonra müşriklerin hac etmemesini, çıplak tavaf edilmemesini, kâ'be'ye, mü'minlerden başkasının girmemesini tebliğ etmiş ve Hz. Muhammed'le muâhede olanlara, muâhede müddeti bitinceyedek dokunulmıyacağını, şartlara riâyet edileceğini, aralarında böyle bir muâhede bulunmayanların, dört ay sonra tebliğ edilen şartlara riâyet etmeleri gerektiğini bildirmiş ve sürenin başından on, yahut on üç âyet okumuştur.

Hz. Ali, Cenâb-ı Peygamber'in son gazvesi olan Tebük gazvesinde bulunmamıştır. Bunun sebebi de Hz. Peygamber tarafından Medine'de Halife olarak bırakılmasıdır.

Bizans İmparatoru Hırakl'ın Hz. Muhammed aleyhine bir ordu topladığı, hristiyan Arapların da ona yardım ettikleri haber alınmıştı. Müslümanlar sıkıntıdaydı. Bu yüzden hazırlanan orduya, sıkıntı ordusu anlamına gelen "Ceyşü'l-Usra" denildi. Ashap, kadınlar bile ziynet eşyalarını vermek suretiyle büyük feragatte ve fedakârlıkta bulundu. Yirmi beş bin kişilik bir ordu hazırlandı, harekete geçildi. Bu seferde savaş olmadı, Hristiyanların bir kısmı, vergiye bağlandı, geriye dönüldü.

Hız. Peygamber, savaşı çıkarken Allah'a hamdü senâ etmiş ve halka şu hutbeyi okumuştı:

"Ey insanlar, şüphe yok ki sözün en doğrusu, Allah'ın kitabıdır, lâfın en iyisi, Tanrı'dan çekinme kelimesidir, şeriatleın en hayırlısı İbrahim'in şeriatıdır, sünnetlerin en hayırlısı, Muhammed'in sünnetidir, sözün ey yücesi, Tanrı'yı anıştır, kıssaların en güzeli şu Kur'an'dır. İşleın hayırlısı, ifrat ve tefrite sığmayan ortalama ıştır, İşleın en kötüsü, bir asla dayanmadan icâd edilenidir. Hidâyetin en güzeli, Peygamber'in hidâyetidir. Ölümün en hayırlısı şehid olarak ölmektir. Sapıklığın en körü, hidayetden sonra sapmaktır. İşlerin en hayırlısı, faydalı olanıdır, hidâyetin en hayırlısı, uyulan hidâyettir. Körlüğün en fazlası gönöl körlüğüdür. Veren el, vermeyen elden hayırlıdır. Az da olsa, yeter de olsa verilen şey çok verilen, fakat insanı oyalayıp hevâ ve hevesine uyduran, kibire, gurura sevkeden hayırlıdır. Mâzeretin en kötüsü, ölüni gelip çatınca getirilen mâzerettir. Nedâmetin kötüsü, kıyamet günü nâdim olmaktır. Dilin en büyük hatâsı yalandır, zenginliğin en hayırlısı gönöl zenginliğidir. Azığın en hayırlısı, Tanrı'dan çekinmektir. Hikmetin başı, Tanrı korkusudur, câhiliyye devrindeki işlerden uzaklaş-maktır. Sarhoşluk, ateşin kucağına düşmektir. İçki, günah-la kucaklaşmak, buluşmaktır. Kadınlar, şeytanın ipleridir, gençlik, delilikten bir kısımdır. Kazancın en kötüsü, fâizle kazançtır. Yenen şeylerin en fenâsı, yetim malını yemek-tir. Kutlu, o kişidir ki başkalarının halinden öğüt alır, kutsuz o kişidir ki ana karnında kutsuzluk kazanır. Biriniz, alabildiği ne mala sahip olsa gene de iş, sonunda belli olur ve amelde bulunanların, sonuna bakılır; her gelecek, yakındır. İnanç sâhibine sövmek kötülüktür, mü'minle

savaş küfürdür, onunı etini yemek (gıyabında aleyhinde bulunmak), Allah'a isyan etmektir; malı, kanı gibi haramdır. Allah'a dayanana bu inanç yeter, dayanan üst olur, bağışlayanı Allah bağışlar, hiddetini yenene Allah ecir (sevab) verir, musîbete uğrayan sabrederse, Tanrı, ona karşılığını verir."

Hız. Muhammed, bu savaşı çıkarken münâfıkların şerrini gidermek üzere Hız. Ali'yi, Medine'de, yerine hAlife bıraktı. Münâfıklar, Ali'yi istemediğinden götürmedi gibi sözler söylediler. Ali, bu söylentileri duyunca silâhını aldı, Hız. Peygamber'le buluştu, sözlerini anlattı. Hazret, "Yalan söylemişler" buyurdu; "Don, benim hAlifeni ol, ehlimin ve ehlinin arasında beni temsil et, çünkü Medine ancak benimle ve seninle düzene girer; sen, Ehl-i beytim içinde ve hicret yurdunda benim hAlifemsin; Mûsâ'ya Hârûn ne menziledeyse sen de bana o menziledesin, îâzı değil misin? Ancak, benden sonra peygamber yok." Hız. Ali, râzı oldum, râzı oldum dedi.

Veda Haccı

Hız. Muhammed, hicretin onuncu yılında hacca niyyet etti. Bu hac, Hız. Peygamber'in son haccı olduğu için Vidâ' Haccı anlamına "Haccül-Vidâ" diye anılır. Bu hacca yetmiş bin kişi katılmıştı. Doksan bin, hattâ yüz bin, yüz yirmi dört bin diyenler de olmuştur. İhtimâl, Medine'den yetmiş bin kişiyle çıkmışlar, yolda ve Mekke'de bu topluluğu katılanlarla bu kadar olmuşlardır. Bunlar arasında Ali ile gelenler de vardır. Çünkü Hız. Ali, zekât ve saire cibâyeti için Yemen'e gitmişti, yolda, hac kafilesine kavuştu.

H. Muhammed, arafe günü, bir hutbe okuyup hac törenini ashâbına bildirdi ve buyurdu: "Ey insanlar, ben ancak beşerim, Rabbimin elçisinin geleceğini ve benim de onun dâvetine icâbet edeceğimi umuyorum. Ben, sizin içinizde iki büyük şey, iki paha biçilmez, iki ağır şey bırakıyorum, bu iki şeyin birincisi Allah'ın kitabıdır, onda hidâyet vardır. Allah'ın kitabıyla amel edin ve ona yapışın; ikincisi Ehlibeytim'dir; Ehlibeytim hakkında Allah adına öğüt veriyorum size." Bu son cumleyi, üç kere tekrarladılar. Bu hadis,

Müslüm ve Müsned'de Arkam oğlu Zeyd'den tahrir edilir. Yine Ahmed ibn-i Hanbel'in; "Ben sizin aramızda iki büyük ve ağır şey bırakıyorum. Onları tutar, onlara sanlırsanız benden sonra ebediyyen sapıklığa düşmezsiniz. Onların bin, öbüründen daha büyüktür; ulu ve yiice Allah kitabı ki gökten yeryüzüne uzatılmış bir iptir ve soyum, Ehlibeytim; gerçekten de lûtf sâhibi ve herşeyi bilen Tanrı, bana haber verdi ki onlar, havuz kıyısında bana kavuşuncayadek birbirlerinden ayrılmazlar, artık bakın, onlar, bana nasıl halef ve halife olurlar" buyurduğunu tahrir etmiştir.¹⁴

¹⁴ Bu hadisi, Tirmizi ve Nesei. Cabir'den, Tirmizi, Arkam oğlu Zeyd'den, Ahmed, iki yolla Sâbit oğlu Zeyd'den, Taberâni. Kebir'inde, gene Sabit oğlu Zeyd'den tahrir ettiğı gibi Hakim'in Müstedrek'inde de vardır. Kur'an'la Ehlibeyt'e temessük hususundaki hadis'in yirmi küsur yolla birçok sahâbiden tahrir edildiğı ve Hz. Peygamber'in, bu hadisi bir kere Gadiru Hum'da, bir kere arafe hutbesinde, bir kere Tâiften dönüşünde, bir kere Medine'de, minberinde (Savâik-al-Muhrika'da Bab. 9, 2. faslın sonları, s. 57. Bab: 11. s.89) ve hastalığı esnasında odasında irâd buyurmuşlardır

Hiz. Muhammed'in Vidâ' Haccında arafe günü, 632 yılı Mart ayının 7. Cuma gününe rastlamıştı. Hacdən dönerlerken, "Ey Peygamber, Rabbinden sana indirilene tebliğ et, tebliğ hizmetini yapmazsan onun elçiliğini yapmamış olursun..." meâlindeki âyet inmişti.¹⁵ Bunun üzerine, Mekke'yle Medine arasında Cuhfe denilen yerde Hum denilen Kuyunun yanına kondular. Bu kuyuya Hum kuyusu anlamına gelen "Gadîr-u Hum" denirdi. Oraya, Zilhiccenin onsekizinci günü (16. 3. 632). Öğleye yakın bir çağda kondular. Kuyunun yanında ağaçlar vardı. Yükleri, ağaçların altına koydurdular, deve semerlerinden minberimsi bir şey yaptırdılar. Namaz için nidâ ettirdiler. İleri gidenler geriye döndü, geride kalanlar ileriye geldi, herkes toplandı.

Hiz. Peygamber, minberin üstüne çıktı, Ali'yi de beraber çıkardı. Halka öğütler verdi, sonra buyurdu ki:

"Ey insanlar, ben size Allah'ın kitabıyla Ehlibeytimi bırakıyorum, onlara yapışsanız benden sonra ebediyyen sapıklığa düşmezsiniz; bu ikisi, havuz kıyısında bana ulaşuncaya, benimle buluşuncaya dek birbirinden ayrılmaz."

Sonra yüksek sesle buyurdu: "Ey insanlar, bilmez misiniz ki ben, inananlara, nefislerinden evlâyım ve bilmez

(Seyyid AbdülHüseyn Şerefeddin: alMürâcaât, 2. basım, Bağdad - 1946 - 1365, s. 20-23).

¹⁵ Maide - 67. ayet.

misiniz ki her erkek mii'minin ve her kadın mü'minin
nefsinden evlâyım?"¹⁶

Ashâbın hepsi birden evet ey Tann elçisi dedi. Bunun üzerine sağ elinin şهادet parmağını göğse kaldırıp üç kere, "Allah'ım şâhid ol, Allah'ım şâhid ol, Allah'ım şâhid ol" dediler. Sonra Ali'nin sağ elini, sağ eliyle tutup, her ikisinin koltuklannin beyazlığı görününceye kadar kaldırarak, "Ben, kimin mevlâsıysam bu Ali, onun mevlâsıdır. Allah'ım, onu seveni sev, ona düşman olana düşman ol, ona yardım edene yardım et, onu horlayanı horla, nereye yönelirse hakkı onunla bile kil" buyurdular. Sonra inip iki rik'at namaz kıldılar.

Güneş, zevâle gelmişti. Öğle namazı kılındı. Bir müddet çadırlarında dinlendiler. Bu sırada sahâbe Ali'yi tebrik etti, hattâ Ömer, "kutlu olsun sana ey Ebu-Tâlib oğlu, bugün benim ve kadın, erkek, her inananın mevlâsı oldun", dedi.

Mevla Ne Demektir?

Arapça olan ve hadîs-i şerîfte geçen "Mevlâ" sözünün türkçedeki karşılığı "Rab, yâni besleyip yetiştiren, tebiye edip geliştiren, varabileceği olgunluğa erıştiren, amica, amicaoğlu, oğul, kızkardeş oğlu, sâhip ve mâlik, köle, birinin izini izleyen, ona uyup izinden giden, ortak, ahitleşilen kişi, arkadaş, komşu, bir yere gelip konaklayan,

¹⁶ Bu hadis, Kur'ân-ı Kerim'in, "Peygamber, inananlara, neflslerinden evladır, onların veliyy-i emridir" meâlindeki âyetine dayandır (Ahzab suresi, ayet 6.)

ihsân eden, nimet veren, efendi, dost, yardımcı, bir işte tedbir ve tasarruf, vilayet sâhibi" dir.

Kur'ân-ı Mecid'de, 2. Sûre-i celilenin (Bakara) 286. âyet-i Kerîmesinde, tebdîr ve tasarruf sâhibi, yardımcı, 3. sûre-i celilenin (Al-i İmran) 150. âyet-i kerîmesinde, yardımcı ve dost, 6. sûre-i celilenin (En'âm) 62. âyet-i kerimesinde tasarruf sâhibi, 8. sûre-i celilenin (Enfâl) 40. âyet-i kerîmesinde, dost ve yardımcı, 9. sûre-i celilenin (Tevbe) 51. âyet-i kerimesinde, yardımcı, 10. sûre-i celilenin (Yûnus A.S) 30. âyet-i kerimesinde tedbir ve tasarruf sâhibi, 22. sûre-i celilenin (Hacc) 78. âyet-i kerimesinde dost, 47. sûre-i celilenin (Muhammed (A.V.) 11. âyet-i kerimesinde yardımcı, 66. sûre-i celilenin (Tahrim) 2. ve 4. âyet-i kerimelerinde dost ve yardımcı anlamlannadır; 4. âyet-i kerimede, Hz. Peygamber'e (s.a.a), Allah'ın, Cebrâîl'ın ve mü'minlerin en temizinin yardımcı olduğu bildirilmedir ki bu da, Süyûti'nin "E'd-Dürr'ül-Mensûr" undaki, "Kenzü'l-Ummâl"deki, "Mecma'uz-Zevâid" deki hadislere nazaran Ebû-Tâlib oğlu Ali'dir. Fazâilü'l-Hamse; 1, s. 271-272).

4. Sûre-i celilenin (Nisâ) 33. âyet-i kerimesiyle 19. sûre-i celilenin (Meryem (a.s)) 5. âyet-i kerimesinde, mirasçılar anlamına ve cerri sıygasıyla "mevâli" diye geçer. 16. sûre-i celilenin (Nahl) 76. âyet-i kerimesinde, köle sâhibi anlamına "mevlâ". 22. sûre-i celilenin (Hacc) 13. âyet-i kerimesinde, müşriklerin, kendilerine sâhip sandıkları mevhum mâbudlar, 33. Sûre-i celilenin (Ahzâb) 5. âyet-i kerimesinde gene cem' sıygasıyla ve köleler anlamına "mevali", 44. sûre-i celilenin (Duhan) 41. âyet-i kerimesinde dost anlamına "mevlâ" olarak geçmektedir.

Hadis-i şerifteki "mevlâ" yı, Rab anlamına almamıza imkân yoktur; İslâm dininde Rab, âlemlerin rabbi olan, şerîki, nazîri bulunmayan, noksan sıfatlardan münezzeh bulunan Allahu Taâlâ'dır. Arnica, arnica oğlu, oğul, kızkardeş oğlu, köle sâhibi, köle, ortak, komşu, arkadaş, ahiddaş, bir yere konaklayan, ihsân sâhibi, mirasçı gibi anlamlara alamayız. Efendi, seven, dost, yardımci gibi anlamları iblâğ için, yâni, herhangi bir münâsebetle - ki bu münâsebet de hadisin vurûdunda yoktur - bir veyâ birkaç kişiye, rast-gele bir yerde söylenebilecek bir söz için o kadar kalabalıkta, o sıcakta, ileri gidenleri geriye döndürüp, geri kalanları çağırıp, minber kurdurup Ali'yi yanlarına alarak bütün sahâbeye göstermelerine hiç de lüzum yoktur; hele sahâbenin kutlaması, büsbütün anlamsızdır.

Hadîs-i Şerîf, 33. sûre-i celilenin (Ahzâb) 6. âyet-i kerimesinin meâlîni, yâni, Hz. Peygamber'in bütün inananlar üzerindeki vilâyetlerini, aynı sürenin 36. âyet-i kerimesinde beyan buyurulduğu gibi, Allah ve Rasûlü, bir işe hükmedince, erkek, kadın, hiçbir inananın, o işi dilediği gibi yapamayacağını hatırlatmaktadır ve 5. sûre-i celilenin Maide, 67. âyet-i kerimesinde emir buyurulanı, Ali'nin (a.s), mü'minlerin veliyy-i emri, emiri, Hz. Peygamber'in (s.a.a) vasıy ve halifesi olduğunu ilân ve iblâğdır ancak. Nitekim bu olaydan sonra 5. sûre-i celilenin (Mâide), 3. ayet-i kerimesi "Bugün dininizi ikmâl ettim sizin; nimetimi tamamladım size; din olarak İslâm'ı seçip hoşnûd olduğunu, râzı olduğunu" nâzil olmuştur¹⁷.

¹⁷ El-Murâcaât'a bk. 206-214

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

H. Muhammed`in (s.a.a) vefatından Alinin (a.s) Hilafetine kadar.

H. Muhammed (s.a.a), Vidâ' haccından dönünce rahatsızlandı. Rebiulevvel ayının on ikinci Cumua (5.6.632), yahut Safer ayının yirmi sekizinci Pazartesi günü (25.5.632) vefât ettiler.¹⁸

H. Peygamber'in vefati duyulunca ashap perişan bir hâle düştü. Fakat yerine, din ve dünya hükümlerini, Kurân ve hadise göre icra ve ümmetin işlerini tedbir edecek olan zâtın geçmesi düşüncesi de derhal fikirlere hâkim oldu. Peygamber'in halifeliği hususunda üç rey belirdi:

Hâşimoğulları, H. Peygamber'in, kendilerinden olduğunu düşünerek, halifeliğin, ancak kendilerine ait bulunduğu fikrini güttüler. Onlarca halifelğe tabii namzet, Peygamber'in kardeşliği, amcasının oğlu, dâmadı ve torunlarının babası olan H. Ali'ydi. Ve esâsen Gadir-u Hum'da bu, H. Peygamber tarafından da bildirilmişti.

İkinci re'y, muhâcirlerin re'yi idi. Onlarca H. Muhammed, Kureyş boyundan olduğu için Arap, halifesinin de o boydan olmasını ister, başka bir boyun hükmüne girmezdi.

¹⁸ Rebiulewelin on ikinci günü. Pazartesi olarak da rivâyet edilmiştir.

Üçüncü re'y ise Ansarın re'iydi. Onlarca Hz. Muhammed Medine'ye göçmüş ve Medineliler sâyesinde müslümanlık kurulmuştu. Halifelik de onların tabii hakkıydı.

Re'ylerdeki bu ihtilâf, Ansarın, Beni-Sâide sofasında toplanmaları üzerine çıkmıştı. Medineliler, bilhassa iki büyük boya mensuptu: Evs ve Hazrec. Bu iki boy arasında, Câhiliyye devrinde kavgalar olmuş, fakat Müslümanlıktan sonra bütün bunlar, unutulmuştu. Ancak şimdi, Ansar, gene ikiye bölünmüştü. Evs boyuna mensup olanlar, başları olan Hudayr oğlu Üseyd'in halife olmasını istiyorlar, buna karşılık hazrec boyuna mensup olanlar, Abâde oğlu Sa'd'in halifeliğini diliyorlardı. Sa'd, o sıralarda hastaydı. Sofaya yatak içinde getirmişlerdi. Gürültü, büyümek istidâdını gösteriyordu. Bu sırada Hz. Ebu-Bekr, Peygamber'in vefatını duymuş. Yolda Ömer'in, heyecanından kılıcını çekerek, kim Muhammed öldü derse onu öldürürüm. O ölmedi, Rabbinin yanına gitti, tekrargelecek ve bütün müşrikleri kırmadıkça ölmeyecek dediğini duymuş, "Sen de öleceksin, onlar da ölecekler"¹⁹ meâlindeki âyeti okuyup hem onu, hem onun sözlerine kapılanları teskin etmişti. Sonra da Hz. Peygamber'in evine gitmişti.

Mugıyra, Ansarın topluluğunu görünce önce Ömer'e koşup haber vermiş, Ömer, Hz. Peygamber'in evine gidip Ebû-Bekir'i alarak sofaya yönelmişlerdi. Yolda Ebu Ubeyde'yi de alarak Beni-Sâide sofasına geldiler. Hz. Muhammed'in Kureyş boyundan olduğunu, Arab'ın, ancak bu boydan seçilecek birisinin hükmü altına gireceğini söyliyerek Ansan teskine çalıştılar. Ansardan Münzir oğlu

¹⁹ Zümer suresi, ayet 30.

Hubâb, bizden bir emir olsun, sizden bir emir dedi. Ömer, iki kılıç bir kına sığmaz dedi. Hubâb, ey Ansar, Arap kavmi sizin kılıçlarınızla Müslüman oldu, hakkınızı başkasına kaptırmayın diye bağırdı. Ömer, onu tekdir etti, o, sert cevap verdi. Ebu-Ubeyde, Ey Ansar dedi, ilk olarak bu dine siz yardım ettiniz, sakın ilk bozgunculuk eden de siz olmayasınız, dedi.

Zübeyr, Hz. Ali'nin halifeliğini isteyenlerdendi. Kılıcını çekmiş, Ali'ye bey'at edilmedikçe kılıcımı kınına sokmam diye bağmyordu. Ömer'in işâretiyle üstüne hücum ettiler, kılıcını alıp kırdılar. Hazrec boyundan Nu'man oğlu Sa'd'ın oğlu Beşir, ey müslümanlar dedi, Hz. Muhammed Kureş'tendir, kendi boyunun halife olması daha lâyıktır. Hubâb, ey Beşir dedi, sen amcanın oğluna hased ediyorsun. Beşir, vallahi değil dedi, yalnız bu kavmin hakkına tecavüz etmeyi câiz görmüyorum.

Ebû-Bekr, bu gürültünün önünü almak için Ömer'le Ebu-Ubeyde'nin elini tutarak bu ikisinden birine bey'at edin dedi. Ömer, daha önce davranarak Ebu-Bekr'e bey'at etti, arkasından Ebû-Ubeyde de koştu, Sa'd'ın oğlu Beşir'le Evs boyunun reisi Üseyd de bey'at edince bilhassa muhâcirlerle Evsliler koşa koşa bey'at ettiler, hattâ Ubâde oğlu Sa'd, az kalsın ezilecekti.

Ebû-Bekir'in halifeliğini kabûl etmiyenler olmuştu. Sa'd ibn-i Ubâde bunlardandı. Ömer, mutlaka Sa'd'den bey'at alınmasını istemiş, fakat kays b. Sa'd, o ölür de bey'at etmez, fakat oğullan, çocuğu çocuğu, soyu sopu da ölür, sonucu, Hazrec boyuyla Evs boyu arasında savaş kopar, elinize geçen şeyi bozmayın. O, bir kişiden ibâret, bırakın

onu demiş, Ebû-Bekir, onun öğütünü kabûl etmişti. Sa'd, Şam ülkesindeki Havran'a gitmiş, orada öldürülmüştü. Cinler öldürdü diye bir rivayet çıkmış, iş bu suretle kapanmıştı.

Zübeyr, Selmân, Mikdâd, Ammâr, Ebû-Zer gibi bâzı sahâbe, Hz. Ali'nin halife olmasını istiyorlardı; Gadîru Hum'da Hz. Peygamber'in, Allah'ın emriyle Ali'nin vilâyetini iblâğı, onlarca reddedilemeyecek bir huccetti. Hâşimoğulları, Ali'nin halifeliğinde ısrâr ediyordu. Abbas da bu fikirdeydi. Ebu-Süfyan'sa fırsatı ganîmet biliyor, Medine'yi adamlarla doldurur, hakkını zorla alırım diye Ali'yi isyâna teşvik ediyordu. Ali, metanetini hiç bozmamış, yer yer dinden dönenlere ve türeyen yalancı peygamberlere karşı durmak ve Müslümanlığı yıkımdan kurtarmak icabettiğini anlamış, Ebû-Süfyan'ın teklifini şiddetle reddetmişti.

Biz, müslümanların arasını açan, gönüller kıran, ayrılıklar yaratan, sonradan siyâsete de âlet olup dallanan, budaklanan bu hâdiseler hakkında tafsilât vermiyeceğiz. Tafsilât isteyenler, Taberi, İbn-i Kesir gibi tarih kitaplarına, Nehcül-Belâğa şerhine, Hadis kitaplanna, İbn-i Kuteybe'nin "el-İmâmetü ves-Siyâse"sine baksınlar. Sevdığım, yanıp yakıldığım ulu Mevlânâ'm.

Mâ berây-ı vasl kerden âmedim Ney berâ-yi fasl kerden âmedim, yâni, "Biz birleştirmek, uzlaştırmak için geldik,

Ayırmak, araya ayrılık sokmak için değil" buyurur; geçelim.

Ali, Hz. Fâtıma'nın vefâtına kadar, yâni Hz. Peygamber'in vefatlarından yetmiş beş gün, yahut altı ay geçinceyedek Ebu-Bekr'e bey'at etmemiş, Hz. Fâtima'dan sonra bey'at ederek aradaki aynlığı gidermiştir.

Ali'nin bu hareketi, Müslümanlığa bağlılığının ne derece üstün olduğunu gösterir.

Ali, üç halife zamanında savaşımlara katılmamakla ve bir memûriyet kabul etmeyip tam bir inzivâ hayatı yaşamakla beraber iktizâ ettikçe fikir yürütmüş, öğütler vermişti. Onlar da sırası geldikçe Ali'ye müracaat etmişlerdi. Nitekim Ömer, İran harbine gidip gitmemek hususunda Ali ile danışmıştı. Ali, Hz. Peygamber'in bütün savaşımlara katıldığını, orduyu bizzat sevk ve idare ettiğini biliyordu. Fakat o vakit merkez çok yakındı, orduda Hz. Muhammed'in bulunması, büyük bir mânevi kuvvet sağlıyordu. Ordu bozulsaydı bile çeşitli ayrılıkların, çıkması, nihayet boy rekabetlerine dayanabilirdi, halbuki inanç, bu rekabetleri yıkmıştı. Şimdiyse merkez, savaş yerinden çok uzaktı. Mümessilinin merkezden ayrılması ortaya çeşitli reylerin çıkmasına sebep olabilirdi. Para ve dünyâ, artık gözlere tatlı görünmeye başlamıştı. Müslümanlığın ilk sadeliği, kaybolmak üzereydi.

Ali, bütün bu düşüncelerle Ömer'e dedi ki: "Müslümanlığa yardım etmek, yahut onu aşağılatmak, ne sayıca çoklukladır, ne azlıkla. İslâm, Allah'ın meydana getirdiği bir dindir; Müslümanlar, Allah'ın hazırladığı ve yardım ettiği bir ordudur. Sonucu, nereye vardysa vardı, nasıl meydana gelmesi gerekse geldi. Allah, vadini yerine getirir, ordusuna yardımcıdır, biz de onun vadini

beklemekteyiz. Hükünü sâhibi ve emir, boncuk dizilen ipe benzer, boncukları toplar, bir araya getirir. İp koptu mu boncuklar dağılır, bir daha onları bir araya getirmeye imkân yoktur. Arap, bugün, görünüşte azlıktır ama Müslümanlık sâyesinde çokluktur, onlar, aynı inançta birleştiklerinden üstündür. Sen, değirmen taşının mili ol, savaş değirmenini onlarla döndür. Kendin gitmeden savaş ateşini onlarla alevlendir. Çünkü sen, bizzat burdan gittin mi, civardaki Araplar işi bozarlar, buyruktan çıkarlar, buraları korumak, ordaki savaştan daha çetin olur. Yarın, karşıdaki düşman, seni görünce der ki:

İşte Arapların kökü bu; onu yok ettiniz mi rahat edersiniz. Bu düşünce, seni yok etme hususunda hırslarım arttırır, tamahlarını ziyâdeleştirir.

O çoğunluğun Müslümanlarla savaşa geleceklerini söylüyorsun ya, hiç şüphe yok ki noksan, sıfatlardan münezzeh olan Allah, onları aşağılatır, oının, dilemediğini gidermiye gücü yeter, Sayılarının çokluğunu söylüyorsun, biz, bundan önce sayıca çok olduğumuzdan savaşmadık, ancak Allah yardımıyla savaştık da üst olduk"²⁰

Gene Ömer, Romalılarla harbe gitmek husûsunda Hz. Ali ile müşâverede bulunmuştu. Hz. Ali (a.s) demişti ki:

"Bu din ehlinin sınırlarını korumayı va'd eden, düşmana görünmemesi gereken zayıflıklamı göstermemeyi tekeffül eyleyen Allah'a dayan; öyle bir mâbuddur o ki onlar sayıca azdı, üst olmalarına imkân yoktu; onlara

²⁰ Nehc'ül-Belâga, Tehran, 1302, 1, s. 493-494. 22- Nehc'ül-Belaga, 1, s. 474-475.

yardım etti. Karşı durmaları mümkün değildi. Pek az kişiydi Müslümanlar, kâflrleri men'etti. Diridir Allah, ölümden münezzehtir. Düşmana bizzat gidersen alt oldun mu, Müslümanlara, o sınırlarda sığınacak yer kalmaz, senden başka dönüp gelecekleri niakanı yoktur, hâlbuki sen de bulunmazsan, sığınakları bulunmaz. Düşmana, tecrübeli bir kumandan gönder, onun maiyetinde savaş güçlüklerine katlanan ve buyruk tutan kişileri yolla. Allah onları üst ederse dilek yerine gelir; fakat iş aksı olursa sen, Müslümanların sığınacakları niakanı olursun; bir daha ordu toplayabilir, mağlûbiyetin acısını çıkarabilirsin."²¹

Osman'ın halifeliliği zamanında da ona öğütlerde bulunmuştu. Meselâ halkın şikâyeti üzerine Osman'ın yanına gitmiş, demişti ki:

"Halk ardımda, beni, onlarla senin aranda elçi olarak gönderdiler. Fakat and olsun Allah'a, sana ne söyleyeceğimi bilmiyorum. Senin bilmediğini ben de bilmem, sana göstereceğim yoluysa sen de bilirsin, bilmediğimizi bilirsin, senden ileri bir makamda değiliz ki sana haber verelim, hiçbir hükümde yalnız değildik ki onu tutalım da sana bildirelim. Gördüğümüzü sen de gördün, ne duyduysak sen de duydun. Allah elçisiyle biz nasıl konuşup görüştüysen sen de konuşup görüştün. Ebû-Kuhâfe oğluyla (Ebû-Bekr) Hattâb oğlu (Ömer) doğrulukla harekete senden daha haklı değillerdi, çünkü sen yakınlık bakımından Rasûlullah'a onlardan da yakınsın, hattâ onların nâil olmadıkları bir şerefe nâil oldun, onun dâmâdısın. Kendine aci da Allah'tan kork. Allah'tan kork, çünkü kör değilsin ki gözünü açayım,

²¹ Nehc'ül Belâga, 1, s. 523-524.

bilgisiz değilsin ki öğreteyim. Zâten yollar apaçık, din alâmetleri besbelli meydanda. Bil ki Allah indinde kulların en üstünü, doğru yolu bulan ve halkı doğru yola hidâyet eden adâlet sâhibi imam (Emir) dir; bilinen güzel âdetleri yayar, bilinmeyen, sonradan çıkma kötülükleri yok eder. İyilikler apâşikârdır, alâmetleri var. Kötülükler de apâşikârdır, onların da nişâneleri var. Allah indinde halkın en kötüsü, sapıklığa düşen ve halkı doğru void an saptıran imamdır; kabûl edilmiş iyilikleri yok eder de terkedilmiş kötülükleri diriltir. Gerçekten de Tanrı Elçisinden duydum, Tanrı ona ve soyuna rahmetler etsin, diyordu ki: Cevreden İmam, kıyâmet günü gelir, fakat yanında ne yardımcısı bulunur, ne bir özür getireni. Cehenneme atılır, değirmen gibi döner durur orda, sonra da tâ dibinde hapsedilir. Allah'a and vererek söylüyorum, bu ümmetin öldürülecek imâmı olma. Çünkü demiştir ki: Bu ümmette bir imam öldürülür de ondan sonra öldürülmek ve öldürmek işi kıyâmete dek surer gider. Artık halka, işler şüpheli görünür, sınanmalar yapılır, doğruyla eğriyi görüp ayırd edemezler, dalgalanır dururlar, sıkıntılara uğrarlar. Bu kadar yaş yaşadıktan, gün gördükten sonra yağma edilerek ele geçirilmiş ve Mervan'ın elinde, düşmandan yağma edilen ve dilenen yere sürülüp götürülen deveye dönme".

Osman, bu öğütlere karşı, halka söyle de demişti, Onların gördükleri zulümleri bertaraf edinceyedek bana mühlet versinler.

Hız. Ali (a.s), Medine'de olanlar için mühlet istemeğe hâcet yok; dışardakilere gelince onların mühleti oralara emrin varıncayadektir buyurmuştu.²²

Görölüyor ki Hız. Ali'nin nazannda halifelikten üstün tek bir şey vardı: "Müslümanlığın dağılmaması, Müslümanların ayrılığa düşmemesi."

O, bilhâssa buna çalışıyordu. Bunun için ne yapmak gerekse yapıyordu. İnandığı dinin yıkılmaması için elinden gelen ferâgatı, elinden gelen fedâkârlığı gösteriyordu.

Hız. Muhammed'in, "Ey insanlar, ben sizin aranızda iki şey bırakıyorum, onlara yapışırmanız benden sonra kesin olarak sapıklığa düşmezsiniz. Allah'ın kitabı ki gökten yere uzatılmış bir iptir ve Soyum, Ehlibeytim. Bu ikisi, kıyâmete dek birbirinden ayrılmaz" 24

"Bu Ali Kur'an'ladır, Kur'an Ali ile, kıyâmete dek ikisi birbirinden ayrılmaz"25

"Ali bendendir, ben Ali'denim. Hakkimi ancak ben edâ edebilirim, yahut Ali edâ edebilir"26

Bu gibi hadîsleri, hele evvelce arzettiğimiz Gadiru Hum'daki hadisi, halifeliğine bir nass telâkki ediyordu. Nitekim hAlifeliği zamanında, "Rasûlullah'ın Gadîru Hum'da ne dediğini, onu gözüyle gören, kulağıyla duyan kalsın, Allah için söylesin", demişti. Aradan yirmibeş yıl

geçmiş olduğu hâlde, içlerinde Bedir savaşında bulunan on iki kişi bulunduğu halde o mecliste bulunanlardan otuz sahabe ayağa kalkıp gadir hadisini söylemişlerdi. Yalnız Mâlik oğlu Enes'le iki kişi Vidâ haccında bulundukları ve dönüşte bu hadisi duydukları halde şehâdet etmemişler, halk da sonradan bunların âkîbetlerini, bu şehâdette bulunmayışlarına vermişlerdir.²⁷

24- Tirmizi ve Nesei, Hz. Câbir'den tahrir etmişlerdir. Tirmizi biraz değişik olarak Arkam oğlu Zeyd'den de tahrir eder. Kenz-ül-Ummâl'in 874. Hadisidir. Ahmed ibn-i Hanbel, iki yolla Sâbit oğlu Zeyd'den tahrir eder. Tabarâni'de ve diğer hadis kitaplarında da vardır.

25- İbn-i Hacer: Savâik'ül-Muhrika, bab. 9, fasıl 2, s. 57.

26- İbn-i Mâce: Sünen, Bâbu Fazâil'üs-Sahâbe, cüz 1, 92. Tirmizi, Nesei ve Müsned'de de vardır.

21 - Bu hadis Müsned'de Alkam oğlu Zeyd'den tahrir edilmiştir.

90

Görülüyor ki bu bir inançtır. Ali, halifeliğin kendisine ait olduğunu iddiâ etmekle beraber Müslümanlığını tehlikeli durumunu görünce kanaatinde ancak Hz. Fâtima'nın vefatına kadar ısrâr etmiş, onun hâtırını kırmamış, fakat Hz. Fâtima'nın vefâtından sonra Müslüman birliğini sağlamıştır.

Ebû-Bekr, halifeliği Ömer'e bırakmış, sahâbenin ileri gelenlerine bu yolda vasiyette bulunarak vefat etmişti.

Ebû-Bekr'in halifeliğinde olduğu gibi Ömer'in halifeliğinde de ilk zamanlarda, bey'at etmiyenler olmuştu, Hz. Ali de bunların arasındaydı. Fakat pek az bir müddet sonra gene birlik te'min edilmişti.

Ömer vurulup hayattan ümidini kesince halifelik işini Ali, Osman, Talha, Zübeyr, Sa'd ve Avf oğlu Abdürrahman'dan ibâret olan ve bu sûretle altı kişiden meydana gelen bir şûraya bırakmıştı. Ebû-Talhat-al-Ansâri'yi çağırıp, ben gömülünce bunları bir eve topla, ansardan elli silâhlıyla kapıda dur bu işi acele bitirmelerini söyle; beşi birleşir, biri ayn kalırsa boynunu vur; dördü birleşir, ikisi muhâlefet ederse ikisinin de kafasını kes; üçü birleşir, üçünün re'yi aykırı olursa Abdurrahman hangi taraftaysa o tarafa yardım et; diğer üçü, re'yelerinde ısrâr ederlerse onları öldür; üç gün içinde hiçbir iş yapmazlarsa altısını da kes; işi Müslümanlara bırak, kendilerine içlerinden birini emir tâyin etsinler demişti.

Gene bu siralarda, bu altı kişilik şûrayı tâyin etmeden önce Ali'ye, yâ Ali demişti, halife olursan Hâşim oğullarını ümmetin başına musallat etme. Sonra Osman'a

91

dönüp, yâ Osman demişti, halife olursan Ümeyye oğullarını halkın başına getirme. Getirirsen onlar halka zulmederler, halk da ayaklanır, seni öldürür. Emin ol, sen onlara bu işi yaparsan onlar da sana bu işi yaparlar.

Bir rivâyete göre şûraya tâyin edilen Talha, Medine'de değildi. Hakem olarak tâyin edilen Avf oğlu Abdürrahman'ın Osman'la yakınlığı vardı. Kansı, Osman'ın ana tarafından kız kardeşiydi. Ebû-Vakkas oğlu Sa'd da Osman ile akraba idi, anası, Abdi Şems oğlu Ümeyye oğlu Süf yân'ın kızıydı. Aynı zamanda bu zat, Zühre oğulları boyuna mensuptu. Ali, savaşlarda bu boya mensup bir çok büyük kişileri öldürmüştü. Bu bakımdan Ali'ye taraftar değildi. Zübeyr, bir yandan, Ali'ye taraftarlık etmekle beraber bir yandan da aleyhinde bulunur ve halifelige kendisinin tâyinini isterdi.

Bütün bu sebeplerle Abbas, Ali'ye Şûraya girmemesini söylemişti. Fakat girmemek, muhâlefette bulunmak olacaktı, Ömer'in emriyse kesindi.

Hâsılı Ömer'in defhinden sonra Ebû-Talha, Şürâ erkânını topladı. Kendisi de silâhlı erlerle kapıyı çevirdi. Abdurrahman, içinizden hanginiz, kendisini halifelikten azleder, halife olmak istemeyeniniz var mı dedi. Kimse bu soruyu cevaplandırmadı. Kendisi, once ben, kendimi halifelikten azlediyorum dedi. Ondan sonra Ali'ye dönüp yâ Ali dedi, halife olunca Allah'ın buyruğuna uyup Rasûlullah'ın sünnetine tâbi olarak senden önceki iki halifenin tuttuğu yolu tutacak mısın?

Ali; "Allah'ın emrine, Peygamber'in sünnetine uyacağım" dedi. Abdurrahman, üç kere bu soruyu sordu, üçünde de aynı cevâbı aldı. Bundan sonra Osman'a dönüp

aynı soruyu üç kere sordu, üçünde de evet, Allah ermine, Peygamber sünnetine uyup ilk iki halifenin yolunu tutacağım cevabını aldı. Bunun üzerine Abdurrahman, boynumdaki yükü Osman'ın boynuna yüklüyorum deyip ona bey'at etti.

Abdurrahman, sonradan Osman zamânındaki kargaşalıklar yüzünden ona gücenmiş, hattâ bir defasında, yanına bir adam göndererek ona şu sözleri söylemesini emretmişti:

"Ne diye halkın başına seni getirdim, bilmem ki? Bende öyle meziyetler vardı ki sende yoktu. Ben Bedir savaşında bulundum, sen bulunmadın. Ben Rıdvan bey'atinde bulundum, sen yoktun. Ben Uhud savaşında sabrettim, sen kaçtın."

Osman bu sözlere cevâben adama, Ona şöyle demişti, Rasûlullah'ın kızı hastaydı, kendisi beni gönderdi, onun için Bedir savaşında yoktum. Fakat Peygamber, beni de o savaşta bulunanlarla beraber saydı, sizi ne gibi ecirlerle müjdelediye beni de müjdeledi. Size ganîmetlerden ne kadar pay ayırıp verdiyse, bana da ayınp verdi. Râzılık bey'atinde bulunmayışımın sebebi, beni, Haccetmeye izin almak için Mekke'ye göndermişti. Orda hapsettiler beni. Rıdvan bey'atinde Rasûlullah, sol elim, Osman'ın sağ elinden hayırlıdır deyip sol elini sağ elinin üstüne koydu, bu da Osman'ın adına bey'attır buyurdu. Rasûlullah'ın eli mi hayırlıdır acaba, yoksa onun eli mi? Uhud'daki hareketime gelince, Allah beni ve emsâlimi affetti, bu hususta âyetler indi. Acaba Abdurrahman, günahlannın affedildiğini biliyor mu?

Osman, bir yapı yaptırıp halka yemek verdiği sırada Abdürrahman'ı da dâvet etmişti. Abdurrahman orda da ileri-geri söylenmiş, hattâ senin bey'atından Allah'a sığınırım demişti. Abdürrahman'ın hastalığında Osman, hâl-hâtır sormaya gitmişti, fakat Abdurrahman onunla konuşmadı 28

Osman, Hicretin yirmi üçüncü yılı sonlarında halifelik makamına gelmişti. Ömer'in dediği gibi bütün vâililikleri akrabasından ve boyundan adamlara vermeye başladı. Otuzuncu yılda, Ömer'in zamanından beri Şam vâililiğinde bulunmuş ve orda büyük bir nüfuz elde etmiş olan Muâviye, Hz. Peygamber'in pek sevdiği Ebû-Zer'den şikâyet etmiş ve Medine'ye alınmasını reca eylemişti. Muâviye'ye göre Ebû-Zerr, halkı Osman'ın aleyhine teşvik ediyordu.

Ebû-Zerr, Hz. Peygamber'in vefâtından sonra Selmân, Mikdâd, Ammâr ve diğer bâzı kişilerle berâber Ali'nin halife olmasını istiyenlerdendi. Bu yüzden Ümeyye oğullarının düşmanlığını kazanmıştı.

Hız. Peygamber, bu zâtın karakterini anlatırken "Gök yüzünde de, yer yüzünde de Ebû-Zerr'den daha doğru sözlü kimse yoktur" buyurmuştu.29

Ebû-Zerr, Muâviye'nin hazine yapmasının, mal toplanmasının aleyhinde bulunuyordu. Muâviye, onu ilzâm etmek için adamıyla bin altın göndermişti. Ebû-Zerr,

28- Şerhu Nehc'ül-Belâga, 1, 39. Al-Tecrid'us-Sarih'a da bakmız, Mısır, 1323,2, s. 58.

29- Al-Câmi'üs-Sağıyr, 2, s.121. "Mâ azallat..."

94

o gece uykusunu terkederek altınlan, yoksullara dağıtmıştı. Muâviye'nin adamı, ertesi sabah gelip ben yanlışlıkla sana vermişim, paraları geri ver deyince Ebu-Zerr, ben onların hepsini dağıttım, efendine söyle, bana üç gün mühlet versin de tedârîki çâresine bakayım diye haber göndermişti. Muâviye, bu tecrübeden sonra Ebû-Zerr'in sözüyle özünün bir olduğunu görerek sürülmesinden başka çâre bulamamış, Osman'ayazmıştı.

Osman, Ebû-Zerr'in Medine'ye gönderilmesini emretmiş, onun üzerine Muâviye, O'nu, bir deveye bindirerek beş sürücüyle medine'ye göndermişti. Ebû-Zerr, Medine'de de idârenin aleyhinde bulunması üzerine Medine'ye üç mil mesâfede bulunan Rebeze karyesine sürüldü.

Hız. Ali, Hasan ve Hüseyin'le beraber kendisini uğurlarken buyurdu ki:

"Ey Ebû-Zerr, sen onlara Allah için kızdın, Allah'tan ümidini kesme. Şüphe yok ki kavim, dünyâları için senden korktu, sense dinin için onlardan korktun. Senin yüzünden korkup çekindikleri şeyi bırak onlara; onlardan korkup esirgediğin şeyle kanâat et. Senin onlardan men'ettiğin şeye onlar ne kadar muhtaçsa sen de onların men'ettiklerine karşı o kadar müstağnisin. Yakında kârlı

kimdir, hangi taraf daha üstündür, o hasedçilerce belli olur; anlarlar, bilirler. Allah çekinen kula yerler, gökler kapalı olsa, gene bir halâs çâresi ihsân eder. Sen, ancak Allâh'a güven, doğrulukta bılın, bâtıldan başka hiçbir şeyden nefret etme. Eğer dünyâlarını kabûl etseydin elbette

95

seni severlerdi; dünyâlarından pay almayı isteseydin elbette senden emin olurlardı."30

Bu hâl, Osman hakkında epeyce dedikoduya sebep oldu. Otuz üçüncü yılda, Kûfe vâlisi bulunan Said İbn'il-As, Kûfe'nin ileri gelenlerine karşı, Irak, Kureyş'in tarlasıdır diye bir söz sarfetti. Mecliste bulunan Mâlik'ül-Eşter, bu söze gücenip, kılıçlarımızla aldığımız Irak ülkesini, kendinin ve kaviminin tarlası mı sanıyorsun diyerek sert sözler söyledi. Araya giren Abdürrahman'ı dövdü.

Kûfe eşrafı ile Vâli'nin arası tamamıyla açılmıştı. As oğlu Said, bunun üzerine içlerinde Mâlik'in de bulunduğu kûfe eşrâfını Şam'a sürmesi için halifelik makamından emir aldı.

Eşraf Şam'a gelince Muâviye, bunları ağırladı, ihsanlarda bulundu. Müslümanlık, Kureyş boyunun kuvvetiyle kuruldu, Araplar, bu sâyede diğer milletlerden üst oldular; onları hor görmeyin, bu doğru değildir. Kureyş, size demir bir sınırdır, bundan dolayı ona uymanız, muhâlefete kalkışıp belâya uğramanız gerektir dedi.

İçlerinden Sa'saa, bu boy, hiçbir zaman bizden üstün değildi ki onunla bizi korkutuyorsun. Söylediğin sınır ortadan kalktı mı iş bize düşer dedi. İş bir dereceye geldi ki günün birinde Sa'saa, Muâviye'ye, Müslümanlıkta senden kıdemlisi var, senden liyâkatlisi var. Önce haksız olarak sâhip olduğun makamı bırak da sonra bize öğüt ver

30- Nehc'ül-Belâga, 1, 467 - 468, Muhammed Abduh şerhi, 3. basım, s.266.

96

dedi ve Kûfelilerin birkaçı Muâviye'ye hücum edip sakalından tuttu. Bunun üzerine Muâviye, mes'eleyi Osman'a yazdı ve emriyle onları Humus'a sürdü.

Vâlilerin zulmü çoğalmakta, halkın sabrı tükenmekteydi. Hele bir yerin emiri, yoldan geçerken çavuşların halka, "Savulun" diye hakaret ederek yol açmaları pek ağır geliyor, bilhâssa Medineliler, bundan pek güceniyorlardı.

Otuz dördüncü yılda Şam'dan Muâviye, Mısır'dan Ebi-Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah, Kûfe'den As oğlu Said, Basra'dan Amir oğlu Abdullah, Medine'ye geldiler. Medine'de bir vâliler toplantısı oldu. Bu toplantıya As oğlu amr'ı da aldılar.

Amir oğlu Abdullah, halkı savaşa sürmeli; bu sûretle dedikodunun önü alınır, kimse birşey düşünemez, birşey söyleyemez dedi. Sa'd oğlu Abdullah, mal-mülk vererek halkı susturmalı diye re'yini bildirdi. Muâviye, ileri gelenleri, vâlilerin mes'üliyet ve kefâleti altında

bulundurmak sûretiyle işin önüne geçmenin mümkün olabileceğini söyledi. Yalnız As oğlu Amr, vâliler azledilmedikçe isyanın önüne geçilemeyeceğini bildirdi.

Osman, halkı savaşa sürmek hakkında verilen re'yi kabûl etti, halkı bölük bölük savaşa sürmelerini emrederek, vâlileri, bulundukları yere yolladı. Fakat Kûfe'de isyan, başlamak üzereydi. As oğlu Said'in vâliliğini istemediler. Said geriye döndü ve Medine'ye geldi. İllerin ahvâlini teftiş etmek üzere bâzı kimseler gönderildi. Bunlar ahvâli anlayıp geri gelince umumi hoşnutsuzluk olduğunu bildirdiler. Bunun üzerine

97

vâlilerin, Hac mevsiminde Mekke'de toplanması emredildi.

Bu sıralarda Medineliler, Hz. Ali'ye gelip yolsuzlukları bir bir anlattılar. Hz. Ali, kalkıp Osman'ın yanına gitti. Ahvâli anlattı, işin sonunun kötü olacağını söyledi. Osman, yâ Ali dedi, halk da, biliyorum, senin dediğini diyor. Fakat sen benim yerimde olsaydın ben seni kınamazdım. Biliyorsun ki Ömer, yakınlığı yüzünden Mugıyra'yı vâli yapmıştı. Ben de meselâ Amir oğlunu, akrabam olduğundan vâli yaptım, niçin beni kınıyorsun?

Ali, Ömer vâli yaptığının kulağını iyice burar, aleyhinde bir şey söylenirse çağırır, soruşturur, doğruysa cezalandırırdı. Sen bunu yapmıyorsun, akrabana karşı zayıfsın dedi. Osman, bilmiyor musun ki dedi, Muâviye'yi Ömer vâli yaptı. Ali, evet dedi, biliyorum; fakat Muâviye,

Ömer'den öylesine korkardı ki kölesi bile ondan öyle korkmazdı. Şimdiyse Muâviye, Osman'ın buyruğuyla diye birçok yolsuz işler yapıyor, sen de onları düzeltmiyorsun.

Ali, bu sözleri söyleyip gittikten sonra Osman, Mescide geldi, Minbere çıktı. Ey insanlar dedi, herşeyin bir derdi, bir âfeti vardır, bu ümmetin âfeti de kınayan, ayıplayan kişilerdir. Ömer'in yaptıklarını kabûl ediyorsunuz, beni ayıplıyorsunuz. Fakat o başınıza bastı, ona itâat ettiniz. Ben mülâyim davrandım, sizi omuzuma aldım, size karşı, elimi dilimi korudum, siz de cür'et buldunuz. And olsun Tann'ya, topluluğum daha üstündür, yardımcılarım daha çoktur; geliniz dedim mi gelirler, benimle uğraşmayın, vâlilerimi kınamayın.

Mervan, aşağıdan kalkıp şiddetli bir lisanla söze karıştı. Osman, sus, söyleme demedim mi sana diye onu tekdir

98

edip susturdu, minberden inip evine gitti. Osman'ın bu sözleri, hele Mervan'ın hareketi, halkı busbütün gücendirdi.

Osman, her tarafa mektuplar göndererek Medinelilerden haber aldım, vâliler, halka zulüm ediyorlarmış, Hac mevsiminde hepsini çağırdım. Kimin dâvası varsa gelsin. Benden ve memurlarımdan hakkını alsın dedi.

Hac mevsiminde valuer Mekke'ye geldiler. Osman da hacca gitti. Onlarla görüştü. Hepsi de söylenen sözlerin ash olmadığını bildirdi. Fakat çâre bulmak husûsunda

re'yleri birbirini tutmadi. Osman, sözlerinizi duydum dedi, her işin girilecek bir kapısı var. Kapalı kapı galiba açılacak, bu ümmet hakkında da korkulan şeyler meydana çıkacak. Tann simrlanni aşmıyahm da o kapı açılınca kimsenin aleyhinde söyleyecek bir sözü olmasın.

Fitne değirmeni dönüyor, Osman onu döndürmeden ölürse ne mutlu. Allah da bilir ki ben, halkın hakkında ne hayirhyssa onu aramada kusur etmedim. Halkı yatıştınn, halklannı verin.

Hactan sonra vâlilerle Medine'ye dönen Osman, Ali ile Talha ve Zübeyr'i çağırdı. Muâviye de yanındaydı, Muâviye, Siz Hz. Peygamber'in sahâbesisiniz, halkın hayirhlansiniz. Osman'i bu makama siz getirdiniz. Görüyorsunuz ki ihtiyarladı, ömrü az kaldı. Bu işe sizden başka kimse tamah etmez, bekleyin sonunu, hem de çok beklemezsiniz gibi sözler söyledi. Ali, bu sözlere gücenip Muâviye'yi takdir etti, o da karşılık vermeye kalkıştı.

Osman, durun dedi, size ahvâlimi anlatayım. Benden önceki iki arkadaşım, Allah uğrunda nefislerine

99

zulmettiler, akrabalarına bir şey vermediler. Hâlbuki Hz. Peygamber, akrabasını görür gözetirdi. Ben de kavmimi, ayalları çok, geçimleri az olduğundan korudum. Eğer bu iş hatâ ise söyleyin dedi. Onlar, evet dediler filâna şu kadar bin, Mervan'a bu kadar bin verdin. Osman, bu paralan onlardan geri alınm dedi. Ali ve arkadaşları, bu sözden memnun olarak çıkıp gittiler.

Muâviye, bu işleri hoş görmüyorum, benimle berâber gel, seni Şam'a götüreyim dediye de Osman, Rasûlullah'ın civârını hiçbir şeye değışmem deyip bunu kabûl etmedi.

Muâviye, öyleyse, dedi, seni korumak üzere Medine'ye asker göndereyim. Osman bunu da kabûl etmedi ve Hz. Peygamber'in komşularına baskı yapamam dedi.

Bunun üzerine Muâviye, mutlaka sana kıyarlar dedi. Osman da Tann'ya dayandım, O yeter bana ve O ne de güzel bir vekildir diye sözü kesti.

Kûfe eşrafı Humus'tan memleketlerine gitmişlerdi. Ordan Haccetmek için yola çıktılar. Mısır ve Basra halkı da Hac için hareket etmişti. Mısırlılardan, Kûfelilerden, Basralılardan yedişer, sekizer yüz kişi birleşerek Medine civârına ulaşmıştı. Mısırlılar, Hz. Ali'nin, Basralılar, Talha'nın, Kûfeliler Zübeyr'in halifeliğini istiyorlardı. Ancak üç bölük de Osman'ın aleyhindeydi.

İçlerinden iki kişi ayırıp Medine'ye yolladılar. Gelenler, Ali, Talha ve Zübeyr'le görüştüler. Hacc için ve bâzı vâlileri azlettirmeyi reca etmek üzere geldik deyip Medine'ye girmek için izin istediler. Hz. Ali, Talha ve Zübeyr izin vermediler. Onlar da dönüp gittiler.

100

Hz. Ali, Medine'yi korumak için Medine dışında Ahcâr'uz-Zeyt denen yerde bir ordu tertip etmiş, kendisi de kihcini kuşanarak oraya gitmişti.

Mısırlılar tarafından gönderilenler, bu ordugâhta Hz. Ali'yi bulmuşlar, kendisine halifeliği teklif etmişler, fakat Hz. Ali tarafından şiddetle reddedilmişlerdi. Basralılar Talha'ya, Kûfeliler Zübeyr'e aynı teklifi yapmışlar, aynı sûrette reddedilmişlerdi.

Bunlar, yerlerine çekilip gidince Medineliler, topluluk dağılmıştır ümidiyle dönüp Medine'ye geldiler. Hâlbuki onlar, bir müddet sonra kol kol yürüyüp tekbir getirerek Medine'ye girdiler, Osman'ın evini kuşattılar. Bir yandan da silâha sarılmayanlara birşey yapmıyacağız diye tellâlar bağırıttılar. Osman'ın araya koyduğu kişilerin sözlerini dinlemediler.

Cuma günü Osman, mescitte taşlandı ve bayıldı. Ebû-Vakkas oğlu Sa'd, Sâbit oğlu Zeyd ve Ebû-Hüreyre, bâzı kimselerle beraber savaşa niyetlendilerse de Osman onları men'etti ve evlerine gönderdi.

Osman, evine gidince Ali, Talha'yla Zübeyr'i alıp Osman'ın yanına gitti. Yanında Mervan vardı. Mervan, Hz. Ali'yi görünce, Bu işi başımıza sen getirdin, bizi berbad ettin. Murâdına erersen and olsun Tannya, bütün dünyâ aleyhine döner diye söylendi. Bu sözü duyan Ali, Talha ve Zübeyr, gücenerek evden çıktılar. Ubeydullah oğlu Talha da Osman'a gidip şiddetli sözler söyledi ve vâlilerin azlini istedi. Aişe de, Osman'a bu hususta haber göndermişti.

Gene bu sıralarda Mervan, kapı önünde toplananlar tahkir ederek halkı büsbütün galeyana getirmişti. Bâzıları

gene Ali'ye başvurunca ne yapayım, bilmem buyurmuştu, evime kapansam beni terkettin, Hakka riâyet etmedin der, gidip söylesem kabûl eder, fakat Mervan gelir, benim sözümü tutturmaz, onu başkayere sevkeder.

Sonra kalkip Osman'in yanına gitmiş, gene öğütler vermişti. Hattâ zevcesi Nâile bile, halk arasında Mervan'ın nüfuzu yoktur, Ali'yi râzı et, bu gaaileden seni ancak o kurtarır demişti.

Halk, artık Osman'i namaz kıldırmak için Mescide de çıkarmamaya başlamıştı. Halka kim namaz kıldıracak diye Ali'ye başvurmışlar, Hz. Ali, Hâlid ibn-i Zeyd'e söyleyin, o namaz kıldırsın buyurmuştu. Bu sûretle birkaç gün Hz. Ebû-Eyyûb'ül-Ansâri namaz kıldırmıştı. Bir rivâyette bayram namazına kadar Hz. Ali'nin emriyle Huneyf oğlu Sehl'ül-Ansarî namaz kıldırmış, bayram namazını Hz. Ali kılmıştı. Bayramdan sonra da gene Hz. Ali namaz kıldırmaktaydı.

Nihayet gene halk Hz. Ali'ye başvurmuş, Osman da ona haber göndermişti. Hz. Ali, muhâcirlerle ansardan otuz kişi alıp gelenlerle görüştü. Onlar da valuer azledildiği takdirde dağılıp gideceklerini söylediler. Osman da bunu kabûl etti. Mısır'a Ebû-Bekr oğlu Muhammed'i tâyin etti. Halk dağılıp yola düştü.

Mısırlılar, Ebû-Bekr oğlu Muhammed'le beraber memleketlerine giderlerken siyahi bir adamin ayn yoldan aceleyle Mısır'a doğru gitmekte olduğunu gördüler.

Şüphelenip bu adamı durdurdular. nereye gittiğini ve kim olduğunu sordular. Adam Mısır'a gitmekte olduğunu söyledi. Gâh Mervan'ın kölesiyim dedi, gâh Osman'in kölesiyim dedi. Mısırlılardan biri, Osman'in kölesi

102

olduğunu tanıdı. Üstünü aradılar. Birşey bulamadılar. Hâlbuki Mısır vâlisine mektup götürüyorum demiş. Muhammed, vâli benim deyince de sana değil, eski vâliye götürüyorum gibi lâflar etmişti. Nihâyet yanındaki matraya baktılar. İçi bomboştu. Matrayı yarıncı içinden bir kâğıt çıktı. Mühürünü açtılar. İçinde, vâli gelince hemen öldürün meâlinde bir yazı vardı.

Bunu gören halk ve Muhammed, fena halde kızıp gerisin geri Medine'ye döndüler. Medineliler de bunu duyunca hiddetlendiler. Osman, yeminle te'min ederek kendisinin bu işten haberi olmadığını bildirdi. Bu kâğıdı, Mervan'ın yazdığı anlaşıldı. Hz. Ali, Mervan'ı azlederek halka teslim etmesini Osman'a tavsiye etti. Fakat Osman, ne Hz. Ali'nin sözünü tutup Mervan'ı teslim etti, ne de halkın istediği gibi halifelik makamından çekildi.

Halk Osman'ın sarayını kuşatmıştı. Talha oğlu Muhammed, Zübeyr oğlu Abdullah, sahâbeden bâzı kimseler, halkın içeriye girmemesi için kapıyı korumaktaydılar.

Osman, dama çıkarak öğütler vermiş, Hz. Ali de ayaklanan halkı tekdir etmişse de bunların hiçbir faydası görülmemişti. Asiler, içeri su taşıyanlara bile mâni olmaya

başlamışlardı. Yalnız Hz. Peygamber'in bâzı zevceleriyle Hz. Ali ve ashaptan birkaç kişi, içeriye üç kırba su götürebilmişlerdi.

Bu sırada Talha'nın, Mısır eşrafından biriyle görüşmesi âsilere, onun da kendileriyle aynı fikirde bulunduğu düşüncesini vermiş, saraya saldırmışlardı. O sırada kapıda bulunan Mervan yaralanmıştı.

103

Evi kuşatanlar, işi bir an önce bitirmek için bitişik eve girip evin duvarını delmeye koyulmuşlardı. Onlar bu işle uğraşırken bir kısmı da kapıyı zorluyor, bu sûretle kapıda bulunanları oyalıyordu.

Nihâyet duvar delinmişti. İçeriye girenlerden Ebû-Bekr oğlu Muhammed'e Kur'an okumakta olan Osman, baban bu hâlini görseydi ne derdi demiş, bu söz üzerine Muhammed, dışarı çıkmıştı. Fakat içeri girenlerden Gafıkıy, başına bir demir vurarak yere düşürmüş, kinâne de hançerle şehid etmişti. Bu sırada zevcesi Nâîle, zevcine çekilen bir kılıcı eliyle kavramış, iki parmağı kesilip düşmüştü.

Osman, Hicretin otuz beşinci yılı zilhiccesinin on sekizinci ve muhasaranın dokuzuncu pazar günü öldürmüştür. (17-6-656).

Hz. Ali, olayı duyar duymaz saraya koşmuş, sarayı kuşatanlarla kapıyı koruyanları şiddetle tekdir etmişti.

Fakat âsiler, artık gemi azıya almışlardı. Osman'ın defnine bile müsâade etmiyorlardı.

Ölümünün tam yedinci Cumartesi günü yatsı vakti İmâm Hasan, Mut'im oğlu Cübeyr, Huzeyfe oğlu Ebû Cihm, Zübeyr oğlu Abdurrahman, Hazzam oğlu Hakim gizlice cenazeyi alıp evvelce satın alarak Baki mezarlığına kattığı yere gömdüler.

104

HZ. ALİ'NİN (A.S) HALİFELİĞİ

Halifelik makamı yedi gün boş kaldı. Söz ayağa düştü. Mısırlılar Hz. Ali'yi, Basralılar Talha'yı, Kûfeliler ise Zübeyr'i istiyorlardı. Her bölük, istediği kişiye ısrarla mürâcaat ediyor, fakat her üçü de halifeliği kabûl etmiyordu.

Ebû-Vakkas oğlu Sa'd'le Ömer oğlu Abdullah'a da mürâcaat etmişler, fakat halifeliği kabûl ettirememişlerdi. Ümeyye oğulları ve Mervan ise ortada görünmüyorlardı, hepsi de Şam'a kaçmışlardı.

Muhâcirlerle Ansardan bir bölük halk Hz. Ali'nin yanına gittiler. İçlerinde Talha'yla Zübeyr de vardı. Halka mutlaka bir imâm lâzım dediler. Hz. Ali, size ben imâm olmayı istemiyorum, kimi seçerseniz râzıyım dedi. Senden başka hiçbir kimseyi istemeyiz diye ısrâr ettiler. Birkaç kere gelip gittiler.

Son gelişlerinde, bugün dediler, bu işe senden daha lâayık ve müstahak hiçbir kimse yok. Müslümanlıkta en eski ve Rasûlullah'a en yakın olan sensin.

Hız. Ali, bırakın beni buyurdu, benim vezir olmanızı, emir olmamdan hayırlıdır. Hayır dediler, imkânı yok. Bunun üzerine iyi amma dedi, ben ancak Müslümanların

105

râzılığıyla bunu kabûl ederim; bey'atin Mescidde olması gerek.

Bir rivâyette halk, Ali'ye başvurup Müslümanlığın başına gelenleri görüyorsun, elini uzat, sana bey'at edelim dediler. Ali, "beni bırakın, başkasını arayın. Önümüze öylesine bir iş çıkacak ki akıllar alınmaz, gönüller dayanmaz renkleri var" buyurdu. Allah aşkına yâ Ali dediler, düştüğümüz derdi görmüyor musun? Müslümanlık ne hâlde, görmüyor musun? Fitne nasıl dalgalandı, görmüyor musun?

Hız. Ali, bu daimi ısrar karşısında zorla halifelîğî kabûl etti, ertesi günü Mescidde bey'at edilmesi kararlaştırıldı.

Talha'yla Zübeyr ortada yoktu. Onlar olmadıkça da bey'at tamam sayılmayabilirdi. Bu bakımdan bir miktar askerle Hakim ibn-i Cebele'yi Zübeyr'e, Eşter'i de Talha'ya gönderip her ikisini de getirttiler.

Zilhıccenin yirmi beşinci günü (24-6-656) sahâbe Mescidde toplandı. Hız Ali minbere çıkıp dedi ki:

"Dün bir kararla ayrılmıştık, ben de istemiyerek söz vermiştim. Siz bana bey'atte ısrar etmişsiniz. Bu iş sizin hakkınızdır, kimsenin onda hakkı yoktur."

Mesciddekiler, biz, dünkü karanımızda sâbitiz deyince Hz. Ali, "Yâ rabbi, şâhid ol" buyurdu. İlk bey'at eden Talha idi. Ondan sonra Ansâr, onlardan sonra da halk bey'at etti. Talha'nın, Uhud savaşında aldığı yara yüzünden eli çolak kalmıştı. Ebû-Zübeyb oğlu Habîb, önce onun bey'at ettiğini görünce bunu hayra yormamış, ilk bey'at eden el çolak, bu iş tamamlanmaz demişti.

Talha'yla Zübeyr'den sonra Mâlik'ül-Eşter bey'at etmişti. Ebû-Vakkas oğlu Sa'd'e, Hz. Ali, bey'at et demiş,

106

o da halk bey'at etsin, ben de ederim demişti. Hz. Ali, peki buyurmuştu, bu hususta seni zorlamam. Ömer'in oğlu Abdullah'a bey'at teklif edildiği zaman o da aynı sözü söylemiş, Ali, buna dair bir kefil göster deyince de gösteremem demişti. Eşter, bırak beni ey inananların emiri de şunun boynunu vurayım deyince Hz. Ali, dokunma buyurmuştu, ona ben kefilim.

Hz. Ali'ye Bey'at Etmeyenler Şunlardı:

Sâbit oğlu Hassan, Mâlik oğlu Kâ'b, Muhalled oğlu Mesleme, Ebû-Said'ül -Hudri, Mesleme oğlu Muhammed, Beşir oğlu Nu'mân, Sâbit oğlu Zeyd, Ebû-Vakkas oğlu Sa'd, Ömer oğlu Abdullah, Sinan oğlu Suhayb, Hadic oğlu Râfi Vakş oğlu Seleme, Ubeyd oğlu Fudâle, Urve oğlu

Kâ'b, Zeyd oğlu Üsâme, Selâm oğlu Abdullah, Maz'ûn oğlu kudâme, Mugıyra, Vehbân, Ebû-Mes'ûd'ül-Ansâri.

Bunlann bey'at etmemelerinin sebebi, Ali'yi halifelîğe lâıyk görmemeleri değildi. Ancak öyle karışık bir zamanda hiçbir tarafa uymayıp tarafsız kalmayı daha doğru bulmalarıydı. Zâten bunların bir kısmı, sonradan bey'at etmiş, etmeyenler arasında yaptığına nâdim olup eseñlenenler çıkmıştı. Hz. Ali, bunlar hakkında, "Hakka katılmadılar, bâtıla da yardım etmediler" buyurmuştu.

Hz. Ali'ye bey'at edildikten sonra Mâlik'ül-Eşter, ayağa kalkmış, yüksek bir sesle, "ey insanlar demişti, bu, vasilerin vasisi, peygamberlere ait bilgilerin vârisi, pek büyük şeylerle sınanmış, zahmet ve meşakatlere katlanmış bir zâttir. Tanrı kitâbı, imânına şehâdet eder, Tanrı elçisi, Rızvan cennetiyle onu müjdeler.

107

Üstünlükler, onda olgunlaşmış, toplanmıştır; ilk Müslüman oluşunda ve bilgisinde sonra gelenlerin de bir şüphesi yoktur, ewel gelenlerin de".31

Bey'at tamam olduktan sonra Hz. Ali, kalkıp Tanrı'yı övmüş, şu hutbeyi okumuştı:

"Gerçekten ulu ve üstün Allah, doğru yolu gösteren bir kitap indirmiştir; o kitapta hayrı, şerri apaçık bildirmiştir. Hayrı yapın, şerri bırakın. Noksan sıfatlardan an olan Allah'ın farzlanni yerine getirin de cennete müstahak olun. Şüphe yok ki Allah, harâm olan şeyleri, kötü olduğundan

harâm etmiş, bu sure tie bütün Müslümanlara, bir üstünlük vermiş, Müslümanların haklarını doğru özlü, doğru sözlü olmak ve Allah'ı bir bilmekle kuvvetlendirmiştir. Bil ki Müslüman; elinden, dilinden, öbür Müslümanların emin oldukları kişidir; ancak haklı olduğu taktirde bir Müslümana, başka bir Müslümanın kanı helâldir. Şüphe yok, cehennem önünüzde, kıyâmet de yakın. Allah'a ulaşacaksınız. Çekinin Allah'tan, şehirlerinde kötülük etmeyin, kullanna fenahкта bulunmayın ey Allah kulları. Gerçekten de siz yeryüzündeki alanlardan, hattâ hayvanlardan bile sorumlusunuz. Allah'a itâat edin, ona isyan etmeyin. Hayn gördünüz mü, kabûl edin, şerri gördünüz mü, terkedin. Anın hâlinizi, yeryüzünde bir vakitler zayıf bir haldeydiniz

31- Muhammed Rıza-1-Hakim: Mâlık'ül-Eşter, Tehran, 1365-1946, s. 52.

108

azlıktınız, Allah size bu yüceliği, bu çoğunluğu verdi."

32

Hız. Ali, halifeliğinin ikinci günü bir hutbe okuyup buyurduki:

"Bilin, duyun, Osman'ın şuna-buna bağışladığı topraklarla şuna-buna verdiği malların hepsi de beyt'ül-mâle (devlet hazinesi) âittir; çünkü hakkı hiçbir şey bozamaz. Hattâ aldığı kadınlarla temellük ettiği cariyelerden bulduğumu

ehillerine veririm; zira adâletle iş yapamayan kişi zulümle hiç yapamaz."33

Osman, Ümeyye oğullarıyla kendi adamlarına haraç alınan yerlerden birçok yerler vermiş, paraca da birçok ihsanlarda bulunmuştu. Ali, bunların hepsini beyt'ül-mâle aldı ve hiç kimseyi üst tutmaksızın beyt'ül-mâlde ne varsa halka dağıttı.

Hız. Ali'ye bey'at etmeyenlerden Beşir oğlu Nu'man, Osman'ın kanlı gömleğiyle Nâile'nin kesilen iki parmağını alıp gizlice Şam'a kaçmış, bunları Muâviye'ye teslim etmişti. Muâviye, bunları minbere astırmış, bu suretle halkı tahrike başlamıştı.

Bir rivâyete göre Nu'man'la beraber Ümmü Habibe Şam'a gitmiş, kardeşi Muâviye'ye sığınmıştı. Ümeyyeoğullarının kimisi Mekke'ye, kimisi Şam'a kaçmıştı.

32- Seyyid Muhsin Eminü'd-din'ül-Hüseyni: A'yâriüş-Şia, 3, 2. kısım, 1366 - 1974, Damaşk, s. 141.

33- Nehc'ül-Belâga, 1, s. 51 - 52, A'yân'üş-Şia, s. 103.

109

Hız. Ali'ye, şehirlerden en önce Kûfe tâbi olmuş, pek az bir müddet içinde Şam'dan başka bütün Müslüman ülkesi ona uymuştu.

110

FİTNE BAŞLIYOR

Hız. Ali, evine gider gitmez Talha'yla Zübeyr, yanına gelip Osman'ı öldürenler hakkında derhal kısas hükmünün yerine getirilmesini istediler. Yanlarında sahâbeden bâzıları da vardı. Hız. Ali, kardeşler dedi, bildiğinizi ben de biliyorum, fakat bizim, üzerlerine âmir olamadığımız, aksine onların bize hükmettiği bir kavme karşı ne yapabiliriz?

Hız. Ali'nin bu sözünü tasdiyk etmekle beraber yanından çıkınca aleyhine sözler söylemeye koyuldular.

Gerçekten de Osman'ın kaatili hakkındaki iddiâ, mücerret sözde kalıyordu, yâni zevcesi Nâile, tek şâhitti, bu yüzden herhangi bir kimse hakkında şer'i hüküm icrâ edilemezdi. Kaatil hakkındaki rivayetler ise muhtelifli. Kısas için hükmün istikrarı ve sükûnun avdeti şarttı.

Aişe, bu yıl hacca gitmişti. Orda Osman'ın öldürüldüğünü duyunca, Tann onu uzaklaştırsın, bu, kendisine, kendi eliyle hazırladığı cezadır. Tanrı, kullarına zulmetmez, dedi. Sonra acele Medine yolunu tuttu. Talha'nın halife olduğunu sanmıştı. Sırf denen ve mekke'den üç millik bir konak olan yere ulaşınca Ebû-Seleme oğlu Ubeyd'e rastladı. Ne var, ne yok diye sordu.

111

Ubeyd, cevap vermiyerek ağlamaya başladı. Aişe, vay sana dedi, olan iş lehimizde mi, aleyhimizde mi?

Ubeyd'in dili dolanmıştı, ancak bilemeyiz dedi, Osman öldürüldü, sekiz gün kaldı. Yâni demek istiyordu ki sekiz gün sonra Ali'ye bey'at edildi.

Aişe sordu:

- Sonra ne yaptılar?

Ubeyd, Medineliler toplandılar, hepsi de Ebû-Tâlib oğlu Ali'ye bey'at ettiler, dedi.

Aişe göğre ve yere işaret ederek keşke dedi şu, buraya düşseydi de bu iş olmasaydı. And olsun Tann'ya, Osman zulümle öldürüldü; vallahi kanını istiyeceğim.

Hâlbuki Hz. Ayişe, Osman hayattayken en fazla aleyhinde bulunanlardandı, ona diğer muârizları gibi "na'sel" adını verenlerdendi³⁴

Bu sözü duyan Ubeyd, şaşırarak şu şiiri inşâd etti:

"Bu iş senden başladı, seninle bu hale geldi. Yel de senden esti. Yağmur da senden yağdı. İmamın öldürülmesini sen emrettin; bize. Yoldan çıktı dedin.

Onu öldürme hususunda biz sana uyduk..."³⁵

34- Na'sel erkek sırtlan anlamına geldiği gibi uzun sakallı anlamına da gelir. Osman'm sakalı uzun olduğu için muârizları ona bu adı vermişlerdi. Kaamus tercemesinde bu maddeye bakınız.

35- Al-Kâmil, 3, s. 80.

112

Hız. AyiŖe, derhal Mekke'ye döndü. Zübeyr'in oğlu Abdullah da Medine'den çıkıp Mekke'ye giderek ona ulaştı. Abdullah, aynı zamanda Talha'yla Zübeyr'in mektuplarını da getirmişti. Bu iki mektupta, halka, Osman'ın kanının istenmesi hususunda emir vermesi recâ ediliyordu. Hız. AyiŖe, halkı toplayıp dedi ki:

Ŗehirlerden bir bölük halk toplanıp Medine'ye gelmişler, Medineliler de onlara uyup Osman'ı mazlûm olarak öldürmüşler. Bu sûretle Ŗimdiye kadar görölmemiş Ŗeyler olmuş, harâm olan bir kan dökölmüş, hürmeti vâcip olan Ŗehirde, hürmeti vâcip olan ayda olmuş bu iş, harâm olarak mallar alınmış. And olsun Tanrı'ya ben bu işin ardını arayacağım. Kalkın, onun kanını isteyin.

Mekke'de Osman'ın vâlisi bulunan Amir oğlu Abdullah, bu sözleri duyunca ayağa kalkıp ilk olarak onun kanını ben istiyeyeğim dedi. Ümeyye oğullarıyla o vakit Mekke'de bulunan Mervan da bunlara uydu. As oğlu Said'le Velid ve Yemen'den gelen Munye oğlu Ya'la da bunlara katıldı.

Talha'yla Zübeyr, Hız. Ali'den Kufe ve Basra Vâililiklerini istediler, Hız. Ali, her ikisinin de bey'atteki tereddüdünü düşünüp Medine'de oturmalarını istedi. Bunun üzerine umre etmek bahânesini ortaya atarak Mekke'ye gittiler.

Her ikisi de Mekke'de Hız. AyiŖe'yle buluştular. Diğerleri de toplandı. Nereye gidip nasıl işe girişeceklerini

konuşmaya başladılar. Bâzıları şam'a gidelim dediler. Amir oğlu Abdullah, orada Muâviye'nin nüfuzlu bulunduğunu, hâlbuki Basra'da kendinin etbâı olduğu gibi

113

Basralılardan Talha'ya bir çok taraftar toplayabileceğini söyledi.

As oğlu Said, bu adam sizi Basra'ya çağırıyor ama kendisi ordan, kaçak bir kul gibi kaçıp buraya sığındı. Hâlbuki Basralılar, Ali'ye bey'at ettiler. Öyle olduğu halde size mal ve adam bulacağını vaadediyor. Mai bulabilir belki, fakat adam bulacağını aklım kesmiyor dedi.

Mervan, Talha'yla Zübeyr'e, ne diye Ali nasıl halktan bey'at istediye siz de istemiyorsunuz? Eğer size uyarlarsa, o vakit işe girişirsiniz, uymazlarsa ne yapacağınızı düşünürsünüz dedi. Talha, halk Ali'ye bey'at etti ve bu bey'at umumi oldu, biz nasıl bozabiliriz dedi. Zübeyr de buna benzer sözler söyledi. Mervan, siz Basra'ya gitmek istiyorsunuz, bense Şam'a gitmek isterim. Yalnız, bir tehlike ânında sizinle berâberim dedi.

Peki dediler, askeri nasıl hazırlıyacağız? Ya'lâ, bende altı yüz bin dirhem ve altı yüz deve var; bunlan bu yolda sarfederim dedi. Amir oğlu, kendisinde de bir hayli mal olduğunu bildirdi.

Ayişe, ordu hazırlanırken Hz. Peygamber'in zevcelerinden Hz. Ümmü Seleme'yi de kâdınp kendisine eş etmek fikrine düştü. Yanına gidip ey Ebâ Ümeyye kızı dedi, sen,

Hız. Peygamber'in zevcelerinden ilk hicret edensin, mü'minler analannın en büyüğün, Cebrâil, senin evine çok inmiştir.

Ümmü Seleme, bu sözlerden maksadın ne diye sordu. Ayişe, Zübeyr oğlu Abdullah'tan duydum, kavim, Osman'a tevbe teklif etmiş. Tevbe ettikten sonra da hürmeti vâcip olan bir ayda, oruçlu olduğu halde onu öldürmüş. Şimdi ben bu yüzden Talha ve Zübeyr'le beraber Basra'ya

114

gitmeyi kararlaştırdım, onun kanını dileyeceğim. Umanm ki Allah, bu işi bizim vâsıtamızla düzgün bir hâle koyar, dedi.

Hız. Ümmü Seleme, bu sözleri duyunca şaşırdı, daha dün dedi, Osman hakkında en kötü sözleri söyleyen, ona erkek sirtlan adını takan, bu addan başka bir adla adını anmayan, halkı, onu öldürmeye teşvik eden sen değil miydin? Şüphe yok ki sen de Rasulullah indinde Ebû-Tâlib Oğlu'nun derecesini bilirsin. Fakat gene de ben sana bâzı şeyler hatırlatayım.

Hız. Ayişe, peki dedi, buyur. Hız. Ümmü Seleme, hatırlıyor musun, dedi, bir gün Rasulullah, Ali ile gizli konuşmıyordu. Konuşmaları uzun sürünce sen müdâhale etmek istedin. Ben men'ettim, sen de dinlemedin; yanlarına gittin. Sonra ağlaya ağlaya çıktın. Sebebini sordum, dedin ki, Ali'ye, Yâ Ali, Rasulullah ile dokuz günde ancak bir gün buluşabiliyorum. O bir giine de sen

mi mâni olacaksın dedim. Rasûlullah, yüzü kızarıp hiddetlenerek bana, "Don git, and olsun Allah'a, O'na Ehl-i Beytimden, yahut başkalarından kinı buğzederse imandan çıkar," buyurdu.

Hz. Ayiše, evet dedi, hatırlıyorum.

Ümmü Seleme, gene hatırlıyor musun dedi, seninle ben, - Tann ona da, soyuna da rahmet etsin,- Rasulullah ile berâberdik. Sen Hazret-i Peygamber'in başını yıkıyordun, ben yemek pişiriyordum. Başını kaldırdı da bilseydim keşke buyurdu hanginiz, saçı gür deveye binecek de Hav'eb köpekleri³⁶ ona ürecek? Ben, Tanrı'ya, Rasûlüne

36- Hav'eb, Basra'ya yakın bir kaynaktır.

115

sığınırım dedim, o, eliyle senin sırtına vurdu da "sakın sen olma" buyurdu. Sonra bana döndü, ey Ebâ-Ümeyye kızı buyurdu, "sakın sen olma." Sonra gene sana döndü, "Ey kırmızı benizli kadıncık" buyurdu; "ben sana söyledim, korkuttum, tebliğ ettim."

Hz. Ayiše, evet dedi, bunu da hatırlıyorum.

Hz. Ümmü Seleme, Ayiše'ye daha bâzı şeyler hatırlattıktan sonra artık buyurdu, bunlan bildikten sonra gene de ona karşı çıkacak mısın?

Hz. Ayiše, ben dedi, bu hareketimle ancak insanların arasını bulmak ve Tanrı izniyle ecre nâil olmak istiyorum.

Ümmü Seleme, kadınlar bu işe memur olamazlar. Tann, senden, benden bu işi almıştır buyurdu.

Ayişe, onun yanından çıktıktan sonra bir aralık yaptığına pişman oldu, böyle bir işe girişmiyeceğini halka bildirdi. Fakat Zübeyr oğlu Abdullah, hemen yanına gidip ne yapıyorsun ona dedi, bu iş, ancak seninle düzene girer. Bunun üzerine tekrar döndü, Basra'ya gitmeye karar verdi. Hattâ Ömer'in kızı Hz. Hafsa'ya da müracaat ederek kandırdı, fakat kardeşi Abdullah, onun gitmesine mâni oldu.

Halka tellâllarla, Mü'minler anası, Talha ve Zübeyr, Basra'ya hareket ediyorlar; Müslümanlığı yüceltmek isteyen onlarla gelsin diye hareketlerini bildirdiler. Muneyye oğlu Ya'la Hz. Ayişe'yi, seksen dinâra satın aldığı Asker adh bir deveye bindirdi. Yola çıktılar, onlara üç bin kişi katılmıştı. Osman'ın oğulları Eban'la Velid de içlerindeydi.

116

HZ. ALİ, İLK İŞ OLARAK VALİLERİ DEĞİŞTİRİYOR

HZ. Ali, Hicretin otuz altıncı yılında her yere valiler tâyin etti. Huneyf oğlu Osman'ı Basra'ya, Şihâb oğlu Ammâre'yi Küfe'ye, Abbas oğlu Übeydullah'ı Yemen'e, Sa'd ibn-i Ebû-Ubâde oğlu Kays'ı Mısır'a, Huneyf oğlu Sehl'i Şam'a, Mihnef oğlu Süleym'i Isfahan ve Hemedan'a vâli yapıp gönderdi.

Sehl, Tebük'e vannca bir orduyla karşılaştı. Sen kimsin dediler. Vâliyim dedi. Nerenin vâlisisin diye sordular. Şam ülkesinin dedi. Eğer dediler, Osman yolladıysa ne âlâ, buyur; fakat başkası gönderdiyse dön geri. Sehl, ordan geri dönüp Medine'ye geldi, bu işi Ali'ye haber verdi. Sa'd oğlu Kays da Mısır'a vannca Mısırlıların bir kısmı ona tâbi oldu, bir kısmı olmadı. Kays, bunu bir mektupla Hz. Ali'ye bildirdi. Huneyf oğlu Osman, Basra'ya girdi. Basralıların bir kısmı, Vâliliğini kabûl etti, bir kısmı Medineliler ne yaparlarsa biz de onu yaparız; hele biraz beklileyelim dedi. Ammâre, yolda, Osman'ın kanını almak için ayaklanmış olan Tulayha'ya rastladı, geri döndürdü. O da dönüp Medine'ye geldi, olayı Hz. Ali'ye bildirdi. Abbas

117

oğlu Übeydullah, Yemen'e girince Osman'ın vâlisi olan Munye oğlu Ya'lâ, hazinede ne kadar mal varsa toplayıp Mekke'ye gitti.

Hz. Ali Sebret'ül-Cüheni ile Müâviye'ye bir mektup gönderdi, mektup şuydu:

"Allah kulu Mü'minler Emiri Ali'den Ebû-Süf yân oğlu Muâviye'ye.

Gerçekten sen de bilirsin ki Osman'ın öldürülmesinde benim hiç bir ilişkim olmadığı gibi ona karşı hiçbir kötülükte de bulunmadım; nihâyet olan oldu, biten bitti. Söz ızzın, bahsedildikçe de ızzar. Geçen geçti, olacak oldu. Sen de sana uyanlarla beraber bana bey'at et." 37

Sebre, bu mektubu Şam'a götürüp Muâviye'ye verdi. Muâviye, mektuba cevap vermedikten başka Sebre'yi gâh vaadlerle oyalamaya, gâh tehditlerle korkutmaya başlamış, üç ay bu sûretle vakit kazanmıştı. Üç ay sonra Kubaysa adlı birisiyle³⁸ üstünde, "Tanrı kulu Muâviye'den Ali'ye" yazılı bir tomar göndermiş, bu zâta söyleyeceği sözleri de belletmişti.

Kubaysa, Medine'ye gelip Hz. Ali'nin huzuruna çıkmış, toman ters tutarak vermişti. Tomar açılınca içinde hiçbir yazı olmadığı görüldü. Şam ne halde diye sorulunca bana

37- Vakıdı, Nehc-ül-Belâga, 2, s. 370.

38- Kubaysa, sonradan Hz. Ali tarafına geçmiş, Basra'da Ziyâd tarafından tutularak Şam'a gönderilmişti. Muaviye'ye buna ve iki arkadaşına, Hz. Ali'ye sövmelerini, hakkmda kötü sözler söylemelerini, ancak bu suretle kurtulabileceklerini söylemiş, fakat bunlar, Ali'nin sevgisinde sebât ettikleri ve hakkmda kötü sözler söylemedikleri için şehid edilmişlerdi (İbn-i Halduridan).

118

aman veriyor musun dedi. Hz. Ali, "elçiye zevâl yoktur"

buyurunca dedi ki:

Şamlılardan altmış bin kişi, Osman'ın kanlı gömleği altında kıyas istemek için yemin ettiler.

Hız. Ali, Osman'ın kanını benden mi istiyorlar diye sorunca, evet dedi. Hız. Ali, "Tannm dedi, sen de bilirsin ki benim Osman'ın kanıyla hiçbir ilişkim yok." Gerçekten de Şamlılar, Osman'ı öldürenlerle savaşp onun öcünü almadıkça yataklannda yatmamaya, hattâ şer'i zaruret olmadıkça suya dokunmamaya yemin etmişlerdi.³⁹

Muâviye, bu zatla beraber Hız. Ali'nin gönderdiği Sebre'yi de Medine'ye yollamıştı. Şam Vâlisinin hilesi anlaşıldı, Hız. Ali, Kubaysa'ya Şam'a gitmek için izin verdi. Bâzı kimseler elçiyi dövmeğ istedilerse de mâni oldu.

Muâviye, Talha'yla Zübeyr'in, Osman'ın kanını almak için ayaklandıklarını duyup Zübeyr'e bir mektup göndererek üst olmalar, temennisinde bulunmuş ve her hususta ben de sizinle beraberim demişti. Zübeyr, mektubu alınca pek sevinmiş, Talhay'a da göstermişti.

Hız. Ali halife olunca Mugiya, kendisine gelerek Muâviye'yi ve diğer vâlileri hemen azletme; onları memuriyetlerinde bırak. Sana bey'at etsinler, ortalık yatışsın, ondan sonra dilersen azledersin demiş, fakat Hız. Ali, onun sözünü dinlememişti. Abbâs oğlu Abdullah, Mugiya'nın Hız. Ali ile konuştuğunu görünce Mugiya gittikten sonra ne diyor bu adam diye Hız. Ali'ye sormuştu. Hız. Ali, dün geldi, Osman'ın tâyin ettiği vâlileri azletme,

39-Üsd'ül-Gaabe, 3, 110.

bey'at etsinler, sonra dilerse azledersin dedi. Ben kabûl etmedim; Bugün gelmiş, bana hak veriyor dedi.

Abbas oğlu, Mugıyra'nın dünkü sözü doğru dedi, bugünkü sözü hiyle ve nifak. Muâviye ve diğer Ümeyye oğulları, dünyâ ehlidir. Onları yerlerinde bırakırsan memnun olurlar, azledersen Şam ve Irak halkını aleyhine kıskırtırlar. Hattâ ben Talha'yla Zübeyr'den de emin değilim. Muâviye'yi yerinde bırak, bey'at etsin, sonra onu ordan söküp atmayı ben taahhüd ediyorum dedi.

Hız. Ali, bir an düşündükten sonra Zamânımda buyurdu, "zulmeden birisinin, ümmetin başında bir an bile bulunmasına râzı olamam."

Hız. Ali doğruydu, doğruluğun tâ kendisiydi, ancak böyle hareket edebilirdi. Eğer o da öbürleri gibi desiseye, hileye sapsaydı faziletle reziletin, doğrulukla hilenin, adâletle zulmün ne farkı kalırdı?

Hicretin otuz beşinci yılı sonlarında, yahut otuz altıncı yılı başlannda, Ali'nin çok sevdiği Selmân'ül-Fârisi vefât etmişti.

Hız. Muhammed, "cennet, Ali'ye, Ammâr'a ve Selmân'a müştaktır" demiş, "Selmân bizden, Ehlibeyttendir" diye kadrini yüceltmmişti. Gene "Rabbim Ali'yi? Ebû-Zerr'i, Mikdâd'ı ve Selmân'ı sevmemi emretti, aynı zamanda kendisinin de bunları sevdiğini haber verdi" buyurmuştu.

Kendisi İran'da yetişmiş, Zerdüşî dinindeyken Hristiyan olmuş, bir râhibe hizmet etmiş, Ahırzaman Peygamberinin

dinini yaymaya başladığını o râhipten duymuş, köleyim diye kendisini sattırmış, Medine'ye bu sûretle gelebilmişti.

120

Hız. Muhammed onu satın alıp âzâd etmişti. Osman zamanında Medâyin vâlisi olmuştu. Orada vefât etti.40

Otuz altıncı yılda, Peygamber'in sir sâhibi diye anılan Yemân oğlu Huzeyfe de vefât etti. Ansardan olan Huzeyfe, Hız. Muhammed'in kendisine münafıkları ve ilerde olacak fitneleri haber verdiğini söylediler. Ömer, Huzeyfe, birisinin namazını kılmazsa kılmazdı.

Uhud savaşında bulunmuştu. İran'da ordu kumandanı olan Mukarrin oğlu Nu'man şehid olunca sancağı Huzeyfe almış, Hemedan, Rey ve Dinever şehirleri, onun tarafından fethedilmişti.

Ömer, bir gün Huzeyfe'ye, tâyin ettiğim vâliler içinde münâfık var mı diye sormuş, o da bir adam var demişti.

Hız. Huzeyfe, Osman'ın şehâdetinden kırk gün sonra vefât etmiş, oğullarına, Hız. Ali'den ayrılmamalarını vasiyyet etmişti. Oğulları Safvan ve Said, Hız. Ali'ye tâbi olmuşlar, Sıffin savaşında şehid düşmüşlerdir.41

40- İbnu Abd'ül-Birr: Al-İstiâb fi Ma'rifef il-Ashâb, Haydarâbâd, 1319, 2, s. 571 -573.

41- Al-İstiâb, 2, s. 105-106.

KÜÇÜK CEMEL SAVAŞI

Hız. AyiŖe'yle Talha ve Zübeyr, kendilerine uyanlarla beraber Mekke'den çıkmışlardı. Fakat içlerinden hiç biri, kumandan mevkiinde değildi. Bu topluluk, âdeta bir başıbozuk alayıydı.

Mekke'den çıktıkları zaman Mervan ezan okumuş, sonra Talha'yla Zübeyr'in yanına gidip imamlığı hanginiz yapacak demişti. Zübeyr'in oğlu Abdullah, babam demişti. Talha'nın oğlu Muhammed, hayır demişti, benim babam.

Hız. AyiŖe bunu duyunca aramıza ayrılık mı düşürecekisin? Namazı, kız kardeşimin oğlu, yâni Zübeyr oğlu Abdullah kıldırır diyerek nifakın önünü almıştı. Bu hâli gören Abdullah oğlu Muâz, vallâhi demişti, biz üst olsak bile birbirimizle savaşa kalkarız. Çünkü emirliği ne Talha, ne Zübeyr'e verir, ne de Zübeyr onu bırakır.

Yolda As oğlu Said, Mervan'la görüştüktan sonra ona ve Ümeyye oğullarına, öcünüzü bırakıp nereye gidiyorsunuz, önce AyiŖe'yi, Talha'yı, Zübeyr'i öldürün, ondan sonra ne yapacaksanız yapınız demişti. Onlar da, umarız demişlerdi. Osman'ın bütün kaatillerini öldürürüz.

As oğlu Said, bundan sonra Talha ve Zübeyr'le konuştu, üst olunca hanginiz başa geçecek dedi. Onlar,

halk hangimizi isterse o dediler. Said, siz dedi, Osman'ın kanını dâva ediyorsunuz, bunun için ortaya çıktınız; bu bakımdan başka da Osman'ın oğullarından birini geçirmelisiniz.

Talha ve Zübeyr, bu sözü duyunca, Muhacirlerin ihtiyarlarını bırakıp yetimleri mi başa geçireceğiz dediler. Mugıyra, yapılacak iş, Said'in dediğidir dedi. Söz uzadı, Said ve Mugıyra kızıp topluluktan ayrıldılar.

Hız. Ali, bu sıralarda doğrudan doğruya Muâviye'nin üzerine gitmek için hazırlanıyordu. Ordusunun sağ koluna Abbas oğlu Abdullah'ı, sol koluna Ebû-Seleme oğlu Amr'ı tâyin etmiş, Ebû-Ubeydet-ibn'il-Cerrâh'in erkek kardeşinin oğlu Ebû Leylâ'yı öncü yapmış, sancağı da oğlu Muhammed ibn Hanefiyye'ye vermişti. Medine'de Abbas oğlu Kusam'ı bırakıyordu. Mekke'ye de Abbas oğlu Tammam'ı tâyin etmişti. Aynı zamanda halkı Şam seferine dâvet etmek üzere Mısır vâlisi Sa'd oğlu Kays'a ve Basra vâlisi Huneyf oğlu Osman'la Küfe Emiri Ebû-Mûsa'l-Eş'ari'ye de mektup gönderdi.

Medine'de, halkı mescide dâvet etmiş, şu hutbeyi okumuştı:

"Şüpheler yok ki yüce ve Ulu Allah, halkı doğru yola götürmek için söyleyen bir kitapla, açık ve bozulmaz bir emirlerle Peygamber göndermiştir. Bundan dolayı helâk olan, ancak helâke müstahak olandır. Sonradan çıkan, dine aykırı olan, yahut şüpheli bulunan şeyler, insanı helâk eden şeylerdir; ancak Allah'ın koruduğu kişiler bunlardan korunur, kurtulur. Allah'ın hüküm ve kudretindedir

işinizin doğruluğu, düzenliği. Gönül rızâsıyla, zorla değil, dileyerek o hükme itâat edin.

123

Yoksa Allah hüküm ve kudretini sizden alırsa, Müslümanlığın hâkimiyetini kaybederseniz, artık bu kudret ve hükünü, ebediyyen elinize geçmez. Topluluğunuzu bozup ayırmak isteyen bu kavme yürüyün, umulur ki Allah ülkelerdeki bozukluğu sizinle diizene sokar." 42

Medinelilerin bir kısmı, Müslümanlarla savaştan çekiniyordu. Onlarca, kible ehliyle savaşmak câiz değildi.

Mâlik'ül-Eşter bunu duyunca Hz. Ali'nin yanına gitti ve Ey Mü'minler Emiri dedi, biz Mühâcirlerden ve Ansardan değiliz ama iyilikte, imanda onlara tâbi olanlardanız. Sana edilen bey'at, umumdur. Bundan dönen kınanır, kötü bir iş işlemiş sayılır. Senin maiyyetinde savaşa gitmek, bizden ziyâde onlara düşer. Böyle olduğu halde sana karşı duracak bir durum yarattılar. Savaşa gitmezlerse onları hapsederek te'dip et.

Hz. Ali, Yâ Mâlik dedi, bu, onların re'yi, bununla beraber gene de onları çağır, bir görüşeyim.

Mâlik, savaşa katılmak istemeyenleri çağırdı. Hepsini, Hz. Ali'nin huzurunda toplandı. Hz. Ali, Ayişe, Talha ve Zübeyr'in isyanlarını duymuş, onların üzerine gitmeye karar vermişti. Gelenlere sordu:

Ebû-Bekr'e, yahut Ömer'e, yahut Osman'a bey'at ettikten sonra bu bey'atten dönenlerle savaşmak helâl midir?

Evet dediler. Pekâlâ dedi, o halde nasıl oluyor da bana bey'at ettiğiniz halde emrime uymuyor, dönenlerle savaşa gitmiyorsunuz?

42- Tabari.

124

Ey Mü'minler Emiri dediler, biz, sen yanlış hareket ettin demiyoruz. Sana bey'at ettikten sonra onu bozanlarla savaşmak helâl değildir fikrini de gütmüyoruz. Biz ancak namaz kılanlarla savaşmanın câiz olup olmadığına şüpheliyiz.

Mâlik, bu söz üzerine kızdı, onlara ağır sözler söyledi. Hz. Ali'nin evinden çıkıp gitti.

Bir müddet sonra Ubâde oğlu Sa'd'ın oğlu Kays, Mâlik'i bulup Mâlik dedi, çok acelecisin, tez kızıyorsun. Sabretmek edebe riâyet şartlarındandır. Onu bu çeşit sözlerle teskin edip Muhacirlerle Ansardan bir toplulukla Hz. Ali'nin yanına geldi.

Hız. Ali ordusuyla Medine'den yola çıktı. Ayişe'ye, Basra'ya varmadan yetişmek, geri çevirmek, bu sûretle büyük bir savaşın önüne geçmek istiyordu. Rebeze'ye varılınca Ayişe'nin Basra'ya vardığını haber aldı. Ali, orda kaldı, Ebû-Bekr oğlu Muhammed'le Ca'fer oğlu Muhammed'i Kûfe'ye gönderdi.

Kûfe'de vâli, Osman zamanındaki vâli Ebû-Mûsa'l-Eş'ari'ydî. Ona, Hz. Ayişe'nin isyanın bildiren, üzerine bir ordu gönderilmesini emreden bir mektup da göndermişti.

Ebû-Mûsâ, bu emri alınca mescide gitti, halkı topladı, minbere çıktı, Müslümanlarla savaşmanın doğru olmadığına dâir bir hutbe okudu. İki Muhammed, bu hâl karşısında dondular. Basra'yla Medine arasında bir kavşak olan Zikaar'da Hz. Ali'ye ulaştılar, işi bildirdiler.

Hz. Ali, uzun bir hutbe okudu, yanındakilere öğütlerde bulundu. O cümleden olarak dedi ki:

"Benim bay'atimde toplandınız. Talha'yla Zübeyr de bana bey'at etti. Hallerinden özlerindeki anladım,

125

fakat seslenmedim. Sonra umre etmek için izin istediler.⁴³ Maksatlan umre değildi, bey'atten dönmekti. Mekke'ye gittiler, Ayişe'yi kandırdılar. Mekke fethinde esir olmuşken âzâd edilenlerin oğullarını başlarına toplayıp Basra'ya gittiler, orda Müslümanları öldürdüler, kötü işlerde bulundular. Şaşılır onların Ebû-Bekr ile Ömer'e itâatlerine, bana isyanlarına, Onlar da bilirler ki ben, bu ikisinden aşağı değilim. Söyliyecek sözlerim var ki dilersem söylerim. Muâviye onlaia Şam'dan mektup yazdı, onları kandırdı, benden gizlediler. Sonucu benden, Osman'ın kanını istemek üzere isyan ettiler."

Bu hutbe üzerine Mâlik'ül-Eşter ayağa kalkıp dedi ki: "Hamdolsun Allah'a ki sana uymayı bize nasib etti de

üstünlük bulduk. Bunu bize ihsân etti de lûtf bulduk. Ey Mii'minler Emiri, and olsun ki sözünü duyduk. Re'yinde isâbet var. Sen, Peygamberimizin amcası oğlusun, dâmâdısın, vasisisin; onu ilk tasdiyk edensin, onunla naniâz kılansın. Bütün savaşlarında onunla beraberdin. Bu hususlarda bütün ümmete üstünlüğün var. Sana uyan, Hakka uymuştur, uymayan cehennemi bulmuştur. Ey Mii'minler Emiri, Ayişe'nin, Talha'mn, Zübeyr'in işi umulmayacak iş değil. Hiçbir kötülükte bulunmadığın hâlde senden ayrıldılar. Sandılar ki Osman'ın kanını istiyorlar. Hâlbuki ona itirazda bulunanların başındaydı onlar, halkı aleyhine kışkırtanlardandı onlar, itâat etmezlerse şâhid olsun Allah, onlar da Osman'a ulaşırlar. Çünkü kışkırlarımız

43- Umre, Arafata çıkmadan yapılan hac törenidir.

126

yanımızda, yüreklerimiz korkusuz. Biz dün nasılsak sana karşı bugün de öyleyiz."

Hız. Ali, oğlu Hasan'la Yâsır oğlu Ammâr'ı Kûfe'ye gönderdi. Ebû-Mûsâ'ya da onlarla bir mektup yolladı, vâilikten azledildiğini bildirdi.

Hız. Hasan, Ebû-Mûsâ ile buluşunca ona şiddetli sözler söyledi. Ebû-Mûsâ, doğru söylüyorsun, anam-babam sana fedâ olsun, fakat ben, Allah ona rahmet etsin, Rasûlullah'tan duydum, buyurdu ki: "Fitneler olacak; o zaman, oturan, ayakta durandan, ayakta dııan yaya yürüyenden, yaya yürüyen ata binenden hayırlıdır."

Sonra mescide gidip halka, evinize girin, fitneye karışmayın. Biz Rasûlullah'ın sahâbesiyiz. Ondan duyduğumuzu daha iyi biliriz diye öğütlerde bulundu.

Hız. Ali, Hasan'la Ammâr'dan sonra Kûfe'ye Mâlik'ül-Eşter'i gönderdi. Mâlik, Kûfe civânnda hangi kabileye uğradıysa o kabile halkı, kendisine uydu, böylece büyük bir kalabalıkla Kûfe'ye girdi. Doğruca hükûmet konağına girdi. Ebû-Mûsâ'nın kölelerini dışarıya attı.

Mescitte Ebû-Mûsâ, halkı savaşa gitmekten alıkoymak için öğütler verirken köleler koşarak, bağırarak geldiler, Mâlik'in kendilerini konaktan çıkardığını bildirdiler. Ebû-Mûsâ, minberden inip konağına gidince Mâlik, çık bizim konağıımızdan diye bağırdı. Ebû-Mûsâ, Mâlik'in şiddetini biliyordu. Korkup bana bu gece mühlet ver dedi. Mâlik pek âlâ dedi, fakat hükûmet konağında kalamazsın.

Ebû-Mûsâ konağı bıraktı. Halk, konaktaki mallarını yağma etmek istediye de Mâlik, mâni oldu, o dedi, bir memurdu, azlettik, mes'ele bundan ibâret. Sonra mescide gitti, uzun bir hutbe okuyup halkı savaşa teşvik etti. Dokuz

127

bin kişi, İmâm Hasan'la beraber yola çıkıp Zikaar'da Hız. Aliye ulaştı.

Hız. Ayişe, Talha ve Zübeyr, Basra'ya giderlerken bir su başına gelmişlerdi. Ordaki köpekler, hep birden Hız. Ayişe'nin bindiğı deveye saldırıp ürmeye, havlamaya başladı. Hız. Ayişe, bu suya ne suyu derler diye sordu.

Kilavuz, Hav'eb suyu deyince Hz. Peygamber'in sözünü hatırlayıp ağlamaya koyuldu, beni geri çevirin, burdan ileriye bir adım bile atmam dedi. Orda bir gun bir gece kaldılar. Hz. Ayiše, elleriyle dizlerine vurmaya başlamıştı.

Zübeyr oğlu Abdullah, yanına gelerek kilavuz yalan söylemiş, bu suyun adi Hav'eb değil diye teselliye çalıştı. Hattâ kırk ve bir rivayette elli kişi getirdi, onlar bu su Hav'eb suyu değil diye şehâdetle bulundular. Bu şehâdet, Müslümanlıktaki ilk yalan şehâdetti. Hz. Ayiše, bu adamların şehâdetini duymakla beraber gene de geri dönmek istiyordu. Bu sefer Zübeyr oğlu Abdullah başka bir hileye başvurdu. Bâzı kimseler koşarak, Ali, ordusuyla yetişmek üzere diye bağıldılar. Bunun üzerine ordu kalkıp Basra'ya hareket etti.

128

BASRA'DAKİ OLAYLAR

Hz. Ayiše, Talha ve Zübeyr, Basra'ya yaklaşınca Hz. Ali tarafından Basra'da vâli olan Huneyf oğlu Osman'a haber gönderdiler. Basralıların bir kısmi Osman'a itâat etmekte ve Hz. Ali'nin tarafını tutmaktaydı. Bir kısmıysa gelenlere taraftarlık etmekteydi. Basralıların ileri gelenlerinden bâzılan Talha ve Zübeyr'le görüşüp siz Ali'ye beyat etmemiş miydiniz diye sordular. Onlar evet dediler, fakat o vakit kılıç başımızın üstündeydi.

Vâli Huneyf oğlu Osman, onlarla görüşmek üzere Ebü'l-Esved'ad-Dueli'yi gönderdi. Ebü'l-Esved, önce Hz. Ayiše'ye gidip ey Mü'minler Anası dedi, ne diye evinden

çıktın da buralara geldin? Ayiše, Osman'ın kanını istemek için geldim dedi. Ebü'l-Esved, Basra'da Osman'ın kaatillerinden kimse yok ki deyince Ayiše, evet dedi, biliyorum ama Osman'ın kanını istemek için Basralılardan yardım istiyeceğim. Ebü'l-Esved, Osman'ın kanını istemek senden ziyâde Ali'ye düşer; çünkü her ikisi de Abdu Menâf oğullarıdır. Aynı zamanda sen kadınsın, savaş kadınlara câiz değildir, onlar kan da istiyemezler dedi. Ayiše, Yâ Eb'el-Esved dedi, sanıyor musun ki benimle savaşacak biri çıksın. Ebü'l-Esved, Vallahi dedi, seninle

129

öyle bir savaşırım ki en hafıfı, şiddetli bir savaş diye anılır.

Ebü'l-Esved, Ayiše'den sonra Zübeyr'e gidip ey Ebâ Abdillâh dedi, sen değil miydin Ebû-Bekr halife olunca kılıcını çekerek bu işte Ebû-Tâlib oğlundan başkasının hakkı yoktur diye bar bar bağırır? O sözün ne, bu hareketin ne?

Zübeyr, Osman'ın kanını istiyorum, dedi. Eb'ül-Esved, Talha'yla da konuştu, onu da bu fikirde sâbit buldu, geldi, Huneyf oğlu Osman'a haber verdi.

Huneyf oğlu Osman, bir ordu kurup karşılarına vardı. Talha, Zübeyr ve Ayiše ayrı ayrı hitabelerde bulunarak halkı, Osman'ın kanını istemeye teşvik ettiler. Basralıların bir kısmı onlara hak vererek ordulanna katıldı.

Bu sırada Kudâme oğlu Cârîye, Ey Mü'minler Anası diye bağırdı, Osman'ın öldürülmesi, senin bu mel'un deveye

binerek evinden çıkmadan daha ehvendir... Tanrı, senin evinde oturmanı emretmiştir. Öyle olduğu hâlde sen perdeni yırttın, hürmetini giderdin. Seninle savaşı göze alan, seni öldürmeyi de göze alır. Kendi dileğinle geldiysen dön, evine git, cebren seni getirdilerse getirenler aleyhine bizden yardım iste.

Sa'd oğullarından bir delikanlı da Talha'yla Zübeyr'e görüyorum, ananız da yanınızda, bize kadınlarınızla beraber mi geldiniz dedi. Talha ve Zübeyr, hayır deyince sizinle bu işte hiçbir ilişğim yok deyip helâllerinizi korudunuz da ananızı beraber getirip tehlikeye attınız. Bu, insafsızlığın ta kendisidir. Onu çekerek getirdiniz, hürmetini giderdiniz meâlinde dört beyitlik bir şiir okudu.

130

O gun ve ertesi gun, her iki taraf birbirine saldırdı, şiddetli bir savaş oldu, bir çok adam öldü, bir çokları yaralandı. Sonucu Talha'yla Zübeyr'in ne süretle bey'at ettiklerini Medinelilerden öğrenip gelmek üzere Suvr oğlu Kâ'b'ı Medine'ye göndermeyi kararlaştırdılar. Eğer cebren bey'at etmişlerse Huneyf oğlu Osman, hükûmeti onlara teslim edecekti. Rızâlarıyla bey'at etmişlerse onlar, Basra'dan çekilip gideceklerdi.

Kâ'b, bir Cuma günü Medine'ye gelip mescide girdi, mes'eleyi halktan sordu. Önce herkes sustu, sonra Zeyd oğlu Üsâme, Talha ve Zübeyr, zorla bey'at etti dedi. Halk, bu söz üzerine onun üstüne hücum edip dövmeye başladı. Suhayb'la Ebû-Eyyûb'ül-Ansârî ve Mesleme oğlu

Muhammed, onu zorla halkın elinden kurtarıp evine ulaştırdılar.

Hız. Ali, bu hâli duyup Huneyf oğlu Osman'a, and olsun Allah'a ki onlara topluluktan ayrılmak için cebrolunmadı, topluluğa uymaları için cebrolundu meâlinde bir mektup gönderdi. Yâni, onlara cebredildiği doğru bile olsa topluluktan ayrılmaları gibi kötü bir iş için cebredilmedi, muhâlefette bulunmamaları için cebredildi, hâlbuki bu da olmadı, onlar dileyerek bey'at ettiler demek istiyordu.

Kâ'b Basra'ya gelip gördüklerini anlatınca Talha'yla Zübeyr, Huneyf oğlu Osman'ı çağırdılar. Fakat Osman, Hız. Ali'nin mektubuna dayanarak onlarla görüşmeye gitmedi. Bunun üzerine halkı topladılar, bir soğuk gecede yatsıdan sonra basra mescidine giderek mescitte, Hız. Ali taraftarlarından kırk kişiyi öldürdüler.

131

Huneyf oğlu Osman, henüz mescide gitmemişti. Hükûmet konağına asker gönderdiler. Asker, Osman'ı dövüp hapsederek hükûmeti ele aldı.

0 sırada Kaysoğlu boyundan birisi, ey Muhâcirler dedi, siz Müslümanlığa ilk icâbet edenlerdensiniz, bu yüzden üstünlüğünüz, şerefınız var. Halifeler seçtiniz, seçerken bize danışmadınız. Biz seçtiğiniz halifelere itâat ettik. Seçtiğiniz halifelerden birini öldürdünüz, Ali'yi halifelîğe getirdiniz. Şimdi de tutuyor, bizi onunla savaşa zorluyorsunuz. Sebebi nedir ki onunla savaşalım. Haksız bir iş mi yaptı ki sizinle birleşelim de aleyhine kalkalım?

Bu sözü duyanlar, onun üstüne saldırdılarsa da kabilesi onu kurtardı. Fakat ertesi gün onu ve onunla berâber yetmiş kişiyi öldürdüler.

Abd'ül-Kays kabilesi şeyhi olup yiğit bir adam olan ve boyu arasında büyük bir saygıya mazhar bulunan Cebele oğlu Hakim, bu işleri duyup Huneyf oğlu Osman'a yardım etmek için yediyüz elli kişiyle geldi, Zübeyr oğlu Abdullah'la görüştü; Osman'ı bırakın, Hz. Ali gelinceyedek iki taraf da olduğu yerde ve bulunduğu halde kalsın dedi. Allah'tan korkmuyor musunuz haksız yere nasıl oluyor da bu kadar kan döküyorsunuz diye çıkıştı.

Zübeyr oğlu Abdullah, biz Osman'ın kanı için kan döküyoruz deyince Hakim dedi ki:

- Osman'ı öldürenler sizin öldürdüğünüz adamlar mıydı?

Abdullah, sen Ali'yi halifelikten azletmedikçe Huneyf oğlunu bırakmayız dedi. Bunun üzerine iki taraf savaşa girişti. Hakim ve adamlarından bir çoğu şehid düştü. Reislerden yalnız Züheyr oğlu Harkus kurtulup mensup

132

olduğu Sa'd oğulları boyuna sığındı. Sa'd oğulları bir yana çekilip Talha ve Zübeyr'e muhalefete devam etti, Abd'ül-Kays ve Velîd oğlu Bekr boylan da Hz. Ali'nin yolunu gözlemeye koyuldu.

Cemel, yâni deve ashâbı⁴⁴ böylece Basra'da üst olup Ebû-Bekir'in oğlu Abdurrahman'ı mâliye işlerine memur

ettiler. Kûfe, Medine ve Yemâme'ye mektuplar yazdılar. Muâviye'ye de olup bitenleri haber verdiler. Muâviye, bu hallerden çok memnundu. Çünkü her iki taraf birbirini kırarak zayıflıyor, böylece ekmeğine yağ sürülmüş oluyordu.

Cemel ashâbı, Huneyf oğlu Osman'ı, öldürmek istiyordu. Fakat kardeşi olup Medine'de vâli bulunan Sehl'in, bu olay üzerine onlardan, Medine'de bulunanları öldüreceğinden korktular, sakalını, bıyığını, kaşlarını yolup bıraktılar. Osman, yola düşüp Zikaar'da Hz. Ali'ye ulaştı, Ey Mü'minler Emiri dedi, senden sakallı olarak ayrıldım. Seninle genç bir delikanlı olarak buluştum. Hz. Ali, Ecre nâil oldun buyurdu.

Evvelce de yazdığımız gibi Hz. Ali, daha Medine'de iken, Medine'lileri savaşa katılmak hüsüsünde tereddüde düşmüşlerdi. Hz. Ali "İnsanların en cömerdi ve en cin flkirlisi olan Talha, en yiğidi olan Zübeyr, en fazla saygı göreni Ayiše ve en zengini Ya'lâ ile sınanmadaydım. And olsun Allah' a, hakkimda

44- Bu olaya küçük Cemel savaşı denir. Bu savaşla bundan sonraki savaşa küçük ve büyük Cemel savaşı denmesinin sebebi, büyük savaşta, Ayiše'nin, Ya'lâ'nın satm aldığı Asker adı verilen erkek deveye binerek savaşa katılmasıdır.

133

söyleyecek kötü birşey bulamadılar. Müslümanların malından kendim için birşey almadım, hevâ ve hevesime

uymadım. Osman'a onlar, benden fazla itiraz ediyorlardı, sonra bana bey'at ettiler, adâletimi ve haksızlığımı denemeden bey'atlerinden döndüler. Ben Allah'ın hükmüne râzıyım. Gene de onları doğru yola çağıracağım. Kabul ederlerse tevbeleri makbûldür. Etmezlerse onlara kılıcın yüzünü göstereceğim. Kılıç, doğruyla eğrinin arasını ayırır" buyurmuştu.

Sahâbeden Hanzale oğlu Ziyâd, Hz. Ali'nin yanına gelerek Vallahi demişti, ben senden ayrılmam, her vakit seninle birlikte asilerle savaşırım.

Ebû-katâdet'ül-Ansari, "Ey Mü'minler Emiri" demişti, "Rasûlullah, Allah ona rahmet etsin, bu kılıcı bana kuşattı, nice zamandır kınında durmada; onu, ümmetin arasına ayrılık salan bu zâlimlere sıyracağım." Hz. Peygamber'in zevcelerinden Hz. Ümmü Seleme gelip "Ey Mü'minler Emiri" demişti, "kabûl etmiyeceğini biliyorum, yoksa ben de seninle beraber gelirdim. Canımdan ziyade sevdiğim amcamın oğlunu sana getirdim, seninle beraber gitsin ve her yerde, senin uğrunda savaşsın."

Hz. Ali, Medine'den çıkarken Seleme oğlu Abdullah, Ey Mü'minler Emiri demişti, Medine'den çıkma, çıkarsan Vallahi buraya artık Müslümanlığın emâreti girmez, yâni burası bir daha merkez olmaz. Halk, bu söz üzerine onun üstüne hücûm etmişler, onu sövmeye koyulmuşlardı. Hz. Ali, Bırakın buyurmuştu; Hz. Muhammed'in ashâbından ne de güzel adam var.

Rebeze'de bulundukları sırada Ubeyd'üt-Tâi oğlu Said, Tay boyundan bir toplulukla gelip Hz. Aliye katıldı.

Hız. Ali, kırmızı donlu bir deveye binip yedeğinde kestane dorusu bir kısırak olduğu hâlde Rebeze'den hareket etti. Maiyetinde dört bin kadar asker vardı. Sekiz yüzü Ansardandı. İçlerinde Bedir savaşında bulunanlardan da mevcuttu.

Hız. Ayişe, Kûfe'de bulunan Suvhân oğlu Zeyd'e, Rasûlullah'ın sevgilisi, Mü'minler Anası Ayişe'den Hâlis oğlu Suvhân oğlu Zeyd'e, Mektubumu alınca kalk, bu işte bize yardım et. Bunu yapmazsan halk Ali'ye uyar da hor hakır olur meâlinde bir mektup gönderdi. Zeyd, mektubu alınca ona şu cevabı verdi.

Suvhan oğlu Zeyd'den Ayişe'ye. Bu işten vazgeçer de evine dönersen o vakit hâlis oğlun olurum. Yok, dönmez de ısrâr edersen seninle savaşacak ilk kişi benim.

Sonra dedi ki: Tanrı acısın Mü'minler Anasına; evinde oturması emredilmiş, o emri terk ediyor da bize savaş emri veriyor. Kendisine emredilen şeyi bırakıyor, bize emredileni bize buyurmaya kalkışıyor.

Evvelce de söylediğimiz gibi Kûfe'de vâli olan Ebû Mûsâ, halkı, bu fitneye kanşmamaya dâvet ediyordu. Bu sırada Zeyd, ona, Fırat'ı geriye çevir; eğer dönüp giderse sen de dediğini yapabilirsin. Anlamadığım işi bırak demiş ve ey insanlar, yürüyün, Mü'minler emirinin yanına gidin, gerçeği bulmuş olursunuz sözleriyle halkı savaşa teşvik etmişti.

Yiğitlerden ka'kaa da âlemi düzene sokacak bir hükûmet gerekti, mazlûmun hakkı zâlimden böyle alınır. İşte Mü'minler Emiri, sizi ıslâha çağmıyor, icâbet edin ve hemen yanına gidin demişti.

135

Bu sırada Tay boyundan Hâtem oğlu Adiyy de gelip biz Ali'ye bey'at ettik, o bizi büyük bir işe çağırıyor, biz de icâbet ediyoruz dedi.

Eşraftan Amr oğlu Hind de Mü'minler Emiri bizi çağırdı, bize adamlar gönderdi, hattâ Hz. Peygamber'in torunu Hasan de geldi, haydi kalkın, Emirinizin dâvetine uyun, ona yardım edin dedi. Adiyy oğlu Hucr de o yolda sözler söyledi. Nihayet Mâlik'ül-Eşter'in gayretiyle Kûfeliler, Hz. Ali'ye yardımda birleştiler.

Hz. Hasan, "Ey halk, ben yarın yola çıkacağım, gelecekler benimle gelsin" buyurdu. Ertesi günü İmâm Hasan, Hz. Ammâr ve Mâlik'le dokuz bin kişi yola çıktı. Zikaar'da Hz. Ali'ye ulaştılar.

Hz. Ali, onlara Ey Kufe ehli, siz İran şahlariyle savaştınız, onların topluluklarını dağıttınız, mirasları size kaldı. Şimdi de sizi dâvet ettim, birlikte gidelim de Basra'da ki kardeşlerimizi doğru yola çağıralım buyurdu.

136

CEMEL SAVAŞI

Cemel savaşının başlaması hakkında uydurma bir rivâyet de var:

Sahâbeden Ka'kaa' b. Amr-ı Temimi'yi Hz. Ali, işin savaşa dönüşmeden çözümlenmesi için Ayişe'ye göndermiş. Bu adam, Ayişe'ye, neden evini-barkını bırakıp çöllere düştüğünü sormuş. Ayişe, Osman'ın kanını almak, onu öldürenlerin kısıasını sağlamak, mü'minlerin işlerini düzene sokmak için bu işe giriştiğini söylemiş. Zübeyr ile Talha da aynı ağız kullanmışlar. Ka'kaa, Basralıların da, kendilerinden öldürülenlerin kanını isteyeceklerini, doğru hareketin, bu işi bırakıp uzlaşmak olduğunu, uzlaşılınca, Osman'ın aleyhinde bulunanların yalnız kalacaklarını, o vakit şariat hükmünün yerine getirilebileceğini söylemiş. Ayişe'yle Talha ve Zübeyr, bu re'yi beyenip kabûl etmişler. Ka'kaa', Hz. Ali'ye gelip bunu haber vermiş. Ali, memnûn olup orduya, yarın sabah Basra'ya hareket edeceğiz, yalnız Osman'ın aleyhinde kalkınanlar, o işe karışanlar bizimle-gelmesin buyurmuş.

İş bu kerteye gelince, Osman'ın aleyhine kıyâm edenleri bir düşüncedir, almış, İçlerinde bulunan ve İbnu Emet'is-Sevdâ (Kara halayığın oğlu) denen Abdullah b.

137

Sebâ' bu iş demiş, ancak savaşla düzelir, yoksa hepimiz yok oluruz. Onun re'yiyle, onun teşvikıyla, Osman'ın aleyhine kıyâm edenler, geceleyin, karşıdaki orduya saldırmışlar, savaş böyle başlamış.

Bunu rivâyet eden Seyf b. Ömer, yalanlar düzen, doğmamış, yaşamamış adamlar, kurulmamış şehirler icâd eden, söylenmemiş şiirler söyleten, akla gelmeyecek efsâneler uyduran, olayları tahrif eden müdhiş bir yalancıdır. Abdullah b. Sebâ' ve Ka'kaa' da bu adamın uydurduğu adamlardandır ve bu rivâyetin ne aslı vardır, ne fash.⁴⁵

Zikaar'da Hz. Ali'nin, Kûfeden bin kişi gelip ölünceyedek düşmanla savaşmak üzere bana bey'at edecek; ne bir artık olacak, ne bir eksik dediği de rivâyet edilmiştir. Abbâs oğlu Abdullah, âdetimdi demiş, gelenleri sayardım. Tam dokuz yüz dokuz dokuz kişi geldi. Eyvah dedim, sözü çıkmazsa. Derken uzun boylu, aba giyinmiş, zayıf bir kişi geldi, onunla gelenler bin oldu. Bu gelen zat, tâbiinin en büyüğü ve yücesi Üveys'ül-Karanı idi.⁴⁶

Fakat doğru rivâyet Üveys'in, bu savaşta değil, Sıffın savaşında gelip Hz. Ali'ye bey'at ettiği ve şehid olduğudur.

45- Murtazâ'l-Askeri'nin "Abdullah b. Seba" adlı kitabmm, "Abdullah b. Sabâ Masalı, Bir Yalancmm Düzmeleri" adıyla türkçeye çevirimize; 1st. Baha Matç 1974; ve aynı müdekkık allâmenin "Hamsûne ve mieti Sahâbiyyu Muhtalak" (Yaşatılan, fakat olmayan yüzelli sahâbî) adlı değerli ve muhalled eserine bkz. 1. kısım; 2. basım, Bağdad 1389 H. 1969; s. 73 - 146).

46- Hz. Peygamber'i görmeyen, fakat sahâbeye ulaşanlara "Tâbiin" denir.

Hız. Ali, Basra'ya hareket etti. Yolda Abd'ül-Kays boyunun bulunduğu yere vannca onlar da orduya katıldılar. Beraberce Zâviye denen köye kondu, ordan Basra'ya yöneldi. Cemel ashâbı da ileri vardılar, Ziyâd oğlu Ubeydullah'ın köşkü yanında iki ordu karşılaştı.

Hız. Ali, daha önce yanındakilere şu emirleri vermişti:

"Onlar savaşa başlamadan siz başlamayın. Hamdolsun Allah'a hak sizinledir, sizdedir. Savaşta yaralananları öldürmeyin. Onları bozguna uğrattınız mı, peşlerine düşüp kovalamayın. Kötülükte bulunmayın, ayıplarım öitün. Evlere girmeyin, mallarıdan bir habbe bile almayın. Kadınlara dokunmayın, ırza sövmeyin. Kadınlar, sözce, özce, düşünce bakımından zayıf olurlar. Onlar müşrikken bile onlara dokunmamamız emredilirdi."

Gene bu sırada Vâil oğlu Bekr'in boyu da Abd'ül-Kays boyuyla haberleşmişti. Geldiler, Hız. Ali'nin ordusuna katıldılar.

Basra şeyhlerinden Kays oğlu Ahnef, Osman'ın öldürüldüğü yıl hacca gitmişti. Medine'ye uğrayınca Osman'ın evinin kuşatıldığını görmüş, işin sonunu düşünerek ayrı ayrı Hız. Ayişe'ye, Talha'ya, Zübeyr'e baş vurarak, Osman'dan sonra kime bey'at edeyim diye sormuş, her üçünden de Ali'ye cevabını almıştı.

Sonradan her üçü de Basra'ya gelip Ahnef i Hız. Ali'nin aleyhine kıyâma çağınca şaşırmış, onlara söyledikleri sözü hatırlatmıştı. Evet demişlerdi, evvelce öyle demiştik amma şimdi iş değışti, Ali, durumunu değıştirdi.

Ahnef vallahi, demişti ben Ali'ye bey'at ettim, bey'atimden dönmem; fakat mü'minler anasıyla da savaşa

139

girişmem. Topluluktan çıkar, bir tarafa çekilirim. Öyle de yapmış, kendisine uyanlarla beraber Basra'ya iki saatlik bir yer olan Celcâ'ya çekilmişti.

Hz. Ali'nin geldiğini duyunca huzuruna vardı, bu olayı anlattı, dilersen ey Mü'minler Emiri, senin orduna katılayım, uğrunda savaşa girişeyim, dilersen gene yerime gideyim, on bin kılıcı savaştan alıkoyayım, dedi.

Hz. Ali, ikinci teklife râzı oldu, o da Temim ve Sa'd oğulları boylarıyla gidip tarafsız kaldı. Hz. Ali'nin bu hareketi, ya ondan tamamiyle emin olmadığı içindi, yahut onun tarafsız kalmak istediğini anlamıştı, ondandı, yahut da bu kuvveti, icap edince kullanmak üzere ihtiyat kuvveti olarak korumayı münasip gördüğündendi.

Hz. Ali, ordusuna, "Ey Allah kulları" dedi, "bunlar benim bey'atimden döndüler, vâli olarak tâyin ettiğim Huneyf oğlu'nu dövdüler, hakkında pek kötü muâmelede bulundular, Cebele oğlu Hakim'i ve daha bir çok temiz kişilei öldürdüler; beni kim seviyorsa onlara ulaştırdılar. Hangi duvar dibindeyse, hangi tümsek altındaysa, beni seveni bılıp şehid ettiler, boyunlarını vurdular. Gönlünüz sağlam, haklı olduğunuza emin olarak bunlarla savaşılm."

İki ordu karşılaşınca Zübeyr, bir ata binmiş olduğu halde meydana çıktı, Talha da saftan ayrılmış onun yanına geldi.

Hız. Ali, bunu görünce atını mahmızladı, yanlarına vardı. Silâhlanıp adamlar toplamış, atlar toplamış, ordu kurmuş, savaşı çıkmışsınız amma Allah'a karşı bir özür buldunuz mu? Her türlü noksan sıfattan münezzeht olan Allah'tan çekinip, ipi iyice örüp büküp kuvvetli bir hâle getirdikten sonra çözen kişiye benzemeyin. Ben sizin din

140

kardeşiniz değil miyim? Kanım size haram değil mi, kanınız bana haram değil mi? Benim kanımı size helâl edecek bir şey mi, bir sebep mi var? dedi. Talha dedi ki: Halkı Osman aleyhine kışkırttın.

Hız. Ali, "Allah da bilir ki" buyurdu, "ben Osman'ın öldürölmesinden uzakım, Allah Osman'ı öldürenlere lânet etsin. Ey Talha, kendi haremini, evinde saklıyorsun, Rasûlullah'ın haremini buralara sürüklüyorsun; sen bana bey'at etmedin mi?"

Talha, ettim ama kılıç boynumdaydı dedi. Hız. Ali, Zübeyr'e dönüp "Ey Zübeyr" dedi, "benden Osman'ın kanını istiyorsun, halbuki onu âdeta sen öldürdün. Allah, onun hakkında en fazla şiddet göstereni bana musallat etti bugün. Hatırlar misin ey Zübeyr, bir gün Rasûlullah sana, Sen buyurmuştu Ali ile savaşacaksın, fakat zâlim olarak, ona zulmederek savaşacaksın."

Zübeyr, birden vallahi böyle dedi; eğer bunu evvelce hatırlasaydım buralara gelmezdim; vallahi seninle ebediyyen savaşmam, dedi.

Hız. Ali bundan sonra ordusuna döndü. Zübeyr, adamlarının yanına varıp Hız. Ali'nin sözlerini söyleyince AyiŖe, peki dedi, Ŗimdi ne yapacaksın? Zübeyr, çekilip gideceğim dedi. Oğlu Abdullah, iki fitneyi dedi, bir yere getirdin; tam savaŖa baŖlanacađı sırada savuŖmak istiyorsun. Onun sözünden değil, bayrakları altında toplanmıŖ bulunan yiğitlerden korktun. Zübeyr, savaŖmamaya yemin ettim, ne yapabilirim dedi. Abdullah,

141

keffâret ver de gene savaŖ dedi; hâsılı babasını kandırdı; o da kölesi Mekhûl'ü âzâd edip savaŖa giriŖti.⁴⁷

Orduda Kûfelilerin Mudar boyuna mensup olanları, Basralıların Mudar boyuna karŖı, Kûfelilerin Rabia boyu mensupları, Basralıların Rabia boyu mensuplarına karŖı saf düzmüşlerdi. AyiŖe'nin kardeŖi Muhammed, Hız. Ali'nin yanındaydı, öbür kardeŖi Abdurrahman kendi yanındaydı. Hız. Ali'nin ordusu yirmi bin kiŖiydi. KarŖısındaki ordu, otuz bine vanyordu.

SavaŖ baŖlamıŖtı. Hız. AyiŖe, Basra'da oturduğu evden çıkmıŖ, devenin üstündeki zırhla kaplı hödüce binmiŖ, savaŖı görebilecek bir yere gelmiŖti.

Zübeyr'in mânevi kuvveti tamamiyle bozulmuŖtu. Oğlu Abdullah'a, bugün ya zâlim olarak, ya mazlûm olarak mutlaka öldürüleceğim. Derdim borçlarımdan; mallarımı sat, borçlarımı ver demiŖ at sürmüŖtü.

Ammâr, kargıyla Zübeyr'e hücum ediyor, fakat Zübeyr, Hz. Peygamber'in, Ammâr'ı, gerçek İmâma isyân edecek bir topluluk öldürecek dediğini bildiğinden pek ihtiyâr olan Ammâr'ın kargısını reddediyor, fakat ona hücum

47- Keffâre: yapılan suça tevbeden sonra çekilen mâli yahut bedeni bir cezâdır. Yemin eden yeminini bozarsa bir köle âzâd eder, yahut on yoksulu doyurur. Zübeyr'in bu hareketi üzerine Süleyman-At-Temimi oğlu Abdurrahman, "Bugün olduğu gibi ne kardeşin kardeşe karşı durduğunu gördüm, ne de bu çeşit keffâret gördüm; Allah'a isyân ederek köle âzâd ediyor da yeminden kurtuluyor" meâlinde üç mısra'lık bir şiir söylemiş, diğer bir şâir de gene, "Dinini korumak, yeminine keffâre olmak üzere Mekhûl'ü âzâd eder; fakat bey'atinden dönüş, alında görünür durur" meâlinde üç mısra'lık bir şiirle bunu tesbit etmişti.

142

etmiyordu. Hattâ bir aralık, Ey Ammâr demişti, beni öldürmek mi istiyorsun? Ammâr, hayır dedi, öldürmek istemem, hemen savuş, git burdan.

Zübeyr, bu söz üzerine savaşı bıraktı, yanında bulunan bir köleyle Medine'ye gitmek üzere yola düştü. Vâdi's-Sıbâ' denen yere geldi. Kaysoğlu Ahnef, kendisine uyanlarla buraya çekilmiş, tarafsız kalmıştı, Zübeyr'in bu hareketini görünce Müslümanların iki bölüğünü birbiriyle savaşa düşürdü, sonra kendisi evinin yolunu tuttu dedi ve ne yapıyor, nereye gidiyor, birisi gidip de bir haber getirse dedi.

Cürmûz oğlu Amr kalkıp dur dedi, ben gider, haber getiririm. Koşarak Zübeyr'e ulaştı. Zübeyr, namaz kılmak için hayvanından inmişti. Cürmûz oğlu da namaz kılacakmış gibi arkasına geçti; derken bir kılıç vurup Zübeyr'i öldürdü. Atını, kılıcını, yüzüğünü alıp Ahnefin yanına geldi, onu öldürdüm dedi. Köle, Zübeyr'i oraya gömdü.

Ahnef, Vallahi dedi, bilmem iyi mi yaptın, kötü mü? Sonra Cürmûzoğlu'yla beraber Hz. Ali'nin yanına gitti, işi haber verdi. Hz. Ali, Zübeyr'in kılıcını istedi. Cürmûzoğlu verince kılıcı alıp salladı. Bu bir kılıçtı ki buyurdu, Rasûlullah'ın uğradığı musibetleri, kederleri bu giderirdi. Sonra Cürmûzoğlu'ya dönüp Sen mi öldürdün diye sordu. O, evet deyince Vallâhi dedi, Safiyye'nin oğlu ne korkaktı, ne kötü kişi; fakat bu onulmaz bir çıban, kötü bir savaş.

Cürmûzoğlu, ey Mü'minler Emiri, câizemi ver dedi. Hz. Ali, Tanrı rahmet etsin ona da, soyuna da, Tanrı elçisinden duydum, Safiyye'nin oğlunu öldürene cehennemle müjde ver dedi buyurdu.

143

Cürmûzoğlu, câize umarken bu sözü duyunca öfkeleni. Homurdanarak ordan ayrıldı. Bu adam, sonradan nehrevan savaşında Hâricilere katılmış ve Hz. Ali'ye karşı savaşmıştır.

Her yönden olduğu gibi bu yönden de Hz. Ali'nin üstünlüğü meydanda. Zübeyr ona fi'len düşmanlıkta bulunmuş olduğu hâlde onun vaktiyle ettiği hizmetleri

inkâr etmiyor, büyük bir müsamahayla onun haksız olduğu hâlde, evvelce iyi işlerde bulunduğunu söylüyor, iyiliklerini anlatıyor, ölümüne acınmıyor.

Hız. Ali, Cemel günü ashâbına, onlar savaşa başlamadıkça siz onlara ok atmayın, mızrakla hücum etmeyin buyurdu.

Cemel ashâbıysa, Hız. Ali'nin ordusuna dolu gibi ok yağdırıyordu. Ey Mü'minler Emiri dediler, okları kökümüzü kurutacak.

Bu sırada şehid düşen birini getirip önüne koydular. Allah'ım dedi, şahid ol. Sonra ordusuna biraz sabredin, mâzur görün buyurdu. Bir başka şehidi getirip önüne yatırdılar. Gene Allah'ım şahid ol dedi, mâzur görün diye öğüt verdi. Derken sahâbeden Varkaa'il-Huzzâi oğlu Büdeyl'in oğlu Abdullah, kardeşi Abdürrahmân'ın naaşını getirip önüne serdi ve bu dedi, ey Mü'minler Emiri, kardeşim, okla şehid düştü.

Bunun üzerine Hız. Ali, Hız. Muhammed'in Zât'ül-Fuzûl adlı zırhını giyindi, sanğını yeniden sardı, uçlarını sağdan ve soldan, göğsüne doğru sarkıttı, Zü'l-Fekaa adlı kılıcını kuşandı. Hız. Peygamber'in Ukab diye anılan ve Sevdâ' adı verilen bayrağını oğlu Muhammed ibn'il-Hanefiyye'ye verdi, Hasan'la Hüseyin'e, siz, Rasûlullah'a daha

144

yakınsınız, o bakımdan tehlikeden korumak için sancağı kardeşinize verdim buyurdu. Sonra eline bir Mushaf alıp Kimdir bu Kur'ân'ı alıp onlara karşı gidecek, onlan, bu

kitabın içindeki hükümlere dâvet edecek? Kim bu işi yaparsa cermet onundur, dedi.

Ordudan bir genç kalktı, benim ey Mü'minler Emiri dedi. Bu gencin adı Müslim'di, beyaz bir elbise giyinmişti. Hz. Ali, Alırsın ama sağ elin kesilir, sol elinle tutarsın, onu da keserler, sonunda şehid olursun dedi. Genç, ben buna dayanamam dedi.

Hz. Ali, tekrar aynı sözü söyleyince gene o genç kalktı. Aralarında aynı sözler geçti. Nihayet genç, bu söylediklerin, Allah yolunda pek ehemmiyetsizdir deyip candan baştan geçerek Mushafı eline aldı, meydana çıktı. Ey kavim, bu sizinle bizim aramızdaki Allah kitabıdır diye bağırdı.

Hz. Ali'nin sözleri aynen çıktı. Sağ elini kestiler, Mushafı yere düşürmeden sol eline aldı. Onu da kestiler, bağrına bastı. Üstüne saldırdılar, kılıçlarıyla paramparça ettiler.

Ümmü Zurah'il-Abdiyye, bu olayı, "Yarabbi, Muslim onlara Mushaf la karşı çıktı, İmâmı göndermişti onu. Onları adâlete, imâna dâvet ediyordu. Onlar da Allah kitabını okuyorlardı, fakat korkmuyorlardı Allah'dan. Onu kanına bulayıp öldürdüler, anaları da durmuştu da bakıyordu, görüyordu bu işi ve yapmayın demiyordu, isyan etmelerini buyuruyordu" meâlinde yedi mısra'lık bir şiirle tesbit etti. Taberî, bu olayı, biraz değişik olarak nakleder ve bu mersiyei anasının söylediğini bildirir.

Hz. AyiŖe'nin bindiği deve o gün Basralıların sanki bir bayrağı olmuŖtu. Hz. AyiŖe, onları savaŖa teŖvik etmekteydi. Basra kadısı kâ'b, devenin yularını tutmakta, Hz. AyiŖe mushafını kaldırıp halkı Kur'an'a dâvet etmekteydi. Bu sırada Kâ'b öldürüldü ve deve önünde ldrlenlerin ilki oldu Kâ'b.

Oğleye kadar savaŖtılar, derken Hz. AyiŖe'nin askeri bozguna uğradı. Bozguna uğrayanlar Basra'ya doğru kaçmaya koyuldular, fakat devenin etrafının sanldığını görünce gene geri döndüler. O gün, sabahleyin bilhassa Talha ve Zübeyr'le savaŖılmıŖ, ondan sonra devenin vresinde harp edilmiŖti.

İki taraf birbirine saldırmakta, korkunç nâralar duyulmakta, feryatlar iŖitilmekte, oklar, vızlaya vızlaya uçmakta, atların nallarından kıvılcımlar çıkmakta, tozdan göz gözü görmemekteydi.

O sırada Talha'ya bir ok geldi. Baldırına saplanan oktan akan kan, ayakkabısını doldurdu. Klesine aman, dedi, beni öyle bir yere götür ki kimse beni tanımasın. Fakat kan bir türlü dinmiyordu. Nihayet fazla kan akmasından öldü.

İbn'l-Esir'e göre Talha'ya ok atan Mervan'dı. Hattâ onu yaraladıktan sonra Osman'ın oğlu Ebân'ı bulup babanın kaatillerinden bir kısmını öldürdüm, artık c alma sevdâsına dŖmem diye mjdelemiŖti.

Gene bir rivâyete göre Talha, yaralı olduğu hâlda Basra'ya götürürlerken birine rastlamıŖ, sen Mü'minlerin Emiri Ali'nin askerinden misin diye sormuŖ, asker evet deyince

elini ver de onun adına sana bey'at edeyim deyip bey'at etmiştir.

146

Ayişe, Basralıların Mudar boyuna mensup olanlarını teşvik etmekte, onlar da Kûfelilerin Mudar boyu mensuplarına saldırmaktaydı.

Hız. Ali, oğlu Muhammed ibn'il-Hanefiyye'yi savaşa sürmekteydi. Ona, baban ne diye seni savaşa sürüyor da Hasan'la Hüseyin'i sürmüyor diyenler oldu. İbn'ül-Hanefiyye, onlar iki gözüdür, bense sağ elim, sağ eliyle gözlerine gelecek şeyleri def etmede diye cevap verdi.

Muhammed-ibn'il-Hanefiyye, o gün, pek büyük yiğitlikler göstermişti. Hattâ sahâbeden sâbit oğlu Huzeyme yedi beyitlik bir şiirle onu övmüştü.

En büyük savaş devenin önünde olmadaydı. Küfe büyüklerinden Sûvhân oğlu Zeyd'le kardeşi Seylân şehid düştü, kardeşleri Sa'saa yaralandı. Askerin okları bitti, mızraklarla saldırdılar, mızrakları kındı, göğüs göğüse geldiler, kılıçlarını sıyırdılar, şiddetli bir kılıç savaşına giriştiler.

Devenin yularını tutan öldürülmekteydi, böylece devenin yulunu tutanlardan yalnız kırk tane Kureyş boyuna mensup olan adam öldürüldü. Mervan'la Zübeyr oğlu Abdullah da yaralılar arasındaydı.

Ezd boyundan Umeyret-ibni Yesri, devenin yularını tutmuş, recez okumakta, önüne geleni öldürmekteydi. Nihayet Mâlik'ül-Eşter onu yaraladı, yere düşürdü. Kaçmak isterken birisi üstüne çullandı, diğer birisi ayağından sürükleyerek Hz. Ali'nin yanına getirdi. O Ey Mü'minler Emiri dedi, senin bağışlanan meşhurdur, bağışlabeni. Hz. Ali, kalk dedi, dilediğin yere git. Umeyre kalkıp adamlarının yanına gitti, fakat kan ziyayından öldü. Kızı, ona düzdüğü mersiyede, Eşter tarafından

147

öldürülmeseydi kıyamete dek yanardım gibi beyitler söyledi.

Umeyr'den sonra Basralılardan bir ihtiyar çıktı, devenin yulannı tuttu, recez okumaya koyuldu. Eşter ona da bir kılıç vurdu, öldürdü. Birbiri ardınca Hz. Ali'nin ordusuna saldıran, Eşter'in kılıcından geçiyordu. Bu arada Talha'nın oğlu Muhammed de yaralanmıştı. Eşter, onu bağışlamış, fakat kan ziyayından vefât etmişti.

Zübeyr oğlu Abdullah'ı da yaralayan Eşter'di. Abdullah, savaş için ortaya atılınca Eşter, ona karşı durmuş, Abdullah, Eşter'i hafifçe başından yaralamıştı.

Yaralı aslana dönen Eşter, onun başına öyle bir kılıç vurmuştu ki Abdullah, şaşkınlıkla Eşter'e sarılmış, ikisi de beraberce yere düşmüşlerdi.

Hz. Ayişe bunu görünce kimdir abdullah'a hücum eden diye sormuş, Eşter olduğunu öğrenince feryada başlamış,

ölümünden kurtulduğunu müjdeleyene on bin dirhem vereceğini vaadetmişti.

Abdullah, yerde Mâlik'ül-Eşter'le savaşıırken beni öldürün amma tek Mâlik'i de benimle öldürün, o da ölsün diye bağırmaktaydı. Fakat o kadar birbirlerine sarılmışlardı ki hangisi Mâlik, hangisi Abdullah, kimse ayırd edemiyordu.

Sonucu Eşter, onun işini bitirdiğini sanıp bırakmıştı. Ayişe, savaştan sonra Ammâr'ı görmüş, yanında birisi bulunduğunu da görerek bu kim diye sormuştu. Ammâr, Eşter deyince benim kız kardeşimin oğluna yapacağını yaptın değil mi diye kinaye yollu sözler söylemişti. Eşter, ihtiyar olmasaydım ve üç gündür aç bulunmasaydım, Muhammed ümmetini, onun elinden rahata kavuştururdum

148

demiş, Ayişe, Tanrı rahmet etsin, esenlikler versin, Rasûlullah bir Müslümanın kanı ancak üç halde helâldir. Müslüman olduktan sonra dönerse; kocalı bir kadınla zina ederse, yahut da haksız yere birini öldürürse buyurdu, bunu bilmiyor musun deyince de Eşter, Ana demişti, biz bu üç işten hangisini yapmıştık da bizimle savaştın?!

Cemel savaşında bir çok defalar Hz. Ali, sol eline sancağı alıp sağ elinde Zü'l-Fekaar olduğu halde bizzat harbe girmiş, saflar yarmış, erler öldürmüştü. Sahâbe, sana bir şey olursa Müslümanlık bozguna uğrar diye recalarla onu geri çevirebilmişlerdi. Hattâ devenin yularını tutanlardan kırk kişiyi kendisi öldürmüştü.

Halk devenin etrafında değirmen taşı gibi dönmedeydi. Nihayet Hz. Ali, deveyi, ayaklarının sinirlerini keserek çökertin diye emir vermeye mecbur oldu. Kendisi de Muhacir ve Ansardan bir bölükle deveye doğru yürüdü. Elinde bayrak, Muhammed-ibn'il-Hanefiyye Hasan ve Hüseyin de yanındaydı.

Büceyr adlı biri, Devenin ayaklarındaki sinirleri kesti, deve, müthiş bir sûrette bağırarak yere çöktü, yıkıldı. Bunu gören Cemel ashâbı çekirge sürüleri gibi kaçışmaya başladı.

Ebû-Bekr oğlu Muhammed'le Ammâr, beraberce hövdücün iplerini kestiler. Ayişe, kimdir o diye bağırdı. Muhammed, yabancı değil, benim kardeşim dedi. Hövdücü çıkarıp boş bir yere götürdüler. İsâbet eden oklarla kirpiye dönmüştü. Hz. Ali, ona bir çadır kurulmasını emretmişti, kurdular, kendisini çadıra götürdüler, geceleyin de Basra'nın en büyük evi olan Halef oğlu Abdullah'a ait bulunan eve konakladılar.

149

UMUMİ AF

Savaş bitip Cemel ashâbı kaçmaya başlayınca Hz. Ali, tellâllar çıkartıp bağırttı:

"Kaçanın ardına düşüp kovalamayın, yaralılara dokunmayın, evlere girmeyin, kimsenin silâhını, elbisesini, malını mülkünü almayın. Silâhını bırakan emindir. Evine girip kapısını kapayan emindir."

Hız. Ali, daha AyiŖe, Basra'daki eve nakledilmeden yanına gitmiŖ, hâlini-hâtırını sormuŖtu. Sonradan bâzı kimseler ziyaretine varmıŖlar, onlara keŖke demiŖti, bundan yirmi yıl önce ölseydim.

Geceleyin konak olarak gittiği evde kadınlar ıđrıŖıp ađlaŖmadaydı. Çünkü konak sahibi, AyiŖe'nin tarafındaydı, kardeŖi Hız. Ali tarafında savaŖta öldürölmüŖtü.

Karanlık basınca yaralılarından yürüyebilenler kalkıp evlerine gitmiŖler, gidemeyecek kadar ağır yaralılar da nakledilmiŖlerdi.

Ertesi günü Hız. Ali, savaŖ meydanını gezmiŖ, ölülerden bâzılarını kaldırtıp ben, Rabbimin vaadettiğini elde ettim, sen de elde ettin mi demiŖ, Bedir kuyusuna atılan müŖrikleri, Hız. Muhammed'in sözlerini nasıl duydularsa bunlar da benim sözlerimi duydular buyurmuŖtu.

Sonra da ölülerin gömölmesini emretmiŖti. Basralılar çıkıp ölülerini gömdüler. Hız. Ali taraftarlarıyla karŖı tarafın ölüleri sayıldı, sayı, on bini buldu. Önce de üç bin kadar adam öldüröldüğüne göre öldürölenlerin tutarı on üç bine varmıŖtı.

150

Hız. Ali, askerin elindeki mallan toplattı, Basra mescidine gönderdi, üstlerinde beylik damgası bulunanlardan baŖka hepsini sâhiplerine verdi.

Bâzı kimseler, müşriklerin evlât ve ayalleri gibi esirlerin ve mallannin paylaşılabacağını sanmışlar, bu hususta sözler söylemişlerdi. Hz. Ali, onlar bizim kardeşlerimizdi, bize isyân ettiler buyurup sizin sandığınız gibi olursa Ayişe kimin hissesine düşecek sorusunu sorup susturdu.

Cemel savaşı, Vâkıdî ve Mes'udi'ye göre Hicretin 36. yılı cümadelâhır ayının onuncu Perşembe günü olmuştu. Taberî'ye göre otuz altıncı yılın aynı ayının on beşinci günü, Basra ovasına konmuşlar, üç gün, aralarında savaş olmadan geçmiş, savaş da üç gün sürmüştür. En büyük savaşın bir günde olduğu, çeşitli savaşların, ondan iki gün önce vuku' bulduğu kabûl edilirse bu iki rivâyeti birleştirmek mümkündür.

Hz. Ali, savaştan üç gün sonra, Basra'ya girmiş, mescide gitmişti. Halk mescidde toplanmıştı. Hz. Ali, minbere çıkıp Allah'a hamdettikten, onu övdükten sonra buyurduki:

"Şüphe yok ki Allah'ın rahmeti, yarlıgaması pek geniştir, dâimidir, afvi boldur; fakat azâbı da çetindir. Rahmeti, yarlıgayışı, afvı, halkından itâat edenleredir ve doğru yolu bulanlar, onun hidâyetiyle bulur, böyle takdir edilmiştir bu. Azâbı, ikaabı da halkından isyân edenleredir, böyle takdir edilmiştir bu. Hidâyeti bulduktan, apaçık delilleri gördükten sonra sapanlar, artık sapmaz, akli olan doğru yolu bırakmaz.

Ey Basralılar, bey'atimden döndünüz, düşmanıma uydunuz, ona yardımında bulundunuz, size ne yapacağımı umuyorsunuz?"

Halktan biri ayağa kalkıp dedi ki:

Hayir ummadayız senden. Bize üst oldun, kudret buldun. Cezâlandırırsan bu bizim hakkımız, fakat bağışlarsan bil ki bağışlamak, Ulu Tann'nin en çok sevdiği şeydir.

Hız. Ali, sözüne şöyle devâm etti:

"Sizi afvediyorum, fakat fitneden sakının, Çünkü siz, bey'atten ilk dönen ve bu ümmetin arasını ilk olarak açan, bölen topluluksunuz."

Sonra minberden inip oturdu. Halk, birer birer bey'at etti. Kays oğlu Ahnef de Sa'd oğulları boyuyla gelip bey'ati yeniledi. Bu bey'atta savaşta yaralananlar bile bulundu.

Hız. Ali, sonra Ayişe'nin evine gitti. Hâris oğlu Safiyye ordaydı. Ali'yi görünce ey dostlan öldüren, ey topluluğu dağıtan, Abdullah'ın çocuklarını yetim bıraktığın gibi dilerim, senin çocukların da yetim kalsın dedi.

Hız. Ali, bu sözlere hiç cevap vermedi. Hâl-hâtır sorup çıktı. Bâzı yaralılar, o eve sığınmışlardı. Odanın birinde, bir toplulukla Mervan, öbüründe Zübeyr oğlu Abdullah vardı. Birisi yolda, Hız. Ali'ye bunu söyleyince "Demedim mi" buyurdu, "Evlere girmeyin, ayıpları görmeyin, kadınlara dokunmayın. Onlar nişâik oldukları zamanlarda bile onlara dokunmamamız emredilmişti."

Hız. Ali, kendisine bey'at edildikten sonra beyt'ülmâli teftiş eti. Mevcud olanı beşer yüz, beşer yüz, bütün bu paralan kendisiyle beraber bulunanlara dağıttı. Orda

152

bulunanlardan biri, ey Mü'minler Emiri demişti, kalbimle seninle beraberdim, fakat bedenem beraber bulunamadım, bana da bir şey versene.

Hız. Ali, bu adama da kendisine düşeni verdi ve böylece kendisi birşey almadı.

Hız. Ali, Abbâs oğlu Abdullah'ı, Hız. Ayişe'ye gönderip Basra'da fazla kalmamasım, hemen Medine'ye hareket etmesini emretti. Hız. Ayişe, Abdullah'a bâzı sözler söyledi, aralarında tartışmalar oldu. Fakat nihayet gitmeyi kabul etti.

Yol azığını, bineğini hazırladılar, kardeşi Muhammed'le ve kırk tane Basrah kadınla yola çıkardılar. Recebin ilk günü olan Cumartesi günü Basra'dan hareket etti. Hız. Ali, oğullarıyla bir günlük yola kadar uğurladılar.

Hız. Ali, Basra'ya Abbâs oğlu Abdullah'ı vâli tâyin etti. Harac ve Beyt'ül-mâle de Ziyad'ı me'mur eyledi.

Kûfe'ye şu meâlde bir fetih-nâme gönderdi:

"Rahman ve Rahim olan Allah adıyla.

Allah kulu Mu'minler Emiri Ebû-Tâlib oğlu Ali'den
Kiifelilere:

Esenlik size. Gerçekten de sizden dolayı, kendisinden
başka tapacak olmayan Allah'a hamedederim. Şüphe yok ki
Allah hiikiini ve hikmet sâhibidir, adâlet ıssıdır. Bir
kavmin ahlâkını bozmadıkça onları yok etmez, bir kavme
de cezâ vermeyi dilerse o dileği reddedecek yoktur, ondan
başka sahip bulunamaz. Basralılarla aramızda geçenleri
bildireyim:

Basrahlar ve Kureyş boyundan bâzı kimseler Talha ve
Zübeyr'le birleştiler, bey'atlerinden döndüler,

153

Basra'ya geldiler. Orda tarafımdan vâli olan Huneyf oğlu
Osman'a kötülükler yaptılar. Nihâyet Zikaar'a geldim,
Hasan'la Ammâr'ı ve Sa'd oğlu Kays'ı gönderdim, öğütler
verdim, Tanrı hakkına, Peygamberinin hakkına ve
hakkıma riâyet etmelerini, uzlaşmalannı istedim,
dinlemediler. Basra'ya yürüdüm, onlara deliller getirdim,
fayda vermedi. Mutlaka benimle ve benimle beraber
olanlarla savaşmakta ısrar ettiler, isyanlarında inâd edip
durdular.

Sonucu savaştık, ölen öldü, Talha ve Zübeyr öldürüldü,
gelen geçti, olan oldu. Sonra benden afiv dilediler. Kabul
ettim, kihcimi kınına soktum, onlara hak ve sünnet
dâiresinde muâmele ettim, memleketlerine, tarafımdan
Abbâs oğlu Abdullah'ı vâli yaptım. Tanrı izin verirse

Kûfe'ye geleceğim. Şimdiden, tarafımızdan size ve sizden de bize haber vermesi için Kays oğlu Zecr'i gönderiyorum.

Esenlik, Tanrı rahmeti ve bereketleri size."

Hız. Ali, Kûfe'ye hareket etti. O sıralarda Abbas oğlu Abdullah, kendisine bir mektup yazarak Basra'daki bâzı olayları bildirdi. Ali, "Sana bir kavimden haber vereyim ki, onlar, korkuyla ümitsiz arasındadır. Basrahlılar, senden hayır umuyorlar, gazebinden korkuyorlar. İyilerinin gönüllerini adâletle, ınsafla elde et, onlara ihsanda bulun, iyilerindeki korkuyu gider; hâsılı Allah'ın izin verdiği kadar onlara iyilikte bulun" meâlinde bir mektup yazdı.

Otuz altıncı yılın Zılkadesinde gene Abbâs oğlu Abdullah'la Ebû-Râfı' oğlu Abdullah'a, "Müslümanların

154

verdikleri paradan yanında bulunanlara ver, onları tamamiyle doyur, zenginleştir, ondan sonra artanını bize gönder" meâlinde birer buyruk gönderdi.

Asker kumandanlarına da adâletle muâmelede bulunmalarına, çünkü kendilerinin, halktan fazla bir üstünlüğe sâhip olmadıklarına, ancak savaşta vazife gördükleri zaman liyâkatlerini göstereceklerine, bu bakımdan halkla aynı seviyede bulunduklarına dair bir emir gönderdi.

Haraç memurlarına da, "Acıyın, size de acısınlar, Allah'ın halkına eziyet etmeyin, vermeye kudretleri olmayacak

tekliflerde bulunmayın. Kendi nefislerinizle kıyaslayın da onlara insaf edin. İhtiyaçları olan şeyleri almayın. Çünkü halk, hükûmetin hazinesidir. Ancak işinizde ihmâl de göstermeyin, çünkü ihmâlin sonucu nedâmettir Kimsenin yerine bir başkasını tutmayın, ancak kefil olmuşsa o başka" meâlinde emirnâmeler gönderdi.

Talha

Ubeydullah oğlu Talha, Ebû-Bekir'in dâvetiyle Müslüman olan beş kişinin biridir.

Uhud savaşında kendisini Hz. Peygamber'e siper etmiş, ona çekilen bir kılıca karşı elini tutmuştu. Bu yüzden başından yaralanmıştı, eli de çolak kalmıştı.

On oğlu, dört kızı vardı. Malı-mülkü pek çoktu. Gündelik geliri bin akçaydı.

155

Osman'ın hareketlerine şiddetle itiraz edenlerdenken ölümünden sonra kanını istemeye kalkıştı, anlattığımız gibi Mervan'ın attığı bir okla öldürüldü. Yaşı altmışı geçmişti.

Avvâm Oğlu Zübeyr

Babası Avvâm, Hz. Peygamber'in zevcesi Hadice'nin kardeşidir. Anası da Hz. Peygamber'in halası Abd'ül-Muttalib kızı Safiyye'dir.

Pek genç yaşında Ebû-Bekr'den sonra Müslüman olmuştu. Müslüman olanların dördüncüsü, yahut beşincisidir. Önce Habeş ülkesine, sonra da Medine'ye göçmüştü.

Müslümanlıkta ilk olarak din uğruna kılıç çekenlerdendi. Pek yiğitti. Ebû-Bekir'in kızı Esmâ'yi almıştı Ondan dört oğlu, bir kızı olmuştu.

Pek zengindi. Bin kölesi vardı. Onlar çalışırlar, ona para verirlerdi.

Mısır'da, Kûfe'de birer, Basra'da iki, Medine'de on bir tane evi, daha birçok mülkü ve arâzisi vardı. Borçlu olarak ölmüştü. Vaktiyle Medine civarında yüz yetmiş bin dirheme aldığı geniş arâzi, bir milyon altı yüz bin dirheme satılmış, parası borçlularına verilmişti.

Ölümünde yaşı yetmiş geçmişti.

Bu Yıl Ölenler

Mısır Vâliliğinde bulunan ve Osman'ın öldürülmesinden sonra Askalân'da münzevi yaşayan,

156

Ali'ye de, Muâviye'ye de bey'at etmeyen Ebi-Serh oğlu Sa'd oğlu Abdullah bu yıl öldü.

Râzılık bey'atinde bulunmuş olan ve Mısır'dan, Osman aleyhine gelenlerin reislerinden bulunan Udays oğlu Abdurrahman da bu yıl vefât etti.

Bedir savaşında bulunmuş olanlardan Maz'ün oğlu Kudâme'yle Dabbat-al-Fehri oğlu Ebû-Amr oğlu Amr da bu yıl vefat ettiler.

157

HZ. ALİ (AS) KÜFE'DE

Hiz. Ali, hicretin otuz altıncı yılı Receb'inin on ikinci pazartesi günü, Basra'nın ileri gelenleriyle Basra'dan Kûfe'ye hareket etti. Kûfe'nin ileri gelenleriyle halk, Hiz. Ali'yi karşıladılar. Ey Mü'minlerin Emiri dediler, nereye ineceksin, hükûmet konağına mı?

Hiz. Ali, hayir dedi, fesat ve zulüm yerine inmiyeceğim. Hubayrat-al-Mahzûmi oğlu Cu'de'nin evine indi. Bu zat, kız kardeşi Ümme Hânî'nin oğluydu. Ebû-Veheb oğlu Hubeyre, Ümme Hânî'yi almış, Cu'de dünyaya gelmişti.

Ruhbe adlı mahallede bir eve indiği hakkında da rivâyet vardır. Vefâtı, hükûmet konağına olduğuna göre bu rivâyetleri şöylece birleştirmek mümkündür; Önce Cu'denin evine konuk olmuş, sonra Ruhbe mahallesinde bir evde oturmuş, sonra da hükûmet konağınayerleşmiştir.

Hiz. Ali Kûfe'ye gelir gelmez büyük mescide gitmiş, orda iki rik'at namaz kılmış, sonra minbere çıkıp şu hutbeyi okumuştur:

"Allah'a hamdü senâlar. peygamberi Muhammed'e ve oının tertemiz soyuna rahmetler, esenlikler.

Ey Küfe'liler, gerçekten de Müslümanlıkta üstünlüğünüz var. Onu değiştirmediniz, bozmadınız

158

Sizi gerçeğe çağırdım, icâbet ettiniz, Kötü işleri terkedip iyiliğe koştunuz. Üstünlüğünüz, Allah'la sizin aranızda. Ancak hevâ ve hevesinize uymanızdan, ııııı ııııı isteklere kapılmanızdan korkuyorum. Hevâ ve hevese uymak, insanı doğruluktan, gerçekten saptırır. Uzun ııııı, olmayacak isteklere kapılmak, âhireti unutturur. Bilin ki dünyâ, gittikçe elden çıkmadadır, âhiret, geldikçe öne gelmektedir; her ikisinin de evlâdı var, siz âhiret evlâdı olun.

Bugün iyi işler işlemeye fırsat var, soru-suâl yok. Yarınsa soru-suâl var, iyi işler işlemeye fırsat yok.

Hamdolsun Allah'a ki dostuna yardım etti, düşmanını altetti, gerçek yardımcılarını yüceltti, sözünden dönenleri aşağılattı.

Allah'tan çekinin, Peygamberinizin Ehlibeytinden olup Allah'a itâat edenlere itâat edin. Onlar Allah'a itâat ettikçe itâat edilmeye herkesten ziyade lâyıktır.

Ama bâzıları, bizim şerefimizle şeref buldukları hâlde emrimize karşı geldiler. Bize karşı ayaklandılar, cezalarını gördüler, daha da gorecekler.

İçinizde, bana yardımdan çekinenlerin sözlerini dinlemeyin, onlarla görüşmeyin. Görüşürseniz gerçeğe dâvet edin de Allah bölümüne uysunlar."

Hutbenin burasında, Kûfe'de Emniyet âmiri olan Habib-al-Yarbûi oğlu Mâlik ayağa kalkıp Ey Mü'minler Emiri dedi, Bu çeşit adamlar zâten azlık, emredersen onları da öldürtüvereyim.

Hz. Ali, Sübhânallâh dedi, Sınırı aştın.

Mâlik, bâzı zulüm vardır ki daha fazla işe yarar meâlinde bir beyit okudu.

159

Hz. Ali, "Ey Mâlik" buyurdu, "Zulümle ne işim var benim. Allah, kim zulmü görerek öldürülürse vârisine, öldüreni öldürmek için hak ve kudret verdik, fakat öldürmede aşırı varmayın buyurmuştur. Öldürenin başkası öldürülemez, Allah bundan nehyetti bizi, bu zulmün tâ kendisidir."

Söz, buraya varınca, kendisine muhâlif olanlardan Avfûl-Ezdi oğlu Ebû-Berde ayağa kalkıp Ey Mü'minler Emiri dedi. Ayşe, Zübeyr ve Talha'nın başına toplananlar ne diye öldürüldü?

Hz. Ali, Onlar benim dostlarımı, taraftarlarımı, memurlarımı öldürdüler. Allah rahmet etsin. Rabîat'ül-Abdî'nin kardeşini, bir bölük Müslümanla katlettiler. Onlar, biz sizin gibi bey'atimizden dönmeyiz, hîleye sapıp gadirde bulunmayız demişlerdi. Onlara saldırdılar,

öldürdüler. Din kardeşlerimi öldürenleri istedim, kabûl etmediler. Onları Allah'ın kitâbına dâvet ettim, aramızda o hüküm versin dedim. Yanaşmadılar. Boyunlarında bey'atım varken benimle savaşa giriştiler. Taraftarlarımdan bin kişinin kanı onların boynundaydı. Bu yüzden onları öldürdüm. Bunda şüphe var mı? dedi.

Ebû-Bedre, şüphem vardı ama şimdi gerçeği anladım, şüphem kalmadı, sen, insanları doğru yola sevkeden bir imamsın, re'yin doğru dedi. Sard'al-Huzâi oğlu Süleyman, Kûfe'de Hz. Ali'nin huzûruna varınca Hz. Ali, ona gücünmüş bir hâlde buyurdu ki:

- Ne diye Peygamberinin Ehlibeytine yardım etmedin?

Süleyman, Ey Mü'minler Emiri dedi, geçen şeyleri anma, Önümüzde öyle zamanlar var ki dostunu, düşmanını anlarsın.

160

Süleyman, Hz. Ali'nin huzûrundan çıkınca İmam Hasan'a gitti, Hz. Ali'nin sözlerini söyledi. Hz. Hasan, O dedi, dostluğunu dilediği kişilere gücünir, o çeşit söz söyler.

Süleyman, önümüzde öyle işler var ki sözü kılıca düşecek. O zaman benim gibilere ihtiyaç var dedi.

Hz. Hasan, Allah sana rahmet etsin dedi, senin hakkında şüphemiz yok.

Süleym oğlu Muhnef de Hz. Ali'yi ziyârete gelmişti, yanında Mu'tem'il-Absi oğlu Abdullah, Rabîat'ül-Temîmi oğlu Hanzala, Avfûl-Ezdî oğlu Ebû-Berde, Şurahbil'ül-Hemedâni oğlu Gârib de vardı.

Hz. Ali, onlara, siz kavminizin eşrafındansınız, ne diye bana yardım etmediniz? Eğer bu, niyetinizdeki noksandansa bir dereceye kadar bağışlanabilir, yok, eğer üstünlüğümde şüpheniz varsa ve benim aleyhimdeyseniz o vakit düşmansınız demektir dedi.

Onlar, hâşâ ey Mü'minler Emiri dediler ve kimisi başka bir yerde bulunduğunu söyledi, kimisi bir başka sûrette özür diledi, kimisi hastalıktan dem vurdu. Hz. Ali, yalnız Muhnef müstesnâ; o ve kavmi, hiç bir vakit bana karşı gelmedi buyurdu.

Hz. Ali, Kûfe'de yerleştikten sonra her tarafa memurlar tâyin etti. İdâreyi tamamiyle eline aldı. Irak, Fars, Horasan, Yemen, Yemâme, Hicaz ve Mısır vilâyetleri, ona tâbi oldu, yalnız Şam Vâlisi, Hz. Ali'nin halifeliğini kabûl etmemekte ısrar ediyordu.

161

CEMEL SAVAŞI DOLAYISIYLA BİRKAÇ SÖZ

Zübeyr, Ebû-Bekr'in halifeliği zamanında Hz. Ali taraftarlanndandı. Hattâ bu uğurda çektiği kılıç. Ömer'in emriyle kmlmıştı.

Osman'ın öldürölmesinden sonra Talha ile ona bey'at edenlerdendi. Sonradan her ikisi de, birer vâlilik istemişler, Hz. Ali, benim yanımda kalmanız daha iyidir, sizinle dâima danışmak isterim diyerek istediklerini vermemişti. Bunun üzerine umre etmek bahanesiyle Mekke'ye gitmişler, orda Ayiše'yle buluşup Hz. Ali aleyhine kıyâm etmişlerdi.

Acaba Hz. Ali, onlara istedikleri vâlilikleri verseydi bu olay meydana gelmez miydi? İnsanın aklına böyle bir soru geliyor. Fakat birbirine ekli olaylar da gösteriyor ki Hz. Ali, her ikisinden de emin değildi. Emin olmadığı için istediklerini yerine getirmede. Onların dileklerini yapsaydı gittikleri yerlerde de ihtimâl aynı işi yapacaklardı. Her ikisi de Hz. Ali'nin üstünlüğünü inkâr etmiyorlar, hattâ kendi hareketlerini, sırası geldikçe kendileri de

162

beğenmiyorlardı. Hz. Ali de onların İslâmdaki hakkını inkâr etmiyordu, fakat hareketlerini de haksiz buluyordu.

Hz. Ayiše'nin Hz. Ali'ye karşı duygusuna gelince:

Mustalakoğullariyle savaşa gidilirken Hz. Ayiše de vardı. Savaştan Medine'ye dönölürken bir yerde konaklandı. Hz. Ayiše orda deveden indi, biraz eğlendi. Bu sırada gerdanlığını kaybetti. Ararken kafiie Hz. Ayiše devesindeki hevdücün içindedir sanarak hareket etti.

Hz. Ayiše gerdanlığını bulduktan sonra kafilenin konduğu yere geldi. Orda oturdu, birisinin gelip kendini

götürmesini beklerken uyuya kaldı. Kafilenin ardından gelen Safvan, Hz. AyiŖe'yi görünce devesine bindirdi, kervana ulaŖtırdı.

Münâfıkların baŖı Ubeyy oğlu Abdullah, bu olayı fırsat bilerek Hz. AyiŖe'nin aleyhine kötü sözler söylemeye baŖladı, münâfıklara bâzı mü'minler de uydular, dedikodu büyüdü. Hz. Peygamber, isteği üzerine Hz. AyiŖe'yi babası Ebû-Bekr'in evine yolladı.

Hz. Muhammed, bu hususta Hz. Ali ve Üsâme'yle danıŖtı. Üsâme, Hz. AyiŖe'nin lehinde bulundu. Hz. Ali ise kadınların hepsi bir, onun üstüne düŖmende sebep yok dedi.

Altı ay sonra Kur'an'ın 24. sûresi olan Nûr sûresinin 11-26 âyetleriyle AyiŖe'nin temizliği, böyle bir kötölükten beri olduğu bildirildi. Hz. Muhammed, bu âyetleri Hz. AyiŖe'ye müjdeledi ve onu evine aldı. Fakat Hz. Ali'nin sözünü, AyiŖe hiç bir zaman unutmadı. Bu sözün yarattığı iğbirar böyle kanlı olaylarayol açtı.

Cemel savaŖından sonra Attâb oğlu Muske ve Fudayl oğlu İmran adlı iki kiŖi, baŖlarına topladıkları bâzı

163

adamlarla isyan edip Secistan'a gittiler, birkaç Ŗehri zaptettiler.

Hz. Ali, bunların üstüne kuvvet gönderdiyse de bozdular, kumandani öldürdüler. Bunun üzerine Hz. Ali, Basra

Vâlisi Abbâs oğlu Abdullah'a, o ülkeye bir vali göndermesini ve bu isyanı bastırmasını emretti. Abdullah, oraya birisini vâli tâyin edip dört bin askerle gönderdi. Savaşta Muske öldürüldü, adamları dağıldı, isyan bastındı.

Nişabur'da başlayan isyan da Hz. Ali tarafından gönderilen Kurra oğlu Huleyd tarafından yatıştırıldı.

164

MISIR'DAKİ OLAYLAR

Mısırlılar, Osman aleyhine Medine'ye yürüdükleri vakit, ashâbın ululanndan olup Yemâme savaşında şehid düşen Ebû-Huzeyfe'nin oğlu Muhammed Mısır'da kalmış ve hükûmeti eline almıştı.

Muhammed, babasından pek küçük yetim kalmış, Osman tarafından büyütölmüştü.

Bir gün her nasılsa içki içmiş, Osman'ın emriyle kendisine şeriatin hükmü olan seksen sopa vurdurulmuştu. Bundan sonra Muhammed, bir daha böyle bir harekette bulunmamış, ibâdet yolunu tutmuştu.

Osman'dan vâlilik istedikçe senin kaabiliyetin yok cevabını aldı. Nihâyet savaşa katılmak üzere Mısır'a gitmek için izin aldı. Mısır'a gidip vâli Ebi-Serh oğlu Abdullah'la beraber deniz savaşlarında bulundu.

Vâlinin bâzı kötülükleri halk arasında dedikodu konusu olunca Muhammed, Ebû-Bekr'in oğlu Muhammed'le birleşerek bu dedikodulara katıldı. Vâli bunlardan şikâyet edince Osman, Ebû-Ebubekir'in oğlunu, babasına ve kız kardeşine bağışlamak gerek. Ebû-Huzeyfe'nin oğluysa benim oğlum demektir, o bir Kureyş yavrusudur diye

165

mektup göndermişti. Vâli, evet ama demişti, bu yavru tüylendi, bir uçması kaldı.

Osman'ın Muhammed'e, kendi aleyhinde bulunmaması için otuz bin dirhemle bir yük elbise göndermişti. Muhammed, bunları Mescide götürüp ortaya döktü, ey halk dedi, Osman, din işlerinde kayıtsızlıkta bulunmam için bana bunları rüşvet olarak yollamış. Bu sözler halka pek fena te'sir etmiş, onların ayaklanmalarını hızlandırmıştı.

Hız. Ali Mısır'a Ubâda oğlu Sa'd'ın oğlu Kays'ı vâli tâyin etti, maiyetine bir de ordu verdi. Kays, Medine'den götüreceğim askerle Mısır'a giremezsem bundan böyle giremem. Bu askeri sen, mühim işlerinde kullan deyip vidâ' ederek yedi adamıyla yola düştü, Mısır'a vardı.

Mescitte minbere çıkıp Hız. Ali'nin emrini okudu, Ey halk dedi, biz Peygamberimizden sonra en hayırlı bildiğimiz kişiye bey'at ettik, siz de ona, Allah'ın kitabı ve Rasûlullah'ın sünneti üzere bey'at edin.

Mısırlılar, hemen bu sözleri kabûl edip itâat ettiler. Kays, her tarafa memurlar göndererek Mısır ülkesine hâkim oldu. Ancak haribta nahiyesinde sahâbeden Hâris oğlu Yezid'le muhalled oğlu Mesleme, Osman'ın kanını istemekte ısrâr edip bey'at etmediler. Yezid, Bedir savaşında bulunmuş olan sahâbedendi. mesleme de Mısır fethinde bulunmuş, sonradan Muâviye tarafından Mısır ve Mağrip vâlisi tâyin edilmişti.

Kays, bunları bey'ate cebredersem gidip Muâviye'ye uyarlar, o da bunlann nüfûzundan faydalanır düşüncesiyle üstlerine düşmedi.

166

Muâviye, Hz. Ali Şam üzerine yürürse Kays da Mısır askerleriyle arkadan gelir diye korku içindeydi, mutlaka Kays'ın Mısır'dan ayrılmasına bir çare bulmak zorundaydı. Çünkü Kays, Ansâr'ın ulularından Ubâde oğlu Sa'd'ın oğlu olduğu gibi, Hz. Peygamber zamanında savaşlarda Ansarın bayraktandı, Hz. Peygamber'in hizmetinde bulunurdu, çok akıllıydı, idareci biz zattı, aynı zamanda cesâreti de vardı, gerçekten yiğitti.

Muâviye, ona mektuplar yazdı, vaadlerde bulundu, tehdid etti. Kays, aldanır göründü, onu aldatmaya çalıştı. Hâsılı bu iki zekâ, çarpışmaya başlamıştı, fakat birisi, öbürünü alt edemiyordu.

Muâviye, onu kandıramıyacağını anlayınca başka bir yola saptı, Şamlılara, Kays bizdendir, bizimledir. Haribta'dır Osman'ın kanını istiyenleri besliyor. Ayrıca bize gizli gizli

mektup göndermekte demeye başladı. Hattâ Kays'ın ağzından, Osman'ın kanını ben de istemekteyim diye bir mektup da düzdü, Şamlılara okudu.

Bu sözler dalga dalga yayıldı. Ebû-Bekir'in oğlu Muhammed'le Ebû-Talib oğlu Ca'fer'in oğlu Muhammed'in kulaklarına kadar geldi. İki de kalkıp Hz. Ali'ye gittiler ve bu söylentileri haber verdiler.

Hız. Ali'ye, oğulları Hasan ve Hüseyin'le Ca'fer oğlu Abdullah, ey Mü'minler Emiri dedi, şüpheli yolu bırak, şüphesiz yola, git; Kays'i Mısır'dan azlet. Hız. Ali, böyle söylentilere inanmam buyurdu. Fakat o sırada Kays'ın, Haribtâ'da bulunup bey'at etmiyenlerin ahvâlini bildiren ve onlara şimdilik dokunmadığını belirten bir mektubu geldi.

Ca'fer oğlu Abdullah, bu da korkanm Sa'd'in onlara bir müsâadesi olmasın, ey Mü'minler Emiri, Kays'e emret,

167

onlarla savaşsın dedi. Hız. Ali de bu söz üzerine Kays'e bir mektup yazıp savaşmasını emretti.

Kays, bu mektuba cevap olarak gönderdiği mektupta, sana zaran olmayanlarla savaşmamı emretmene şaşıtm. Onlarla savaşa girişirsek düşmanlarına yardım ederler. Çekilip kendi hâllerinde oturdukça onları hâllerine bırakmak en doğru harekettir diyordu.

Hız. Ali, bu mektubu okuyunca Abdullah, gene Kays'in azlini tavsiye etti. Nihâyet Hız. Ali Kays'i azletti, yerine Ebû-Bekir'in oğlu Muhammed'i Mısır'a vâli tâyin etti.

Muhammed, Mısır'a gidince emirnameyi okudu. halka güzel sözler söyledi, hükûmeti ele aldı.

Kays Mısır'dan çıktı, Medine'ye gitti. Orda oturmak niyetindeydi, fakat Mervan, kendisine kötü muâmelede bulundu. Bu yüzden Huneyf oğlu Sehl'le Medine'den çıkıp Kûfe'ye gitti, Hız. Ali'ye ulaştı.

Muâviye, bunu haber alınca Mervan'a, Ali'ye yüz bin erle yardım etseydin bence Kays'in Ali'nin yanına gitmesinden ehvendi diye ağır bir mektup yolladı.

Kays, Hız. Ali ile görüşüp Mısır ahvâlini bir bir anlattı. Bundan sonraki olaylar da onun sözlerini, fikirlerini gerçekleştirdi. Bu yüzden Hız. Ali'nin ona güvenci arttıkça arttı.

Muhammed, işe başlamasından bir ay sonra Haribtâ'da tarafsız bir hâlde oturup duranlara, ya itâat edin, yahut burdan gidin diye haber yolladı. Onlar, hele durun, işin sonu nereye varacak, görelim dedilerse de Muhammed kabul etmedi. Bunun üzerine silâha sanıldılar. Böylece Mısır'da, gitgide Muâviye'ye taraftar bir topluluk meydana gelmiş oldu.

AS OĞLU AMR MUAVİYE'YLE BİRLEŞİYOR

Arap dâhilerinden sayılan As oğlu Amr, Osman'ın evi kuşatılınca işin nereye varacağını anlamış, oğulları Abdullah'la Muhammed'i alarak Filistin'e gitmişti. Ordaki evinde, hiç kimseyle görüşmeyerek bir yalmzhk hayatı sürüyordu.

Osman'ın ölümünü duyunca hüngür hüngür ağlamıştı. Talha'nın halifelliğini isterken Hz. Ali'nin halife olduğunu duyunca da pek cam sıkılmıştı, pek korkmuştu. Talha'yla Zübeyr'in isyânını duyunca sevinmişti, ümitlenmişti. Cemel savaşının sonucu, onu kederlere garketmişti. Nihâyet Muâviye'nin Hz. Ali'ye bey'at etmediğini duyunca ne yapalım diye oğlu Abdullah'a sormuştu.

Abdullah, babasından önce Müslüman olmuş bir zattı. Din hukuk bilgisini iyi bilirdi. Dedi ki: Ebu-Bekr ile Omer senden râzı olarak bu dünyâdan göçtüler. Halk, tek bir fikir etrafında toplanıncayadek evinden çıkma.

Öbür oğlu Muhammed, Arap yiğitlerindendi. Babasına sen dedi, bu kavmin ululanndansin, bu iş sensiz bitmez, bitmemesi de gerektir.

169

Amr, Abdullah dedi, sen bana âhiretimce hayirh olani tavsiye ettin, Muhammed'se dünyamca faydalı olan yolu gösteriyor.

Fakat Abdullah da Hz. Ali'nin aleyhinde bulunanlardandı; bu tavsiyesi, zamâna göre bir siyâsetten başka bir şey değildi.

Sonra Şam'a gitmeye karar verdi. Abdullah, mutlaka bir yere gideceksen Kufe'ye gidelim dediyse de o, Ali'nin bizim gibilere ihtiyacı yok. Yiğitlikte, üstünlükte, ilk Müslüman oluşta, Hz. Peygambere yakınlıkta onun eşi bulunmaz. Bizim işimize Muâviye gelir. Oğlun babaya itâati de farzdır, haydi, kalkın, gidelim dedi.

İki oğluyla beraber Şam'a gelen Amr'a Muâviye büyük iltifatlarda bulundu, ona da, oğullarına da ihsanlar da bulundu.

Amr'in Şam'a gidişi, bir rivâyette Muâviye'nin mektubu üzerinedir. Muâviye ona, Abdullah'il-Becli oğlu, Ali'den mektup getirdi, ben onu oyalamaktayım. Sen gelinceyedek bu işe bir son vermeyeceğim. Hemen gel diye mektup göndermişti.

Amr'ın Verdan adlı bir kölesi vardı. Şam'a gidip gitmemek hususunda onunla görüşmüştü. Verdan, Ali'de âhiret var, dünyâ yok, Muâviye'de dünyâ var, âhiret yok; sense ikisinin arasında kalmışsın demiş ve evinde otur, din ehli üst olursa seni bağışlarlar, dünyâ ehli üst olursa zâten onlar sana muhtaçtır, ergeç başvururlar diye tavsiyede bulunmuştu.

Fakat Amr, bütün bunlara ehemmiyet vermeyerek Şam'a gitti ve Muâviye'nin fikir ortağı oldu, üst olduğu

takdirde ölünceyedek Mısır vâliliğinde kalmasını da şart koşmuştu.

Amr, Muâviye'den hoşlanmaz, Muâviye de Amr'ı sevmezdi. Böyle olduğu hâlde menfaat, ikisini de Hz. Ali aleyhinde birleştirmişti. Amr, bir gün Muâviye'ye, ikimizi birleştiren, ne Osman'ın yakınlığıdır, ne ona olan sevgimiz; bizi, dünyâya bağlılığımız birleştirdi demişti.⁴⁸

Muâviye, Şama gelen Amr'a iltifatlarda bulundu ve ondan üç şeyi nasıl başarabileceğini sordu. Bu üç işin birincisi, bundan önce Osman'ın son zamanlarında ve ondan sonra Mısır'da başına buyruk hüküm süren Huzeyfe oğlu Muhammed hakkında yapılması gereken işti.

Muhammed, bir aralık Muâviye tarafından tutturulmuş, hapsedilmişti. Fakat bir yolunu bulup kaçmıştı. Muâviye, ondan çekinmekteydi.

İkincisi, Hz. Ali ile savaşa girdiği zaman Bizans İmparatorunun, Arap ülkesine, bilhâssa Suriye'ye saldıracağından korkuyordu.

Üçüncü ve en çetin mesele de Hz. Ali ile savaşırmaktı. Amr, birinci müşkül, pek kolay halledilir dedi, onun ardından adamlar yolla, tutulursa ne âlâ, fakat tutulmazsa da o bir şey yapamaz. İmparator'dan da korkma. Suriye'de ne kadar Hristiyan esir varsa hepsini âzâd edip memleketlerine yollamak vaadiyle onunla bir uzlaşma yap Asıl güç olan, Ali ile savaşırmaktır. Çünkü o, ilk Müslümandır. Hz.

Peygamberle yakınlığı vardır. Üstünlüğü, bilgisi, temizliği, olağanüstü yiğitliği herkesce

48- İbnü'l-Esir: Al-Kâmil, Kahire, 1290, c.3, s. 118.

171

malumdur halkın çoğu, onu senden üstün bulur. Onun için düzene baş vurarak çareler aramak gerek.

Muâviye, peki, ne yapalım deyince Amr, Sımt'al-Kındı oğlu Şurhabıl'i buraya çağır, bu işte onu kullanırız demişti.

Şurhabıl, Hz. Peygamber'e ulaşmıştı. Muâviye, onu Humus diyârına vâli tâyin etmişti. Hz. Ali'nin elçisi Cerir'le arası açıktı.

Muâviye, Amr'ın tavsiyesine uydu. Şurhabıl'i çağırdı, gene onun tavsiyesiyle muhtelif yerlere sekiz on adam dizdi. Şurhabıl gelirken bunlar, birer birer karşısına çıkıyor, Hz. Ali'nin, Osman'ı öldürttüğüne dair türlü türlü sözler söylüyorlardı. Ancak birinin sözü, öbürünün sözünü tutmamakta, fakat hepsi de Osman'ın ölümünden Hz. Ali'yi suçlu bulmaktaydı.

Şurhabıl, tevatür derecesine varan bu rivâyete tamamiyle inanmıştı. Şam'a gelince Muâviye'nin huzûrunda da bir çok adam, Osman'ı Ali'nin öldürttüğüne şehâdet etti. Bunun üzerine Şurhabıl, bu hususta hiçbir şüphem kalmadı dedi, eminim artık, Osman'ı Ali öldürtmüş. Sonra Muâviye'ye dönerek eğer dedi, ona bey'at edersen seni Şam'dan çıkannz.⁴⁹

Muâviye, nasıl olur da ben size karşı gelebilirim? Ben de sizdenim, siz benim elim, ayağımısınız dedi. Şurhabil, o halde dedi, Cerir'i Şam'dan çıkar. Muâviye, acele etme dedi, hele bir Şam ülkesini dolaş, herkes bize uysun, ondan sonra Cerir'i göndeririz.

Bunun üzerine şair bir zât olan Şurhabil, Şam ülkesindeki şehirleri, köyleri, obaları birer birer dolaştı.

49- Şurhabil için Al-İstiâb'a bakınız, c.2, s. 605.

172

Her gittiği yerde, Ali, Osman'ı mazlûm olarak öldürtmüş, bütün İslâm ülkesini zaptetmiş, şimdi de asker toplamakta, gelip bütün Şam halkını kesecekmiş. Ona Muâviye'den başka kimse karşı duramaz. Hepiniz birleşin, ona uyun meâlinde sözler söylüyor, şiirler okuyordu.

Evvelce de söylediğimiz gibi Beşir oğlu Nu'man Osman'ın kanlı gömleğini ve zevcesi Naile'nin kesik parmaklarını Şam'a götürmüştü. Muâviye onları ulu camiin minberi üstüne koymuştu. Cuma günleri ağlaya-ağlaya halka göstermekte, ziyâret ettirmektedir.

Amr, bunlan dâima gözönünde bulundurma, sakla. Savaş vakti halka göster de hiddetleri, heyecanları yeni baştan artsın dedi. O da Amr'ın bu husustaki tavsiyesini tuttu.

Bu sıralarda Muâviye'nin gönderdiği adamlar, Havran tarafında Huzeyfe oğlu Muhammed'i tutup öldürdüler. Muâviye, bir dersten kurtuldu.

Bizans İmparatorunun Şam ülkesine hücum edeceği haberini alınca da ona: "Eğer Şam'a geleceğine dair duyduğum haber doğru çıkarsa arkadaşşımla (Hz. Ali ile) uzlaşırım, onun ordusuna kumandan olurum, and olsun Tann'ya, senin üstüne öyle bir gelirim ki, hükûmetinin merkezi olan İstanbul'u yıkıp yakar, kapkara kömür ederim. Seni de yerden havuç söker gibi tutup ülkenden çeker çıkarırım, domuz çobanı yapanm meâlinde bir mektup gönderip sindirdi. Savaş tedârikine koyuldu.

173

ÖMER'İN OĞLU UBEYDULLAH'IN ŞAM'A GİDİŞİ

Ömer vurulduktan ve öldükten sonra oğlu Ubeydullah, Ömer'in öldürülmesinde suçu olmayan İranlı Hürmüzân'ı ve Ebû-Lü'lü'e'nin küçük kızı Cüheyne'yi öldürmüştü. Hz. Ali, kısas edilmesini, yâni Ubeydullah'ın da öldürülerek cezâsının verilmesini istemiş, fakat Asoğlu Amr, dün babası öldürüldü, bugün de oğlunu mu öldürelim demiş, Osman, diyet vererek Ubeydullah'ı kurtarmıştı.

Ubeydullah bu yüzden, Hz. Ali'den çekinerek Kûfe'ye gitmedi, Şam'a vardı. Muâviye, pek memnun oldu. Osman'ın zulümle öldürüldüğüne dair bir hutbe okumasını ve bu arada Hz. Ali'nin aleyhinde bulunmasını istedi. Ubeydullah, onun gibi insanlık vasıflarını kendisinde toplamış, kadri yüce bir zâtı nasıl töhmet altına alabilirim, nasıl olur da Osman'ın katlinde onu da kaatillerle eş olarak gösterebilirim? Hâtırın için yalan mı söylüyeyim demiş, bu dileği kabûl etmemişti.

Bunun üzerine Amr, maksat, yüreklerden Ali sevgisinin çıkmasıdır; bu yolda birkaç söz ediver demiş, Ubeydullah

174

pek âlâ deyip minbere çıkmış, bir hutbe okumuştı; fakat hubesinde ne Ali'den bahsetmisti, ne Osman'dan.

Muâviye, minberden inen Ubeydullah'a, vaadini tutmadın demiş, o da, halka karşı apaçık yalan söylemekten çekindim, Allah'tan korktum demişti. Bu söze Muâviye gücenmiş, fakat birkaç gün sonra Ubeydullah, Osman'ın mazlûm olarak öldürüldüğüne dair bir mersiye söylediğinden gene ona iltifatta bulunmaya başlamıştı.

175

SIFFIN SAVAŞININ BAŞLANGICI

Hız. Ali, Cemel savaşından Kûfe'ye dönüp Muâviye'nin bey'at etmemekte inâd ettiğini anlayınca yakınlarıyla danışmıştı. Mâlik'ül-Eşter, derhal Şam'a gidilmesi re'yindeydi. İleri gelenlerin çoğu da bu fikri benimsemişti. Ancak Hız. Ali, dâima savaşın, karşı taraftan başlamasını bekler, sonradan karşı tarafın, herhangi bir hususta haklı olduğunu iddiaya kalkışmaması için bütün delilleri gösterirdi.

Bu bakımdan Muâviye'ye bir elçi göndermek ve bir mektup yollamak istedi. Bu fikrini söyleyince evvelce Osman tarafından Hemedan vâlisi olan ve gene Osman'ın Azerbaycan vâlisi bulunan Kays oğlu Eş'as'la beraber Hız.

Ali tarafından dâvet edilerek Kûfe'ye getirtilen Abdullah'ül-Becli oğlu Cerir, Ey Mü'minler emiri dedi, Muâviye'ye beni gönder. O beni sever, sayar; belki bu işi başarırım, sözümü dinletirim.

Cerîr, Hz. Peygamber'in vefâtından kırk gün önce Medine'ye gelmiş, Müslüman olmuştu. Irak savaşlarında çok işe yaramıştı. Sonradan Kûfe'ye yerleşmişti. Kûfe'de bir evi vardı, hatırı sayılırdı. Nitekim Eş'as da kinde kabilesi şeyhlerindendi. Hicretin onuncu yılında altmış

176

kişiyle Medine'ye gelmiş, Müslüman olmuş, Ebû-Bekr'in kız kardeşini almış, Irak ve İran savaşlarında bulunmuş, sonra Kûfe'de yerleşmişti.⁵⁰

Mâlik'ül-Eşter, Ey Mü'minler Emiri dedi, Cerir'i yollama. And olsun Allah'a, onun dileği sanıyorum ki onların dileğine uygun niyeti, onların niyetinin aynı.

Hz. Ali, Bırak yâ Eşter dedi. Gitsin, bakalım ne cevap getirecek?

Hz. Ali, Muâviye'ye şu mektubu gönderdi.

"Rahmân ve Rahim Allah adiyle.

Allah kulu, Mü'minler Emiri Ebû-Tâlib oğlu Ali'den Ebû-Süfyân oğlu Muâviye'ye.

Senin de bilmen gerektir ki Medine'de edilen bey'ate, Şam'da bulunduğun hâlde senin de itâat etmen lâzımdır. Çünkü Ebû-Bekr'e, Ömer'e, Osman'a bey'at edenler, bana da etmişlerdir. Artık burda bulunanlara bir başkasını seçmek, bulunmayanlara da olup biteni kabûl etmemek mümkün değildir. Bu işe ehil olan ve salâhiyeti bulunan Muhâcirlerle Ansânın birleşmesinden sonra İmâm olan kişiye itâat etmek farzdır, birlikten ayrılanı râzı etmek, kabûl etmezse onunla savaşmak icâb eder. Allah da, Müslümanların doğru yolundan sapanları çetin bir azapla azaplandırır.

Ömrüme and olsun ey Muâviye, dileğini bırakır da aklınla dikkat eder, bakarsan görürsün ki ben, Osman'ın kanından, halkın en uzağım, o kanla benim hiçbir ilginı yok; ben ondan tamamiyle ayrılmış

50-Al-İstiâb, c.1, s. 90-91, 51-52.

177

bir haldeydim; fakat sen, nâil olmak istediğin şeyi gizlemek için suçum olmadığı hâlde beni bu işle töhmet altına alıyorsun."51

Muzâhım oğlu Nasr'ın kitabında, bu mektupta şunların da yazılı olduğu kayıtlıdır.

"Biliyorsun ki Talha'yla Zübeyr, bana bey'at ettiler, sonra bey'atlerinden döndüler. Onlarla savaştım, hak zuhûr etti, dilemeseler de Allah'ın emri yerine geldi.

Bil ki bence en sevilir, istenir şey, senin bozgunculuktan vazgeçmen, fitneye sebep olmamandır; oının için Müslümanların kabûl ettiklerini sen de kabûl et. Aksi takdirde seninle savaşa girişmek zorunda kalır, aleyhinde Allah'tan yardım dilerim.

Osman'ı öldürenler hakkındaki sözleri uzattıkça uzattın. Halkın kabûl ettikleri şeyi kabûl et de ondan sonra kavmine hükmet, böylece de Allah'ın kitabına

«y-

Senin dilediğin şey, çocukların süt emmek için baş vurdukları düzene benziyor. Gerçekten de dileğini bırakıp aklını başına alarak bir dikkat etsen görürsün ki bütün Kureyş içinde Osman'ın kanından tamamiyle uzak olan kişi benim. Bir de bil ki sen Mekke fethedilince kanı bağışlanan ve âzâd edilen esirlerdensin. Bunlarınsa halifelîğe hakları şöyle dursun, meşverete bile alınmaları câiz değildir.

51-Nehc'ül-Belâga, 2, s. 161.

178

Sana ve yanındakilere Abdullah oğlu Cerir'i gönderiyorum; o, İmân ve hicret ehliendendir, adima ona bey'at et; kuvvet ve tasarruf, ancak Allah'ındır."

Cerir, bu mektupla Şam'a gitti, mektubu Muâviye'ye sundu. Muâviye mektubu okuyunca Cerîr kalkıp bir hutbe okudu, sonunda dedi ki:

"Ey halk, Osman'in öldürölmesinde hâzır bulunanlar bile öldürenler hakkında doğru diizen bir şey bilmezlerken orda bulunmayanların bir şey bilmesine imkân olur mu? Halk, tamamiyle Ali'ye bey'at etti. Talha'yla Zübeyr de bunların arasındaydı. Sonra bey'atlerinden döndüler, bu dönüşleri de bir sebebe dayanmıyordu.

Bu din, fitneye tahammül etmez. Arap da kilica dayanmaz. Basra, din, misli görölmemiş bir savaş yeri olmuştu. Aynı hâlin gene olması hie de doğru değildir. Halkın Ali'ye bey'atı umumi bir bey'attir. Ey Muâviye, sen de halkın kabül ettiğini kabül et.

Osman beni vâli yaptı ve azletmeden öldü dersin bu da doğru bir düşünce değildir. Eğer bu re'y doğru olsa diizen kalmaz. Her âmir, birisini memur olarak kullanır. Birisinin tâyin ettiğı memûru yerine gelen biri, azledebilir."

Muâviye, Sabret dedi, bakalım Şam halkı ne diyor? Muâviye emretti, halkı camie topladı. Cerîr'le beraber kendisi de camie gitti. Minbere çıkıp Tanrı'ya hamdetti, Şamlıları övdü, sonra dedi ki:

"Ey halk, bilirsiniz ki ben, mii'minler emiii Hattâb oğlu Ömer'in ve Affân oğlu Osman'in halifesiyim size, içinizden hiç kimseye kötölük etmedim. Ben mazlûm

179

olarak öldürölün Osman'ın velisiyim. Allah, mazlûm olarak öldürölün kişıye, öldürene karşı hak ve kudret

verdim; ancak öldürmede aşırısı varmayin; gerçekten de ona yardım edilmiştir der. Bu hususta fikriniz nedir?"

Şamlılar hep birden biz dediler. Osman'ın kanını isteriz ve sana tâbiiz. Muâviye, bunun üzerine Cerîr'e, hâli görüyorsun dedi, ancak biraz bekle, bakalım sonu ne olur.

180

MEKTUPLAR

Cerir'in Şam'da kalışı uzadıkça uzadı. Hattâ Hz. Ali taraftarlarından onu töhmet altına alanlar bile bulundu. Sonucu Hz. Ali, Onunla son olarak konuş, "ya savaşa yanaşsın, yahut da bey'at etsin" diye bir mektup gönderdi. Cerir, bunu Muâviye'ye söyleyince Muâviye, Hz. Ali'ye şu mektubuyolladı:

"Rahmân ve rahîm Allah adiyle."

Dahr oğlu Muâviye'den Ebû-Tâlib oğlu Ali'ye:

Ömrüme and ederim ki sen, Osman'ın kamndan ıızak olsaydın da sana bey'at etselerdi sen de Ebû-Bekr ve Ömer gibi olurdun. Fakat sen Muhâcirleri Osman aleyhine kışkırttın, Ansarı ona yardımdan men'ettin. Bilgisiz kişi sana itâat etti, zayıf kişi, seninle kuwet buldı. Şamlılar, Osman'ı öldürenleri kendilerine vermedikçe seninle savaşı göze aldılar. Kaatillerini teslim edersen halifelik, Müslümanlar arasındaki meşveretle halledilir, kimi dilerlerse o, halife olur.

Hicaz halkının, insanlar üzerinde hükmü ve halife seçme hakkı vardı. Fakat seni seçtiklerinden dolayı bu hak onlarda kalmadı, halka Şamlılar hâkim oldu.

181

Ömrüme and olsun ki bana karşı göstereceğin delil, Talha'yla Zübeyr'e gösterdiğin delile benzemez. Çünkü onlar sana bey'at etmişlerdi, ben etmedim. Şamlara göstereceğin delil de Basralılara gösterdiğin delile benzemez. Çünkü Basrahlar sana itâat ettiler, hâlbuki Şamlar itâat etmediler.

Müslümanhktaki yüceliğine, peygamber'e

yakınhğına, Kureyş arasındaki mevkiine gelince biz, zâten onu inkâr etmiyoruz ki."

Hız. Ali, bu mektuba şu cevabı gönderdi:

"Rahmân ve Rahîm Allah adıyla.

Ebû-Tâlib oğlu Ali'den Dahr oğlu Muâviye'ye:

Derip devşirdiğin lâf yığınınan meydana gelen mektubunu aldım. Zorlamaca süslü lâflarla dolu. Anlaşıyor ki doğru yolu göreceğ gözün, seni doğru yola götüreceğ bir kılavuzun yok. Kendi dileğine uymuşsun, sapıklığa düşmüşsün.

Osman hakkındaki hâlini, bey'ati bozdu sanıyorsun. Hâlbuki ben Muhâcirler arasında bir tek kişiyim. Onlar

kadar ben de geyret ettim, onlar gibi ben de geri döndüm. Bil ki Allah onları sapıklıkta toplamaz, onları gözsüz bırakmaz. Ben güç kuvvet sahibi bir âmir değildim ki olaylardan sorumlu olayım, ne de onu öldürdüm ki kısıstan korkayım.

Şamhların Hicazhlara hâkim olduğuna dâir olan sözüne karşı derim ki:

Şam'da Kureyş boyuna mensup olanlardan damşılacak, halifelîğe lâîyk olacak bir kişiyi gösterebilsen bile Muhâcirlerle Ansar, bu dâvanı

182

yalanlamaya, inkâr etmeye hazırdır, halifelîğe lâîyk olan da işte burda seni beklemektedir.

Osman'in kaatillerini gönder diye ettiğın teklifle senin ne münâsebetin var? Onun evlâdı burda ve bu dâvada senden daha hakli. Osman'in kanim istemekte onlardan kuwetli olduğunu sanıyorsan once bey'at et, hükmettiklerini bana itâat ettir.

Şamlılarla Basralıların ve seninle Talha ve Zübeyr'in arasında hiçbir fark yok. Umumi bey'atten sonra bu hususta gecikme doğru değildir ve insanlann hayırlıları bundan kaçınmaz.

Allah, kendisine ve soyuna rahmetler etsin. Rasûlullah'a olan yakınlığımı, ilk Müslüman oluşumu tasdiyk

ediyorsun, fakat bunları da inkâr edebilseydin inkâr ederdin." 52

Bunun üzerine Muâviye şu mektubuyolladı:

"Ebû-Süfyân oğlu Müâviye'den Ebû-Tâlib oğlu Ali'ye:

Esenlik sana: Gerçekten de kendisinden başka tapacak bir var, bir varlık olmayan Allahım, sana hamdederim. Sana Allah, bilgisiyle Muhammed'i, kulları arasından seçti, onu vahyine emin etti, halkına elçi olarak gönderdi. Müslümanlardan, ona yardımcıları ihsân etti, onlarla onu kuvvetlendirdi. Onların Allah'ındaki dereceleri, Müslümanlıktaki üstünlükleri kadardır. Onların üstünü ve Allah'la Peygamber'i yanında en şerefli, peygamber'den sonra halifesidir. Ondan sonra halifesinin halifesidir.

52-Nehc'ül-Belâga, 2, 161-162.

183

Ondan sonra da üçüncü halife olan, zulme uğramış bulunan Osman'dir.

Sen bunların hepsine hased ettin, hepsine isyanda bulundun. Bunu, öfkeyle göz ucuyla bakışından, dargın sözlerinden, hiddetle solumandan, halifeler zamanında onlarla görüşüp konuşmamandan bildik, anladık. Sen onlara, isteyerek değil, devrin zorla boyun uzatışı gibi zorla boyun verdin, bey'at ettin. Yalnız hepsinden ziyâde amcanın oğlu Osman'a hased ettin, hâlbuki yakınlık

bakimmdan hepsinden ziyade ona sen, bunu yapmiyacaktın.

Yakınhğı inkâr ettin, iyiliklerini kötiledin, halkı aleyhine kışkırttın, nihâyet deve çobanları ona saldırdılar. Rasûlullah'ın haremine silâh çekip üstüne hücûm ettiler. Seninle birlikte oturduğu mahallede, feryâdını duyduğun hâlde sözle, işle ona yardımda bulunmadın. Dosdoğru and içerim ki insanları men'etseydin Osman'a yardım etmedi diye seni hiç kimse töhmet altına almazdı. Bu men'ediş şöyle dursun, sen Osman'ın kaatillerini yamna aldın, kendine yardımcı edindin.

Osman'ın kamından uzağım diyorsun, doğru söylüyorsan kaatillerini bize gönder, onları öldürelim; biz de halkın sana uymasını temine çalışalım. Yoksa seninle ve yanındakilerle aramızda ancak kılıç vardır; kendisinden başka tapacak bir kimse bulunmayan Allah'a and olsun ki ya Osman'ı öldürenleri dağlarda, çöllerde, denizde, karada, nerde olurlarsa olsunlar,

184

bulup öldüreceğiz, yahut da ruhlarımız Tanrı'ya ulaşır vesselâm."53

Bu mektubu Ebû-Müslim'ül-Havlânı getirdi. Hz. Ali, bu mektuba şu cevabı yolladı.

"Allah kulu, Mü'minler Emiri Ali'den Ebû-Süfyân oğlu Muâviye'ye:

Ebû-Müslim'ül-Havlâni ile gönderdiğin mektubu aldım, Allah kendisine ve soyuna rahmet etsin. Hz. Muhammed'i anmada, Allah'ın onunla doğru yolu gösterdiğini, insanları doğru yola götürdüğünü söylemedesin. Hamdolsun Allah'a ki vaadini gerçekledi, ona yardım etti de kuwetlendirdi.

Kavminden olup ona düşmanhk edenlere, peygamberliğini tammayanlara, onu ve arkadaşlarını memleketinden çıkarmaya kalkışanlara, işi güçleştirip bozmaya çahşanlara karşı Allah, şehirleri O'na ihsân etti; sonucu, onların rağmine Allah'ın dini yüceldi, yayıldı.

İnsanlar arasında O'na en fazla düşmanlık edenler, O'nun kavmiydi, sonra yakınhk cihetiyle kademe kademe O'na düşmanhk edenler oldu, ancak Allah'ın koruduğu kişiler başka.

Ulu Allah'ın, Müslümanlardan O'na yardımcıları ihsân ettiğini, O'nu, onlarla kuvvetlendirdiğini, Allah indinde onların derecelerinin, Müslümanhktaki üstünlükleri kadar bulunduğunu söylüyor, en üstünlerinin de O'nın halifesi ve halifesinin halifesi olduğunu samyorsun. Ömrüme and olsun ki onların

53-Nec'ül-Belâga, 2, 219.

185

Müslümanlıktaki dereceleri pek büyüktür. Müslümanlığın, onların yokluğuyla uğradığı elem pek çetindir. Allah onlara rahmet etsin, onları yarlıgasın.

Üstünlükte, Osman'ın onlardan sonra geldiğini yazıyorsun. Osman iyiye Allah ona ihsanda bulunur, suçluysa yarhgar.

Ömrüme and olsun ki eğer insanların dereceleri, Müslümanhktaki üstünlükleri ve Rasûlullah'a fazla öğüt vereniye bunda bizim payımız daha fazladır. Çünkü Tanrı o'na ve soyuna rahmet etsin, Muhammed, halkı Alllah'a inanmaya ve o'nu tek tanımaya çağırdığı zaman biz Ehl-i Beyt, O'na ilk inananlarız. O'nu ilk gerçekleyen biziz. O sıralarda yer yüzünde Allah'a ibâdet eden yalnız bizdik.

Kavmimiz, Peygamberini öldürmek, bizi kökümüzden yok etmek istedikleri, bizimle alış verişi kestikleri, bize eziyetler ettikleri zaman kılıçlarımızla onları biz defettik. Sonra Allah, Peygamberine Mekke'den göçmesini emretti, göçtü, biz de göçtük.

Müşriklerle savaştık, onun sahâbesi bile biz Ehlibeytin kılıçlarımızla korundu. Bedir'de bizden Ebû-Ubeyde, Uhud'da Hamza, Mûte'de Ca'fer'le Zeyd şehid oldu.

Diğer Muhâcirlerin de hayırları çoktur, Allah onlara da iyiliklerine karşılık ecirler vermiştir.

Halifelere hased ettiğimi, onlarla görüşüp konuşmadığımı, isyân ettiğimi söylüyorsun. İsyân etmekten Allah'a sığınırım; fakat onlarla uzlaşmadığım ve istemiyerek onlara bey'at ettiğim

husûsunda da insanlara özür getirmeye lüzûnı görmem.

Allah, Peygamberinin rûhunu kabzedince Kureyş, emir bizden olacak, Ansar da bizden olacak dedi. Kureyş, Hz. Muhammed bizdendir, bu bakımdan emir olmaya bizim daha fazla hakkımız var dediler. Ansar bunu anlayınca hakkı teslim ettiler. Onlar, Hz. Muhammed'e yakınlık dolayısıyla Ansardan üstünse biz, onlardan daha üstünüz. Yok, iş böyle değilse Ansar, Arabın çoğunluğudur, onların da bu işte payı olmalıydı. Hâsılı olan oldu, ben hakkımı terkettim, Allah da onların kusurlarından geçsin.

Osman'a ait sözlerine gelince: Osman'ın yaptığını da bilirsin, halkın ona yaptığını da. Gene benim, ona hiçbir şey yapmadığımı sen iyiden iyiye bilirsin ama gene de bana iftirâdan çekinmez, sözler örer, lâflar dokursun.

Osman'ın kaatillerini sana teslim etmemi istiyorsun. Sen de bilirsin ki buna imkân yok. Ancak sunn da bil ki, bu azgınlığından vazgeçmezsen ömrüme and olsun yakında sana gösterirler, karada, denizde, ovada, dağda seni mutlaka bulurlar.

Ebû-Bekr hAlife olunca baban bana gelmişti de Muhammed'in ye line sen daha lâyıksın, uzat elini, sana bey'at edeyim demişti. Ben kabûl etmedim. Babamn bu sözünü sen de bilirsin, hattâ bu sözle ne yapmak istediğini de bilirsin. Ben, insanların kiîfre yakın bir zamamnda Müslümanların arasını bozmamak için bund an çekinmiştim. Baban, benim hakkımı senden iyi biliyordu. Sen de bilmez değilsin

ama bilmezlikten gelirsen aleyhine girişeceğim savaşta Allah'tan yardım isterim vesselâm." 54

Bundan sonra Muâviye Hz. Ali'ye şu mektubu gönderdi:

"Ya Ali, sen arkadaşını öldürdün, öldürenlerle yardımda bulundun. Tann'ya and olsun, seni öylesine bir ateşle yakacağım ki onu ne yel söndürür, ne su. Düştüğü yeri deler, dediliğini yakar. Beni gaybden haber verenlerden sanma."

Hiz. Ali de ona şu cevabı göndermişti:

"Allah'a and olsun, amcanin oğlunu senden başka kimse öldürmemiştir, gerçek kaatil sensin. Osman'a karşı giriştiğin hareket yüzünden senin de ona ulaşacağını umanm. Babanla yakınlanni öldürdüğüm kılıc yammda. Ne bir sue işledim, ne de inandığım Peygamber'i değıştirdim. Ben, bugün dileyerek bıraktığın, vaktiyle istemiyerek girdiğin hidâyet yolundayım."

Hiz. Ali'nin bu mektuplardan başka Muâviye'ye yazdığı mektupların tercemelerini veriyoruz:

"Sen, diinya ziynetleriyle bezendin, lezzetleriyle aldandin. Diinya seni çağırdı, koştın. Seni süiüp götürdü, gittin. Emretti sana, itâat ettin ona. Dünyânın süslü elbiselerini soyununca ne yapacaksın?

Sanınm ki kurtuluşu olmayan helâk yoluna gitmedesin. Bırak bu işi, sorudan hesaptan kork. Uğradığın hâlî terket, isyân edenlere baş olma. Aksi takdirde gaflet ettiğin, bilmek istemediğin şeyi sana

54-Nehc'ül-Belâga, 2, s. 219-220.

188

bildiririm. Şeytan sana hâkim olmuşt, dilediğini yaptırmada, canında, kanında dolaşıp durmada.

Ey Muâviye, senin ne geçmişte, ne şimdi, hiçbir yüceliğin yokken sen nerdesin, halka baş olma, iş başına geçmek nerde? Allah'a sığınırım azgınlığa düşmekten. Sana da, dâima umduğuna aldanıp gııııı düşmekten ve gizli, açık, ayıllığa uymaktan çekinmeni tavsiye ederim.

Beni savaşa çağırıyorsun; pekâlâ. Valnız halkı bırak, iki taraf da kanlarından, canlarından emin olsunlar. Tek başına bana kâşî çık da hangimizin yüreğinde korku var, belli olsun.

Ben, ananın atasını, dayını ve kardeşini Bedir savaşında öldüren Ebü'l-Hasan'ım; o kılıç, gene bende, yanımda. Bu yürekle düşmanıma kâşî durmadayım. Ne dinimi değiştirdim, ne Peygamberimi. Ben, sizin dileyerek vazgeçtiğiniz, vaktiyle de zorla girdiğiniz hidâyet yolundayım."55

"Bundan sonra mektubun geldi. Allah ona ve soyuna rahmet etsin, Allah'ın, dinini tebliğ için Muhammed'i seçtiğini, sahabeyle onu

kuvvetleliHİindığını anıyorsun. Bu sözlerine şaştını, Allah'ın bize lûtfettiğini, Peygamberiyle bizi nimetlendirdiğini söylemen, Bahreyn'deki hurmalığı bol Hecer şehrine hurma götürmeye, yahut ok atan nişancıya atış öğretmeye benzer.

Falanın, flânın şerefinden bahsediyorsun. Üstün olanla, olmayanla, başlık edenle, emre uyanla senin ne

55- Nehc'ül-Belâga, 2, s. 220.

189

işin var? Esirken âzâd edilenlerle tutsak oğullarına, ilk Muhacirlerin derecelerini tesbît etmek, üstünlüklerini tâyin eylemek düşmez. Bu, onlardan olmayan birisinin, onlarla övünmesidir. Sen haddini bil be adanı.

Sen çöllerde dönüp dolaşan, doğru yoldan sapıp giden birisin. Görmez misin, Allah nimetini anarak söyliyeyim; Muhâcirlerden olup Allah yolunda savaşıyanların her birinin Allah indinde üstünlüğü var. Şehidimiz dünyâdan göçünce şehidler ulusu dendi ve Allah ona vve soyuna rahmet etsin, Rasûlullah, oının namazını yetmiş tekbirle kıldı.⁵⁶

"Görmez misin, bu kavmin Allah yolunda elleri kesildi. Hepsinin de üstünlüğü var, evet, birimizin elleri kesildi, hakkında cennette uçuyor dendi, iki kanatlı diye anıldı."⁵⁷

Allah, bir kişinin kendisini övmesini nehyetmemiş olsaydı bu hususta da üstünlükler söyledim; fakat inananların yürekleri bunu tanır, bilir, duyanlar inkâr etmez.

Şüphe yok ki biz, Allah'ın yarattığı kullarız, insanlar, bizim için yaratılmıştır. Amma sen diyeceksin ki hepimiz insanız. İyi ama bu birlik nasıl olabilir ki Peygamber bizden; yalanhyan sizden.⁵⁸

Allah Arslanı bizden⁵⁹ Peygamber'i yok etmek için and içenlerin arslanı sizden⁶⁰ cennet gençlerinin uluları

56- Hz. Peygamber'in amcası Abdül-Muttalib oğlu Hamza.

57- Hz. Ali'nin kardeşi Ca'fer.

58- Ebu-Cehl.

59- Hz. Hamza.

190

bizden⁶¹cehennem ehlinin kız çocuğu sizden⁶² dünyâ kadınlarının ulusu bizden,'odun hammali kadın sizden,⁶⁴ aramızda buna benzer daha çok fark var.

Müslümanlığımız duyulmuştur, önceki

üstünlüğümüz reddedilmemiştir. Allah'ın kitâbı, hâlimizi anlatırken "Allah'ın takdirinde sâbit olduğu veçhile bir kısını akraba, bâzı akrabanın mirasında daha ileri bir

hakka sâhiptir"65 ve "İbrahim'e gerçekten de en yakın olan, ona inananlarla bu Peygamber'dir ve îman edenlerdir. Allah, inananların dostu ve yardımcısıdır" demiştir .66

Bizim önce, Peygamber'e yakınhğimiz var, sonra da itâatimiz var. Muhâcirler, Sakıyfe günü, Allah ona ve soyuna rahmet etsin, Rasûlullah'a yakın olduklarını söyliyerek delil getirdiler. Bu, böyleyse hak bizdedir, değilse Ansar da dâvasında haklıdır.

Bütün halifelere hased ettiğimi, hepsine karşı aleyhte bir durum aldığımı söylüyorsun. Doğruysa suç sana ait değil, ben de bundan dolayı sana özür serdedecek değilim.

Deve gibi zorla bey'ate sürüklendiğimi söylüyorsun ama senin bu işte hiç bir hakkın yok. Sonra Osman

60- Ebû-Süfyan.

61- Hz. Hasan, Hz. Hüseyin.

62- Mervan'ın evlâdı.

63- Hz. Fâtıma.

64- Muâviye'nin halası ve Ebû-Leheb'in karısı Ümmü-Cemil.

65- Kur'ân-ı Kerim, Enfal/ 75.

66- Kur'an-ı Kerim, Al-i İmran/ 68.

işini ortaya sürüyorsun. Bir bakalım, hangimiz ona daha fazla düşmanlıkta bulunduk? Ona yardım eden mi, yoksa bırakıp giden mi? O sizden yardım istedi, aldırmadınız bile. Gelin bana dedi, gelen olmadı gitti.

Ne desem fayda verir bilmem. Ancak ben, halkın arasını bulmak, gücünü yettikçe onları düzene sokmak isterim, başarımlarım ancak Allah'a dayanmaktadır ve O'na dayandım ben.

Benimle ve yanımdakilerle aramızı ancak kılıç düzene korumuşsun. Bu sözlerle beni ağlarken güldürdün. Abdül-Muttalib oğullarının düşmana karşı varmakta geciktiği ne vakit görülmüştür, kılıçla korkutuldukları ne zaman duyulmuştur? Büyük bir orduyla geliyorum, yanımda da Muhâcîrlerle Ansar ve hayırda onlara uyanlar var. Hepsinde kefenlerini giyinmişler, Rableline ulaşmayı istiyorlar. Hepsinde de Bedir savaşında bulunanların soyu. Kardeşinin, dayının, Atanın, soyunun sopunun öldürülüşünde Hâşimoğulları kılıcını da bilersin sen "Ve onlar, şimdi de zalimlerden uzak değil."67

Haz. Ali'nin Muâviye'ye yazdığı daha birçok mektup var. Hepsinde de delillerle üstünlüğünü söylemedi. Hepsinde de Müslümanlar arasında kan dökülmemesini istediği açıkça anlaşılmada.

61 - Kur'ân-ı Kerim, Hud/83.

Bu mektup Ebû-Müslim'il-Havlâni'nin mektubuna verilen cevabın diğer bir rivâyetidir. (Nehc'ül-Belâga, 2, 237-238).

192

SIFFIN SAVAŞI

En az yetmiş bin, en çok yüz on bin kişinin ölümüyle sonuçlanan bu savaşta Mes'ûdi'ye göre Hz. Ali'nin ordusu doksan bin, Muâviye'nin ordusu seksen beş bin kişiden meydana gelmişti.

CERİR 'İN DÖNÜŞÜ

Cerir, Şam'da dört ay kalmıştı. Muâviye, sonunda, uzlaşmaya râzı olmadığına dâir bir mektupla Cerir'i Hz. Ali'ye gönderdi.

Cerir, Hz. Ali'ye ulaşınca Eşter, Ey Mü'minler Emiri dedi, Muâviye'ye beni gönderseydin daha hayırlı olurdu; bu adam gitti; orda eğlenip kadlı, Muâviye'ye vakit kazandırdı.

Cerir, and olsun Allah'a dedi, eğer sen gitseydin seni mutlaka öldürürlerdi; çünkü seni de Osman'ın kaatillerinden sanıyorlar.

Eşter, Vallâhi dedi, yeryüzünde diri olarak gezip yürümen lâayık değil. Gittin, orda eğlendin, onlara fırsat verdin. Mü'minlerin Emiri, senin hakkında benim re'yimi kabûl etseydi seni de, senin gibileri de hapse atar, bu işin sonu

gelineceye, Allah zâlimleri helâk edinceyedek ordan çıkarmazdı.

Cerir, kızgın bir halde kalkıp gitti. Fakat Eşter'den korktuğu için bâzı adamlarıyla kaçıp Muâviye'ye sığındı. Hz. Ali bunu duyunca onun ve onunla beraber kaçanların evlerini yıktırdı, eşyalannı yaktırdı.

193

Cerir'in Hz. Ali'ye bu tarzda gelişi, artık uzlaşma imkânının kalmadığını kesin olarak göstermişti.

Bunun üzerine Hz. Ali, Hicretin otuz altıncı yılı Recebi'nin on ikinci günü Basra'dan Kufe'ye hareket etti. (7.1.656) memurlara mektuplar gönderdi. Kays oğlu Ahnef, Kudâme oğlu Cârîye, Bedr oğlu Hârîse, Cebele oğlu Zeyd, Dubay'a oğlu A'yen, Hz. Ali'nin emriyle Kûfe'ye geldiler.

Ahnef, Ey Mü'minler Emiri dedi, müsâade edersen mensup olduğum boyu da çağırayım. Hz. Ali müsâade verdi. Ahnef Sa'd oğullarına bir mektup yazdı. Onlar mektubu alınca hemen hareket edip Kûfe'ye geldiler.

Hz. Ali, Şam'a hareketi kararlaştıınca tedarike başladı. Mes'ûdi'ye göre Hz. Ali'nin maiyyetinde Bedir savaşında bulunan sahâbeden seksen yedi kişi vardı. Bunların on yedi tanesi Muhâcirlerdendi, yetmiş tanesi Ansardan. Râzılık ağacının dibinde Hz. Peygamber'e bey'at edenlerden dokuz yüz kişi de maiyyetindeydi. Ordusunda sahâbeden iki bin sekiz yüz kişi vardı.

Hız. Ali, kendisine tâbi olanları toplayip bir hutbe okudu, Allah'a hamdettikten sonra dedi ki:

"Gerçekten de sizin re'yuniz kutludur, hilim sâhibisiniz, sözünüz doğrudur, işiniz mübârekdir. Düşmanımıza ve düşmanınıza karşı hareket etmeyi kararlaştırdık, bu hususta fikriniz nedir?"

Ebû-Vakkas oğlu Utbe'nin oğlu Hâşim ayağa kalktı, Tann'yı övdü, sonra şu sözleri söyledi:

"Ey Mü'minler Emiri, biz öyle bir kavimle karşı karşıya gelmişiz ki onlar sana ve taraftarlarına düşmandır kim dünyâyı diliyorsa onların dostu. Onlar,

194

seninle savaşmada. Onlar ancak hileye baş vurup Osman'in kamm istiyorlar, fakat yalan söylüyorlar. Onlar ancak dünyâyı istemekteler. Bizimle onlara karşı hareket et. Gerçeği kabûl ederlerse ne âlâ, etmezlerse gerçekten sonra ancak sapıklık vardır. İtâat etmezlerse onlarla savaşırız. Zâten itâat etmiyeceklerini, bey'ate girmiyceklerini samyorum." Yâsir oğlu Ammâr ayağa kalktı, Tanrı'yı övdü, dedi ki: "Ey Mü'minler Emiri, mümkünse bir gün bile dır rını a, bizimle beraber hemen harekete gee, suçluların ateşi alevlenmeden, dileklerinde bir birlik meydana gelmeden üstlerine varalım. Onları gerçeğe çağır. Kabul ederlerse kutluluğa kavuşurlar, kabûl etmezlerse savaşırız. Onların kamm dökmek, onlarla savaşmak Allah'a yaklaşımdır, bu Allah'ın bir lûtfudur bize."

Ammar'dan sonra Ubâde oğlu Sa'd'in oğlu Kays ayağa kalktı. Tann'ya hamdetti, sonra Ey Mü'minler Emiri dedi.

Beraberce düşmammıza gidelim. And olsun Allah'a, onlarla savaşmak, bence müşriklerle savaşmaktan daha güzel, daha sevgili, çünkü onlar, Allah dostlarım aşağılattılar. Hz. Muhammed'in sahâbesinden olan Muhâcirlerle Ansarı ve iyilikte onlara uyanları zelil ettiler. Birisine kızdılar mı hapse atıyorlar, dövüyorlar, sürüyorlar, bunu helâl sayıyorlar."

Huneyf oğlu Sehl, Ey Mü'minler Emiri dedi: "Biz seninle sulh edenle sulh ederiz, harp edenle harp ederiz. Re'yimiz senin re'ym. Sana hie bir sûretle muhalefette bulunmayız. Bizi çağırdın mı icâbet ederiz, emrettin mi itâat ederiz."

195

Hiz. Ali, Kûfelileri mescide toplayıp onları savaşa teşvik etti. Sıffıyn'e hareket etmelerini buyurdu. Yürüyün dedi, siinnet ve Kur'an düşmanlarına, yürüyün Ahzâbın arda kalanlarına⁶⁸ yürüyün Muhâcirlerle Ansarın kaatillerine.

Bu sırada Fezâre oğullarından Erbed adli birisi ayağa kalktı. Bize dedi, Şamlı kardeşlerimizle vuruşup onları öldürmemizi mi emrediyorsun? Hani Basrah kardeşlerimize karşı da götürdün, onları da öldürttün. Allah göstermesin, bu işi yapmayacağız.

Bu sözü duyan Eşter, derhal ayağa kalkıp kim bu herif diye bağırdı. Erbed, Eşter'i görür görmez ödü koştı, kaçmaya

başladı. Halk peşine düştü. At pazarında adamı yakaladılar, vura vura, tekmeleye tekmeleye linç ettiler.

Hız. Ali, bu sırada mescitteydi. O adamı öldürdüler diye haber verdiler. Kim öldürdü diye sordu. Hemdan kabilesi ve bir bölük halk dediler. Öldüren belli olmadığı için vârislerine, "beyt'ül-mâl"den, yâni devlet hazinesinden diyetini verdi.

Eşter ayağa kalkıp Ey Mü'minler Emiri dedi, şu kötü kişinin hareketi seni sıkmasın, sana yardımda ihmâl göstereceğimizi sanma. Şu gördüklerinin hepsi de senin taraftarındır. Kendilerini sana fedâ etmeye hazırdır, senden sonra yaşamayı sevmezler. Dilersen bizimle beraber düşmanına yürü. And olsun Allah'a, ölümden korkmak adamı ölümden kurtarmaz. Yaşayışı sevmek,

68- Bölükler anlamma gelen "ahzâb" sözü, Handak savaşında, Medine'yi zaptedip Müslümanlığı yok etmeye gelen Arap boylarına verilen addır.

196

adamı yaşatmaz. Olmayacak dileklerle yaşayan, kötü kişidir ancak. Gerçekten de biz, Rabbimizden apaydın bir delile sâhibiz, biliyoruz ki insan, ancak eceli gelince ölür. Bu toplulukla nasıl olur da savaşmayız ki onlar, Mü'minler Emirinin söylediği gibi doğru yoldan sapmışlardır. Onların bir kısmı, inananların aleyhine harekete geçmiştir. Yeryüzü, onların yaptıkları işlerle karanlıklara düşmüştür.

Hız. Ali, bu sözleri duyunca Yol bir dedi, insanlar, gerçekte aynı fikirdedir; kim halka öğüt verirse, halkın iyiliğine çalışırsa ecrini bulur.

Bu sırada Hâtem'üt-Tâi oğlu Adıyy ayağa kalkıp dedi ki:

Ey Mü'minler Emiri, ne dediysen bilgiyle dedin, halkı ancak gerçeğe çağırdın, doğru yola gitmeyi emrettin.

Husayn'üt-Tâi oğlu Zeyd, Vallahi dedi, bizimle muhâlefette bulunanların savaşına gitmekte bir şüphemiz olsaydı, niyetimiz gerçek olmazdı. Müslümanlıkta kalpleri karanlık katılaşımlarla, zulme yardım edenlerle, çevir ve düşmanlık yapısını kuranlarla savaşmakta hiç şüphemiz yok. Onlar ne Muhâcirlerden, ne Ansardan, hattâ ne de iyilikte onlara uyanlardan.

Varkaa'ül-Huzai oğlu Budeyl oğlu Abdullah, Ey Mü'minler Emiri dedi, eğer bu kavim Allah'ı dıleseymdi, yaptıklarını Allah için yapsalardı, biz onlara karşı durmazdık. Fakat onlar iyilikten kaçmak, kötülüğe bağlanmak, ellerinde bulunan dünyâlıklarını elden çıkarmamak, gönüllerindeki kını gütmek için savaşıyorlar.

Ey Mü'minler Emiri, onlara sen öyle işler yaptın ki unutmalarına imkân yok.

197

Sonra halka dönüp Muâviye dedi, Ali'ye nasıl bey'at eder ki, Ali, onun kardeşi Hanzala'yı, dayısı Velidi, cediti Utbe'yi bir günde öldürdü. Vallâhi onların üstüne

varmadan, kılıçlarımızı kafa taslarına vurmadan, başlarını ezmeden bu iş düzelmez.

Bu söz üzerine Hamık oğlu Amr, and olsun Allah'a ey Mü'minlerin Emiri, ben, seninle benim aramda yakınlık var diye, yahut senden bir mal, bir mevki elde ederim diye bey'at etmedim sana. Sana ancak beş şeyden dolayı bey"at ettim, seni bu yüzden sevdim:

Sen, Rasûlullah'ın amcasının oğlusun. O'na ilk inanansın. Bu ümmetin kadınlarının ulusu ve Muhammed'in kızı Fâtıma'nın zevcisin. Aramızda, Rasûlullah'tan kalan zürriyetin atasısın. Savaşta, Muhâcirlerden ulu bir ersin. Dostunu kuvvetlendirmek, düşmanını altetmek için bana koskoca dağları yerinden kaldırmamı, uçsuz bucaksız denizlerin sulanını çekmemi emretsen tereddüt etmem, yaparım. Fakat bütün bunları yapsam bile gene üstümdeki hakkını ödemiş saymam kendimi dedi.

Hız. Ali, Allâhım dedi, temizlikle sen kalbini nurlandır bunun. Sen ona doğru yolunda yürümeye başarı ver. Sonra şu sözleri de sözlerine ekledi:

Keşke askerimin arasında senin gibi yüz kişi olsaydı.

Hız. Ali'nin adamlarından daha birçokları, sadâkatlerini sözleriyle, özleriyle belirttiler.

Kays oğlu Yezid, Ey Mü'minler Emiri dedi, hazırlığımız tamam, kuvvetimiz yerinde, içimizde ürkek, hasta, zayıf kişi yok. Tellâllara emret, ordu Nuhayle'de toplansın.

Bu sıralarda Hz. Ali'nin huzurundan çıkan Adiyy oğlu Hucr'la Hamık oğlu Amr'ın, Şamlılara lânet etmekte olduğunu haber verdiler. Hz. Ali, ikisini çağırıp bu işi bırakın dedi. Onlar, peki dediler, biz haksız mıyız, hak bizde değil mi?

Hz Ali, "Evet" dedi, "Biz haklıyız, fakat lânet edici, sövüp sayıcı olmanız, hoşuma gitmiyor. Yaptıkları kötülükleri söylerseniz daha doğru söz söylemiş olursunuz. Onlara lânet edeceğinize Yârabbi deyin, bizim de, onların da kanlarını döktürme; aramızı bıl, onları sapıklıklarından vazgeçir de doğru yolu buldur. Bu sözler, bana daha sevimlidir, sizin için de daha hayırlıdır."

Her ikisi de Ey Mü'minler Emiri dediler, öğütünü kabûl ettik, edebinle edeplendik.

Bu sırada Mu'temm'ül-Absı oğlu Abdullah'la Rabîat'üt-Temimi oğlu Hanzala, Hz. Ali'nin yanına geldiler. Temimi, hemen harekete geçme, otur, Muâviye'ye bir mektup daha gönder, acele etme; çünkü iki taraf karşılaşınca hangi taraf üst olacak, hangi taraf alt olacak, bence belli değil dedi. Öbürü de bu çeşit lâflar etti.

Hz. Ali, muzaffer olsalar da, mağlûb olsalar da alt olmak, âsilerin sonucudur. Fakat and olsun Allah'a ben zâten ara bulmayı istiyorum dedi.

Kays'ür-Riyâhı oğlu Mı'kal bunlar öğüt verir görünüyorlar, fakat hile yapıyorlar, çekin bunlardan dedi.

Habib oğlu Mâlik, bu Hanzala'nın Muâviye'yle mektuplaştığını duydum, onu bize teslim et, savaşın sonuna dek hapsedelim dedi. Mektuplaştığını duyan iki kişi daha aynı tarzda sözler söyledi.

199

Hız. Ali, onlara, Vazgeçin bu işten dedi. Sonra ikisine dönüp dedi ki:

Sizinle benim aramda Allah var, Gidin, ne isterseniz onu yapın.

Mu'tem oğlu, sonradan, mensuplarından onbir kişiyle Şam'a gidip Muâviye'ye uydu.

Hanzala, sâhâbedendi. Hız. Ali, ona birisini yollayıp benimle misin, aleyhimde misin diye sordu. O, ne aleyhindeyim, ne de sana tâbiim diye haber gönderdi. Sonradan boyundan yirmi üç kişiyle Muâviye'ye kaçtı, fakat savaşa katılmadı.

Hız. Ali, Müslümanlar arasında kan dökülmemesini sağlamak ümidiyle Muâviye'ye bir mektup daha gönderdi. Mektup şuydu:

"Rahmân ve Rahim Allah adıyla.

Mü'minler Emiri, Allah'ın kulu Ali'den Muâviye'ye ve kureyş boyundan olup yanında bulunanlara:

Esenlik size. Ben, gerçekten de, kendisinden başka tapacak bulunmayan Allah'a hamdederim. Şüphe yok ki Allah'ın kulları vardır, indirdiği kitaba inanırlar, mânasını yararlar, dinde hüküm çıkarmak kudretini elde ederler. Allah, hüküm ve hikmetle dolu olan Kur'ân'ında bunların üstünlüğünü apaçık bildirmiştir.

Size gelince, önceleri Rasûlullah'a düşmandınız, Kitâbı yalanlıyordunuz. Müslümanlarla savaşa girişmiştiniz. Onlardan bulduğunuzu hapsediyorsunuz, işkenceler yapıyordunuz, yahut da öldürüyordunuz. Sonucu Allah, dinini yüceltmek, Peygamberini üstetmek diledi. Arap, bölük-bölük oının dinine girdi. Bu ümmet, istiyerek, istemiyerek Müslüman oldu.

200

İlk Müslüman olanların, Medine'ye göçenlerin elbette diğerlerine üstünlüğü var. Onların üstünlüğüne sâhip olmayanların, onların ehil oldukları işte onlarla kavgaya girişmeleri yaraşmaz, doğru bir şey değildir bu.

Sonia şu da mâlûmdur ki bu ümmete emretme husûsunda, eskiden de, şimdi de, Allah ona ve soyuna rahmet etsin, Rasûlullah'a en yakın olandan, kitâbı en iyi bilenden, dinde en doğru hükmedenden, ilk Müslüman olandan, savaşta en üst bulunandan, halkın işlerini en fazla yüklenenden daha ileriye hiç kimse geçemez, herkesten ziyâde hükmetme salâhiyetine, o lâyıktır.

Sonucu dönüp gideceğiniz Allah'tan korkun, çekinin, hakkı bâtıla örtmeyin, geçeceği bile-bile gizlemeyin. Bilin

ki Allah kullarının en hayırhları kendilerine lûtfedilen şeyi kabûl edip onunla amel edenleridir; en kötöleri de bilgisizliklerinden, bilginlerle çekişen bilgisizlerdir. Bilginin, bilgisi yüzünden câhile üstünlüğü vardır. Câhilse ancak bilgisi olmadığından bilginle çekişir dınır.

Ben sizi Allâh'ın kitâbına, Peygamberinin sünnetine ve şu ümmetin kanını dökmemeye çağırıyorum. Kabûl ederseniz doğru yolu bulursunuz; kabûl etmezseniz şu ümmetin arasını açarsınız, aykırılıklar meydana getirmiş olursunuz ve ancak Allah'tan uzaklaşırsınız vesselâm."

Muâviye, bu mektuba, "Onunla benim aramda beline vurmaktan, başını kesmekten başka bir söz kalmamıştır" meâlinde bir beyitle cevap verdi.

201

Hız. Ali, bu cevabı alınca, "Şüphe yok ki sen sevdiğini doğru yola götüremezsin, fakat Allah, dilediğini doğru yola götürür" meâlindeki âyet-i kerime'yi okudu.

Hız. Ali, harekete karar verince vâlilerine, askerle kendisine ulaşmalannı, yerlerine de inandıkları, güvendikleri adamları bırakmalarını emretti.

İsfahan ve Hemedan'da vâli bulunan Muhnef, kavminden iki kişiyi yerine bırakıp geldi.

Basra Vâlisi Abbâs oğlu Abdullah'a gönderilen emirnâmede "Olayı anlat, afvımı hatırlat, cihâda teşvik et, cihaddaki sevâbı bildir, askerle gel" diyordu.

Abdullah, Mescitte mektubu okuyup dedi ki:

"Ey insanlar, imâmımızın emrine uyup yürüyün. Allah yolunda mallannizla, canlannizla savaşın. Bilin ki gerçekten ayrılanlarla savaşacaksınız. Doğruluğu emreden, kötülükten nehyeden ve Peygamberinizin amcasinin oğlu olup gerçekten hükmeyleyen, hiçbir kötü kişiye karşı müdâhenede bulunmayan, Allah yolunda kınanmadan korkmayan imâma uyacak, kitâbın hükmünü bilmeyenlere karşı duracaksınız."

Kays oğlu Ahnef, yerinden kalkıp "Evet" dedi, "And olsun Allah'a, emrine icâbet edeceğiz ve seninle beraber hareket edip güçlükte, kolayıkta, iyilikte, kötülükte ona uyacağız ve bu hareketimizle de hayır işleniş olacağız. Allah'tan pek büyük bir sevap umacağız."

Hâlid isminde birisi, "Duyduk dedi ve itâat ettik. Nereye çağırırsanız varacağız."

Mercûmoğlu Amr, "Allah Mü'minler Emirine başarılar versin ve oının çevresinde, Müslümanları

202

birleştiresin, gerçekten ayrılanlara lânet olsun. And olsun Allah'a onlarla savaşacağız" dedi.

Halk emre uydu. Abdullah, Ebül-Esved'üd-Düeli'yi yerine bıraktı, ordusuyla hareket edip Nuhayle'ye geldi.

Hiz. Ali, Nuhayle'ye, hicretin otuz altıncı yılının Ramazan ayı sonlarında, yahut Şevval'ın ilk günü gelmişti (22.3.657, yahut 23.3.657).

Ordu toplandıktan sonra Hiz. Ali'nin adamlarından Nadr oğlu Ziyâd, yanında bulunan Budeyl oğlu Abdullah'a, "Bugünümüz" demişti, "Öyle bir gün kü yüreği sağlam, niyeti gerçek olandan başka kimsecikler böyle bir güne dayanamaz. And olsun Allah'a sanıyorum ki bizden de ancak işe yaramaz kişiler kalacak, onlardan da."

Abdullah, "Vallahi" demişti, "Ben de öyle sanıyorum."

Bu sözleri duyan Hiz. Ali, "Bu söz, hüzne düşenlerin sözü. Böyle şeyler söylemeyin, bu sözünüzü kimse duymasın. Allah kimi kulunun öldürölmesini, kimi kulunun da eceliyle ölmesini takdir etmiştir. Her gelen musibet Allah'ın takdiriyle gelir. Ne niutlu Allah yolunda savaşanlara ve ona itâat ederek şehid olanlara" dedi.

Utbe oğlu Hâşim bu sözü duyunca dedi ki:

Ey Mü'minler Emiri, şu kalbleri körleşip kararan, katılaşıp taş kesilen, şu Allah kitâbını ardına atan, Allah'ın kullanna kötölüklerde bulunan, harâm ettiğini helâl sayan, helâl ettiğini haram yapan kavme karşı yürüyelim. Şeytan onlara sâhib olmuş, saçma vaadlerde bulunmuş, olmayacak isteklere salmış onları. Böyle böyle de onları doğru yoldan saptırdı, kötölüğe sevketti. Dünyâyı onlara

sevdirdi. Onlar dünyâyı elde etmek için savaşıyorlar, biz ise âhiret için savaşıyoruz.

Ey Mü'minler Emiri, sen insanların Rasûlullah'a en yakın olanısın, Müslümanlıkta en üstünüsün, ilk Müslüman olansın. Biz bunu nasıl biliyorsak onlar da biliyorlar. Fakat yüreklerinde kin var, zâlim bir kavim onlar. Ellerimiz, emrine karşı muti, kalblerimiz öğütlerinle ferah, yüreğimiz nûrunla aydın. Sana karşı durana karşı duracağız. And olsun Allah'a, senin bir düşmanına dost olsam, yahut bir dostuna düşmanlık etsem de bütün dünyâ benim olsa râzı değilim, böyle bir şey istemem."

Hız. Ali bu sözlere pek memnûn oldu, "Allah'im" dedi, "Sen buna, yolunda şehid olmayı, Peygamberine arkadaş olmayı nasib et."

Hız. Ali, halki mescide toplayıp minbere çıktı, bir hutbe okudu, savaşateşvik etti, dedi ki:

"Bilin ki Allah Müslümanlığın iplerini sağlam, binâsını kuvvetli bir halde halletmiştir. Biz, nefesine zulmedenlere karşı, Allah izin verirse, hareket edeceğiz. Onlar, kendilerinin olmayan bir şeyi istiyorlar, elde edemeyecekleri bir şeyi elde etmek hevesine düşmüşler.

Muâviye ve askeri, isyan etmiş, azmış bir bölük, onları şeytan sevketmede, azdırmada.

İşe iyi sarılmanızı, Allah yolunda savaşmanızı, Allah izin verirse tezce iist olmayı Allah'tan beklemenizi emrediyorum."

Bundan sonra oğlu Hz. Hasan kalktı, "Allah" dedi, "Size o kadar nimetler vermiştir ki sayısı yoktur, ne övülebilir, ne anlatılabilir. Bilin ki bir topluluk, aym

204

fikirde, aynı dilekte birleşti mi işler kuwetlenir, bağları sağlamlaştırır. Düşmanınız Muâviye'ye ve ordusuna karşı koyun, savaşın. Zayıf olmayın. Mânevi zayıflık kalblerdeki niyeti bozar, kudreti kırar, Kılıçlara karşı koymak, göğüs germek, kudrettir, kurtuluştur. Dayanan topluluğu Allah yüceltir, aşağılık bir hâle gelmekten korur, doğru yola sevkeder."

Hz. Hasan'dan sonra kardeşi Hz. Hüseyin kalktı, "Ey Kûfeliler" dedi, "Siz büyük, iyi dostlarsınız. Dininizin esaslarını diriltin. Düşmanlarınızla savaşın. Savaş acıdır, fakat üst olma tatlıdır. Savaşta dayanan yücelir, Allah sizin savaşınızla Müslümanların bililiğini sağlayacaktır."

Bu sözler, orduyu galeyana getirdi. Herkes savaşa hazırlandı. Ancak bâzı kimseler, tereddüde düşmüşlerdi.

Sahâbeden Mes'üd oğlu Abdullah'la içlerinde Ubeydet'üs-Selmani'nin de bulunduğu adamları, Hz. Aliye gelip, Ey Mü'minler Emiri dediler, biz de seninle beraber hareket edeceğiz, fakat orduna katılmayacağımız gibi başka bir kimseye de tâbi olmayacağız. Bir yana çekilip gideceğiz. Helâl olmayan bir şeyi hangi taraf yaparsa, yahut hangi tarafın gerçekten aynıldığı bizce kesin olarak bilinirse o vakit o tarafın aleyhine yürüyeceğiz.

Gene Mes'ud oğlu Abdullah'ın adamlarından Has'am oğlu Rabi', Hz. Ali'ye gelip "Ey Mü'minler Emiri" dedi, "Senin üstünlüğünü bilmekle beraber bu savaşa girişmenin, namaz kılanlarla muhârebe etmenin helâl olup olmadığına şüphemiz var. Senin de, bizim de, bütün Müslümanların da sınırlarda askere ihtiyacı var; bizi

205

sınırlara gönder, oralarda kâfirlerle, müşriklerle savaşalım."

Hz. Ali, bunların savaşa girmelerinde ısrâr etmedi, dileklerini kabûl etti. Has'am oğlu Rabi'a bir sancak verdi. Rey taraflarına gönderdi. Kûfe'den gönderilen ilk ordu buydu, verilen ilk sancaktı. Bunlar dört yüz kişiydiler.

Merret'ül-Hemdâni ile Mesruk da gelip Beyt'ül-mâlden paylarını alıp Hz. Ali'ye vidâ' ederek Rebi'le beraber gittiler.

Hz. Ali, Bâhile boyunda da "Biliyorum" dedi, "Siz de beni sevmezsiniz, ben de sizi sevmem. Allah için hemen payınıza düşeni alın, Deylem taraflarına gidin."

Bu emir üzerine onlar da paylarını aldılar, Deylem sınırlarına gittiler.

Bu sırada bâzı kimseler, Hz. Ali ile beraber bulunan Ebû-Eyyûb'ül-Ensâri'ye, Sen Rasûlullah ile beraber müşriklerle savaşmış. Şimdi Müslümanlarla savaşmak için buraya geldin, bu ne iş dediler. Ebû-Eyyûb'ül-Ensâri, "Ahdini

bozan, zulmeden, doğru yoldan çıkan, topluluktan ayrılan zâlimlerle savaşmamı bizzat Rasûlullah bana emretti" diye cevap verip bunları kovdu.

Bu sıralarda Ebû-Bekr'in oğlu Muhammed, Muâviye'ye şöyle bir mektup gönderdi:

"Ebû-Bekr oğlu Muhammed'den azgın Muâviye'ye:

Esenlik Allah'a itâat edenlere. Ulu Allah mahlûkatı yarattı, içlerinden Muhammed'i seçti, peygamberliği ona ihsân etti. O da, Rabbinin yoluna kulları, hikmetle, güzel öğütlerle çağırdı. Oının dâvetine ilk olarak, kardeşi ve amcasının oğlu Ebû-Tâlib oğlu Ali icâbet etti. O,

206

Peygamber'i her korkulu yerde korudu, kendisini O'na fedâ etti, savaşlarında berâber bulundu, başıbaşında berâber oldu. Sen sensin, o da o. O, her hayırdan insanların en ileri gidenidir. Hal kin ilk Müslüman olanıdır, niyette en doğru bulunanıdır.

Sana ve Babana gelince: Allah dininde gaailer çıkararak, Allah nûrunu söndürmeye uğraşan kişilersiniz. Bu topluluğu başına topladın, onları mallar verip kandırdın. Baban öldü, sen onun yerine geçtin. Yazıklar olsun sana, nasıl oluyor da kendini Ali ile bir tutuyorsun? O, Rasûlullah'ın vârisi, evlâdının babası; ona uymakta halkın ilki, ettiği ahde riâyette sonuncusu. Peygamber, sırrını ona haber verir, işine onu ortak edinirdi.

Babanla sen ise oının düşmanlarısınız. Bâtıl işinle bir müddet faydalan bakalım. As oğlu da azgınlığında yardımı etsin sana. Vaktin bitmek üzere, hilen bozulmak üzere. Esenlik doğru yola uyanlara."

Muâviye, bu mektuba, Muhammed'i babasına isyân etmekle töhmet altına alan ifâdelerle dolu bir cevap gönderdi.⁶⁹

Geçimi ancak alış verişle sağlanan Hicaz ülkesinde Kâ'be, Müslümanlıktan önce de mukaddes bir mâbed idi. Hacc töreni, Mekke'de bir panayımın kurulmasını temin ediyordu. Her yandan gelen halk, Kâ'be'de, kendilerince mukaddes olan putu buluyordu. Bu sûretle Kâ'be hemen bütün Arap boylarının umumi mâbedi olmuştu.

69- Muzâhım oğlu Nars: Kitâb'üs-Sıffin.

207

Bu iktisadi ehemmiyet, Arap boylan arasında Kâ'be'ye ait hizmetleri elde etmek için bir rekabet doğurmuştu. Bütün işler, "Dâr'ün-Nedve" deki toplantıda verilen kararlarla başarılıdır, orda geçen söz de, Kâ'be hizmetlerinin en mühimlerini elde eden boy beylerinin sözü olurdu.

Hâşim oğullarının elinde yalnız zemzem kuyusundan su çekip hacılara verme hizmeti vardı. Ümeyye oğullarından bulunan ve bu boyun reisi olan Ebû-Süfyan, Bedir savaşında boylann reisleri ölünce Kureyş kabilesinin reisi olmuş, Mekke'nin fethine kadar bu reisliği muhâfaza etmişti.

Fetihten sonra Müslüman olup oğullarıyla Medine'ye geldi, orda yerleşti. Büyük oğlu Yezid, Şam'da vâli iken ölmüş, Ömer, küçük kardeşi Muâviye'yi Şam'a vâli tâyin etmişti.

Müslümanlığın zuhûriyle bütün nüfuz ve kudretlerini kaybeden, hattâ Mekke fethinden sonra "Tuleka", yâni tutsakken âzâd edilenler arasına katılan, çoğu, "Müellefe-tül kulûb"dan olan, yâni yürekleri Müslümanlıkla uzlaşsın diye kendilerine zekât verilen, hâsılı başbuğluktan bu hâle düşen Ümeyye oğulları, kendilerini bu çeşit vâliliklerle tatmin etmeye uğraşıyorlardı. Muâviye, debdebeyi, tantanayı seven bir zâtı. Hattâ Şam'da kendisine mukellef bir saray yaptırmıştı. Kapısına silâhlı kapıcılar dikmişti.

Evvelce halifelerin yanına herkes, serbestçe girebilirken onun huzûruna izin almadan girilemezdi. Bu yüzden Şam'da kaadilik eden Eb'üd-Derdâ bile kendisine itirazda bulunmuş, sahâbeden Ebû-Şemmâh'ül-Ezdi'nin amcası, yüzüne karşı, halkın işlerinden herhangi bir işe memur olan, sonra da yoksula, zulüm görene, ihtiyacı

208

bulunana kapısını kapayan kişiye Allah, onun en yoksul zamanında rahmet kapılarını kapar meâlindeki hadisi okumuş, gene sahâbeden Merret'ül-Cuheni oğlu Amr'da kendisine aynı hadisle ihtarda bulunmuştu.⁷⁰

Haremde, müslümanlıkta nehyedilmiş olduğu hâlde harem ağaları kullanan da odur.⁷¹

Ömer, onun debdebeye düşkünlüğünü görünce bu adam Araplann Kiskasıdır, demişti. As oğlu Amr da onu bu lâkap ile anardı ,72

Osman'ın ölümünden sonra Hz. Ali'nin halifeliği, Muâviye'nin ve Ümeyye oğullannın hiç işine gelmedi. Ali, riyâ bilmeyen, hileye sapmayan, zulme göz açtırmayan, özü sözü bir ve doğru bir erdi. Aynı zamanda onun halifeliği, artık Ümeyye oğullarının bir daha o makama gelememesi, belki de halifelğin, artık Hz. Peygamber'in mensup olduğu Hâşim oğullarında istikrân demekti.

Muâviyye, Ömer zamanında Şam'ı iyi idare etmişti. Osman, Sûriye'nin diğer taraflannı da onun idâresine verdi. Böylece Muâviye, Mısır'dan Fırat nehri kıyılarına kadar uzanan ülkede vâli olmuş, Bizans'a seferler açmış, birçok memleketleri zaptetmişti.

Osman öldürölünce onun kanını bahane etmiş, Hz. Ali'den kan dâvasına kalkışmıştı. Hâlbuki Osman'ın oğulları vardı ve bu dâvada bulunmak, onlar varken Muâviye'ye düşmezdi. Osman'ı kimin öldürdüğü hakkında rivâyetler de birbirini tutmuyordu. Şahit, yalnız

70- Usd'ül-Gaabe ve Mürûc'üz-Zeheb'e bakınız.

71 - Sûyûtî: Evail.

72- Kısırâ, eski İran şahlarına verilen umumi addır.

zevcesiydi. O da filân öldürdü dedikten sonra bu şehâdeti nakzetmiş, bir başkası öldürdü demişti. Bu takdirde şeriatın hükmü velisine kan bahası verilmekten ibaretti. Kaldı ki Muâviye de Osman'ın kanında Hz. Ali'nin hiç dahli olmadığını biliyordu. Fakat bu dâva, elindeki tek silâhtı.

Muâviye, aynı zamanda cahil değildi. Sahâbenin derecelerini bilmesi, halifelikte hiçbir hakkı olmadığını teslim etmesi gerekirdi.⁷³

Muâviye, uyandırdığı heyecanı, sahâbeden olup Hz. Ali tarafını gütmeyenleri yanına alarak büsbütün

73- Sahâbenin üstünlük derecelerine "Tabakat-ı Ashâb" denir. Derece bakımından en üst olanlar; ilk Müslüman olanlar ve Arkam'm, Mekke'deki Safâ'da bulunan evinde toplananlardır ki bunlar, Hz. Hadice dahil olduğu halde otuz dokuz kişidir. Bunlardan sonra, Ömer'in Müslüman oluşundan itibâren Hicretten önce Müslüman olanlar gelir. Üçüncü ve dördüncü dereceler, birinci ve ikinci Akabe bey'atinde bulunan Ansardır. Beşinci tabaka, Hz. Peygamber'in hicretinde, henüz Medinne'ye varmadan hicret edip kendisine kavuşanlardır. Altıncı tabaka Bedir savaşında bulunanlardır. Yedincisi Bedir savaşıyla Hudeybiyye uzlaşması arasında hicret edenlerdir. Sekizincisi, ağaç altında bey'at edenlerdir. Dokuzuncusu Hudeybiyye uzlaşmasından sonra Medine'ye göçenlerdir.

Tulaka ve Müellefet'ül-Kulûb, bu tabakalardan sonra gelir. Muâviye'nin babası, Müellefet'ül-Kulûb'dandır.

Şia-i İmâmiyye'ye göre Sahâbe'nin en üstünleri, Hz. Peygamber'den sonra. Hz. Ali'yi halife tanıyan, Gadiru Humm'da, Hz. Rasûl'ün tebliğlerine uyan Selmân, Ammâr, Ebû-Zerr ve Mıkdâd'dır. Onlardan sonra, Hz. Ali'nin Vasıy ve Halife olduğunu anlayıp tekrar O'na dönenlerdir. Fakat Kerbelâ Şehidleri, bunlardan da efdaldır. Ehlibeyt ise hiçbiriyle kıyaslanamaz.

210

kuvvetlendirmek için onlara mektup yazmak, hattâ Hz. Ali taraftarlarını da mektuplarla,, vaadlerle kandırmak fikrine düşmüştü.

Bu fikrini As oğlu Amr'a açtı. Amr, mektup yazacağın adamlar üç kısma ayrılır dedi, birinci kısım, Ali'nin halifelliğini kabûl edenlerdir. Bunlara hiçbir şey yapamazsın. Yazacağın mektup, Ali'ye taraftarlıkları arttırır. İkinci kısım, sana uyanlardır ki bunlara zâten söz söylemeye, mektup yazmaya lüzum yok. Üçüncü kısım, ne sana, ne Ali'ye taraftar olanlardır ki bunlar, senin sözünle bir işe girişmezler ama madem ki istiyorsun, bunlara yaz; faydası olmazsa zarar da olmaz.

Bunun üzerine Muâviye, Medine'lilere, fitne zamanında Medine'de bulunmadığım için işin gerçeğini kesin olarak bilmiyorsam da şunu biliyorum ki Ali, Osman'ı öldürenlerle birliktir. Osman'ı öldürenler, onun yanındadır. Ben Osman'ın velisiyim, onun kanını istiyorum. Osman'ı öldürenleri bize teslim ederse ne âlâ. Kısas hükmünü yerine getirdikten sonra Ömer'in yaptığı gibi halifelığı bir Şûraya vereceğim. Fakat teslim etmezse

onunla savaşıcağım. Onun için bana yardımda bulunmanız lâzımdır. Osman'ı sevenler tez buraya gelsinler meâlinde bir mektup yazdı, gönderdi.

Muâviye'nin maksadı, bu mektuptan açıkça anlaşılıyordu. Hz. Ali'ye, yapamıyacağı bir şeyi teklif ediyor, fakat bu olmayacak teklifi kabûl etse bile onun halifeliğini kabûl etmiyordu. Teşkil edeceği Şûrâ, şüphe yok ki halifelige kendisini getirecekti.

Medine'liler, bu mektubu alınca pek kızdılar. Kendisine şiddetli bir tekdir mektubu gönderdiler. Muâviye bu

211

cevâbı alınca, Medine'de sahâbeden büyük zâtlar varken halka mektup yazdık, yanlış iş gördük dedi ve Ömer'in oğlu Abdullah'a bir mektup yazdı. Mektup, kendisiyle Amr'ın imzalarını taşıyordu.

Abdullah, bu mektuba şu cevabı verdi:

"Ey Muâviye ve Amr, siz nerdesiniz, halifelik nerde? Sen, ey Muâviye, âzâd edilenlerden birisin. Sana gelince ey Amr, iyi bil ki pek şüpheli bir adamsın. Beni, size uymaya, Muhâcirlerle Ansâra karşı savaşılmaya teşvik ediyorsun. Adamakıllı anladım ki Osman'ın kanını istemekteki kastin, mevki istemekten, halifeliği elde etmekten başka bir şey değil. Ali'nin hükmünden çıkarım da senin hükmüne girerim mi sanıyorsun? Bu, yanlış mı, yanlış. Sanıyorsun ki Ali'yi beğenmiyorum da o yüzden halktan çekilmişim, bu zan da başka bir hatâ.

Ali'ye karşı gelmekten Allah'a sığınırım. Ben, Müslümanlarla savaşmak istemiyorsam bu flkrimde Ali ile birim. İki taraftan birini benimsersem mutlaka Ali'ye uyarım. Oının Müslümanlıktaki derecesi üstündür, halifelige lâyıktır, Allah katında da büyük bir derecesi vardır, Sahâbenin üstünüdür, Hz. Peygamber'in en yakınıdır. Yalnız ben, Müslümanlara kılıç çekmeyi hoş görmüyorum, bu yüzden bir yana çekilmişim.

Sana nasıl uyabilirim ki ben senden üstünüm, babamla ananı, senin babanla anandan üstündür. Evimi ibâdet yurdu hâline soktum, Tanrı'ya kulluk etmedeyim. Ne olurdu bu zamanda yaşıyanlarla büsbütün konuşup görüşmeseydim.

212

Dünyâda vefâ yok. Ceylânlar ne giizel hayvanlar; yapılı yerlere gelmezler, dağlarda ovalarda yaşarlar."74

Ebû-Vakkas oğlu Sa'd'ın cevâbı, büsbütün canlıydı. Diyordu ki:

"Sen beni olmayacak bir şeye, temelsiz bir yola çağırıyorsun. Ömer Şûraya ancak halifelige layık olanları aldı; fakat Ali'de öyle üstünlükler var ki bizde yoktur. Talha'yla Zübeyr'e gelince; evlerinde otursalardı haklarında daha hayırlı olurdu. Allah Mü'minler Anası'nın suçunu bağışlasın."

Ebû-Vakkas oğlu Sa'd mektubunu şu meâldeki beyitlerle bitirmişti:

"Ey Muâviye, sen onulmaz bir derde düşmüşsün, ilâç yok o derde. Beni Eb'ül-Hasan çağırdı da icâbet etmedim, dostlukla düşmanlığı kesin olarak ayırdeden bir kılıç ver bana dedim. Sen, Ali'nin elde edemediği birşeyi mi istiyorsun. Hâlbuki ben, beni afvetmesini istemiştım ondan. Sana gelince: Ali'nin hayâtındaki bir gün bile senin bütün ömründen, ölümünden sonra yerde yatmandan hayırlıdır; kurban ol Ali'ye sen."

Mesleme oğlu Muhammed de, yazdığı mektupta, "Mektubunu aldım" diyordu, "Anladım ki maksadın Osman'ı öldürenlerden öc almak değil, Pâdişahlığı elde etmek. Şunu bil ki ben seni Ali'den üstün görmem, senin hâtırın için de oının aleyhinde bulunmam.

Osman'ın zamamnda bir fıltnedir koptu, gördüm ki onu gidermeye gücüm yetmiyor, benim gibi adamların

74- Kısas-ı Enbiyâ, c. 7, s. 70-71, A'yân-al-Şia.

213

öğütleri fayda etmiyor. Kılıcımı kırdım, yalnızlık bucağına çekildim. Sahâbeden bâzıları da benim gibi yaptılar.

Fakat Osman kuşatılmışken senden defalarca yardım istemişti, elindeydi, yardım etmedin. Düşmanları onu öldürür de meydan bana kalır sandın. Şimdi de tutmuş, kanını istemek bahânesiyle Müslümanlara baş olma istiyorsun."

O sıralarda sahâbeden Sâmit oğlu Ubâde Şam'daydı. Muâviye, onu da kendisine uydurmak için çağırmıştı. Ubâde, Muâviye'nin yanına girince Amr da oradaydı. Ubâde, Mecliste başka yer varken gitti, ikisinin arasına oturdu.

Muâviye, Osman'ın ölümünden tutturup birçok sözler söyleyerek Ubâde'yi kandırmaya çalışırken Ubâde, "Dur" dedi. "Odada bu kadar boş yer varken neden geldini de aranızda oturdum, bununı sebebini anladın mı?"

Muâviye, Müslümanlıkta bizden daha eskisin, bizden üstünsün, herhâlde ondan dedi. Ubâde, "Hayır" dedi; "Tebük savaşına gidiyorduk. İkiniz de yanyana konuşarak gidiyordunuz. Hz. Peygamber, bize sizi gösterdi de bunların ikisini bir arada gördünüz mü aıalainı ayırın, çünkü bınlar ebediyyen bir hayırlı şey için birleşmezler buyurdu. İşte onun için aranızda girdim. Düşmanınız, gördüğünüz, bildiğiniz düşmanlardan çok daha çetindir. Birleştığınız uygunsuz işe engel olur da sizi bu yoldan çevirir,

214

böylece de Müslümanlığa hizmet edebilirim sevinirim."75

Görülüyor ki bu savaşlarda tarafsız kalanlar da Hz. Ali'nin üstünlüğünü ıkrarda müttefikti. Bu söylediğimiz zatlardan başka Sâbit oğlu Zeyd, Zeyd oğlu Üsâme ve Ebû-Mûsâ'l-Eş'ari de tarafsız kalmışlardı. Fakat bunlar da Müslümanlara kılıç çekmeyi doğru bulmuyorlar, fakat Hz.

Ali'nin faziletini tasdik ediyorlardı. Hattâ Muâviye'yle berâber Sıffın'de bulunan Ebû-Hüreyre bile namazda, Hz. Ali tarafına geçer, ona uyar, savaştaysa yüksek bir yere çekilir, hiç bir tarafa karışmazdı. Neden namaz kılacağın vakit o tarafa geçiyorsun diye soranlara "Muâviye'nin yemeği daha yağlı, Ali'nin arkasında kılınan namaz daha tarn, bir tarafa çekilip savaşa katılmamak daha iyi" diye cevap vermişti.

Muâviye, sahâbenin kendi tarafını tutmadığını anlayınca Amr'a hakkın varmış dedi, bunlardan bize fayda yok; biz kendi başımızın çâresine bakalım.

Amr'ın tavsiyesiyle lüzumunda halka göstermek üzere saklattığı Osman'ın kanlı gömleğini ve zevcesinin parmaklarını çıkartıp mescidin minberine koydurdu. Halkı mescide toplayıp bir hutbe okudu. "Osman, Ömer'e uydu, beni Şam Vâlisi tanıdı, ölümüne kadar beni bu vazifeden almadı. Bana uymayan, isyan eden doğru yoldan sapmıştır. Asiler, Osman'ı mazlûm olarak öldürdüler. Ali halife olunca onu öldürenleri yanına

75- İbn'ül-Esir, Ubâde'nin hicretin otuz dördüncü yılda öldüğünü yazmışsa da diğer kaynakların hepsi Sıffın savaşında sağ olduğunu yazarlar ve bu olayı kaydederler.

215

aldı, büyük bir ordu hazırladı, bizimle savaşmak istiyor. Ben Osman'ın velisiyim, onun kanını istiyorum. Iraklıların cesâreti vardır, fakat sizin sabnniza, sadâkatınıza güveniyorum" dedi.

Şam emirlerinden Ebû-A'ver ayağa kalkıp, sen dedi, Osman'in velisisin, Osman'in bey'ati omuzundayken onu zulümle öldürdüler. Ali ona yardım etmedi, onu öldürenler, Ali'nin yanında. Ne vakit emredersen o vakit, hemen onunla savaşa hazmz.

Himyer boyunun ululanndan Zü'l-Kelâ' da "Yâ Muâviye" dedi, "Osman seni bütün Şam ülkesine vâli yapmıştı. Öldürülürken ona yardım edemedin, şinidi kanını istemek hakkın ve vazıfendir. Biitiin Arap boylan senden yüz çevirse biz senden ayrılmayız."76

Halk heyecana gelmişken Himyer boyundan bir adam ayağa kalkıp dedi ki:

"Ey Şamlılar, Allah için, içinizde doğru söyleyen bir adam olsun yok mu? Ali'nin Rasûlullah'a yakınlığı, ümmet içinde bilgisi, yiğitliği, doğruluğu, üstünlüğü, sayıya sığmaz büyüklüğü var. Bu yüzden elbette o, halifelige herkesten ziyâde lâıyk. Bu ülkeyi alsa bile

76- Bu adam, Sıffin'de, Muâviye tarafında bulunmuş, savaşıta öldürülmüştür. Muâviye, onun katline pek sevinmişti, çünkü "Ammâr-ı, gerçeğe isyân eden fırka öldürecek" hadisini Muâviye'ye söylemiş ve Ammâr'ın, Hz. Ali tarafında olduğunu ihtâr etmişti. Ona, "Ammâr, bizim tarafdârımız, bize katılacak" demişler, teskin etmişlerdi. Bu sırada öldürölünce Muâviye, rahatlaşmış, Ammâr'm şehâdetinden sonra da, Şimdi Zü'l-Kelâ sağ olsaydı demişti, ordunun yarısını Ali tarafına döndürürdü! (Tenkiyh'ul-Makkal; c.3, s. 64).

ondan kimseye zarar gelmez. Herkes umduğunu bulur, Müslümanlar da rahat ederler, aralarında aynhk kalmaz."

Bu söz, Muâviye'ye yıldırım gibi te'sir etti. Tutun şunu dedi. Şamlılar, adamcağızın üstüne çullandılar, az kaldı öldüreceklerdi. Fakat hısıımı-akrabâsı adamı kurtardılar. O da bir yol bularak, Hz. Ali'nin tarafına kaçtı, onun ordusuna katıldı.

İFTİRALAR

Muâviye, maksadına nâil olmak için herşeye başvuruyordu. Bu arada Osman'ın zevcesi Nâile'den Muâviye'ye şöyle bir mektup geldiğini yaydı ve bu düzme mektubu Şamlılara okudu:

"Size nimetler ihsân eden, Müslümanlığı öğreten, sizi sapıklıktan doğru yola getiren, küfurden kurtaran, düşmana karşı size yardım eden, nimetlerini lutfeden Allah'ı anıyor, oının ve yardım görmeyen halifenin hakkına Allah'a and vererek söylüyorum; Allah, mü'minlerden iki bölük birbirleriyle savaşırlarsa aralarını bulun, onları uzlaştırın, bir bölüğü öbür bölüğe karşı ayaklanırsa Allah'ın emrini kabûl edinceyedek o bölükle savaşın buyurmuştur. Mü'minler Emiri Osman'ın aleyhine isyân edildi. Oının sizin üzerinizde bir hakkı bulunmasa bile vilâyet hakkı vardır. Onun başına ne gelecekse geldi. Her Müslüman olan, onı Müslümanlıktaki kıdemi, uğradığı musibet dolayısıyla hakkının alındığı günü mutlaka ister, ımar, O, Allah'ın dâvetine icâbet etti,

Rasûlü de onu gerçekledi. Allah onu seçtiği zaman dünyâ şerefini de vermişti ona, âhiret şerefini de.

Nasıl öldürüldüğünü size anlatayım; çünkü önden sonadek başına gelenlerin şâhidiyim. Medineliler onu kuşattılar. Kapısında silâhlı olarak gece gündüz onu koruyanlar bulunduydu da Medine halkı onu dışarı çıkarmamakta, ihtiyâcı olan şeyleri içeriye sokmamaktaydı. Bir dereceye kadar ki suyu bile ondan men'ettiler. Ona eziyetler ettiler, iftirâlarda bulundular. O ve onunla berâber bulunanlar elli gece muhâsarada kaldı.

Mısırlılar, Ebû-Bekr oğlu Muhammed'le Yâsir oğlu Ammâr'a dayanıyorlardı. Ali, Medinelilerle berâberdi. Mü'minler Emiri Osman'ı korumak için savaştı, ona yardımını etmedi. Ulu ve ayıplardan münezzehtir kurtulu Tanrı'nın emrettiği adâleti emreylemedi.

Dırâa, Bekroğlu Sa'd, Hüzeyl ve adını bilmediğim diğer boylar, ona karşı pek çetin davrandılar. Onu taşladılar, evdekilerden üç kişiyi öldürdüler. Sonra evin kapısını yaktılar. Halk mescitte bekliyor diye onu çağırıyorlardı. Mescide götürdüler. Kendi adamlarına savaşmamalarını emretti. Zırhını giydi, onlara, siz olmasaydınız zırhımı giymezdiniz dedi.

Eve geldikten bir müddet sonra halk, ona saldırdı. Eve girenlerin başında Ebû-Bekr oğlu Muhammed vardı. Sakahndan tuttu, ona ad ıvia değil, kötü bir lâkapla hitâb etti. Osman, ben Allah'ın kuluyum ve Rasûlullah'ın

halifesiyyim dedi. Başına üç kılıç, göğsüne üç yumruk vurdular. Burnunun üst kısmına vurulan kılıç kemiğe işledi. Yere düştü, henüz sağdı. Başını

218

kesmek istediler. Rabia oğlu Şeybe'nin kızıyla üstüne kapandık, nîâni olduk. Hattâ başımızı açtık; çünkü Mü'minler Emirinin hürmeti, bu işten daha ileriydi. Hâsılı onu, evinde, yatağında öldürdüler; Tanrı rahmet etsin.

Size kanlı elbisesini gönderiyorum. Şikâyetçiyim zâlimlerden, onlara karşı yardım istiyorum. Allah Osman'a rahmet, onu öldürene lânet etsin, öldürenleri şu dünyâdayken aşağılatsın; gönüllerimize su serpilsin.

Bunlardan başka Ebû-Vakkas oğlu Sa'd'in, Osman'ı, Ayişe'nin demirini hazırlayıp su verdiği, Talha'nın bilediği, Hz. Ali'nin zehirlediği kılıçla öldürdüler dediğini yaydırıyor, Sâbit oğlu Hassân'ın ağzından, Osman'ı Ali öldürmediyse, öldürülmesini emretmediyse bile halkı, ona yardımdan men'etmiştir; bu bakımdan öldürenlerle ortaktır meâlinde şiirler düzüp halk arasında söyletiyordu.

Ümeyye oğullan, şâirleri de Hz. Ali aleyhine durmadan şiirler düzerek onu, Osman'ın katliyle suçluyorlardı.

Hâlbuki Osman'la Ümeyye oğulları, bu olayda, Muâviye'den yardım istemişler, Muâviye, Medine'ye dört bin kişilik bir ordu göndermiş, fakat kumandana, yavaş gitmesini emretmişti. Maksudı Osman'ın öldürülmesi,

ondan sonra da nasıl olursa, bir yolunu bulup halifeliği kendisinin elde etmesiydi.⁷⁷

77- Al-Agaam, c. 19, s. 55.

219

SON HAZIRLIKLAR

Muâviye, Hz. Ali'nin yiğitliğini bildiği için Şam'da bir savunma savaşı yapmayı kuruyordu.

As oğlu Amr, Ali'nin askeri azdır, Basralılar ona tamamiyle tâbi değildir. Kûfeliler de Cemel savaşında yorulmuşlardır diye onu teşvik etti. Bunun üzerine Muâviye, ordusunu düzene koyup Şam'dan hareket etti. Yavaş yavaş Fırat kıyılarına doğru gelmeye başladı. Önden kuvvetli bir orduyla Ebü'l-A'ver'i yolladı. Kendisi de asıl orduyla arkadan geldi. Sıffin'e doğru yürüdü.

Kûfeliler, Muâviye'nin Sıffin'e gelmekte olduğunu duyunca sevindiler. Ancak bu sırada bir hâdisе oldu. Kinde boyuyla Rabia boyunun ulusu Kays oğlu Eş'as'tı. Hz. Ali, Kays'ı reislikten aldı, Hassan adlı birini reis yaptı. İçlerinde Mâlik de olduğu hâlde bâzı kimseler, Hz. Ali'ye, Rabia boyu, bu işten hoşnut olmadı dediler.

Gerçekten de Kays'la Hassân'ın arası açılır gibi oldu. Muktedir casuslar kullanan Muâviye, bunu haber alır almaz bir şâire bu işi kınar mâhiyette bir şiir söyledi, yazdırıp Eş'as'a göndertti. Eş'as, böyle şeyler beni,

Mü'minler Emirinden ayıramaz dedi. Hz. Ali, Eş'as'ı Iraklıların sağ koluna kumandan tâyin etti ve iş kapandı.

Hz. Ali, Hâris'ül-A'ver'e halkın ordugâha gelmesi için nidâ etmesini emretti, inzibat âmiri Habib'ül-Yarbûi oğlu Mâlik'e de halkı ordugâha toplamasını söyledi.

Nuhayle'ye hareket edeceği vakit Nadr oğlu Ziyâd'la Hâni oğlu Şurayh'ı on iki bin askerle öncü olarak gönderdi, ikisine de aynı istekle aynı yola yürümelerini, birbirlerinden ayrılmamalarını emretti. Şurayh'ı bu

220

ordunun bir kısmına kumandan tâyin etti, Ziyâd'ı da öncü kumandani yaptı.

ALİ ORDUSUNDA AYRILIK VE AYKIRILIK

Şurayh kendisine tâbi olan askerlerle ayn bir yoldan hareket etmeyi uygun buldu. Ziyâd'dan ayrıldı. Ziyâd, adamlarından biriyle Şurayh bana itâat etmedi diye bir mektup gönderdi. Şurayh da Ziyâd bana uymaktan çekindi, ululandı, fakat yerine başka birini tâyin edersen halk onu kabûl etmez meâlinde bir yazı yazdı.

Bütün bunlardan, Hz. Ali'nin yanındakilerin nasıl birbirleri aleyhinde oldukları anlaşılır ve sonuç, şimdiden belirir.

Hız. Ali, bu mektuplara karşılık her ikisine de şu emirnameyi gönderdi:

"Her biriniz, tâyin edildiğiniz kısımlara kumandansınız. İyi bilin ki ordunun öncüsü, âdeta ordunun gözüdür. Öncülerin gözleri de onların önünden gidenlerdir.

Memleketlerinizden çıkınca her yana öncü ve keşifçiler yollamayı ihmâl etmeyin. Yolları açtırın, ağaçlık yerleri teftiş ettirin. Olabilir ki düşman bir pırsı kurabilir.

Askeri, tâbiyeye uygun olarak yürütün. Düşmanla karşılaşınca ordugâhınızı onların yan tarafına, yahut dağ eteğine, yahut da ırmak kıyısına kının ki korunabilesiniz, bir taraftan, yahut iki taraftan savaşabilesiniz.

221

Düşmanı gözetlemek için gözcülerinizi dağ tepelerine, yüksek yerlere, ırmakların geçit yerlerine ve geçilemeyecek taraflarına yerleştirin. Çünkü düşman ya en umulmadık ve tehlikeli yerden gelir, yahut da tamamiyle emin olduğunuz yerden.

Dağınık hareketten sakının. Bir yere kondunuz mu, beraber konun, göçtünüz mü beraber göçün. Geceleyin askeri silâhlı yatırın. Gaflet etmeyin, kendinize güvenmeyin. Asker gece gündüz silâhlı bulunsun. Askeri, kendinizi korur gibi koruyun. Amanın, bilhassa geceleri uykuya dalmayın.

Her gün bana haber yollayın. Allah izin verirse ben de izinizden geliyorum. Bir de acele etmekten sakının; onlarla buluşunca delil ve huccetle ilzâma uğraşın, onlar savaşa başlamadan siz savaşa başlamayın."

Asker kumandanlarına da şu emri gönderdi:

"Mü'minler Emiri, Allah kulu Ali'den:

Halka zıllını etmeyin, düşmanlıkta bulunmayın, içinizde de akılsız kişilerin ellerine iş vermeyin, Allah'ın râzı olmayacağı işlerden sakının, çünkü zıllnı sevmeyiz."

Askerine gönderdiği emirname de şuydu:

"Mü'minler Emiri, Allah kulu Ali'den:

Allah, hak-hukuk bakımından hepinizi bir yaratmıştır. Siyah deriliniz de birdir, beyaz deriliniz de. Emirinizle siz, babayla oğul mesâbesindesiniz. Emir babamzdır, siz oğullarısınız âdeta. Size insafla muâmele eder, ad âlette bulunur, hakkınızı verirse ona, hakka uygun olarak gördüğü işlerde itâat etmek, ona yardımda bulunmak, size vâciptir. Bilin ki siz, Allah'ın

222

yeryüzünde zıllnı gidermesine sebep ve vâsita olan kişilersiniz. Ona yardımcı olun, dinine yardım edin; yeryüzü düzene girdikten sonra orda bozgunculuk etmeyin, gerçekten de Allah, bozgunculan sevmeyiz."

Hız. Ali'nin Nuhayle'den ordusuyla hareketi, hicretin otuzaltıncı yılı Şevvalinin altıncı Çarşamba günüydü (29.3.657)

Bâbü'l harâbesi civârından geçip Sâbât'a vardı. Geceyi orda geçirdi. Ertesi günü hareket etti.

Musul askerini sevk etmek için üç bin atlıyla Kays oğlu Mı'kal'i Musul'a yolladı, Rakka'da kendisine ulaşmasını tenbih etti. Mes'ûd'üs-Sakafî oğlu Sa'd'i Medayin'de kaymakam bıraktı. O civarın askerini de alıp Rakka'ya hareket etti.

Sâbât'ta köylüler, Hız. Ali'ye ve ordusuna yemek teklif ettiler. Hız. Ali, Sizin ihtiyacınız bizden fazladır dedi, kabûl etmedi.

Yolda Anbar köylüleri karşı çıkıp koyunlar kesmek, orduyu doyurmak istediler. Ne yapmak istiyorsunuz diye sordu. Köylüler, âdetimizdir, büyükleri kurban keserek ağırlarız dediler, orduya eğer takımları, eğerler hediye etmek istediler. Hayvanlara da ot getirmişlerdi.

Hız. Ali, Allah'a and olsun dedi, bu işten, büyüklere bir fayda gelmez, siz kendinizi zahmete, sıkıntıya düşürürsünüz. Bu âdeti terkedin. Yalnız eğer size lâzım değilse bu hayvanları bize verin, parasını verginizden düşelim. Sunduğunuz yemekleri de ancak parasım vermek şartıyla yiyebiliriz, parasını almazsanız yemeyiz.

Ey Mü'minler Emiri dediler, bizim hediyemizi kabûl et. Hız. Ali, hayır dedi, siz de bilirsiniz ki biz sizden zenginiz.

Köylüler, Hz. Ali'nin teklifini kabûl ederek hayvanları orduya teslim edip gittiler.

Öncü olarak giden Şurayh'la Ziyâd, Fırat kıyısından yukarı doğru giderek Ane'ye geldikleri zaman Muâviye'nin büyük bir orduyla o tarafa doğru gelmekte olduğunu gördüler. Birbirlerine danıştılar. Hz. Ali'nin ordusuyla aramızda bu ırmak var, ileri gider de bu cüz'i kuvvetle Muâviye'nin ordusuna rastlarsak iyi olmaz dediler. Fırat'ın doğu kıyısına geçmek istediler. Fakat ordakiler mâni olduğundan geri döndüler. Hit karyesinde ırmağı geçip Karkısa yanında Hz. Ali'nin ordusuna ulaştılar.

Hz. Ali, bunları görünce benim öncülerim arkamdan geliyor dedi. Şurayh'la Ziyâd işi anlattılar. İsabet etmişsiniz dedi.

Rakka'ya gelince Fırat üstüne köprü kurulmasını emretti. Rakkalılar bu emri dinlemediler. Bunun üzerine Mâlik'ül-Eşter, onların büyüklerine Vallahi dedi, Mü'minler Emirinin ordusunun geçeceği bir köprü kurmazsanız sizi kılıçtan geçiririm, sizinle savaşırım, yerinizi yurdunuzu yıkanm, mallannızı zaptederim.

Bu söz, onları ürküttü. Eşter sözünün eridir, yapar mı yapar, dediler. menbic denilen yerde, Fırat üstüne büyük bir köprü kurdular. Önce ağırlıklarla hayvanlar geçirildi. Sonra asker geçti. Eşter, üç bin atlıyla durmuş, herkesin tamamıyla geçmesini bekliyordu. Hepsi geçince yanındakileri de geçirdi, en sonra kendisi geçti.

Menbic köprüsünden geçildikten sonra öncüleri gene ileri yolladı.

224

Muâviye, Şam'dan hareket etmeden yanında sahâbenin ileri gelenlerinden birkaç kişinin bulunmasını, bu sûretle de haklı görünmeyi istiyordu. Şam'da kadılık eden ve fetva veren Ubeydoğlu Fadâlet'ül-Ansari'yi kandırıp beraber götürmek istedi. Fadâle, cehenneme gitmek istemezsen bu işten vazgeç dedi. Muâviye, maksadım seninle cehennem ateşinden korunmaktı dedi, fakat artık Fadâle'nin Şam'da kalmasını tehlikeli gördüğünden, onu, sınıra yolladı. Fadâle, Romalılara esir düştü.⁷⁸

Muâviye, askerine As oğlu Amr'la iki oğlunu ve kölesi Verdan'ı kumandan tâyin etti. Başkumandanlığı da Kays oğlu Dahhâk'e verdi. Eb'ül-A'ver'i de öncü yaptı.

Hız. Ali'nin öncüleri, Eb'ül-A'ver'e rastladılar. Eb'ül-A'ver'in kuvveti kendi kuvvetlerinden çoktu. Hız. Ali'ye haber gönderip imdat istediler. Hız. Ali, Mâlik'ül-Eşter'i çağırıp onlara seni kumandan tâyin ettim. Eb'ül-A'ver savaşa başlamadan sen başlama. Önce, elinden geldiği kadar onları itâate dâvet et, bu dâveti defalarca tekrarla. Sağ kola Ziyâd'ı, sol kola Şurayh'ı kumandan yap, sen merkezde bulun, ben de Allah izin verirse gelir, sana ulaşırım. Mümkün olursa ben gelinceyedek onları oyala, ihtiyatla hareket et, acele etme dedi. Ziyâd'la Şurayh'a da bu hususta bir emirname yazdı.

Mâlik'ül-Eşter, yanındaki askerle hareket edip öncülere kavuştu. Eb'ül-A'ver'in ordusundan uzak bir yere kondu. Akşama kadar bekledi.

78- Al-İstiâb, c.2, s. 531-532. Şam'da öldüğüne göre sonradan esirlikten kurtulduğu anlaşılmaktadır.

225

Akşam karanlığı basınca Eb'ül-A'ver, birden saldırdı. Eşter de savaşımaya mecbûr oldu. Bir saat kadar savaştıktan sonra Şamlılar çekilmeye mecbur oldular.

Ertesi günü Eşter, Utbe oğlu Hâşim'e, çıkıp onlarla savaşmayı emretti. Hâşim, yanına aldığı erlerle meydana çıktı, onlarla savaştı. Sonra dönüp orduya geldi. Bu savaşta, pek genç bir yiğit olan Ammâret'üt-Temimi oğlu Zübyân, Şamlılann en meşhur yiğitlerinden Münzir oğlu Abdullah'ı öldürmüştü.

Üçüncü günü bizzat Eşter savaşa girmişti. Hem hücum ediyor, hem de bana Eb'ül-A'ver'i gösterin diye bağmyordu. Eb'ül-A'ver, meydan çekilmiş, bir tepenin ardına sığınmıştı.

Eşter, geriye çekilip Mâlik'ün-Nahâi oğlu Sinân'ı çağırdı, git dedi, bizzat Ebü'l-A'ver'i meydana çağır. Sinân, benimle savaşması için mi, seninle savaşması için mi, diye sordu. Eşter, benimle dedi; çünkü o, yücelikte ve yaşta kendisiyle eşit olmayanla savaşmaz. Yücelik bakımından hamdolsun ona eşitsin ama yaşın küçük. Seninle savaşması için çağır deseydim savaşır mıydın?

Sinân, vallahi dedi, yalnız onunla savaşmak şöyle dursun, şu kılıçla saflarına öyle bir daldım ki. Eşter bu sözden çok memnun oldu, kardeş oğlu dedi, Allah sana uzun ömür versin, hadi git.

Sinan meydana çıkıp elçiyim ben diye bağırdı. Sonra Ebü'l-A'ver'i çağırarak Eşter seni, kendisiyle savaşa dâvet ediyor dedi. Ebü'l-A'ver, uzun bir müddet sustu. Sonra Sinân'a dedi ki:

Eşter, Osman'ın vâlilerini Irak'tan sürmek istedi, Medine'ye gidip onun katilleriyle birleşti, onu

226

öldürenlerden biri de Eşter'dir. Bu bakımdan ne sesini duymak isterim, ne yüzünü görmek. Dediğine uymuyorum, cevap da vermiyorum.

Ebü'l-A'ver, bunları söylerken Şamlılar da Sinân'a git git, diye bağıyorlardı. Sinân dönüp hâli Eşter'e anlattı.

HZ. ALİ (AS) GELİYOR

Ertesi günü Hz. Ali, ordusuyla gelip Eşter'le buluştu. Ordu, Urfa'nın yüz otuz kilometre doğu kuzeyinde ve Fırat kıyısında bulunan Sıffîn'e kondu. Ali tarafından bir genç su almak için gitmek istemiş, Şamlılar müsâade etmemişlerdi. Bunun üzerine Hz. Ali, Sûhân oğlu Sa'saa'yı, su almalarına müsâade etmesi için elçi olarak Muâviye'ye gönderdi.

Sa'saa gidip Hz. Ali'nin emriyle Muâviye'ye, biz dedi, sizinle görüşüp konuşmadan, sizi doğru yola dâvet etmeden savaşmak istemiyoruz. Halbuki siz önce savaşa başladınız. Bu bir yana kalsın, şimdi de tuttunuz, su almamıza mâni oluyorsunuz. Isrâr ederseniz asıl savaş bu su yüzünden kopacak, günâhı da size.

Muâviye, yanındakilere ne dersiniz dedi. Ukbe oğlu Velid, onlar dedi, Osman'ı kırk gün kuşattılar, ona su vermediler, yemek vermediler, biz de onlara su vermeyelim, o kahrolasicaları susuz öldürelim.

As oğlu Amr, bu doğru değil, dedi, biz su içelim, onlar susuz kalsınlar; bu nasıl olur? Su verelim. ondan sonrasını da sonra düşünerüz.

Muâviye, buraya daha önce gelmiş ve nehir kıyısına konmuştu. Bu sûretle su, Şamlılann elindeydi.

227

Velid, ilk fikrinde isrâr etti. Ebû-Serh oğlu Sa'd'in oğlu Abdullah, geceyedek su vermeyelim dedi; onlar susuzluktan bunalırlar, geri dönerler. Bu da ilk bozgunlan olur. Su vermeyelim, Allah da kıyâmet günü susuz bıraksın onlan.

Sa'saa bu söze kızdı. Velid'i İşâret ederek Allah, kıyâmet günü suyu kâfirlardan men'edecek, bizden değil; bunun gibi kötü kişilerden, dedi.

Şamlılar, Sa'saa'yı sövmeye ve tehdide başladılar. Muâviye, bırakın bu adami dedi, o elçi. Sa'saa, Hz. Ali'ye ne diyeyim diye sordu. Muâviye cevap göndereceğim, sen git dedi.

SUSUZLUK

Sa'saa dönüp Hz. Ali'ye olup bitenleri anlatti. Muâviye'nin cevabı da gerçekten geldi; Ebü'l-A'ver'i, bir firkayla, suyu zaptetmek, Hz. Ali ordusundan bir tek kişiye bile su vermemek üzere Fırat kıyısına gönderdi.

Hz. Ali'nin ordusu bir gun, bir gece susuz kaldı. Muâviye'nin adamlarından Akbal-al-Hemdânî oğlu Maari adlı birisi, ey Muâviye dedi, şaşılacak şey bu. Önce geldiniz, Fırat'ı zaptettiniz, onlara su vermiyorsunuz. Eğer onlar önce gelselerdi vallâhi size bunu yapmazlardı. Bilmiyormusun ki onların içinde de kul var, câriye var, ücretli adamlar var, zayıflar var, suçsuzlar var. Vallâhi bu, cengin başlangıcı. Bu iş böyle giderse içlerindeki korkaklar bile yüreklenir, savaşmak istemeyenler bile savaşa kalkar.

228

Muâviye, bu sözlere pek kızdı, ileri-geri söylendi. Adamcağız da o akşam Hz. Ali tarafına geçti.

Ebü-Hâni, o gece der, Eşter'le beraberdim, susuzluktan bunaldığımı gördüm. Amcamın oğullarından birine, Emir susuz dedim. O, bütün erler susuz dedi. Kendime biraz su

saklamıştım, Eşter'e götürdüm, sundum. Halk içmedikçe dünyada içmem dedi.

Bu sıralarda bir çocuk, "Bu kavim bizden nasıl suyu kesebilir ki kılıçlarımız da var, kalkanlarımız da. Aramızda, düşmana şiddetle saldıran, düşmandan hiç korkmayan Ali de var. Biz, Talha'yla, Zübeyriye savaşan erleriz. Arslan gibi erleriz biz; dün, rahat, korkusuz bir halde yatağımızdaydık, bugün de aynı yürekle oklara karşı durmadayız. Fırat yolunu açmazsanız bizden de, sizden de çok kişi ölür. Leşleri yerlere serilir. Fakat gerçeğe itaat ederek ölen cennetlere gider, şereflere erer" meâlinde bir şiir okuyordu. Hz. Ali (a.s), ordusunun içinde gezerken bu şiiri duydu.

Ordan Kinde boyunun bulunduğu tarafa gitti.Orda da birisi şu şiiri okuyordu:

"Eğer Eş'as bugün bu sıkıntıdan bizi kurtarmazsa ölümden kırılaacağız. Biz ancak oının kılıcıyla Fırat'tan su içebiliriz. Fakat içmeden öleceğe de benziyoruz. İşimizi bugün bir yola koymazsan dağılıabiliriz. Bir gün bir gecedir susuzuz, düşmansa bizi kınayıp durmada; bund an sonra hayat mı var bize?"

Eş'as bu şiiri duyunca kalktı, Hz. Ali'nin huzuruna geldi, dedi ki:

229

Ey mü'minler Emiri, sen içimizde olasın, kılıçlarımız da yanlarımızda bulusun da sonra bu kavim bize fırat suyunu

kessin, bu olur mu? İzin ver bize, vallah suyu zapt etmedikçe geri dönmeyiz, yahut da ÖLÜRÜZ.

Bu sirada Ester de huzura geldi; Ey Mü'minler Emiri dedi, ne kadar mümkünse o kadar çekindik, ne kadar mümkünse o kadar öğüt verdik. Bir kırba su üç dirheme satılıyor. lütfet, savaşa izin ver.

Hız. Ali, pekâlâ dedi, yarın savaşın, hakkettiler artık. Eşter bunun üzerine sevinçle bağırdı:

Ey halk, ölüm isteyen bilsin, yann sabah onunla karşı karşıyayız; yann Fırat'a gidiyorum.

O gece on iki bin kişi ertesi sabah savaşmaya hazırlandı. Ester hem silahlanni kuşanıyordu, hem de şu şiiri okuyordu:

"Vâdemiz sabah vakti, ortalık ağarınca. Tuz olmayınca bir şey lezzetle yenir mi? Hayır hayır, öğüt vermeden hiç bir iş yapılmaz. Bu kavma öğüt vererek yürüyün. Ancak uzlaşmanın imkânı yok, uzlaşma nerde? Oklarımız yeter bize."

Sabah olunca Eş'as, halkı savaşa teşvik etti. Anam babam size fedâ olsun, yürüyün ardımdan dedi, at sürdü.

Düşmanın karşısına gelince bağırdı:

- Ben Kays oğlu Eş'as'ım, sudan geri çekilin.

Ebü'l-A'ver, vallâhi olamaz, biz ölmedikçe size su yok, sakının kılıçlarımızdan dedi. Eş'as, Eşter'le beraber saflara saldırdı. Erler, birbirlerine karıştılar.

Bu sırada Eşter, Ebü'l-A'ver'i meydana çağırđı. AVer, yanındakilerden utanarak çıktı. Altınlarla bezenmiş bir

230

zırh giyinmişti. Eşter, beni bildin mi ey Ebe'l-A'ver, kaç kere seni savaşa çağırdım, gelmedin, benimle savaşa çıksaydın seni ölüm havuzlarına götürecektim, korktuğun suyu içirecektim sana dedi. Ebü'l-A'ver, beni tehdit mi ediyorsun dedi; ben nice yiğitler öldürmüşüm, nice canlar yakmışım. Hücûm et de erlerin saldırışını gör.

Birbirlerine hücûm ettiler, Amr da bu savaşı uzaktan seyrediyordu. Eşter, Ebü'l-A'ver'in miğferine bir kılıç indirdi, siperi kesildi, kılıç yüzüne geldi. Ebü'l-A'ver hemen koşa-koşa ordusuna kaçtı. Eşter ardından geliyor ve "Bugün koruma günü, ağzı köpürmüş kırmızı donlu atlar arasında. Savaşacağız, oklanımız uçuşacak" diye recez okuyordu. Eşter bu savaşta yedi kişi öldürmüştü. İlk öldürdüğü Firûz oğlu Sâlih adında bir Şamlıydı.

Öbür taraftan Eş'as hücûm etmişti. Muâviye, yardımcı olarak, Amr'la bir çok er göndermişti. Eş'as, yazıklar olsun ey Amr diye bağırdı; anan oğulsuz kalsın, suyu size bırakacağız mı sanıyorsun? Ne büyük işe atıldın. Eşter de vallâhi bu fırsat güç ele geçer; bu topluluk can gözleri açık olarak dinleri için savaşmak istiyorlar diye bağırp tekbir getirerek Amr'la gelenlere hücûm etti. Maiyetindekiler de

hep birden hüçûm ettiler. Eşter, hem savaşıyor, hem recez okuyordu:

"Yazıklar olsun sana As oğlu, uzaklara git, uzaklara. Bugün sahralardaki kalelere sığın. Düşmana ait olmayacağız, ensesinde yakalıyoruz. Biz karnı şiş adamlar değiliz, biz suçlara yaklaşmayız. Biz ince zırhlara bürünmüşüz, biz en güzel yere gelmişiz."

231

Eşter, Hemmâm'un-Nahaî oğlu Hâris'i çağırdı, bayrağı ona teslim ederek vallaâhi dedi, ölüme dayanacağını bilmeseydim bayrağı sana vermezdim.

Hâris, şu recezi okuyarak düşmana saldırdı:

"Ey hayırlı eşter, ey Naha' boyunun en hayırlısı. ey sıkıntı zamanında yardıma koşan. Ey tehlikeli anda tehlikeyi gideren. Savaşta tecrübesiz değilsin, durur-dınur saldırırsın. Düşman feryâda başladı, feryâd umumileşti; kızgınlığı yudum-yudum içtiler. Ya suyu içeceğiz; zaten bu görülmemiş bir şey değil; yahut da susuzluktan öleceğiz. İster bunu kabul et, ister onu."

Eşter, Hâris'in yiğitliğinden pek memnun oldu, yaklaş bana dedi. Hâris yaklaşınca onun başını öptü, sonra bugün dedi, ancak hayra, gerçeğe uymaktasın, emin ol. Askerine döndü, kurban olayım size dedi, hüçûm edin.

Eşter o gün kuyruğu kesilmiş siyah bir ata binmişti. Ordusunun içinde dönüp dolaşmada, savaş bilmeyenlere

tehlikeli anlarda nasıl korunulacağını, nasıl hücum edileceğini anlatmadaydı.

Eş'as da o gün büyük yararlıklar göstermiş, Şamlılardan beşini öldürmüştü. Muâviye, Fırat muhâfızlarına tekrar yardımcı olarak Esed'ül-Becli oğlu Yezid'i yollamış, Hz. Ali de Rıb'i oğlu Şebes'i bir miktar askerle Eşter'e göndermişti.

Oklar uçuşmada, kılıçlar inmede, kargılar işlemedeydi. Nihayet Şamlılar bozguna uğrayıp kaçışmaya başladılar. Fırat, Hz. Ali ordusunun eline geçti, herkes suya kavuştu.

232

KÖTÜLÜĞE KARŞI İYİLİK

Fırat'ın Hz. Ali tarafından zaptı, Muâviye'yi pek üzdü. Amr da beni dinlemedin, bu olmayacak işi yaptın. Ali de dün ona yaptığını bugün sana yaparsa ne yaparsın deyip onu büsbütün kederlendirdi. Muâviye, geçen geçti, bırak bu sözü, yalnız ne dersin, Ali bize su verir mi acaba dedi. Amr, bu soruyu, senin helal gördüğünü Ali helâl görmez sözüyle cevaplandırdı.

Eş'as, Hz. Ali'nin huzuruna gelip Ey Mü'minler Emiri dedi, Allah'ın lütfuyla üst olduk, nehri zaptettik.

Hz. Ali, bu müjdeyi alır almaz Muâviye'ye birisini gönderdi, ben senin yaptığını yapamam. Su herkese mübahtır, siz de, biz de suya muhtacız, bu ihtiyaçta biriniz gelin, istediğiniz kadar su alın diye haber yolladı.

Muâviye'nin erleri gelip bol bol ve istedikleri kadar su almaya başladılar. Muâviye, Amr ne de doğru söylemiş dedi, şimdiye kadar hangi işte onu dinlemediysem hata ettiğimi sonradan anladım.⁷⁹

Bu suyu, insanlardan menetmek seyyiesi, bu İslam'a ve insanlığa sığmaz bid'at ve cinayet, Şam valisi tarafından konmuş, oğlu Yezid-i Pelid aynı cinayeti, Küfe valisi Ziyad oğlu Ubeydullah'a verdiği menhus emirle İmam Hüseyin'e (a.s) ve etbainâ karşı icra ettirmişti.

79- Bu bahiste adları geçen Şebes'le Eş'as, sonradan Hâricilere katılmışlar, Eş'as, ileride göreceğimiz gibi Hz. Emir'ül-Müminin'in şehadetinde de rol sahibi olmuştur. Allah kötü sondan cümlemizi saklasın (Tenkiyh'ul-Makaal'e de bk. c.1, s.149; c. 2, s.80.

233

HZ. ALİ (AS) MUAVIYE'YE TEKRAR ÖĞÜT VERİYOR

Hiz. Ali, bu zaferden sonra iki gun bekledi. Muâviye'den ne bir elçi geldi, ne bir haber. Bunun üzerine Muhsin'ül-Ansari oğlu Amr'ın oğlu Beşir'i Kays'ül-Hemdani oğlu Said'i, nb'i oğlu Şebes'i çağırarak gidin, bu adamı ulu ve üstün Allah'a itaate, birliğe, ulu Allah'ın emrine uymaya dâvet edin dedi.

Hiz. Ali'nin emri üzerine Muâviye'ye gittiler. Önce Beşir söze başladı. Allah'a hamd ettikten sonra dedi ki:

- Ey Muâviye, dünya geçicidir, Allah yaptıklarına göre mücazat ve mükâfat verecektir. Allah'a and veriyorum sana, şu ümmetin arasını açma, kanını dökme.

Muâviye, Beşir'in sözünü keserek bu sözleri dedi, emirine de söyledin mi? Beşir, Allah Allah dedi, emirim senin eşitin değil ki. O, bütün insanlar için üstünlük, din, Müslümanlıktaki kıdem, Peygamber'e yakınlık bakımından halifelğe en lâıyk olan insan.

Muâviye peki, dedi, ne diyorsun bana, söyle sözünü.

Beşir, seni Rabbinden korkup çekinmeye, Ali'ye itaate davet ediyorum. Bil ki bu, din bakımından daha hayırlıdır dedi.

Muâviye, Osman'ın kanı dururken ona itaat edeyim, öylemi, Allah'a and olsun, buna imkân yok dedi.

Said söze başlamışken Şebes, sözünü keserek Tanrı'ya hamdetti, ey Muâviye dedi, senin ne istediğin gizli değil bize. Sen ancak kendi hevana uymuşsun. Halka, imamınız mazlum olarak öldürüldü, haydın, kanını istiyelim diye bir velveledir saldın, aşığılık kişiler de sana uydular, işi bu

234

hale getirdin. Halbuki ona yardım etmedin, halifeliği elde etmek için öldürölmesini istedin. Zaten sen Arabin en kötüsüsün. Allah'tan kork da halifelik hususunda, ona ehil olanla çekişmeye kalkma.

Muâviye, bu sözlere pek kızdı. Zaten dedi, senin akh az, hilmi kit bir adam olduğunu, soyca-boyca şerefli olan ve söz bakımından da kavminin ileride geleni bulunan şu arkadaşının sözünü kesmeden anladım. Ne dediysen yalan. Çkın, benim yanımdan, gidin; aramızda kılıçtan başka bir şey yok.

Gidenler geri gelip Hz. Ali'ye Muâviye'nin inadını, isranni haber verdiler.

Bunun üzerine savaş başladı, Ancak iki ordu, birden, birbirine hücum etmedi. Her gun iki taraftan erler meydana çıkıyor, savaşıyorlardı.

Hz. Ali tarafından Şebes, Muammer oğlu Hâlid, Nadr'ül-Hârîsi oğlu Ziyâd, Ca'fer'ül-Kindî oğlu Ziyâd, Kays'ül Hemdânî oğlu Said, Kays'al-Riyahî oğlu Mı'kal Ubade oğlu Sa'din oğlu Kays ve Malik'ül-Eşter çıkıyor, Muâviye tarafından da Velid oğlu Halid'in oğlu abdurrahman, Eb'ül AVer, mesleme oğlu Habib, Zü'l-Kela' oğlu, Ömer oğlu Ubeydullah, Şurhabil, Hamza çıkıyor, birbirleriyle savaşıyorlardı. En fazla çıkan ve savaşan da Eşter'di.

Zilhıccce ayı böyle geçti.

235

HZ. ALİ (AS) TEKRAR UZLAŞMA YOLLARI ARIYOR

Hz. Ali, Müslümanlar arasında birlik istiyor, kan dökülmesinden nefret ediyordu. Hatem oğlu Adıyy, Rib'i

oğlu Şebes, Kays oğlu Yezid ve Hasfat'üt-Temimi oğlu Ziyad'ı elçi olarak Muâviye'ye gönderdi.

Elçiler, Muâviye'nin yanına gittiler. Once Hatem oğlu Adiyy söze başladı. Allah'a hamdettikten sonra dedi ki:

Seni, ümmetimizi aynı fikir etrafında toplayacak ve Müslümanların kanını döktürmeyecek bir işe çağırmaya geldik. İnsanların, üstünlük bakımından en ileri gidenine, Müslümanlık bakımından en doğrusuna çağırıyoruz. Bütün insanlar ona uydu, ancak sen ve seninle beraber olanlar kaldı. Ey Muâviye, Cemel ashabının başına gelenler başına gelmeden vazgeç bu işten.

Muâviye, sen uzlaşma çarelerini aramaya değil, beni tehde gelmişsin. İmkânı yok, ey Adiyy, and olsun Tann'ya ki ben Harb oğluyum; sen de Affanoğlu'nun aleyhine kalkışanlardansın, sen de onu öldürenlerdensin.

Diğerleri de Muâviye'ye dokunaklı sözler söylediler. Fakat hiçbir söz ona te'sir etmiyordu. Muharrem ayı, böylece geçti. Hicretin otuz yedinci yılının safer ayı girince (19.7.656) tekrar savaş başladı.

HZ. ALİ'NİN (AS) ASKERE VERDİĞİ EMİR

Hiz. Ali, askerine şu emri verdi:

"Düşman savaşa başlamadan siz başlamayın. Siz gerçek ve doğru yoldasınız; elinizden geldiği kadar

onları da doğru yola çağırın. Savaşıp üst geldiniz mi kaçanı öldürmeyin, yaralıya dokunmayın, ölenlerin edep yerlerini açmayın. Öldürürken eziyet etmeyin, işkenceden sakının. Şehirlere girerseniz yağmada bulunmayın, evlere girmeyin, girmek iktiza ederse ev sahibinden izin alın. Ordugahta bulunduğunuz şeylerden başka onların mallarını almayın. Kadınlara sakın dokunmayın. Hatta onlar sizi söverlerse bile hoş görün; çünkü onlar, duygularına uyarlar, zayıftırlar. Müşrik oldukları zamanlarda bile onlara dokunmamamız emredilmişti."

Bundan sonra bir münadi, meydana çıkıp bağırdı: Şamlılar, Mü'minler Emiri diyor ki: Doğru yola gelirsiniz diye acele etmedim, bekledim; fakat siz doğru yola gelmediniz, gerçeği kabul etmediniz. Mütareke zamanı geçti, savaşa hazır olun.

SAVAŞ BAŞLIYOR

Ertesi günü Hz. Ali, Kûfe atlılarına Mâlik'ül-Eşter'i, piyadesine Yâsir oğlu Ammar'ı, Basra atlılarına Huneyf oğlu Sehl'i, piyadesi ne Varkaa oğlu Budeyl'in oğlu Abdullah'ı, Ubâde oğlu Sa'd'in oğlu Kays'i kumandan tayin etti. Bayrağı Ebû-Vakkas oğlu Utbe'nin oğlu Hâşim'e verdi. Yemen askerini sağa aldı, Kays oğlu Eş'as'ı onlara kumandan dikti, piyâdeleri Surad-al-Huzzâi oğlu Süleyman'ın kumandasına verdi. Rabia boyunu sola aldı, Abbâs oğlu Abdullah'ı onlara kumandan dikti, piyadelerini Hâris'in emrine verdi. Boylann her birini bir emirin kumandasına bıraktı. Bütün bunlara bayraklar verdi.

Bu savaşta Hz. Ali'nin bayrağı kırmızıydı, Muâviye'nin bayrağı siyahtı.⁸⁰

Muâviye de askerine düzen verdi. Sağ kola Zü'l-Kela'ı, sol kola Meslemet'ül-Fehri oğlu Habib'i memur etti. Öncülerin kumandani Eb'ül-A'verdi. Şam atlılarına As oğlu Amr, piyadelerine Ukbe oğlu Muslim kumanda ediyordu. Kays oğlu Dahhâk umumi kumandandı. Ayrıca Şamlıların bir kısmı ölüme ahdetmişler, sanklariyle birbirlerini bağlamışlar, beş saf teşkil etmişlerdi. Bunlar fedailerdi.

Iraklılar, birbirlerini tanımak için başlarına, omuzlarına beyaz yün kumaşlar dikmişlerdi. Parolalan, "Yâ Allahu yâ Ahadu yâ Samedu yâ Rabbi Muhammedin yâ Rahmanu yâ Rahim" sözleriydi.

Şamlılar da birbirlerini tanımak için başlarıyla omuzlarına beyaz bezler dikmişlerdi. Parolaları, "Gerçekten de biz Tann kullanıyız. Ey Osman'ın kanını isteyenler" anlamına gelen "Nahnu ibâdullahi hâkkan hakka, yâ lisârâti Osman" sözleriydi.

SAVAŞ

Safer ayının ilk günü çarşambaydı. O gün sabahleyin Şamlılardan bir bölük, Mesleme oğlu Habib'le meydana çıktı. Hz. Ali tarafından Mâlik'ül-Eşter karşı durdu. Akşama kadar savaştılar.

İkinci günü Hâşim, atlılarla, yayalarla meydana girdi. Ebû'-A'ver karşısına çıktı. akşamadek savaştılar.

80- Tâc-ül-Arûs, c.7, s.85.

238

Üçüncü günü Ammâr meydana çıktı. Amr'la savaştı. Ammar'ın yanında süvarilerle Nadr oğlu Ziyad vardı. Ammâr, atlılara hücum etmelerini emretti. Kendisi de piyadelere saldırdı, Amr'ın fırkası geri çekilmeye mecbur oldu. Bu savaşta Amr, bir mızrağın ucuna siyah bir bez bağlamış, savaşanlara onu uzatmadaydı. Halk arasında bu, Rasulullah'ın ona verdiği bayrak diye bir söylenti oldu. Hz. Ali bunu duyunca Biliyor musunuz, Rasulullah ona bu bayrağı verirken ne emretmişti dedi. Ne emretmişti dediler. Hiçbir Müslümanla savaşmamayı ve hiçbir kâfirden kaçmamayı emretmişti, fakat and olsun Allah'a o müşriklerden kaçtı, bugün ise Müslümanlarla savaşıyor.

O gün Nadr oğlu Ziyâd, ana bir kardeşi olan Amr oğlu Muâviye'yle karşılaştı. Birbirlerini tanıyıp savaşmadılar.

Dördüncü günü Hz. Ali'nin küçük oğlu Muhammed ibn-i Hanefiyye meydana çıktı. Ömer'in oğlu Ubeydullah, büyük bir kuvvetle karşısına geldi. Her iki taraf şiddetle savaştılar. Ubeydullah, bizzat savaşmak için Muhammed ibn-i Hanefiyye'yi çağırdı, o da kabul etti. Karşı karşıya geldikleri zaman Hz. Ali, bunlar kim diye sordu. Söylediler. Derhal meydana at sürdü, oğlunu geri çevirdi, Ubeydullah'la karşılaştı. Ubeydullah, Hz. Ali'yi görünce geri döndü. Muhammed, Ey Mü'minler Emiri dedi, beni

biraksaydın onu öldüreceğimi umuyordum, ne diye beni men'ettin? Hz. Ali, benimle savaşıyaydı onu mutlaka öldürürdüm. Fakat sen savaşıyaydın belki öldürürdün, yalnız onun seni öldürmeyeceğinden de emin değildim dedi.

239

Beşinci günü Abbas oğlu Abdullah'la Ukbe oğlu Velid şiddetle savaştı. Bir aralık Velid, Abdülmuttalib81 oğullarına sövdü. Abdullah, onu bizzat kendisiyle savaşmak için meydana çağırdı. Fakat o kabul etmedi.

Bu sırada Muâviye, ordugâha bir minber kurdurdu. Üstüne çıkıp Allah'a hamd ettikten sonra Ey insanlar dedi, topluluğunuzu bozmayın, dayanın; çünkü bugün, gerçeğin meydana çıkacağı gündür. Siz gerçeksiniz, doğruluğa çalışıyorsunuz. Siz, bey'ati bozan ve haram olarak kan dökenle savaşıyorsunuz.

Arkasından Amr, minberin ikinci basamağına çıkıp Tann'ya hamdettikten sonra halkı sebata ve savaşa teşvik etti.

Hz. Ali, bunu duyunca yanındakileri topladı, yayına dayanarak dedi ki:

"Ey insanlar, sözümü duyun, dediklerimi belleyin. ululanmak benlikten ileri gelir, büyüklenmek kibirden. Şeytan, ortadaki hazır düşmandır, sizi bâtıla çağırıp dırırır. Bilin ki Müslüman, Müslümanın kerdeşidir. Birbirinizle çekişmeyin, birbirinizi aşağılamayın; bilin ki dînin

kaynakları birdir, yolları maydandadır. Kim onlarla amel ederse gerçeğe ulaşır, kim onları terkederse yoldan çıkar, kim Müslümanları birbirinden ayırırsa mahvolur gider. Emânete hıyânet eden, vaadinden dönen, söyleyince yalan söyleyen kişi, Müslüman değildir. Biz rahmet Ehlibeytiyiz; sözümüz gerçektir, işimiz doğrudur. Peygamberlerin sonuncusu bizdendir. Müslümanların emîrleri bizdedir. Kitâb'ı

81- Abdül-Muttalib, Hz. Peygamber'in atasıdır.

240

okuyanlar bizdedir. Sizi Allah'a ve Resuliine, düşmanıya savaşımaya, emrine yapışmaya, rızâsını kazanmaya, namaz kılmaya, zekât vermeye, haccetmeye, Ramazan ayında oruç tutmaya, sadakalan ehli olanlara vermeye çağırıyoruz.

Şaşılacak şeylerin en şaşılabacağı şu ki bugün Ümeyyeoğullarından Ebû-Süfyan oğlu Muâviye'yle As oğlu Amr, halkı, dinlerini korumaya teşvik etmişler. Halbuki siz de bilirsiniz, ben ömrümde Rasulullah'a karşı durmadım, hiçbir işte ona isyan etmedim. Kahramanların bile sürçtükleri, tirtir titredikleri tehlikeli zamanlarda O'nu cammla-başımla korudum, hamdolsun Allah'a ki bana bu lutufta bulundu.

And olsun ki Rasulullah vefat ettiği zaman başı, kucağımdaydı. Onu ellerimle yalnız başıma yıkadım. sağdan sola, soldan sağa döndüren melekler yammdaydı. Allah'a yemin ederim, Peygamber'den sonra ümmet

arasına hiç bir ayrılık sokmadım, ancak batıla uyanlar, bugün hakka uyanlardan ayrıldı."

Ammar da sözlerini gerçekleyip halkı savaşa teşvik etti.

Ertesi günü Kays'la Zü'l-Kela'ul-Hımyeri fırkaları savaştılar. Yedinci salı günü Eşter'le Habib fırkalan harb etti.

Hız. Ali, Salı günü akşamı, çarşamba gecesi, niceye bir-bu asilerle fırka fırka savaşıcağız? Ne diye hep birden hücum etmiyoruz dedi. Bir hutbe okudu, sonunda Allah izin verirse dedi, "yarın sabah hep birden düşmana hücum edeceğiz. Bu geceyi namazla geçirin, çok Kur'an okuyun, Allah'tan sabır ve yardım isteyin,

241

ihtiyatla, fakat sağlam bir yürekle onlara yürüyün, doğru olun."

Asker o geceyi silahlanni hazırlamakla, namaz kılmakla, Kur'an okumakla, dua etmekle geçirdi. Ertesi Çarşamba günü Şamlıların kabilelerini sordu, yerlerini öğrendi, her kabileye kendi tarafından bulunan aynı kabileyi karşı koydu. Buceyle gibi Şamlılarda bulunmayan kabileyi de Lahm kabilesine karşı dikti, orduyla harekete geçti.

Mâviye de ordusuyla yürüdü, o gün akşama kadar savaştılar. İki taraftan biri üst olmadan akşam karanlığı bastı, ordular, ordugahlarına çekildi.

O gün ilk karşılaşanlar, Adiyy oğlu Hucr'la amcasının oğlu olan ve Muâviye'ye tabi bulunan Yezid oğlu Hucr'du. Her ikisi de Kinde boyundandı. Yezid oğlu Hucr, Adiyy oğlu Hucr'u savaşıma çağırmış, o da icabet etmişti. Savaşta Yezid oğlu Hucr mağlup olup kaçmış, Hz. Ali tarafından Rafâa adlı birisi koşup onu öldürmüştü.

Ertesi Perşembe günü Hz. Ali, alaca karanlıkta sabah namazını kılmış, ordusuyla Şamlılara hücum etmişti. Sağ kolda Huzâa kabilesinin ulusu Varka'ul-Huzaî oğlu Budayl'in oğlu Abdullah, sol kolda Abbas oğlu Abdullah vardı. Hafızlar, Ammar, Kays ve Budayl'la oğlu Abdullah'ın maiyetinde üç kısım olmuşlardı.

Hz. Ali, Medinelilerle merkezde, Küfelilerle Basrahlann arasındaydı. Medinelilerin çoğu Ansardandı, biraz da Huzâa ve Kinane boylanna mensup olanlar vardı.

Muâviye de kendisine kubbe gibi bir çadır kurdurmuş, etrafını Şam suvarileri almıştı. Şamlıların çoğu, ölüm üzerine and içmişlerdi.

242

Budayl oğlu Abdullah, Muâviye'nin sol kolunu idare eden Mesleme oğlu Habib'in fırkasına şiddetle hücum etti, öğleye kadar şiddetle savaştı, süvarileri bozdu. Atlar, Muâviye'nin çadırına kadar kaçtılar. Muâviye, yanındaki fedaileri Habib'in imdadına koşturdu. Kuvvetlenen Habib, tekrar savaşa başladı, Budayl oğlu Abdullah'ın fırkasını bozdu. Abdullah'ın yanında iki üç yüz kişi kaldı. Bozulan askerin bir ucu Hz. Ali'nin yanına kadar geldi. Hz. Ali

imdat için Medinelilerle Huneyf oğlu Sehl'i gönderdi. Fakat Şamlılar karşı çıkarak hareketlerine mani oldular.

Bu sırada sol kolda bulunan Mudar kabilesinde bozgunluk eseri görüldü, fakat Rabia kabilesi ayak diredi. Hz. Ali, onları gayrete getirmek için Hüseyin, Hasan ve İbni Hanefiyye'yle yaya olarak yanlarına giderken Ebû-Süfyan'ın azadlı kölesi ahmer karşılarına çıktı. Hz. Ali'ye hücum edeceği sırada Hz. Ali'nin azadlı kölesi keysan araya girdi. Ahmer onu öldürünce Hz. Ali, onu kemerinden tutup yere çarptı. Ahmer'in kolları ve omuz kemiği kırıldı. Hz. Hüseyin'le İbn-i Hanefiyye kılıçlarını çekerek işini bitirdiler.

Hz. Ali sebat eden Rabia boyuna yetişti, onları teşvik etti. Onlar da birbirlerine Mü'minler Emiri aramızda; içimizdeyken ona birşey olursa, Araplar arasında rüsvay oluruz diyerek şiddetle savaşmaya başladılar.

Hz. Ali, sol kola giderken Eşter'e rastlamış, sağ koldaki feryadı duymuş, atını o tarafa sürerken eşter'e ey Eşter demişti, git, onlara sor, ölümden nereye kaçıyorlar? Ölümden kurtulmanın çaresi var mı?

Eşter, hemen o tarafa at sürüp Ben Haris oğlu Malik'im, yanıma gelin diye bağırdı, ondan sonra da sünneti

243

söndürmeye, bid'ati diriltmeye savaşan kavimle savaşın. Kaçmak, dünyada da ayıptır, ahirette de dedi, onlara te'sirli

sözler söyledi. Bozguna uğrayan asker, Eşter'in başına toplandı.

Eşter, onlarla beraber Şamlılara şiddetle hücum ederek Muâviye'nin yanına kadar sürdü. Kendisi de Budayl oğlu Abdullah'ın yanına vardı.

Abdullah, yanındakilerle ayak diremiş, yerinden kıpırdamamış, Şamlılar da onun sebatını görerek üstüne varamamışlardı. Eşter'e, Mü'minler Emiri ne halde diye sordu. Eşter sol kolda harbediyor diye cevap verdi.

Abdullah, haydi dedi, doğruca Muâviye'nin üstüne hücum edelim. Eşter buna razı olmadı, yanında fedailer bulunduğunu söyledi. Fakat Abdullah dinlemeyip arkadaşlarıyla çadıra doğru hücum etti. Önüne gelenleri kesip biçerek ta Muâviye'nin yanına kadar yaklaştı. Fakat yanındakiler, Abdullah'ı yaklaştırmadılar. Arkadaşlarından bir kısmını şehid ettiler. Geri kalanları da yaralandılar. Muâviye'nin yanında bulunanlar, Abdullah'a dolu gibi taş yağdırmaya başladılar. Nihayet yere yıkıldı, şehid ettiler. Muâviye'nin yanında bulunan İbn-i Amir, merhamete geldi, başından sarığını çıkararak yüzüne örttü. Muâviye, yüzünü aç dedi, Kâ'be'nin Rabbine and olsun, bu adam kavmin ulusu; Allah'ım, Eşter'le Eş'as'ı da bana bu halde göster.⁸² Ondan sonra da vallahi dedi, Huzâa kabilesinin kadınları bile bizimle savaşıabilir.

82- Budayla oğlu Abdullah, Mekke fethinden önce babasıyla beraber Müslüman olmuş, Huneyn, Tâif ve Tebuk savaşlarında ve diğer savaşlarda bulunmuştu. Huzâa kabilesinin büyüğüdü. Kardeşi

Eşter, Abdullah'ın adamlarından sağ kalanları, bir fırka asker göndererek kurtardı. Sonra Hemdan kabilesi yiğitleriyle diğer erleri toplayıp hep birden hücum etti. Muâviye'nin yanında bulunan ve sankıyla birbirlerine bağlanmış olan beş saflik fedailere kadar yürüdü, safların dördünü yardı.

Muâviye, bu hali görünce kırsığını istedi, kaçmaya hazırlandı. Kırsığa bindi, fakat kaçmayı da nefsine yeremiyordu. Bu sırada, Amr, biraz daha sabir, sonunda galebe bizim diye onu biraz yüreklendirdi.

Savaş iyice şiddetlenmişti. Ebü'l-Husayn'il-Ezdi oğlu Abdullah, Ammar'ın yanındaki hafızlarla Şamlılara saldırmış, safları birbirine katmıştı.

Buceyle kabilesinin sancağını taşıyan Mekşuh oğlu Kays kabilesinin önüne düştü, şehid oluncaya kadar dövüştü. Sancağı amcasının oğullarından biri aldı, o da

Abdurrahman da Sıffin'de şehid olmuştur. Savaş günü, adamlarına şu hutbeyi okumuştur:

"Hamd Allah'a, rahmet ve esenlik Muhammed'e ve tertemiz soyuna. Bilin ki, Muâviye, ehil olmadığı bir davaya kalkışmış, bu işi ehlinden almaya girişmiştir. Batıl bir yolda mücadeleye kalkmış, hakkı inkâr etmiştir. O size bölüklerle, fırkalarla saldırıyor. Yanındakilere sapıklığı bezemiş, yüreklerine fitne sevgisi tohumunu ekmişti. Vallâhi siz hakka uymuşsunuz. Rabbinizden nur'a, apaçık

delile sahipsınız. Şu zulmeden asilerle savaşın, Allah sizin ellerinizle onları azaplandırınsın. Savaşın isyan edenlerle, işi ehline verin. Siz, Resulullah'ın maiyyetinde de düşmanlarla savaştınız. Andolsun Allah'a onlar bu lııususta da sizden daha temiz, daha hayırlı, daha çekingen değillerdir. Kalkın Allah düşmanına ve düşmanınıza. Allah rahmet etsin size."

Budayloğlu Abdullah için "al-İstiab"a bakınız. c.1, s.351.

245

şehid düştü. Bu kabileden ve sahabeden Ebu-Hazim'le oğlu da şehid oldular.

Tay ve Naha' kabileleri şiddetle dövüşmekle, birçok erler şehid düşmekteydi.

Şamlıların sağ kolunda bulunan Hımyer kabilesiyle Zü'l-Kela' ve Ömer'in oğlu Ubeydullah da Hz. Ali'nin sol koluna hücum etmişlerdi. Rabia boyu sebat etmiş, kaçanları geriye gelmiş, Abd'ül-Kays kabilesi de imdada yetişmişti. Kanlı bir savaş başladı ve Zü'l-Kela'la Ubeydullah maktul düştüler. Zü'l-Kela', son zamanlarda Muâviye'nin haklı olup olmadığına tereddüde düşmüştü. Hz. Peygamber'in Ammar'ı asi bir taifenin öldüreceğini söylediğini duymuş, bu yüzden cam sıkılmış, inancı sarsılmıştı. Hatta bu yüzden, Ammar şehid edilince As oğlu Amr, Muâviye'ye bilmem demişti, Ammar'ın ölümüne mi daha fazla sevinmeli, Zü'l-Kela'nın ölümüne mi? Zü'l-Kela' şimdi sağ olsaydı mutlaka senin aleyhine kalkar, halkı da birbirine katardı.

Hımyer kabilesinden Sabbah oğlu Kerib isminde biri ortaya atılmış kendisiyle tek başına savaşıacak bir er istemekteydi. Şamlılar arasında yiğitlikçe ona eş yoktu. Karşısında çıkan Mustafa, Haris, Aiz adlı üç eri birer birer öldürdü. Tekrar er istedi. Hz. Ali, Kerib'in karşısına çıkıp yazıklar olsun sana dedi, çekin, seni Allah'ın ve Peygamber'in sünnetine çağırıyorum, sakın seni ciğerler yiyenin oğlu cehenneme atmasın. Kerib, bu sözleri çok duyduk dedi, istiyorsan gel de kılıcımı gör.

Hz. Ali, kuvvet ve tasarruf sahibi ancak Allah'tır deyip ileri atıldı, bir vuruşta herifi kanlar içinde yere yıktı. Sonra er istedi. Hımyer kabilesinden Haris karşısına geldi. Hz.

246

Ali, onu ve ondan sonra meydana çıkan Muta'ı da ona ulaştırdı. Tekrar er istedi, karşısına kimse çıkmadı.

HAZRET-İ ALİ MUÂVİYE'Yİ SAVAŞA ÇAĞIRIYOR

Hz. Ali, bu sefer Şamlıların ordusuna dönüp bağırdı:

- Ya Muâviye!

Ordudan hiçbir ses gelmedi. Tekrar bağırdı, tekrar bağırdı:

- Ya Muâviye, ya Muâviye! Nihayet Muâviye dile geldi:

- Ne istiyorsun? söyle.

Hız. Ali, sana bir tek söz söyleyeceğim. Ne diye bu iki ordu birbirini kırsın, ne diye bu kadar kan dökölsün? Karşıma çık, benimle savaş. Hangimiz hangimizi öldürürse öldürsün, hüküm sağ kalanın olsun dedi.

Amr, Muâviye'nin yanındaıdı. Doğru söylüyor dedi, hadi çık.Muâviye, galiba dedi, benim mevkiimde gözün var. Var git işine, benden başkasını kandırmaya bak. Ebu Talib oğluyula şimdiye kadar kim savaşmış da üst olmuş, kanı yerleri sulamamış?

Bu sözleri söyleyen Muâviye, derhal safların ta gerisine gitti ve Hız. Ali ile bizzat savaşmazsa Amr'la banşmamaya yemin etti.

Amr, yemininin yerine gelmesi için bir aralık meydana girip "Ey Kufeliler, ey fitne ehli, Ebü'l-Hasan nerde, onu göremiyorum" diye recez okurken Hız. Ali, "Evet, iyi bil ki hem Ebü'l-Hasan, hem de Ebü'l-Hüseyn

247

burda, karşında" diyerek üstüne hüçûm etmiş, bir kılıçta zırhını yanp kendisini atından düşürdü. Amr kurtuluş çaresi kalmadığını görünce bir garip harekette bulunmuş, Hız. Ali, utancından onu bırakıp geriye dönmüştü.83

AMMAR'IN (RA) ŞEHADETİ

Ammar, maiyyetindeki fırkayla düşmana saldırdı. uzaktan gözüne ilışen Amr'a bağırdı:

- Ey Amr, dinini sattın, Mısır'ı aldın.

Sonra hücûm etti. Aynı zamanda şu recezi okumaktaydı:

"Allah gerçektir, gerçek söylemiştir. Uludur Rabbim, yücedir. Rabbim, sen benim şehid olmamı yaklaştır, şehid olarak ölmeyi çok isterim, severim. Geriye dönmeden hücûm ederken ölmek, bütün ölümlerden üstündür. Bu çeşit ölen kişiler, cennetlerde Rablerinin indinde cennet ırmaklarının sularından içerler. Zencefil kokan miskle karışık şerbetle susuzluklarını giderirler."

Sonra dedi ki:

"Allah'ım, sen de bilirsin ki razılığın şu denize atılmamda olsa, bunu bilsem çekinmeden kendimi atarım. Allah'ım, bilsem ki razılığın, kılıcımı yere dayayıp karnımı kılıca vererek ucu sırtımdan çıkıncaya dek üstüne abanmaktadır, hiç çekinmeden, bu işi yaparım. Bugün şu kötü kişilerle savaştan daha

83- Nur'ül-Absar, fi Menakıbbı Alü - Beyt'in - Nebiyy'il-Muhtar, Mısır - Matbaat'al-Maymaniyya, 1308, s.91.

248

ziyade razı olacağın bir iş olduğunu bilseydim o işle uğraşırdım."

Ammar, o gün "Nerde Rabbinin razılığını isteyen, nerde malından, oğlundan geçip Allah rızasını ede etmeyi

dileyen" diye bağmyor, yanındakilere, Ey halk diyordu. Osman'in kanını almak isteyen şu kavma saldırın.

Savaşırken Utbe oğlu Haşim'e rastladı. Ona yaklaşıp, "Hücûnı, anam-babam sana feda olsun ey Haşını hücûm" diye bağırdı ve "Ey Haşını, cennet kılıçlarının gölgesi altında, ölümü mızrakların ucunda. Gök kapıları açıldı, kara gözlü hüriler bezendi" dedi.

Ammar, doksanı aşmış bir ihtiyardı. Öyle olduğu halde hem hücûm ediyor, hem de "Ey halk, cennete yürüyüş" diye bağıryordu.

Bir arahk As oğlu Amr'ın sancağını gördü, Vallahi dedi bu sancak, Rasulullah'a karşı da üç kere savaşmıştı; bu seferki savaşı da onlardan hayırlı değil. Sonra şu recezi okudu:

"Biz, sizinle Kur'an'ın tenzili için savaşmıştık, bugün de te'vili için savaşıyoruz. Kılıçlarımızla başlarını, gözlerini yaracağız. Bugün ya dost dostundan ayrılır, ya hak, yoluna girer, yücelir."

Bu sırada susadı. Kolları uzun bir kadın kendisine bir kırba sundu. Kırba da su karıştırılmış süt vardı. Ammar bunu içince dedi ki:

"Cennet kılıçların altında. Bugün sevgililerime, Muhammed'e ve ona uyanlara kavuşacağım. Vallahi başımızı yarsalar, canımızı alsalar gene iyiden iyiye biliyoruz ki biz haklıyız, onlar batıla tabi."

Bir rivayette süt sunan Raşid adlı bir köleydi. Ammar sonra gene savaşa başladı.

Bu sırada ibnü Cevn'al-Sekseki ve Ebül-Gaadiyetal Fizari adh iki adam, Ammar'a hücûm ettiler. Ebü'l-Gaadiye, bir fırsatını bulup Ammar'ı yaraladı. İbnü Cevn de başını bedeninden ayırdı.

AMMAR'IN ŞEHADETİ BİR BURHAN OLDU

İbnü Cevn Ammar'ın başını alıp Muâviye'ye koştu, Ebü'l-Gaadiye de peşinden seğırtti. Her ikisi de Ammar'ı ben öldürdüm diyordu.

Amr ordaydı, son söylediğı söz neydi diye sordu. İbnü Cevn, bugiın sevgililerime, Muhammed'e ve ona uyanlara kavuşacağım diyordu dedi. Amr doğru söylemiş, sen de onu ben öldürdüm diyorsun ya, sözün doğru. Fakat bil ki Rabbinin gazebine uğradın, dedi.

Tabiinden Cuveyn'ül-Urani oğlu Habbe demiştir ki:

"Sahabeden olup Hz. Peygamber tarafından kendisine münafıklar ve kendisinden sonra kopacak fitneler haber verilmiş bulunan Hz. Huzeyfe'den fitneyi sormuştum. İçinde Sumeyyeoğlu'nun bulunduğu fitneden sakınınız; çünkü ben, Allah ona ve soyuna rahmet etsin, esenlikler versin, Rasulullah'tan duydum; dedi ki: Ammar'ı azgın ve zalim bir topluluk öldürecek, dünyadan son rızkı da suyla karışık süt olacak. Ammar-ı şehid edildiğı gün gördüm, bana son rızkımı getirin dedi. Kendisine sulu süt verildi.

Sütün bulunduğu kap, kenarında çepe çevre kırmızı boyadan bir çizgi bulunan geniş bir kaptı. Sütü içti, bugün

250

sevgililerime, Muhammed'e ve ona uyanlara kavuşacağım dedi. Huzeyfe kil kadar bile hata etmedi."84

Buhari, bu hadisi Ebu-Said'ül-Hudri'den şu suretle tahrir eder:

"Bir gün konuşulurken söz mescidin yapılmasına geldi. Ebu-Said dedi ki:

Biz birer kerpiç taşıyorduk. Ammar ikişer-ikişer taşımaktaydı. Rasulullah, onun yüzündeki toprağı arıttı da yazık Ammar'a, onu azgin, zalim bir topluluk öldürecek. O, onları cennete çağırarak, onlarsa onu cehenneme çağırarak dedi. Ammar, fitnelerden Allah'a sığınmınm derdi.85

Birçok kişiler Ammar'ı ben öldürdüm diyor, Muâviye'yle Amr'ın huzurunda çekişiyordu. Nihayet Ebü'l-Gaadiye'yle ibnü Cevn'in öldürdüğü anlaşılınca Amr, müjde olsun dedi, ikiniz de cehennemliksiniz. Adamlar gidince Muâviye, Adamlar bizim için canlarını feda ediyorlar, ne diye bu lafı edersin diyince amr, vallahi öğledir, sen de bunu bilirsin, keşke bundan yirmi yıl önce ölseydim de bu hali görmeseydim dedi.

Amr'in oğlu Abdullah da bu adamlara, Defolun, Rasulullah'ın Kureyş boyu ne ister Ammar'dan, onunla ne

alacakları - verecekleri var? ammar onları cennete çağırır; onlarsa onu cehenneme; onu öldüren de, elbisesini alan da cehennemliktir, dediğini duydum demiştir.

84- Al-Kamil, Mısır, 1290, 3, s.133.

85- Al-Tecrid'us-Sarih li Ahadis'il-Cami'is-Sahih, Mısır, 1323, 1, s.44.

251

Muâviye'ye onu biz öldürmedik ki; onu bu savaşa getiren öldürdü diye hadisi te'vile kalkıştı.

AMMAR KİMDİR?

Ammâr, Yasir oğludur. Muzhac kabîlesindendir. Babası Yemen'den gelmiş. Ebü- Huzeyfe onu evlendirmiştir.

Oğlu Ammâr'la berâber Ebü- Huzeyfe'nin evinde kalırdı. Hz. Muhammed (s.a.a) Müslümanlığı yaymaya başlar başlamaz Yâsir, kansı Sümeyye, oğulları Ammâr ve Abdullah'la birlikte müslüman olmuştur. Müşrikler Mekke'de koruyacak kimseleri bulunmayan Yâsir âilesine çeşitli işkenceler yaparlar, Hz. Muhammed gerçekten görür, üzülür, "Sabredin ey Yâsir âilesi" diye onlara gayret verir, "Allah'ım, sen Yâsir soyunu yarlığa" diye duâ ederdi. Bir gün gene işkence çektilerini görmüş, "Sabredin ey Yasir soyu, şüphe yok ki size vaadedilen yer, cennettir" buyurmuştu.⁸⁶

Müslümanların ilk şehidi Yâsir'le zevcesi Sümeyye'dir 87. Ammâr, kendisine edilen ezaya tahammül edememiş, söylemesini istedikleri sözü söylemişti. Bunu, Ammâr dîninden döndü tarzında Hz. Muhammed'e haber verdikleri zaman Hz. Muhammed, "Nasıl olabilir ki o, tepesinden tırnağına kadar imanla doludur" demiş, 16. suresinin 106. âyet-i kerimeleriyle Hz. Peygamber, tasdik edilmişti.

86-Al-İstîab, 2, 635-636. 87- Al-İstîab, 2, 758-759.

252

Ammâr, Habeş iline hicret etmiş, iki kabileye namaz kıldırmış, Bedir savaşında bulunmuş sahabedendir. Bütün savaşlarda bulunmuş, Uhud savaşındaki sebat ve gayreti yüzünden Hz. Peygamber. "Cehennem Ammâr'a haramdır" buyurmuştur.

Tebük savaşında münafıklardan on iki kişi Hz. Peygamber'e bir pusu kurup beklerken Ammâr, Hz. Peygamber'in devesinin yularını tutup çeker, Huzeyfe ye derken silah seslerini duyunca "kötülük size, size ey Allah'ın düşmanları" diye bağırarak, münafıklar korkup kaçmışlardı.

Velid oğlu Halid, "Ammar'a buğzeden Allah'a buğzeder" hadisini, Enes, "Cennet Ali'ye, Ammar'a, Selman'a iştihak çeker" hadisini rivayet etmiştir.

H. Ali, Ammar'ın bir gün huzura girmek için izin istediğini, H. Peygamber'in, "Merhaba ey tertemiz arınmış kişi" diye O'na izin verdiğini söyler.

H. Ayişe, H. Muhammed'in, "Ammar, iki iş arasında kalsa, hayırlısını seçer" dediğini rivayet etmiş, Tirmizi, "Mjdelerim seni ey Ammar, azgın, zalını bir topluluk tarafından ldrleceksin" hadisini Eb-Hüreyre'den tahrir eylemiştir.

Ehlibeyt yoluyla gelen hadisler de hadden ziyadedir ve Selman, Mikdad ve Ebû-Zerr'le beraber Ammar, dört direk anlamına "Evtad-ı Erbaa, Erkan-ı Erbaa" diye anılagelmiştir.

Ömer, Ammar'ı bir aralık Kufe'ye vali olarak göndermişti. Künyesi Eb'l-Yakzan olan Ammar, şehadetinde doksan, yahut doksan  yaşındaydı. H. Ali,

253

namazını kılmış, yıkamadan kanlı elbisesiyle bizzat defhetmiştir.⁸⁸

AMMAR'IN şEHADETİNDEN SONRA

Bedir savaşında bulunmuş olan ve H. Muhammed tarafından şehadeti, iki tanık yerine kabul edildiği için "Z'ř-şehadeteyn" diye anılan Huzeymet'al- ansari, Siffin'de Ali tarafında bulunmakla beraber savaşa katılmaktan çekiniyordu.

Ammar şehid olunca, karşımızdakilerin azgınlar, zalimler olduğunda hiçbir şüphem kalmadı deyip kılıcını kininden sıyırmış, şehid oluncaya dek savaşmıştır.

Ammar'ın şehadetinden sonra Hz. Ali, Rabia ve Hemdan boylanna siz benim zirhimsiniz, silahimsiniz demiş, yanına toplanan on iki bin erle şiddetle şamlılara hücum etmiştir.

HAŞİM'İN ŞEHADETİ

Hz. Ali'nin sancağı Ebu-Vakkas oğlu Utbe'nin oğlu Haşim'deydi. Haşim, Ammar'la beraber savaşa girmişti. Allah'ı ve ahireti seven yanıma gelsin deyip akşam üstü tekrar tekrar şamlılara hücum ediyordu. Bu sırada şamlılardan bir genç, Haşim'in karşısına çıkıp "Ben Gassan Padişahlarının evladındayım. Osman'ın kanını istiyorum. Ali, Osman'ı öldürmüştür. O da siz de

88- Üsd'ül-Gaabe; Mısır, 1286, 4, 43-47, al-İstiab, 2, 434-436.

254

namaz kılmayan adamlarsınız" gibi laflar etti. Haşim, Dur da dinle dedi; Osman'ı Hz. Muhammed'in sahabesi mi öldürdü? senin bu işle ne ilgin var. Onlar din ve bilgi ehlidir, Müslümanlarla yapacakları işi çok daha iyi bilirler. Bir an bile din hususunda ihmalleri görülmemiştir.

Genç, azıcık dur, azıcık dur dedi, çünkü ben vallahi yalan söz söylemem, yalan adama zarar verir, fayda vermez. İnsanı kötü kişi eder, bezemez.

Haşim, Bu işte dedi, senin hiçbir ilgin yok, Bu işi ehline bırak. Genç, and olsun Allah'a, sanıyorum ki bana öğüt vermedesin dedi. Haşim, Evet dedi, Emirimizi namaz kılmamakla töhmetlendiriyorsun, halbuki o, Resülullah'la ilk namaz kılan adamdır. Allah dininde en doğru hüküm verendir, halkın Resülullah'a en yakınıdır. Onunla beraber olan şu gördüğün kişilerin hepsi de Kur'an okurlar, geceleri teheccüd manazını kılmadan uyumazlar, kötü kişiler din hususunda seni aldatmasınlar.

Genç, sen temiz bir kişisin dedi, tevbe edersem Allah tevbe kabul eder mi? Haşim, evet, dedi, tevbe et, Allah kabul eder, kötülükleri bağışlar.

Genç tevbe edip geri döndü. Şamlılardan biri, seni o Iraklı kandırdı deyince, hayır dedi, o bana öğüt verdi.

Haşim, Şamlıların sebatını görünce askerine, onların sebatı, Arapların adeti olan hamiyettendir, yoksa onlar sapıktır, azgındır, hak sizde dedi. Yanındakilerle gene şiddetle hücum etti. Artık zafer nişaneleri belirmek üzereydi. Güneş batarken Münzir'üt-Tenuhi oğlu Haris, Haşim'i yaralayıp yere düşürdü, şehid etti.

Sancağı Haşim'in oğlu Abdullah aldı ve yanındakilere şu sözleri söyledi.:

"İnsanlar! Haşını Allah kullarından bir kuldu. kullann liziklerini takdir eden, yaptıklarını hisab eyleyen ecellerini tayin buyuran Allah'tır. Rabbi onu çağırdı, o da hiç isyan etmediği Rabbinin davetine icabet etti. Allah'ın em line uymuştu, Resülullah'ın amıcasının oğluna, ilk inanana, dinde en iyi hiikiini verene, Allah'ın haiani ettiğini helal ederek şehirlerde cevir ve fesat eden Allah düşmanlarına karşı durana itaat ederek savaştı. Şeytan onları azdırmış, sııçnı, düşmanhğı onlara güzel göstermiştir. Allah'ın çizdiği sınırları bozanlarla, Resülullah'ın sünnetini değiştirenlerle, Allah dostlarına karşı gelenlerle savaşın."

Hız. Ali, Haşim'in şehadetine pek üzüldü, ona bir mersiye söyledi. Ammar'ın şehadetine de pek yanmış, hatta "Ammarın şehadetine üzülmeyen kişinin Müslümanhk zevkinden behresi yokur" demişti. Muaviye ise, Hız. Ammar'ın şehadetine, fetihlerin fethi demiş, pek sevinmişti. Budayl oğlu Abdullah'la Ammar, Ali'nin sağ ve sol kollarıydı, ikisini de kestik sözü de onun sözlerindendir.

Şamlılar, Haşim'in şehadetinden de pek memnun olmuşlardı. Hatta Ammar'ın şehadeti üzerine Muaviye'ye doğruyu söyleyen, Muaviye'nin, onu biz öldürmedik, buraya getiren öldürdü diye hadisi te'vil etmesine karşı, o halde Hamza'yı da Vahşi öldürmedi, onu Uhud'a götüren Hız. Peygamber öldürdü diyecek kadar ileriye varan Amr bile, "Biz Haşim'i de, Yasir oğlu'nu da zorla öldürdük, Budeyl'in de iki oğlunu katlettik" diye bir beyit söyledi.

Hız. Ali, ileriye gidince Şamlılardan Gassan kabilesinin ayak dirediğini gördü. Oğlu Muhammed ibni Hanefiyye'yi bir fırka ile üstlerine gönderdi. Şiddetle hücum edip bir kısmını kılıçtan geçirdiler. Sağ kalanlar geriye çekilmeye mecbur oldular.

Cuma gecesi savaş sabahadek sürdü. Oklar bitmişti, mızraklar kırılmıştı ses seda kesilmişti karanlık basmıştı göz gözü görmez olmuştu. Duyulan yalnız kılıç sesleri, insan mırıltılan, erlerin ve atların solukları ve nal şakırtılanıydı. Hız. Ali, sağa sola yetiştiriyor, gereken emirleri veriyordu.

Eşter, çok defa onunla atbaşı beraber gitmede, önüne geleni silip süpürmedeydi. Arada bir, Hız. Ali'nin bizzat savaşmamasını reca eder, onu canıyla korurdu. Perşembe günü akşamı sağ kola me'mur olmuş, Cuma sabahınadek şiddetle savaşp adım- adım ilerlemişti.

Savaş üç gün, üç gecedir devam ediyordu. Namaz kılmaya bile vakit yoktu. İma ile namaz kılınmadaydı.

Gecelerden bir gece, Muaviye pek sıkışmıştı. Mervan'ı çağırıp, Eşter'le savaşır, onu ortadan kaldıracabilmisin dedi. Mervan biraz düşündükten sonra Amr'ı çağır, bu işi ona buyur dedi. Muaviye neden diye sorunca Mervan, o senin sırdaşın, haldaşın dedi. Muaviye, ne demek dedi, sen canım -ciğerimsin. Mervan, öyle olsaydım beni mahrum bırakıp da ona lütufta bulunmazdın dedi.

Muaviye, birisine git dedi, Amr'ı çağır. Adam gitti, Amr'a seni emir istiyor dedi. Amr gelince Hayrola dedi, yeni bir

şey mi var? Muaviye dedi ki: Bir şey yok; yalnız Eşter'in savaşı beni bitiriyor. Mervan'ı çağırdım, git, ona

257

karşı dur dedim, Amr'ı çağır, dedi, o senin sırdaşın, haldaşın.

Amr, zor durumda kaldı. Mısır valiliğinin gitmesinden korktu. Pekâlâ dedi, yarın Eşter'le çarpışırım.

Sabahleyin meydana çıkıp recez okudu. Eşter'i çarpışmaya çağırdı. Eşter derhal Amr'ın karşısına çıktı, Yüzüne bir mızrak vurdu. Fakat mızrak zırhtan kaydı, Amr'a bir şey olmadı. Amr hemen kaçıp ordusuna katıldı. Kendisiyle alaya başladılar.

Bir genç bu hale dayanamadı, Eşter'in karşısına çıktı. Eşter, Şamlının gençliğine acıdı, oğlu İbrahim'i çağırdı. Sen de gençsin, bu da genç; siz çarpışın, ben seyredeyim dedi.

İbrahim Şamlı gence hücum etti ve bir hamlede genci öldürüp yere yıktı.

Erler yorulmuşlardı. Eşter bunu görüp Ey Iraklılar, canını Allah'a satan yok mu diye bağırdı, halkı savaşa teşviyk etti. Erler, tekrar düşmana saldırdılar.

Eşter, Hz. Ali ile ta Muâviye'nin bulunduğu yere kadar vardı. Bu sırada Ertat oğlu Büşr karşılarına çıktı, ey Ebe'l-Hasan, gel karşıma diye bağırdı. Eşter yerinde durdu, Hz.

Ali, Büşr'ün karşısına çıktı. Mızrağıyla hamle etti. Büşr zırhlı olduğu için yaralanmadıysa da hamlenin şiddetinden yere düştü, ne yapacağını şaşırdı, o da Amr'ın yaptığını yaptı. Hz. Ali, yüzünü çevirdi, onu bırakıp yerine döndü. Eşter, Ey Müminler Emiri, bu Allah'ın da, senin de düşmanın Büşr diye bağırdı. Hz. Ali, bırak ey Eşter dedi, Allah lanet etsin ona.

258

Büşr'ün Şamlılar arasında bir amca oğlu vardı. Bu olayı görünce hiddetle meydana çıktı. Eşter hücum edip adamı öldürdü.

Savaşın şiddetli zamanlarında Dırar'ül-Ezdi oğlu Eşter'le savaştı. Eşter onu esir edip ordugaha getirdi. Asbag şairdi. Geceleyin şu şiiri söylemeye koyuldu:

"Keşke bu gece sürüp gitseydi, halk sabahı bulmasaydı, gün gelip çatmasaydı; bu gece, kıyametedek sürseydi; çünkü yarınki gün, helak günüm olacak sanıyorum. Ey gece, uzadıkça uza; geceleyin rahattayım, sabah ya öldürüleceğim, ya bağışlanacağım, tutsaklıktan kurtulacağım. Yer, altımda altınış kat olsaydı da ben orda gizlenseydim gene korktuğuma uğramamak imkânı yoktu. Ey nefls, azıcık sabret; ey Dırar oğlu, dayan; ölümle daha vakit var; belki de bu kavim bana acır. Eşter, belki de bana kıymaz. Bınlar da benim kavimimdir, ben onları öldürmedim, onlar da beni bağışlarlar, aybımı örterler."

Sabah olunca Eşter, bu adamı alıp Hz. Ali'nin huzuruna götürdü; Ey Mü'minler Emiri dedi, dün bu adamı esir

ettim. Ölümü hak etseydi öldürürdüm. Gece bir şiir söyledi, bizi heyecanlandırdı. Dilersen öldürt, dilersen bize bağışla.

Hız. Ali, sana bağışladım dedi, Eşter adamı koyverdi.

Sabah vakti Adiyy'ün-Nahai oğlu Amr, Şamlılardan er istedi. Şamlılardan Ebü-Cündeb adlı birisi çıktı. Pek yığitti, Amr'ı öldürdü. Ondan sonra çıkanı da şehid etti. Eşter pek kızdı, yanında bulunan birisine, Beni tanırsa belki çarpışmaz, zırhlamızı değiştirelim dedi. Kendi

259

zırhını ona verdi, onun zırhını giyip karşısına dikildi. Allah seni öldürsün dedi; Naha' boyunun ululanni öldürdün. Adam, onları öldürmek vacipti, çünkü onlar İmam Osman'la Muâviye'ye isyan ettiler dedi. Ester, Ey Şamlılar dedi, ne de ahmaksınız; Muâviye hileyle sizi aldatmış. İnsanların, mahluka en fazla itaat edenleri, yaradana en fazla isyan edenleri gerçekten de sizsiniz.

Adam kızdı, Eşter'e hücum etti. Eşter adamin hamlesini reddetti, bir hamlede işini bitirip yere serdi. Karşısına geleni öldürdü, geleni öldürdü, böylece tarn on iki kişiyi katletti, döndü, orduya katıldı.

Tarn bu sırada Şamlılardan biri çıkıp, kimdir bizden on iki kişiyi öldüren? Karşıma çıksın diye bağırdı. Eşter hemen geri dönüp, Dur dedi, Allah izin verirse seni de onlara kavuşturayım. Bir hamlede, dediği gibi onu da öbürlerine kavuşturdu.

Sonra Şamlılara karşı bağırdı:

- Muâviye'yi istiyorum, o çıksın karşıma.

Muâviye, Eşter'i tanıdı. Sen benim dengim değilsin, seninle savaşmam diye bağırdı. Eşter doğru söylüyorsan sahibimle savaş, o Arapların seyyididir dedi. Muâviye bu söze cevap vermedi. Yalnız Rabia oğlu Cündeb'i çağırdı, Eşter'le savaşmasını emretti.

Bu adam, Muâviye'nin kızını istemişti de vermemeşti. Amr, Eşter'i öldürürsen Muâviye kızını verir sana diye onu kandırdı, meydana gönderdi.

Adam meydana çıkınca Eşter, ne cesaretle, ne fikirle karşıma çıktın dedi. O, kızını bana verecek deyince Eşter bir hayli güldü. Adam mızrağıyla hücûma kalkışınca

260

mızrağını yakaladı. Cündeb uğraştı, çabaladı, mızrağı kurtaramadı.

Eşter mızrağa bir kılıç vurdu, ikiye bölündü. Adam korkup kaçmaya başladı. Eşter koşup herifi öbür dünyaya yolladı. Tekrar er istedi. Fakat kimse meydana çıkmadı. Hz. Ali, Eşter'i yanına çağırdı, benimle de kimse savaşmıyor, seninle de dedi ve ilave etti:

"Ben sağ kola hücûm edeyim, sen sol kola hücûm et."

İkisi de hücum ettiler, asker de ardlarıdan yürüdü. İki takım birbirine girdi. Gece yarısından kuşluk çağına dek savaştılar. Eşter, erlere, Dayanın ey mü'minler, şimdi tandır kızdı diye bağırdı.

Hız. Ali, askerin kalbinde, Ester sağ kolda, Abbas oğlu Abdullah sol kolda bulunduğu halde savaş meydanını geçtiklerini, meydanın arkada kaldığını gördüler ki bu zaferin artık tamamiyle kazanılmış olduğunu gösteriyordu.

Eşter, son bir hücumla, işi bitirmek için askere, Canini Allah'a satan kimdir? Hücum edin, amcam, dayım fada olsun size, savaşın, Allah bu savaş yüzünden sizden razı olacak, din onunla yücecek diye bağırdı, Alemdara da Çek sancağı dedi, Şamlılara hücum etti. Hız. Ali de imdad için Eşter'e bir fırka gönderdi.

MUSHAFLAR MIZRAK UÇLARINDA

Muâviye şaşkın bir halde Amr'i çağırdı, ne yapacağız dedi. Amr, senin adamların onun adamlarına dayanamaz. Sen de ona denk ve eşit değilsin. O seninle Allah için savaşıyor, sen bambaşka maksatla savaşıyorsun. Sen

261

yaşamak istiyorsun, o şehadet istiyor. Iraklılar, üstün olursan onları yok edersin diye senden korkuyorlar, Şamlılar, Ali üst olursa bize zulmeder demiyorlar, ondan korkmuyorlar. Onları Allah kitabına çağır, sizinle

aramızda bu kitap hakem olsun de. Zaten ben, en son bu tedbiri düşünmüştüm dedi.

Muâviye pek doğru dedi. Mızraklara mushafların bağlanmasını emretti. Beş yüz mushaf bağladılar. Üç mızrağı birbirine bağlayıp uçlarına Rakka yakınlarında bulunan Miske şehrinin Ulu camiinin büyük mushafını bağlamışlardı.

Mızrakları taşıyanlar aldıkları emre uyup Ey Iraklılar, sizinle bizim aramızda Allah'ın kitabı var; Ey Arap topluluğu, kadınlannızı, kızlarınızı düşünün, Allah için olsun düşünün, siz yok oldunuz mu onlar kâfirlere esir olurlar diye bağırıyorlardı.

Hız. Ali, "Allah'ım dedi, sen de bilirsin ki onların maksatları kitap değil, sen onlarla aramızda hükmet, sensin hüküm ve hikmet sabihi gerçek Tanrı."

Ebü'l-A'ver de ak bir ata binmişti. Başına bir mushaf koymuş, "Iraklılar, aramızda Allah kitabı bu" diye bağırmaıdaydı. Edhem oğlu Eb'üt Tufayl sağ kola, Ebü-Şurhabil sol kola karşı çıkmış, Ey Iraklılar, Allah için olsun, Allah için olsun, kadınlarınıza, kızlarınıza acıyım; ölür giderseniz kâfirlere esir olacaklar diye bağrışıyorlardı. İkisinin de başlarında Kur'an vardı.

HZ. ALİ'NİN (AS) ORDUSUNDAKİ KARGAŞALIK

Mushafları gören Iraklılar durdular, her kafadan bir ses çıkmaya başladı. Kimisi savaşa devam edelim diyordu, kimisi Allah kitabındaki hükme uyahm diye bağıırıyordu.

Hız. Ali, "Allah kullan" dedi, "ben Allah'ın kitabına uymak hususunda herkesten ileriyim. Fakat Muâviye, Amr, İbnu Emi-Muayt, Dahhak gibi adamlar Kur'an ehli değİllerdir. Onların ahvalini sizden iyi bilirim, Allah'ın kitabının hükmünü de hepinizden iyi bilir, anlanm, Onlann mushaflan kaldirmalan, size karşı tutmalan bir hileden ibaret. Birazcık dayanın, iş bitecek" dediye de fayda etmedi. Orduda fazla ibadetle zayıflamış, fazla secde etmekten alınları nasırlaşıp kararmış bulunan bir hafızlar topluluğı vardı. Kur'an'daki hükümleri düşünmeden boyuna Kur'an okuyan,vakitlerini ancak namaz kılmakla geçiren bu yobazlar, geldiler ve Mü'minler Emiri lakabını kullanmadan Ya Ali dediler, Allah'ın kitabına icabet etmezsen Affanoğılu'nu öldürdüğüümüz gibi seni de öldürürüz, yahut da tutar, düşmanına teslim ederiz seni.

Hız Ali, "Yazıklar olsun size" dedi, "Allah'ın kitabına halki ilk davet eden ve ona ilk icabet eden benim. Ben onlarla Kur'an'ın hükümlerini ihya etmek için savaşıyorum. Çünkü onlar Allah'ın emrine isyan ettiler, ahdini bozdular kitabını ardlarına attılar. Size söylüyorum, bu hareketleri, Kur'an'la amel etmek değil, sizi kandırmak için bir hile ancak."

Fakat iş işten geçmişti, söz ayağa düşmüştü. Eşter'e haber yolla, savaşı bırakıp gelsin diye ısrara başladılar. Eşter, savaşı bırakmamıştı, zaferi elde etmek üzereydi.

Hız. Ali, Hani oğlu Yezid'i Eşter'e yolladı, git dedi, haber ver, fitne koptu, buraya gelsin.

Hani oğlu Yezid koş-a-köş-a Eşter'e ulaştı, Mü'miler Emiri, fitne koptu, buraya gelsin diyor dedi. Eşter, mushaflann kaldırılışından değ-il mi diye sordu. Yezid evet deyince, Vallahi dedi, görünce korkmuştum ve iş-in böyle olacağını sanmış-tım. Bu iş-i Nabiga'nın oğlu (Amr) meydana getirdi, mutlaka, bu, onun iş-i. Git, Mü'minler Emirine söyle, iş-i bırakacak zaman değ-il, fetih ve zafere ulaşmak üzereyiz.

Yezid dönüp geldi, Fetih ve zafere ulaşmak üzere dedi. Bu sözü duyan topluluk, gürültüye başladı. Vallahi dediler, o gelmezse senden ayrılır, seni yalnız bırakırız. Hız. Ali, Yezid'i tekrar gönderdi. Eşter, zaferi elde etmeğe ne kaldı ki diye sözü başlarken Yezid, sen burada muzaffer ol, Mü'minler Emirini orda öldürsünler, yahut düşmanına teslim etsinler, sence daha mı hoş dedi.

Eşter, Subhanallah, vallahi hoş değ-il deyip savaşı bıraktı. Hız. Ali'nin yanına gelince kargaşalık çıkaranlara karşı bağ-ırmaya başladı:

Ey aş-ağılık, ey korkak, ey battal kişiler, tarn zafere ulaş-a-cağımız, onları kahredeceğ-imiz zamanda nedir bu yaptığ-ınız? Sanıyor musunuz ki onlar mushafları kaldırdılar da iç-indeki hükümlere çağ-ırıyorlar? Vallahi

Kur'an'daki emirleri terkettiler, kendisine Kur'an indirilenin sünnetlerini bıraktılar, aldanmayın, beni bir at

264

koşturacak kadar bırakın, çünkü fethi zaferi duydum, elde etmek üzereyim.

Hayır dediler, imkânı yok. Seni bırakırsak yaptığın hataya iştirak etmiş oluruz. Eşter, Zaten dedi, iyileriniz şehid oldu, rezilleriniz kaldı. Ne vakit Hakka uydunuz ki?

Onlar, biz Allah için harb ettik, şimdi de Allah için savaşı bıraktık dediler. Eşter, yazıklar olsun size dedi; aldandınız, hilelerine kandınız. Ey alınları secdeden katılaşıp kararmış kişiler, dünyada zahidlik etmek, Allah'a kavuşmayı özlemek yüzünden namaz kılıyorsunuz sanıyorduk. Halbuki sizin namazlarınız gösterişten ibaretmiş, meramınız dünyayı elde etmekmiş. Bugün dünyaya kaçuyorsunuz, ölümden korkuyorsunuz. Bundan böyle ebedi olarak ne yücelik bulabilirsiniz, ne şerefe erebilirsiniz. O zalimler bizden nasıl uzak oldularsa siz de uzak olun.

Bu sözleri duyunca Eşter'e sövmeye başladılar. Hz. Ali, susun diye emredip gürültüyü kesti.

HZ. ALİ'NİN (AS) ADAMLARI

Hz. Ali'nin adamları, bütün bu olaylardan anlaşıldığına göre dört bölüktü:

Birinci bölüm, can gözleri açık, ihlasları tam, inançları sarsılmaz, sözleri ölzeriyle bir, onun derecesini ve hakkını adamakıllı bilir, onun için can vermeyi canlarına minnet sayar kişilerdi. Fakat bunlar azdı. Eşter bunların başındaydı. Adiyy oğlu Hucr, Hamık oğlu Amr, Ebü-Eyyüb'ül-Ansari, ona uyan diğer ashab, bilhassa Ammar, bu birinci bölümün seçilmiş örnekleriydi.

265

İkinci bölüm, yürekten ona bağlı olan, fakat hiyleye kanan, yaşayışa bağlanan, ölümden korkan bölüktü. Cabir oğlu Hurays, Şeddad oğlu Rıfâa bunlardandı.

Üçüncü bölüm, yüreklerinde ona karşı ihlas ve sevgi taşımayan, yalnız kalabalığa katılan, hileye kapılan kısımdı, Hafızlar bu kısımdandı. Onlar Kur'an okuyorlar, fakat hükmünü tutmuyorlar, bilmiyorlardı. İbadet ediyorlardı, fakat yürekleri kararmıştı, maksatları göstermişti. Bu bölüm, yalnız Hz. Ali'nin zamanında değil, her zamanda Müslümanlığa ve insanlığa en büyük kötülükleri yapan taifedir. Bunlar, apaçık kötülükte bulunanlardan, hatta dine inanmadıklarını söyleyenlerden daha zararlıdır, çünkü din adına, iman perdesi ardında en büyük kötülükleri işlerler, akılsızlar, bilgisizler, ibadetlerine kanarak bunlara inanır.

Dördüncü bölüm münafıklardı, Eş'as gibi. Bunlar Hz. Ali'ye, zorla uymuşlardı, içlerindeyse ona karşı büyük bir kin vardı.

Halbuki Muâviye'ye uyanlar, tamamiyle bilgisiz kişilerdi. Hz. Ali'nin Osman'ı öldürdüğüne, yahut öldürttüğüne inanmışlardı. Muâviye, parayla, vaadle onları avlamış, bir fikre bağlamıştı. Doğruyu bilen olsa bile birşey söylemiyordu, zaten söyleyen, aralarında yaşıyamıyordu.

266

HAKEMEYN

Eşter, Ey Mü'minler Emiri dedi, emret, savaşalım.

Halk, Mü'minler Emiri, Kur'an'ın hükmüne razı oldu diye bağıştı. Eşter, Mü'minler Emirinin razı olduğuna ben de raziyim dedi. Halbuki Hz. Ali, hiç birşey söylemiyordu. Halk gene Kur'an'ın aramızda hakem olmasına razıyız, dediler.

MUAVİYE'NİN MEKTUBU

Bu sırada Muaviye 'den bir mektup geldi. Mektupta deniyordu, "bu iş aramızda sürüp gitti. İkimiz de kendimizi haklı görüyoruz. Birçok kişi öldü. Bundan sonra olacakları, bundan ewel olup bitenlerden daha korkunç görüyorum. Daha fazla kan dökülmemesi için ben, adamlarımdan birini hakem tâyin edeyim, sen de adamlarından birini hakem tâyin et, aramızdaki Allah kitabına göre hükmetsinler. Seni dâvet ettiğim şeyde Tanr'ıdan çekin, Kur'an ehliysen Kur'an'ın hükmüne râzı ol vesselam."

267

Hız. Ali, bu muktuba verdiği cevapda "sen, beni Kur'an'ın hükmüne dâvet ediyorsun, Allah'a and olsun ki ben senin ne olduğunu biliyorum, Kur'an'ın hiikniii değil maksadın. Allah, yardımını dilenen Tanrı'dır. Kur'an'ın hükmüne icabet ediyorum sana değil ve kim Kur'an'ın hükmüne râzı olmazsa gerçekten pek uzaklaşmış, pek sapmıştır" diyordu.

Bu sırada Kays oğlu Eş'as, Hız. Ali'nin yanına gelmiş, halk Muaviye'nin dâvetine icabet etmek fıkrinde. İstersen yanına gideyim de meramini anlayayım demişti.

Hız. Ali, çaresiz kaldı, git dedi. Eş'as, hemen kalkıp Muaviye'nin yanına gitti. Bu mushaflan mirzakilara bağlayıp bize karşı tutmaktaki maksadın nedir dedi. O, Siz de, biz de, Allah, kitabında neyi emrediyorsa ona uyahm. Siz razı olduğunuz birisini yollayın bizde birisini yollayalım onlar oturup konuşsunlar, bir karara varsinlar. onlann karanna tabi olalım dedi. Eş'as bu doğru bir şey deyip döndü, gelip Hız. Ali'ye haber verdi. Halk, razı olduk, kabul ettik, dedi.

Sonradan Harici olan Eş'as'la hafızlar, biz, Ebu-Musa'yi tâyin ettik dediler. Hız. Ali Ben onun hakem olmasına razı değilim. O benim lehimde değildir. Benden ayrılmıştı, halkı, bana yardım etmemeye teşvik etmişti. Sonra kaçtı, birkaç ay sonra emin oldu da geldi. Abbas oğlu Abdullah, bu işe ehildir, dedi.

Mıs'ır, Yezid, Eş'as ve hafızlar, biz dediler, onun hakem olmasına razı değiliz. O senin akrabân, halbuki biz tarafsız

bir adam istiyoruz. Ebu-Musa, bize ögütte bulundu, bu beladan korumak istedi, onun hakem olmasını istiyoruz.

268

Hız. Ali, Eşter'i gönderelim dedi. Eş'as, zaten bizi bu eteşe atan o değil mi? Hep mi onun hükmü altında kalacağız dedi. Hız. Ali, Onun hükmü nedir deyince bizi birbirimize kırdırmak, böylece senin de dileğın yerine geliyor, onun da dileği diyecek kadar ileri gitti.

Kays oğlu Ahnef, Hız. Ali'nin huzuruna gelip, Ey Müminler Emiri dedi: Ebü-Musa bu işin ehli değildir. Kavmi Muaviye'nin yanında. Beni gönder, hiç olmazsa ikinci, hatta üçüncü kişi olarak gideyim.

Eş'as ve hafızlar buna da itiraz ettiler. Ebu-Musa'dan başkasını kabul etmeyiz dediler. Bunun üzerine Hız. Ali, Ebu-Musa'dan başkasını istemiyor musunuz dedi, Evet dediler. O halde istediğınızı yapın buyurdu.

Derhal Ebu-Musa'ya haber gönderdiler. O, Şam köylerinden birine çekilmişti. Giden adam, Müslümanlar uzlaştılar deyince, El-hamdü lillah dedi, bir karara varmak üzere seni hakem yaptılar deyince "Biz Allah'ınız genede gerisin geriye ona döneceğiz" dedi⁸⁹, kalkıp Ali'nin ordugahına geldi.

SULH ANDLAŞMASI

Şamlılar, Muaviye'nin dileğine uyup As oğlu Amr'ı hakem tâyin ettiler.

Sulh andlaşmasının yazılması için Amr, Hz. Ali,nin ordusuna geldi. Ebu-Musa ile buluştu. "Mü'minler Emiri Ali ile Muaviye arasındaki" diye yazılmaya başlanınca

89- Bakara suresi, 156. Ayetten de anlaşıldığı gibi bu söz, kötü bir olayda söylenir.

269

Amr, nasıl olur dedi, o sizin emiriniz, bizim değil. Kendi adıyla babasının adını yaz. Kays oğlu Ahnef, Mü'minler Emiri lakabını silme, halk birbirini kirsâ bile bu lakap kalsin, silersen bir daha anılmaz diye korkuyorum dedi.

Bu sırada Eş'as geldi, şu adı sil dedi Hz. Ali, Allahtan başka yoktur tapacak ve uludur, tıpkısı tıpkısına. Hudeybiye barışının andlaşma yazısını yazarken "Bu, Resiilullah Muhammed 'le Amr oğlu Suheyl arasındaki uzlaşmadır" ibaresini yazmışım. Suheyl, senin Tann elçisi olduğunu kabûl etsek, seninle savaşır mıydık? Abdullah oğlu Muhammed yaz dedi. Ben bu adı silemedim. Hz. Muhammed, Yâ Ali dedi, elbette Allah Resûlüyüm ve aynı zamanda Abdullah oğluyum. Onların dileği bendeki peygamberliği gidermez ki. Bugün o müşriklerin oğullarıyla bir andlaşma yazıyorum, nitekim dün de babalarıyla bağlanan andlaşmayı yazmışım. Onda da böyle oldu, bunda da dedi.

Amr, Subhanallah dedi, bizi kafirlere benzettin, halbuki biz iman ehliyiz. Hz. Ali, Ey Nabigan'ın oğlu, dedi, sen ne vakit kafirlere dost olmadın, inananlara düşmanlık etmedin? Amr, bugünden sonra ebediyyen seninle bir

mecliste bulunmam dedi. Hz. Ali de Ben Allah'tan dilerim, meclisimi senden ve senin adamlarımdan temizlesin buyurdu.

Andlaşma yazıldı. Üstüne Hz. Ali'nin, altına Muaviye'nin mühürleri basıldı. Her iki mühürdeki yazı da "Muhammediir Resiilullah" yazısıydı.

270

ANDLAŞMA SURETİ

"Rahman ve Rahim olan Allah adıyla Ebu-Talib oğlu Ali ile Ebu-Süfyan oğlu Muaviye ve ikisinin taraftarları arasında verilen kararnamedir: Ali, Iraklılarla onlarla aynı flkirde bulunalar için, Muaviye, Şamhlarla onlarla aynı flkirde güdenler için Allah'ın hükmüne ve kitabına razı olarak, neyi ihya ederse ihya etmeyi, neyi imha ederse imha etmeyi taahüd ettiler. Hakem olan Ebu-Musa ile As oğlu Amr buluşup Allah'ın kitabında buldukları hükümle amel edecekler, kitapta bulamazlarsa Peygamber'in sünnetine uyacaklardır. verecekleri karar için canları, malları, ehilleri emniyet altındadır. Onlar ad ale tie ve haküzere hüküm verdikleri takdirde ümmet de onlara yardımcıdır. Hükünü vermeden önce birisi ölürse o tarafın emiri ve taraftarları bir başkasını hakem tayin edecektir. İki emirden biri, hakemlerin kararından önce ölürse o taraf, onun yerine birisini ikaame eyliyecektir. Hakemler bir karara varıncaya dek yollar açıktır, silahlar bırakılmıştır; bu hususta hazır olanlar burda bulunmayan müsavidir. Karar, Ramazan ayı çıkıncaya kadar verilecektir. Ancak hakemler dilerlerse kararı evvele

alabilirler, dilerlerse Ramazan'dan sonraya atabilirler. Allah'ın kitabıyla Peygamber'in sünnetine uygun olarak bir hükme varmazlarsa savaş hususunda her iki taraf da ewelki haline döner. Ümmet, bu hükme, bu uzlaşmaya Allah'la ahdü misak etmiş ve hiikniii itmama ve ona vefa göstermeye karar vermiştir. Bu uzlaşma umeyre

271

tarafından Hicretin otuz yedinci yılı sefer ayının on üçüncü çarşamba günü yazıldı.....(12-8-675)

Mühürlendikten sonra Hz. Ali tarafından, içlerinde sahabeden bazı kimselerin Abbas oğlu Abdullah'ın da bulunduğu yirmi üç kişi, Muaviye tarafından içlerinde, Mervan, Amr, Utbe ebü'l-A'ver, velid de bulunan otuz iki kişi tarafından imzalandı. Bunlar, şahit mevkiinde idiler. Askerden de hakemlerin verecekleri hükme uyulacağına dair ahit alındı. Küfe şehriyle Şam arasında, orta yerde bulunan bir mahalde toplanmaya da karar verildi.

Hakemler, Şam civarındaki Ezruh şehrinde bir araya geldiler. Hz. Ali, adamlarından dört yüz, Muaviye de dört yüz kişiyi bu kararda bulunup tanıklık etmek üzere oraya gönderdi.

Uzlaşma andlaşması yazıldıktan sonra Eş'as, bu andlaşmayı Eşter'e de imzalatmak istedi. Ester, sağ elimin yazdığını sol elim bozamaz... Rabbimden apaçık delile sahip değil miyim, düşmanımın sapıklığını açıkça bilmiyor muyum; siz de sıkıntıdan sonra üst gelmediniz mi, bunu bilmiyor musunuz, dedi. Eş'as, Vallahi dedi sen

ne üst olmayı gördün, ne sıkıntı çektin... Gel de şu kağıda imza et. Zaten halk, senin bu işe karışmanı pek istemiyor ama imza edersen iyi olur.

Eşter, Doğru söyledin dedi, fakat bil ki benim, ne dünya için şu dünyada sana bir meylim var, ne ahiret için ahirette senden bir şey ummadayım.. And olsun ki Allah şu kihcimla birçok adamın kanını döktü, sen o geberenlerden hayırlı değilsin ve senin kanını dökmeyi hiç de haram bilmem.

272

Bu sözlerden sonra Eşter, Ancak dedi bu işe razı olmuşum, Mü'minler Emirinin razı oluşundandır; çünkü onun kabul ettiğini kabul etmişim, reddettiğini redetmişim; elbette o, ancak doğru yola, gerçeğe tabi olur.

Sıffin savaşında Hz. Ali tarafından yirmi beş bin er şehid olmuştu, Muaviye tarafından da kırk beş bin adam öldürülmüştü.

Hz. Ali tarafından şehid olanlar arasında Bedir savaşında, Hz Peygamber'in başka savaşlarında, Razılık Bey'atinde bulunanlar vardı. Sahabenin başında da en seçkini, evvelce de söylediğimiz gibi, Ammar'di. Tanıklığı iki tanik yerine kabul edilen sabit oğlu Huzeyme, Amr'-ul-Ansari oğlu Süheyl, Ebu-Umret'il-Ansari, Bedir savaşında bulunanlardan Ebu-Fadalet'-ül-Ansari, Akabe beyatinde bulunanlardan ve Bedir savaşına katılanlardan Teyyehan oğlu Ebu'l-Heysem, onun kardeşi olan ve Uhud savaşında

bulunan Ubeydullah ve tabiinin üstünü Üveys'ül-Karani, bu savaşta şehid olanların başında gelenlerdendir.

Cemel savaşında Hz. Ali'ye karşı savaşanlarla beraber bulunan Müneyye, yahut Ümeyyet'üt-Temim oğlu Ya'la da bu savaşta Hz. Ali tarafına katılmış ve onun maiyetinde şehid olmuştur.

Bu sahabi, Mekke'nin alındığı gün Müslüman olmuş, Huneyn, Taif ve Tebük savaşlarında bulunmuştur. Ebu-Bekr onu Halvan'a emir tayin etmişti. Ömer, Yemen ülkesinin bazı yerlerine yollamış, orda bazı yolsuz hareketlerini duyunca yaya olarak Medine'ye gemelsini emretmiş, beş, yahut altı gün yaya yol yürümüş, Ömer'in ölümünden sonra Medine'ye varmıştı. Osman zamanında San'a valiliğinde bulunmuş, Osman aleyhine vuku bulan

273

ayaklanmayı duyunca ordan Medine'ye hareket etmiş, fakat yolda Osman'ın öldürüldüğünü duymuştu. Bu sırada yolda deveden düşmüş, iki ayağı, kalçasından kırılmıştı.

Cemel savaşında bir sedir üstünde yürütülmedeydi. Aişe'nin meşhur devesini o almış, çeyizlenmişti.

Sıffin'de gerçeği bulmuş, Hz. Ali'ye uymuş, onun yolunda can vermişti.

Bu savaşta Muaviye tarafından olarak maktul düşenler arasında Ömer'in küçük oğlu Ubeydullah'la sahabeden

sa'düt-Tai oğlu Habis ve Zü'l-Kela'il -Himyeri en meşhurlardandır.

Ubeydullah, Ömer'in ölümünden sonra babasını öldüren Ebu-Lü'lü'lün arkadaşlarından İran'lı Hurmuzan'la kızı Cuheyne'yi öldürmüştü. Halbuki bunların ikisi de Müslümandı ve öldürme olayıyla bir ilişkileri yoktu.

Osman halife oluncaya dek halka namaz kıldıran Suheyb,kendisini hapsetmiş, Osman halife olunca ona teslim eylemişti. Osman, kısas için bazı kimselere danışmış, Başta Hz. Ali olduğu halde Muhacirlerin çoğu kısas yapılmasını, Yani Ubeydullah'ın öldürülmesini istemişler, buna karşılık Amr, dün babası öldürüldü, bugün de oğlunu mu öldürelim diye itiraz etmiş, Osman, Hurmuzanla Cuheyne'nin velilerini diyete razı etmiş, bu suretle diyet verilerek Ubeydullah kurtulmuştur.

Hz. Ali halife olunca Ubeydullah ürkmüş, Muaviyenin yanına kaçmıştı. Sıffin'de maktul düştükten sonra savaş bitince zevcesi, cesedini bulmuş, bir katıra yüklemişti, boyu pek uzun olduğu için elleriyle ayakları yerde

274

sürünüyordu. Muaviye, kılıcını satın alıp kardeşi Abdullah'a vermişti.90

Habis, Ömer zamanında bir müddet Humus'ta me'muriyet görmüştü. Sahabeden Hatem'üt-Tâî oğlu Adiyy'in kızını almıştı. Adiyy, Hz. Ali tarafındaydı. Habis, Muaviye'ye uymuş ve bu savaşta maktul düşmüştür.91

Asıl adı Eyfa' olan Zü'l-Kela', Ammar'ın azgın ve sapık bir topluluk tarafından öldürüleceğine dair rivayet edilen hadisi bilir, Sıffin'de Ammar'ın Hz. Ali tarafında bulunduğunu gördükçe müteessir olur, Amr de onu, göreceksin, yakında Ammar bizim tarafa geçecektir diye kandırırdı. Ammar'dan önce maktul düşmüş, Amr bu yüzden Muaviye'yi kutlamıştı⁹².

90-Al-İstiab, 2, 416-417. 91-Al-İstiab, 1, 138-139. 92-Aljstiab, 1, 175- 176.

275

HARİCİLİĞİN ZUHURU

Eş'as, andlaşmayı alıp Şamlılara okudu, sonra Iraklılara geldi, onlara okurken Anze kabilesinden Ma'dan ve Ca'd adlı iki kardeş, Hüküm ancak Allah'ındır diyerek kılıçlarını çektiler, Şamlılara hücum ettiler. Muaviye'nin çadırının kapısında öldürüldüler.

Muradoğullan kabilesine okurken reislerinden Şakıyk oğlu Salih "Kan dökmek için Ali, hakem tayin edemez, karşıdaki takımla savaşsaydı zulmetmezdi" mealinde bir beyit okuyup "müşrikler istemese de hüküm ancak Allah'ındır, geçeceği o hükmeder, hakla batılı ayırdedenlerin en hayırlısı odur" dedi.

Rasiboğullarına okurken de onlardan biri aynı sözü söyledi. Hatta Urve adlı biri, "öldürülenlerimiz ne oldu ey Eş'as? Hüküm ancak Allah'ındır" dedi ve kılıcını çekip

Eş'as'a hücum etti. Kılıç atın sağnsına tesadüf etti, hafifçe yaraladı.

Eş'as, Hz. Ali'ye gidip ey Mü'minler Emiri dedi, andlaşmayı Şamlılar da kabul etti, Iraklılar da. Yalnız bir azınlık, hüküm ancak Allah'ındır dedi. Iraklılarla Şamlılar, hep beraberce üstlerine hücum edelim, onları yok edelim.

276

Hz. Ali, hayır, dedi bırakın.

Fakat halk her yandan, hüküm ancak Allah'ındır, senin değil ya Ali, Allah dininde insanlar hakem tayin etmene razı değiliz. Allah Muaviye ve ona uyanlar hakkında hükmünü yürütür, ya onları kırarız, yahut hükmümüze girerler. Biz hakemi kabul etmekle günah ettik; şimdi döndük, tövbe ettik; ya Ali, sen de hakem tayin etmekten vazgeç, bizim gibi tevbe et, yoksa senden ayırırız diye bağışmaya başladı. Hz. Ali, "yazıklar olsun size; razı olduktan ve ahdettikten sonra nasıl olurda döneriz ulu Allah, ahdlaşınca ahdlarınıza vefa edin demiyor mu" dedi.

Ester de razı olmamıştı dediler. Hz. Ali, "Evet" dedi, "fakat sonra ben razı olunca o da razı oldu, nitekim ben razı olduğum gibi siz de razı oldunuz. Bundan sonra dönmek; ikrar ettikten sonra sözünü tutmamak olmaz. Keşki içinde Eşter gibi iki, hatta bir kişi olsaydı."

ESİRLER

Her iki taraf da birçok esir almıştı. Muaviye esirleri ne yapahm diye Amr'a sordu. Amr, hepsini öldür dedi.

Esirlerin içinde Evs oğlu Ömer, beni öldürme, çünkü akrabayız sen benim dayımsın dedi. Muaviye, bu nasıl iş aramızda ne kan birliği var, ne kız ahp kız verme dedi. Ömer, Hz. Peygamber'in zevcesi Ümmü Habibe, senin kız kardeşin değil mi? Ben mü'minim, bu yüzden o, benim anamdır, sen de dayım oluyorsun dedi.

277

Muaviye, bu sözden hoşlandı, gülerek şunu koyverin dedi Ömer'i bıraktılar.

Bu sırada Hz. Ali, bütün esirlerin serbest olduğunu ilan etti. Hepsi sağ-salim dönüp Muaviye'nin ordusuna katıldılar. Muaviye, Amr'a, sözünü tutsaydım pek müşkül mevkide kalacaktım dedi, o da esirleri serbest bırakmaya mecbur oldu.

HZ. ALİ'NİN (AS) KÜFE'YE DÖNÜŞÜ

Hz. Ali, gittiği yoldan değil de ayrı bir yoldan küfe'ye hareket etti. Fırat kıyısından yürüyüp Hit'e vardı. Ordan da hareket edip Nuhayle'ye geldi. Karşıdan Küfe evleri görünmeye başlamıştı.

Bir evin gölgesinde ihtiyar bir adam oturuyordu. Hz. Ali, Ne oldu sana dedi; yüzün değişmiş, hasta mısın?

İhtiyar, Evet dedi; hastayım. Hz. Ali, sana Rabbinin rahmetiyle, suçunun afviyle müjde veriyorum, kimsin sen?

İhtiyar, Selim oğlu Mansur'um dedi. Hz. Ali, Ne güzel adın var dedi ve sordu:

- Halk ne diyor şu yaptığımız işlere? İhtiyar cevap verdi:

- İçlerinde sevinenler var, onlar halkın zenginleri. İçlerinde acıklananlar, esef edenler var, onlar da senin dostların.

Ordan geçince yolda, sahabeden Vadiat'ül-Ansari oğlu Abdullah'a rastladı. Ona da, halk ne diyor şu halimize diye sordu. Abdullah, içlerinde şaşıp kalanlar var, hoşlanmayanlar var; zaten halk, Allah'ın da dediği gibi

278

çeşit çeşittir dedi.⁹³ Hz. Ali, aklı-fıkri yerinde olanlar ne diyorlar diye sordu. Abdullah, Ali'nin başında büyük bir topluluk vardı, dağıttı sapasağlam bir kalesi vardı yıktı. Yıktığımı bir daha ne vakit yapacak, dağıttığımı ne zaman toplayabilecek? Ona isyan edenleri bir tarafa bırakıp kendisine itaat edenlerle düşmana hücum ederek onları yok etseydi doğru hareket etmiş olurdu diyorlar dedi.

Hz. Ali, kaleyi ben mi yıktım, onlar mı? Topluluğu ben mi dağıttım, onlar mı dağıldılar? İsyân edenleri bir yana bırakıp itaat edenlerle düşmana hücum etseydi sözüne gelince and olsun Allah'a, ben dünyada canımı esirgemem,

ölümünden ürkmem. Fakat ne kadar savaştıysam bu ikisi yanımdan ayrılmadılar. Onlara bir hal olsa bu ümmetin içinden Hz. Muhammed'in soyu kesilecek. Vicdanım buna razı olmadı. Bir daha düşmanla savaşırsan bunları götürmiyeceğim dedi. Bu sözleri söylerken, yanında bulunan Hz. Hasan ve Hüseyin'i göstermekteydi.

Yolda Avfoğulları evlerini geçince sağ tarafta yedi, yahut sekiz kabir gördü. Bunlar kimlerin kabri diye sordu. Sahabeden Hubab'ın kabri. Vasiyet üzerine buraya gömüldü. Halk da ondan sonra ölülerini getirip buraya gömmeye başladı dediler.

Hz. Ali, Hubab'ın kabrini ve öbür kabirleri ziyaret etti. Hubab'ı övdü, ona Tann'dan rahmet diledi.

93- Bu söz 11. sürenin (Hud) 118. ayetinden alınmadır.

279

HZ. HUBAB

Bu zat, ilk Müslümanlardandır. Müşrikler, Ammar ve Bilal'le buna da eziyetler, işkenceler ederler, o bütün işkencelere sabreder, "Tanrı birdir, yoktur ondan başka tapacak" derdi. Hz. Muhammed de Yarabbi, sen Hubab'a yardım et diye dua ederdi.

Bir gün Ömer, Hubab'a çektiği eziyetleri sormuştu. O, hiçbir söz söylemeden arkasını açıp gösterdi. Hubab'ın sırtı tamamıyla yanmıştı.

Hız. Ali Sıffıyn'e giderken Hubab hastaydı, savaşa katılamadığından pek üzülmüştü.

O zamanadek Küfeliler, ölülerini evlerinin bahçelerine, yahut kapı yanına gömerlerdi. Hubab, şehir dışına gömülmesini vasiyet etti. Vasiyeti üzere şehir dışında bir yere gömdüler. Ondan sonra ölenleri de Hubab'ın yanına gömmeye başladılar. Böylece Kufe mezarlığı meydana geldi.

Hubab'ın ölümünden müteessir olan Hız. Ali, Kufe'ye girince hemen her evden ağlama sesleri duydu. Hemen hemen hiç bir ev yoktu ki bir şehid vermemiş olsun.

Bu hal, büsbütün teessürünü arttırdı. İşte bu hal ile Kufe'ye girdi.

HAKEMLERİN DUVMATULCENDÜL'DE BİR ARAYA GELİŞLERİ VE YANLIŞ KARAR

Hakemler hicretin otuzyedinci yılı Şabanında Dumatulcendül'de bir araya geldiler. Hız. Ali, Ebu-Musa'yı dörtyüz kişiyle göndermişti. bu topluluğa emir

280

olarak Haniyy'ül-Harisi oğlu Şurayh'ı tayin etmiş, Abbas oğlu Abdullah'ı da bunlara namaz kıldırmaya memur eylemişti.

Muâviye de Sımt oğlu Şurhabıl'i dörtyüz kişiyle yollamıştı. As oğlu Amr da bunların içindeydi.

Kays oğlu Ahnef, Ebu-Musa'ya, Kufe'den çıkacağı sıralarda öğüt vermiş, demişti ki:

- Ey Ebu-Musa, büyük bir işi üzerine aldın. Tanrı'dan kork, çekin de Allah dünyanı da düzeltsin, ahiretini de. Yarın Amr'la buluşunca selamı verme. Selam vermek sünnettir ama o, selam verilecek adamı değildir. Seni baş köşeye oturtursa sakın oturma, hiledir. Onunla yalnız olarak konuş, şahid olacak adamların bulunduğu meclislerde konuşma. Ali'nin halifeliğine razı olmazsa Irak'ta Kureyş boyuna mensup olanlarla Şam'daki Kureyş boyuna mensup olanların diledikleri kişinin halife seçilmesine çalış.

Ebu-Musa, duydum dedi, zaten bu en doğrusu. Ahnef, Hz. Ali'nin yanına gelip Ey Mü'minler Emiri dedi. Ebu-Musa bu işi başaracak adam değil, seni bu işten ayırmıyacak bir adamı gönder. Hz. Ali, ey Ahnef dedi, Allah, yaptığı işde üstündür daima.⁹⁴

Hakemler, Duvmatulcendül'de Erzuh denen köyde bir araya geldiler. Ömer'in oğlu Abdullah, Ebu-Bekir'in oğlu Abdurrahman, zübeyr oğlu Abdullah, Haris oğlu Abdurrahman, Huzeyfe oğlu Ebu-Cehm, Yagus'üz-Zühri oğlu Abdurrahman, Mugıyra da o toplantıda bulunuyorlardı.

94- Kur'an, 12. sure (Yusuf) ayet 21.

Ebu-Musa, Amr'a, bu ümmetin işini düzeltmek istiyorsan dedi, Ömer'in oğlu Abdullah'i halife yapalım. O, hiç bir fitneye karışmadı.

Amr, sen de bilirsin ki dedi, Osman, zulümle öldürüldü, değil mi? Ebu-Musa Evet dedi, biliyorum. Amr, şu halde neden Muâviye'yi istemiyorsun? O, Osman'in velisidir, Kureyş boyundandır. Halkın, Müslümanlıkta kıdemi olmadığı halde Muâviye'yi halife yaptın demesinde ürküyorsan bunu cevap vermek kolay. Mazlum olarak öldürülen halife Osman'in velisi olarak onu buldum. Siyaseti güzel, tedbiri mükemmel, ayrıca da Mü'minler anası Ümmü-Habibe'nin kardeşi ve sahabeden dersin, olur biter. O, halifelğe gelince de sana öyle ikramda bulunur, öyle ihsanlar eder ki o çeşit ikram ve ihsani kimseye vermemiştir dedi.

Ebu-Musa, Allah'tan kork ey Amr dedi; bu iş şeref işi değildir. Öyle olsaydı halkın içinde ona en layık işi Sabbah oğlu Ebrehe olurdu. Yok, eğer Kureyş boyunun en şereflişine vermeye kalksaydım Ebu-Talib oğlu Ali'ye verirdim. Muâviye, Osman'in velisidir diyorsun, Osman'in kanını istiyor diye Müslümanlıkta kademleri olan Muhacirleri bırakıp da onu halifelğe getiremem. İkrâm ve ihsana gelince vallahi Muâviye bana bütün varını verse gene onu seçmem ve Allah için yaptığım bir işte rüşvet almam. Ömer'in sünnetini diriltmek istiyorsan gel, oğlu Abdullah'i seçelim.

Amr, madem ki dedi, Ömer'in oğluna bey'at etmek istiyorsun, ne mani' var, onu bırak, benim oğlum

Abdullah'i seçelim Üstünlüğünü, düzgün ve dürüst bir adam olduğunu sen de bilirsın.

282

Ebu-Musa, gerçekten de senin oğlun dürüst bir adamdır dedi, fakat sen tuttun, onu fitne deryasına batırdın. Bu işi tertemiz bir adamin oğlu, tertemiz bir adama vermek istiyorsan gel, Hattab oğlu Ömer'in oğlu Abdullah'a verelim.

Amr, bu iş, tuttuğunu koparan dışlı bir adamin işidir, Abdullah buna ehil değildir dedi.

Bu sırada Zübeyr oğlu Abdullah, Ömer'in oğluna, git, Amr'a rüşvet ver, halifeliği kabul etsin diye ham bir teklifte bulundu. Fakat o, kesin olarak bu teklifi reddetti.

Amr Ebu-Musayı kandırmak için daima onu ağırlar sen benden önce Hz. Peygamberi gördün, müslüman oldun, yaşca da benden büyüksün der, sen söyle, ben sonra söze başlarım diye ilk sözü onâ teklif etti. Bu sefer de Peki dedi, senin bu iki kişi hakkındaki fikrin nedir, Ali ile Muâviye ne olacak?

Ebu-Musa, bu iki kişinin ikisinden de halifeliği almak, sonra Müslümanlar arasında şura'ya müracaat etmek fikrindeyim. Müslümanlar, içlerinden dilediklerini seçsinler dedi. Amr, tamam dedi, re'y dediğin de budur işte.

Bunun üzerine her ikisi de meydana çıktılar. Halk toplanmış, karan bekliyordu.

Ebu-Musa, söze başladı, Allah'a hamdetti, senada bulundu, sonra dedi ki:

Benim ve Amr'ın re'yi birleşti. Dileriz ki Allah, bu karanımızla Müslümanları düzene sokar. Amr onun sözünü tasdiyk etti, sonra Ey Ebu-Musa dedi, once sen söyle, karanımızı bildir.

283

Abbas oğlu Abdullah, hemen yanına vardı, Aman ya Ebu-Musa dedi, korkanm Amr seni aldatir, bir karara vardinizsa önce sözü ona ver, çünkü ona emniyet edilmez.

Ebu-Musa saf bir adamdi, yok yok dedi, onunla karanımızda birleştik. Sonra söze başlayıp dedi ki:

- Ey insanlar, biz bu ümmetin işine baktık, gördük, görüştük, nihayet re'yimiz şuna vardı: Ali'yi de, Muâviye'yi de halifelikten hal'edip halifeliği şuraya bırakmak. Müslümanlar, dilediklerini seçip halife yapsınlar, bu işi ehil gördüklerine versinler. Ben Ali'yi de, Muâviye'yi de halifelikten hal'ettim. Kimi dilerseniz, kimi ehil görürseniz artık siz halife seçersiniz.

Sonra geri çekildi. Amr ileriye yürüyüp durdu. Dedi ki:

- Sözlerini duydunuz. O, kendisini hakem tayin eden Ali'yi halifelikten hal'etti, ben de hal'ettim. Beni

hakemliğe tayin eden Muâviye'yi halifelığe seçtim, tayin ettim. Çünkü o, Osman'ın velisidir, kanını istemektedir. Halk içinde onun yerine geçmeye en değerli olan kişi odur.

Ebu-Musa, bu sözleri duyunca ne yaptın dedi, Allah sana başarı vermesin. Bana gadrettin, kötülükte bulundun. Daha da bazı sözler söyledi.

Amr da ona kötü sözlerle cevap verdi. Kufe'de kadihk eden Şurayh, elindeki kamçıyla Amr'ın başına vurdu, Halk aralarına girip ayırdılar. Şurayh, keşke kılıçla vursaydım, bunu yapmadığıma kıyametedek yananm dedi.

Abbas oğlu Abdullah, ne yaptın, çekin diye öğüt verdim, dinlemedin, akhn yok ki dedi. Ebu-Musa, ne yapayım dedi, inandım. Ebu-Bekr'in oğlu Abdurrahman,

284

Ebu-Musa bir gün önce ölseydi hakkında daha hayırh olurdu dedi.

Ebu Musa, utancından hemen yola düştü, Mekke'ye gitti. Amr da Şamlılarla hareket edip Şam'a vardı; Muaviye'yi mü'minler emiri diye selam verip halifelliğini tebrik etti.

Hz. Ali, bunu duyunca sabah namazında kunut okurken Muâviye'ye Amr'a, Ebu-Musa'ya Mesleme oğlu Habib'e, Kays oğlu Dahhak'e, Ukbe oğlu Velid'e, Velid oğlu Halid'in oğlu Abdurrahman'a bed-dua etti⁹⁵. Muâviye de bunu işitince Hz. Ali'ye, Abbas oğlu Abdullah'a, Sa'd oğlu

Kays'e, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'le Eşter'e lanet etmeye başladı ve o kötü bid'atı meydana çıkardı.

MISIR AHVALI

Hz. Ali; Hicretin otuz altıncı yılında (656), evvelce de söylediğimiz vechile Ubade oğlu Sa'd'ın oğlu Kays'ı Mısır'a vali tayin etmiş, Herkese karşı yumuşaklıkla hareket et, yumuşaklık kutluluktur. İyiye iyilikle muamele et, kötüye şiddet göstermekle beraber adaleti elden

95 - Muaviye'nin Hz. Ali'ye lanet edip sövmesi, Hz. Ali'nin ona bed-duasıyla mukayese edilmemelidir. Çünkü, Hz. Ali (a.s), bir defaya mahsus olmak ilzere bizzat kendisi düşmanma bed-dua etmiştir. Bunun ise, hiç bir şer'î sakıncası yoktur, aksine bu, kişinin tabii hakkıdır. Nitekim, Hz. Resulullah (s.a.a) da bazen düşmanlarına bed-dua etmiştir. Ancak, Muaviye Hz. Ali'ye bed-dua değil de lanet etmiş, sövmüş ve başkalarına da bunu yapmalarını emretmiş ve bunu bir bidat haline getirmiştir. Onun için, bu iki iş asla birbiriyle mukayese edilmemeli ve yanlış bir değerlendirme yapılmamalıdır.

285

bırakma deyip yola salmıştı. Fakat sonradan Kays'i, evvelce anlattığımız gibi azledip yerine Ebu-Bekr'in oğlu ve kendi oğulluğu Muhammed'i tayin etti.

Hz. Ali, Muhammed'e yazılı olarak şu emri vermişti:

"Oraya vannca onların us tane kanatlarını ger, onları koru, onlara iyi muamele et, onları her hususta bir gör. Bir gör de büyükleri, haklarında gösterdiğin muamele yüzünden herhangi bir şeyde kendilerini iist tutacağına dair bir ümide düşmesinler, zayıfları, onlara ad ale tie muamele edip etmiyeceğini düşünmesinler, ye'se düşmesinler. Bil ki Ulu Tanrı kullarımın yaptığı büyük, küçük, gizli, açık biitiin günahlarını sorar, onlara azap ederse yerindedir, çünkü Allah çok büyüktür, kerem ve ihsan sahibidir.

Ey Allah kulları, bilin ki Allah'tan çekinenler, şu geçici dünyayı bıraktılar da varacakları ahirete yöneldiler. Dünya ehli dünyalarında onlarla arkadaş oldular ama onların ahiretlerinde onlara arkadaşlık edemediler. Onlar dünyada en iyi ve üstün bir tarzda yerleştiler, yaşadılar. En temiz ve helal şeyleri yediler, yoksullara ihsanda bulundular da bu yüzden zevk aldılar, dünyalarında zahitliğin lezzetini elde ettiler, ahirette de Allah'a konışını olacaklarını iyiden iyiye anladılar, inandılar. Onların duası reddedilmez, ahirette elde edecekleri şey eksilmez.

Allah kulları, ölünü var, sakının. Ölünü var, hem de yakın. Ona hazırlan, çünkü büyük bir işle gelip çatacak. Ya öyle bir hayırla gelip çatacak ki onda hiç bir şey yoktur; yahut öyle bir şerle gelip çatacak ki onda hiç bir hayır yoktur. Cennet için çahşandan

286

cennete daha yakın kim var? Bilin ki siz ölümden arda kalırsınız. Ona karşı varırsınız kazanırsınız, kaçarsınız ona yakalanırsınız. O size, gölgenizden daha yakındır, hep

sizinle beraberdir, Perçeminizden tutmuştur, diinya ardınızda serili kalmıştır. Çekinin o ateşten ki dibi çok derindir, harareti çok çetindir, azabı pek şiddetlidir, bir yerdir ki orada rahmet yok. Bir yerdir ki oıdan ses duyulmaz, bir yerdir ki oradaki sıkıntı giderilmez. Allah'tan korkunuzun artmasım, ondan duyduğunuz ümidin güzelleşmesini istiyorsanız korkuyla üniidi birleştirin. Çünkü kulun Rabbine olan iyi zanni ve iimidi, korkusu miktarincadır, insanların Allah'a karşı duydukları iyi zan bakımından en iyisi, en giizeli, Allah'tan en fazla korkam, ondan en fazla çekinenidir.

Ey Eba-Bekr oğlu Muhammed, bilki ben seni, askerlerimin en fazlasımın, en büyüklerinin oturdukları bir yere, Mısır'a vali tayin ettim. Nefsinin dilediklerine karşı durdukça haklı iş görebilirsin. Yaşadıkça bir an bile dinde kayıtsızlık etme ve halktan bir tek kişinin razılığını kazanmak için Allah gazeбини kazanma. Çünkü halk seni biraksa Allah var, fakat Allah seni bıraktı mı başka yardımcı yok.

Namazı vaktinde kıldır, acele etme. Fakat vaktini de işe dalıp geciktirme. Bil ki her iş namaza tabi'dir, ondan üstün iş yoktur.

Şunu da bil ki doğru yolda bulunan ve halkı doğru yola sevkeden emirle kötü yolda bulunan ve halkı kötülüğe sevkeden emir bir değildir. Peygamber'in dostuyla düşmanı bir değildir. And olsun ki Allah'ın

Rasulii, Allah ona ve soyuna rahmetler etsin, buyurmuştur ki: Ben iman ehliyle müşrikin ümmetime kötülük edeceğinden korkmam; çünkü inananı, Allah, inancıyla doğru yola götürür, müşriki de şirkiyle kahreder; fakat ben öziyle sözü bir olmayan münafıkın ümmetime kötülük etmesinden korkarım. Münafık, iyilikleri söyler, kötülükleri işler."

Muhammed Mısıra gidince Kays müteessir oldu. Ordan çıkıp Medine'ye gitti. Osman taraftan olan Sabit oğlu Hassan, Osman'ı öldürün, Ali de seni azletti, işlediğin suç yanında kaldı, karşılığında bir şey de elde edemedin dedi. Hassan'ın gözleri görmüyordu. Kays, Ey baş gözü de kör, can gözü de kör adam dedi, bizimle savaşa girişseydin boynunu vururdum senin, def ol.

Kays, Huneyf oğlu Sehl'le yola çıktı, Küfe'ye gidip Hz. Ali'ye ulaştı. Sıffıyn savaşında bulundu.

Haripta'da bulunup Hz. Ali'ye tabi' olanlar, Muhammed tarafından sıkıştırılınca silaha sanıldılar. Hakemlerin karargahından sonra Misir'a göz dikip açıktan açığa savaşa başladılar. Muhammed, bir fırka askerle Haris oğlu Muhammed'i üstlerine yolladı. Savaşta Harisoğlu şehid oldu. Muhalifler büsbütün kuvvetlendi.

O sırada Hadic oğlu Muaviye, Osmanın kanını bahane ederek halkı ayaklandırmaya başladı. Muaviye de Mısıra Mektuplar yollamakta, Muhalled oğlu Mesleme'yle Hadic oğlu Muaviye'yi isyana teşvik etmekteydi.

Hız. Ali, Mısır'daki karışıklığı duyunca ancak Kays, yahut Eşter düzene koyabilir dedi. Ve cezire valisi olup Nusaybin'de bulunan Eşter'i çağırdı. Ona birçok talimatı ihtiva eden bir emir-name verip Misir'a vali olarak yolladı.

288

Hız. Ali'nin Eşter'le Mısırlılara gönderdiği emir şudur:

"Allah kulu, Mu'minler Emiri Ali'den, yeryüzünde Allah'a isyan edildiği, emri terk olunduğu, cevir, örtülerini, iyinin de kötünün de yer yurt sahibi olamn da miisafır bulunanın da üstüne örttüğü, iyi işleın yapılmadığı, kötülüklerin menedilmediği zamanda Allah için gazaba gelen topluluğa:

Bilin ki size, düşmandan ürkmeyen, kötü kişilere ateşten daha çetin olan Allah kullarından bir kılıcı gönderiyorum. O da Mezhic kabilesinden Haris oğlu Malik'tir. Hakka uygun olan emirlerini dinleyin, o emirlere itaat edin.

Bilin ki O, Allah kılıçlarından bir kılıçtır ki kesiliği körleşmez, yüzü gedilmez. Barış zamanında halimdir, savaş vaktinde çetin. Re'yinde isabet vardır, sabrında metanet. Sizi savaşa sevkederse ona uyun, toplanıp savaşa gidin. Oturup işinizle meşgul olmanızı emredese oturun, işinize sarılın. Çünkü o, benim emrim olmadıkça ne bir işe sarılır, ne bir işi bırakır.

Size karşı esirgeyici olduğundan, düşmanımıza karşı çetin bulunduğundan bilhassa onu seçtim, size vali tayin ettim. Allah sizi doğru yola sevk ederek, kötülükten korusun,

Allah'tan çekinme hususunda size sebat versin, Allah'ın sevdiği ve razı olduğu şeylerde başanı ihsan etsin. Esenlik, Allah'ın rahmeti ve bereketi size."96

96- Nehc'ül-Belaga, 2, 285, Muhammed Rıza-1-Hakim: Malik'ül-Eşter, Tehran, 1365 k. - 1946 miladi ,s.163-164.

289

Mısır valiliğine tayin edilen Haris oğlu Malik'ül-Eşter, bin beş yüz kişiyle giderken Muaviye, onun yiğitliğini, dürüstlüğünü, şiddetini ve zekasını bildiği cihetle, Osman'ın kölesi Nâfî'i, onun işini bitirmek üzere vaadlerle gönderdi. Nâfî'i, Mısır'a gidiyormuş gibi, bir konak yerinde, Eşter'le buluştu. Eşter'e Muaviye'nin aleyhinde sözler söyledi; Hz. Ali'yi övdü, Medine'den Mısır'a gitmek üzere yola çıktığını anlattı.

Eşter, neden Mısır'a gitmek istediğini sordu, Nâfî' dedi ki:

- Medine'de karnım doymuyor, orda bir iş bulacağım karnımı doyuracağım, ekmek yiyeceğim.

Eşter, ben sana iş bulurum, benimle gel dedi.

Beraberce yola düştüler. Nâfî', onun hizmetinde bulunmada, sırasını düşürüp sıkı sık Haşimoğullarını ve Hz. Ali'yi övmedeydi.

Mısır'ın iskelesi sayılan Kulzüm şehrine geldiler. Orda Cuheyne boyundan bir kadının evine indiler. Kadın Eşter'e büyük bir saygı gösterdi. Irak'ta hangi yemeği daha çok

severler diye sordu. Eşter taze balığı dedi. Kadın hemen balık kızarttı, sofraya yaydı. Eşter balığı yedikten sonra susadı. Bir hayli su içti. Hava da adamakıllı sıcaktı. Eşter'in sudan karnı şişti. Nafi' bu yemeğin zehirini ancak bal şerbeti alır, Balığı tatlı öldürür dedi. Eşter öyleyse git, biraz bal bul dedi. Nafi' benim yanımda var dedi, yanındaki bah suda ezdi, Mâlik'ül-Eşter'e bir bardak bal şerbeti sundu.

Bal zehirliydi. Eşter içer içmez şiddetli bir sancıya tutuldu. Nafi'i çağırdı. Nafi' gece karanlığında çoktan kaybolup gitmişti.

290

Eşter bir müddet sonra o zehirin te'siriyle şehid oldu. Yıkayıp kefenlediler, namazını kılıp oraya defhettiler.

Hız. Ali, Eşter'in şehadetini duyunca pek üzüldü, pek yandı-yakıldı.

"Şüphe yok ki biz Allah'ımız, gene de dönüp ona varacağız" ayetini okudu⁹⁷. Sonra dedi ki: "Hamd âlemlerin rabbi Allah'a. Allah'im, sen indinde ecir ver ona. Şüphe yok ki onun ölünü zamânede uğradığımız musibetlerdendir. Allah Mâlik'e rahmet etsin, ahbine vefa ederdi. vâdesi yetti, Rabbine ılaştı. Fakat biz elemlendik. Ancak Allah ona ve soyuna rahmet etsin, esenlikler versin, Resiilullah'ın ölümü, musibetlerin en büyüğüydü, ona dayandıktan sonra elbette buna da dayanırız."

Hız. Ali, Eşter'in şehadeti münasebetiyle, "Mâlik, ama ne Mâlikti? Tek, yüce bir dağ olsaydı, ne üstüne bir nal basabilirdi, ne yiicesine bir kış uçuş konabilirdi" buyurmuştu⁹⁸.

Vallahi senin ölümün yüzünden bir âlenı yıkıldı, bir âlem ferahlandı" sözüyle "Vallahi onun ölümü, doğuyu alçattı, Batıyı üstün etti" sözü de bu münasebetle söylediğı sözlerdendir.

İbni Ebil-Hadid, Hız. Ali'nin, "Ben Resûlullah'a ne mertebedeysem Mâlik de bana o mertebedeydi" dediğini senediyle bildirir.

Muaviye, Eşter'in şehadetini duyunca pek sevinmiş, "Allah'ın ordusu var, bal da bu ordudan" demişti.

97-Bakara, 156. 98- Nehc'ül-Belaga.

291

Aynı zamanda Ali'nin iki kolu vardı. Biri Ester- biri Ammar'di. Biri Siffiyn'de kesildi, birisi de şimdi demiş, Şam'da bir hutbe okuyup bu olayı Şamlılara bildirmişti.

Zaten o, Hız. Peygamber'in, Ammar'in kaatiline cehennemlik olduğunu bildirmiş olmasına rağmen onun şehadetine de fetihler fethi, en büyük fetih anlamına "Fet'ül-Fütüh" demiş ve Ammar'i Osman için değil, Osman'ın bir kölesi için bile öldürmekten çekinmem sözlerini söylemişti.

MALİK'ÜL-EŞTER

Mizhac boyunun Naha' kısmından Haris oğlu Malik, Hz. Peygamber'in sağlığında Müslüman olmuştu. Hz. Peygamber'in vefatından sonra Yemen'den Medine'ye gelmiş, Yermük savaşında bulunmuştu. Bu savaşta bir gözü yaralanmış, biraz büzük kalmış, bundan dolayı "Eşter" lakabıyla lakaplanmıştı.

Ömer zamanında İran savaşına katılmış, büyük yararlıklar göstermişti. Bu savaştan sonra Kûfe'de yerleşti.

Osman'ın son zamanlarında Kûfe'den Medine'ye gelenlere katıldı. Yolda, Rebeze'de Ebu-Zerr'in vefat etmiş olduğunu duydu, onun cenazesinde bulundu, namazını kıldırıldı."

Ebu-Zerr vefat ederken zevcesi şiddetle ağlamaktaydı. Ebu-Zerr, Niçin ağlıyorsun deyince, nasıl ağlamayayım, Sen ölürsen seni kim yıkayacak, namazını kim kılacak? Seni saracak bir parçacık bezimiz bile yok demişti.

"- Namazım İbnu Mes'ud'un kıldırıldığı da rivayet edilir.

292

Ebu-Zerr, Ağlama demişti. Birkaç kişiydik, Hz. Muhammed, bize baktı da içinizden biri otsuz - susuz bir yerde yapayalnız ölecek, fakat mü'minlerden bir bölük onun cenazesinde bulunacak demişti. O gün benimle bulunanların hepsi, topluluk içinde, şehirde, köyde öldüler. İyice biliyorum ki bu adam benim dedi.

Ebu-Zerr ölünce karısı yola çıktı, beklemeye başladı. Bir müddet sonra bir bölük halk belirdi. Ona kimsin diye sordular. Ebu-Zerr'in zevcesi olduğunu ve olayla onun sözlerini anlattı.

Derhal içeriye girdiler. Ansar'dan bir genç, üstündeki elbiseyi çıkardı, onu kefen yaptılar, Ebu-Zerr'i defnetttiler. Eşter de bu topluluğun içindeydi.¹⁰⁰

Eşter'in Hz. Ali zamanındaki ahvali, yazılarımızda geçmişti. Şehadeti, Hicretin otuz sekizinci yılındadır(658).

MISIR'IN İSTILASI VE HZ. EBU-BEKR OĞLU MUHAMMED'İN ŞEHADETİ

Muâviye, yukarda da belirttiğimiz gibi Mısır'daki muhaliflere mektuplar gönderiyordu. Hatta bununla da kalmamış, onlara dört bin kişilik bir yardım fırkası da yollamıştı.

Hz. Eşter'in şehadetinden sonra, zaten Mısır Valiliğini Amr'a vaatetmiş bulunduğundan maiyetine altı bin kişilik bir ordu vererek Mısır'a gönderdi. Amr Mısır sınırlarına varınca oradaki muhalifler de ona uydular. Amr, hemen Muhammede bir mektup gönderdi Mektupta, Ey Eba-Bekr

10°- Al-İstiab, c. 1,s.32-84.

oğlu, kendini sakın, istemem ki benden sana bir zarar gelsin. Sana öğüt veriyorum, tez burdan savuş, dilediğin yere git diyordu. Aynı mektupla Muâviye'den gelen mektubu da göndermişti. O mektupta Osman'ın muhasarası anılarak Muhammed tehdid edilmekteydi.

Hz. Ali, Muhammed'e yardım edeceğini vaadetmiş, yardım gelinceyedek sebat emesini emreylemişti. Muhammed, topladığı iki bin kişilik orduya Bısr oğlu kinaneyi kumandan tayin edip gönderdi. Kendisi de arkadan iki bin kişilik bir orduyla hareket etti.

Kinane, üzerine gönderilen firkaları birer birer püskürttü. Fakat Hadic oğlu Muâviye de Şam askerine katılınca ordusu bozuldu; kendisi şehid oluncayadek ayak diredi.

Kinane'nin şehid olduğunu duyunca Muhammed'in maiyetindeki asker dağıldı. Kendisi yalnız kaldı, bir harabeye sığındı. Hadic oğlu Muâviye, Muhammed'i buldurdu. Bir eşek leşinin karnını deşip içine sokturdu, başını o leş içinde kestirdi, vücudünü leşle beraber yaktırdı, başını Şam'a Muâviye'ye gönderdi. Müslümanlıkta şehirden şehire gönderilen ve teşhir edilen ilk baş, Ebu-Bekr'in oğlu Muhammed'in başıydı.

Hz. Ayişe, Muhammed'in bu tarzdaki şehdetini duyunca ağlamaya başladı ve namazlardan sonra Muâviye'yle Amr'a lanet okumaya koyuldu.

Muhammed, Hz. Ali'nin üvey oğluydu; annesi Esmâ'yı almış ve Muhammed'i kendisi büyötmüşü. Şamlıların onun şehadetinden pek sevindiklerini duyunca "Biz de"

demişti "onların sevindiği kadar mahzunuz, hatta hüznümüz, onların sevincinden kat-kat fazla."

294

Bu olay da Hicretin otuz sekizinci yılında olmuştu.

Muhammed b. Ebi-Bekr, Vida' haccında doğmuştu; şehadetinde, yirmi sekiz yaşındaydı.

Ebu-Talib oğlu Ca'fer'in oğlu Muhammed de Mısır'daydı ve orduya katılmıştı. Muhammed tutulduğu sıralarda o, anasının mensub olduğu kabileye sığındı. Sonradan bunu haber alan Muâviye, kabile büyüklerini çağırıp sorguya çekmek istedi ve ona bir fenahкта bulunmıyacağız, iyilik edeceğiz dedi. Kabile şeyhi, sus dedi, amcasıyla nasıl savaşa girişip de Müslümanların kanlarını döktüysen onun da canına kastedeceğini biliyoruz, hepimiz ölmedikce onu sana teslim etmeyiz.

Ne garib bir şeydir ki Muhammed'in kardeşi Abdurrahman b. Ebu-Bekr, Amr'ın ordusundaydı; kardeşinin ne tarzda öldürüldüğünü hayretle seyrediyordu.

Hız. Ali tarafından Muhammed'e yardım için, Malik oğlu kâ'b'ın kumandasına verilerek gönderilen iki bin kişilik ordu yoldayken Muhammed'in şehadeti haberi ve Amr'ın Mısır'ı istila ettiği duyulunca, Hız. Ali, o orduyu geriye çevirdi. Böylece Mısır, Muâviye'nin idaresine geçti.

BASRA AHVALI

Muâviye, Mısır işini bitirdikten sonra Basralılara, Hz. Peyamber'in sünnetine göre hareket edeceğine, Basralılara ihsanlarda bulunacağına dair bir mektup yazıp Hadrami oğlu Abdullah'layolladı.

Abdullah, Basra'ya gidip Temim oğulları mahallesine indi. Ümmeye oğulları taraftarlarını çağırdı, Osman'ın kanı mes'elesini ortaya attı, Muâviye'nin mektubunu

295

okudu. İleri gelenlerin bir kısmı, onun teklifhi kesin olarak reddetti, bir kısmı ona uymak isteğine düştü.

Basra valisi Abbas oğlu Abdullah evvelce Kufe'ye gelmiş, babasının oğlu Ziyad'ı Basra'da yerine bırakmıştı. Ziyad, bu hali Hz. Ali'ye bildirdi. Aynı zamanda Basra'nin ileri gelenlerini çağırıp bu işe man'i olmalanni söyledi.

Hz. Ali, Temim oğullarını Abdullah'tan ayırmak için Dubay'a oğlu A'yen'i Basra'ya gönderdi. A'yen, Basrahlara nasihat ettiyse de dinleyen olmadı. Haricilerden bir topluluk da onu gizlice bastırıp şehid ettiler.

Hz. Ali, bunun üzerine Sa'd oğulları boyundan ve Kays oğlu Ahnefin yakınlanndan Kudame oğlu Cariye'yi beş yüz atlıyla Basra'ya gönderdi ve Basrahlara onunla bir tehdid mektubu yolladı.

Cariye, Basra'ya vanp mektubu okudu. Onlara öğütler verdi. O da Hadrami oğlu'nun üstüne gidip az bir müddet savaştı. Hadrami oğlu'nun askeri bozulup dağıldı. Kendisi,

yetmiş kadar adamla harap bir kal'aya girdi. Cariye kal'aya ateş verdi, içindekilerle beraber kal'a yandı ve Basra gaailisi bertaraf edildi.

KAYS OĞLU DAHHAK'IN ANBARA İLGAR ETMESİ

Nehc'ül-Belaga, "Kitab'ül-Gaarat" dan naklen, bu olayın, hakemlerin kararnndan sonra, Nehrevan savaşından önce olduğunu kaydeder.¹⁰¹

101-Al-İstiab, 1,153.

296

Muâviye, Hz. Ali'nin asker toplayip tekrar üzerine varacağını duyunca halka, yazdığı şu sözleri okuttu:

Bu, Ali ile bir andlaşma yazmış, imzalamıştık. Bunda, her iki tarafın birer hakem tayin etmesini, bunların, Allah'ın kitabına uygun bir karar vermelerini, her ikimizin de bu karara uymamızı şart koşnuştuk. Onun hakemi, onu azletti, benim hakemim beni tayin etti. Buna iki tarafın da, ikimizin de razi olmamız icab ederken Ali, ahdini bozmuş, duydum, asker toplayip üstümüze gelecekmiş. Siz de en iyi bir tarzda ona karşı durmaya hazırlamn. Allah, en iyi işlerde size de, bize de başarı versin.

Muâviye, Hz. Ali'ye karşı nasıl hareket edilmesi gerektiğini adamlanna sordu, onlarla danıştı. O sıralarda Hz. Ali'nin Kufe'den çıktığı, Nuhayle'ye konduğu haberi gelmişti. Mesleme oğlu Habib, tekrar Sıffiyn'e gitmenin

uygun olduğunu söyledi. Amr, çete savaşına girişilmesini, bu suretle Hz. Ali'nin hükmü altında bulunan memleketlerde kargaşalık çıkarmanın doğru olacağını bildirdi.

Bu sırada casuslar gelip Hz. Ali taraftarlarından bir kısmının, hakemlerin toplanmasına itiraz ederek Hz. Ali'den ayrıldığını bildirdiler ve o günlerde savaşa çıkamayacağını söylediler. Halk bu haberi duyunca sevincinden tekbir getirdi. Sonra, Haricilerle savaşp onları kıldığına, fakat askerinin, hemen Muâviye'nin üstüne gitmek istemediğine, bu yüzden Kufe'ye döndüğüne dair haber geldi. Bu haber de Şamlıları sevindirdi.

297

Taberi, Ebi-Muit oğlu Ukbe'nin oğlu Ammare'nin, Osman'ın şehadetinden sonra, Kufe'de yerleştiğini, Hz. Ali'nin de ona dokunmadığını, bu adamin casusluk ettiğini yazar.

İbnü İshak, Ammare'nin, hafızlann, Hz. Ali aleyhine döndüklerini Muâviye'ye yazdığını bildirir. Ona göre Muâviye, bu sırada ordugahtaydı. Kays'ül-Fehri oğlu Dahhak'i çağırdı. Kufe civanna git, yolda, Ali'ye tabi olan yerleri yağma et dedi. Dahhak, üç binle beş bin arasında bir orduyla hareket etti. Yolda rasladığı yerleri yağma etti, sürüleri sürdü. Böylece Sa'lebiyye'ye kadar geldi. Hacı kaafilesini yağma etti, kaafilede ne varsa zaptetti. Sonra sahabeden Mes'ud oğlu Abdullah'in kardeşinin oğlu Amr'a rastladı. Onu hac yolunda, Katkatane civannda, bir kısım adamlarıyla şehid etti.

Hız. Ali, bunu duyunca bir hutbe okudu, halkı savaşa teşviyk etti. Fakat icabet eden olmadı. Bunun üzerine Adiyy oğlu Hucr'u çağırđı, maiyetine dđrt bin er verip Dahhak'ın üstüne gönderdi. Hucr, Semave'den geçip Dahhak'ın izini izliyerek yürüdü, nihayet Dahhak'e ulaştı. Tedmür civarında savaştılar. Dahhak'ın ordusundan ondukuz kişi maktul düştü. Hucr'un ordusundan da iki kişi şehid oldu.

Derken karanhk bastı. Sabah olunca Dahhak'den ve ordusundan bir nişan bile kalmamıştı. Yağma ettiği malları, sürüleri almış, şam'a dönmüştü.¹⁰²

102-Al-İstiab, 3, 157.

298

HZ. ALİ VE KARDEŞİ AKIYL

İbnü Ebi'l-Hadid, Nehc'ül-Belaga şerhinde, Hız. Ali'nin kardeşi Akıyl'ın Irak'a geldiğini, ordan şam'a, şam'dan da Medine'ye gittiğini yazar ve Hız. Ali'nin halifeliği zamanında onun maiyetinde hiç bir savaşa katılmadığını söyler. Ondan sonra Hız. Ali onun arasındaki olayı şöyle anlatır:

Akıyl'ın Muâviye'nin yanına gidişi, Hız. Ali'nin hayatında mıdır, yoksa şehadetinden sonra mı? Bu hususta ihtilaf vardır. Hayatında gitti diyenler, bir gün Muâviye'nin, Akıyl'i göstererek bu Ebu-Yezid, benim, kardeşimden daha hayırlı olduğumu bilmese bizim yanımızda kalmazdı, dediğini, bunun üzerine Akıyl'ın, kardeşim, dinim

bakımından bana hayırlıdır, sen ise dünyam bakımından bana hayırlısın, Ben şimdilik dünyamı seçtim, Allah'tan hayırlı bir son istemedeyim sözlerini söylediğini delil tutarlar.103

103- Al-İstiab, 3, 82.

299

HARICILER

Hız. Ali, Abbas oğlu Abdullah'ı, Haricilere öğüt vermek üzere yolladı Abdullah, Mü'minler Emiri'ne neden karşı geliyorsunuz dedi. Onlar, hakeme razı olunca Allah dininden çıktı. Kâfir olduğunu ikrar ettikten sonra tevbe etsin, ona uyalim dediler. Abdullah, hiç bir inanç sahibine, inancından şüphe yokken kâfir olduğu söylenemez deyince gene re'ylerinde ısrar ettiler.

Bu sırada Hız. Ali, Kufe'den kalkıp Harura'ya gelmişti. Haricilerin en sözü geçür adamı olan Kays oğlu Yezid'in çadırına kondu ve onu İsfahan ve Rey eyaletlerine vali tayin etti. O sırada Abdullah, onlarla münazara etmedeydi. Hız. Ali, yanlarına varıp içinizde inandığınız, güvendiğiniz kimdir diye sordu. Abdullah b. Kevva'yı gösterdiler. Hız. Ali, Neden aleyhimize döndünüz diye sordu. İbnü Kevva, sen, Snfiyn'de hakem tayin ettin, onun için aleyhine döndük diye cevap verdi.

Hız. Ali, bilimiyor musunuz dedi, onlar Mushaflan arzettikleri vakit bu bir hiledir, eğer onlar Mushafın hükmüne kaail olsalardı aleyhimde savaşa çıkmazlardı

dedim; hakem tayinini benden fazla istemeyen yoktu, böyle değil mi?

300

Hariciler, doğru dediler. Hz. Ali, Siz değil miydiniz hakem tayini için beni zorlayan? Nihayet, mecbur olup hakem tayin ettim, Allah'ın hükmüne uygun olarak bir karara varırlarsa kabul edeceğiz söz verdik, Allah hükmüne uygun bir karara varmazlarsa ben de, siz de kabul etmemeyi kararlaştırdık. Böyle olmadı mı dedi. Evet dediler, doğru söylüyorsun. Re'yimizle hakem tayin ederek kâfir olduk, fakat şimdi tevbe ettik, yola girdik. Sen de bizim gibi kâfir olduğunu ıkrar et, tevbekâr ol, beraberce Şam'a gidelim.

Hz. Ali, Bilmiyor musunuz dedi, Allah, kocayla kan arasındaki uzlaşma hakkında hakem tayin edilmesini emretti ve "Kocanın tarafından bir hakem, kannin tarafından da bir hakem gönderin" buyurdu. Gene hacc ederken avlanma hususunda da adil kişilerin hakem olmasını emretti.

Sen dediler, Amr'ın dilediğine uydun, "Bu Allah kulu, Mii'minler Emiri Ali'nin" ibaresindeki "Mii'minler Emiri" yazısını sildirdin, "Ebu-Talib oğlu Ali" yazdırdım, bu suretle de kendin, kendini halifelikten azletmiş oldun.

Hz. Ali dedi ki: Ben Rasulullah'a uydum. O da Hudeybiyye'de, uzlaşma şartları yazılırken bu, Rasulullah Muhammed'in yazdırdığı anlaşmadır diye yazdırmıştı da Amr oğlu Suhayl, Allah elçisi olduğunu ıkrar etseydik

sana karşı gelmezdik; onu sildir, Abdullah oğlu Muhammed yazdır demişti. Hz. Muhammed bana, Ya Ali demişti, Rasulullah'ı sil. Ben, Ya Rasulullah demiştim, bende o cür'et yok ki senin peygamberlik sıfatını sileyim.

301

Hz. Peygabmer yazdırmıştı, sonra gülerek Ya Ali demişti, senin de başına gelecek bu iş.

Bu sözler üzerine Haricilerin iki bini Hz. Ali'ye tabi olup Harura'dan Kufe'ye geldi.

"Al-Kâmil"deki rivayete göre Hz. Ali Haruriyye'yle görüşüp konuşmuş, onlar, biz hakem kabulüyle büyük bir suç işledik, şimdi tevbe ettik. Sen de bizim gibi tevbe et de tekrar sana uyalım demişler. Hz. Ali, Ben her türlü suçu, Allah'ın yarlıgamasını dilerim demiş, fakat, Rasulullah ile sohbetten ve dinden hüküm çıkaracak kadar dinde rüsuah sahibi olduktan sonra kâfir olmama imkan yok diyerek "Ey Allah için bana tanıklık eden, tanık ol ki ben Peygamber Ahmed'in dinindeyim, hidayet üzereyim, kim bunda şüphe edebilir" mealindeki üç mısra'lık şiiri okumuştur.

Bunun üzerine altı bin kişi Hz. Ali'ye uymuş, onunla Kufe'ye dönmüştür.

İbnu Eb'il-Hadid, Hz. Ali zamanındaki fitnelerin başı Eş'as'tı der ve bu olayı, Nehrevan savaşının sebebi sayar.

Taberi'nin rivayetine göre Hz. Ali, Ebu-Musa'yi hakem olarak gönderince Hariciler Veheb'ür-Rasibi oğlu Abdullah'ın evinde toplandılar. Abdullah onlara bir hutbe okuyup ehli zalim olan şu şehirden çıkın dedi. Basra'da bulunan ve aynı fikri güden kişilere de haber gönderdiler. Hepsi, bir cuma gecesi, bir araya toplandılar. O geceyi ve Cuma gününü ibadetle geçirdiler. Sonra Nehrevan'a geldiler.

Basra Haricileri, beşyüz kişiydi. Fedek'üt-Temimi oğlu Mis'ar bunlara riyaset ediyordu. Abbas oğlu Abdullah, bunların bir yerde toplandıklarını duyunca üstlerine Ebü'l-

302

Esved'üd-Düeli'yi gönderdi. Fakat bu sırada gece karanlığı bastı. Onlar, karanlıktan faydalanarak Nehrevan'a gittiler, Veheb oğlu Abdullah'la birleştiler.

Hz. Ali, Kufe'de bir hutbe okuyup dedi ki:

"Zaman, ağır bir iştir, meydana çıkardı, görülmemiş bir şeydir, ortaya attı. Bilin ki suç hasreti doğurur. Sonunda nedamet gelir-çatar. Bu iki adamın hakemliğini ben zorla kabul ettim, onları siz tayin ettiğiniz. Fakat onlar, Kur'an'ın hükmünü ardlarına attılar; Kur'an'ın öldürdüğünü dirilttiler. Her ikisi de Allah'ın hidayetinden hariç olarak heva ve heveslerine göre karar verdiler. Açık bir delile dayanmadan, geçmiş bir sünnete uymadan hüküm verdiler, verdikleri kararda birbirlerine muhalefette bulundular. Her ikisi de doğru yolu bulamadı." Allah ve Resulüyle Mü'minlerin en salih

onlardan beridir. Hazırlanın Şam'a gitmeye ve yarınki pazartesi günü, Allah izin verirse ordugahınızda bulunun."

Haricilere de, "Bu iki kişinin hakemliğine siz razı oldunuz. Fakat onlar, Allah'ın kitabına muhalefet ettiler, kendi dileklerine uydular. Emrime uyın, biz de işte, ewelce nasılsak öyleyiz, düşmanımıza ve düşmanınıza hareket etmek üzereyiz" mealinde bir mektup gönderdi.

Hariciler, sen rabbin için değil, kendin için gazebe ettin. Kâfir olduğunu ıkrar eder de tevbekâr olursan o vakit aramızda ne yapacağımızı düşünüyoruz mealinde bir mektupla cevap verdiler.

303

Hiz. Ali, Haricilerden ümit keserek onları bırakıp Şam'a hareketi uygun gördü. Basra askerini toplamasını Abbas oğlu Abdullah'a emretti.

Abdullah, halkı savaşa teşvik ettiyse de ancak binbeş yüz kişi toplandı. Abdullah, sizin, harbe-darba gücü yeter altmış bin kişiniz varken Mü'minler Emirine binbeş yüz er göndermek ayıp olmaz mı dedi ve tekrar Basrahlar'dan üçbin ikiyüz asker çıktı.

Hiz. Ali, Kufe ululannı toplayıp Benim kardeşlerim, yardımcılannı sizsiniz dedi ve her reisin, kendi aşiretinden asker toplamasını emretti. Kays'ül-Hemdani oğlu Said, ayağa kalkıp Ey Mü'minler Emiri, dedi, duyduk, itaat ettik, istediğin şeye, severek, isteyerek ilk icabet eden benim. Kays'ür-Riyahi oğlu Ma'kıl, Hatem oğlu Adıyy, Hasafa

oğlu Ziyad, Adiyy oğlu Hucr ve diğer büyükler aynı tarzda sözler söylediler. Az bir müddette altmış bin kişi toplandı. Basrahlarla beraber ordunun tutan altmışsekiz bin ikiyüz er oldu.

Halk arasında, önce Haruriyye taifesinin üstüne gidelim de sonra Şam'a sefer edelim diyenler oldu.

Hz. Ali bunu duyunca hutbesinde, Haricilerden daha ehemmiyetli düşman Şam'dadır. Yeryüzünde zulmedici padişahlar kesilen ve Allah kullanni kendilerine hizmetkâr yapan düşmanınıza yürüyün dedi.

Her yandan, "Yürü bizimle ey Mii'minler Emiri, yürü nereye dilersen" sesleri yüceldi. Fesil-üş-Şeybani oğlu Sayfı, Ey Mii'minler Emiri dedi, biz senin tarafdarlann, yardımıcılannız; kime düşmansan ona düşmanız, kim sana itaat ederse ona tarafdanz. Nerde olursa olsun, kim bulunursa bulunsun, yürü bizimle

304

düşmanına; Allah izin verirse üst geliriz dedi. Şihab'ütTemimi oğlu, Ey Mü'minler Emiri dedi, senin tarafdarların bir adamın yüreğine benzer, hepsi de senin yardımında birleşmiştir, birdir. Üstünlükle müjdelerim seni, hangi fırkaya dilersen yürü, biz senin tarafdarınız, ancak sana itaat etmeyi diler, sana muhalefet edenle savaşmayı ister, Allah'tan da hayırlı ecirler umarız; biz ancak seni kırmaktan korkar, senden aynılma yüzünde uğrayacağımız çetin suçtan korkarız.

Mes'udi, Hz. Ali'nin Kufe'den otuzbeş bin kişiyle çıktığını, Basra'dan, içlerinde Ahnef oğlu Kays, Kudamet'üs-Sa'di oğlu Cariye'nin de bulunduğu onbin kişi geldiğini yazar. Bu, hicretin otuz sekizinci yılındaydı.

Hz. Ali, Anbar şehrine kondu ve askere bir hutbe okudu, onları savaşa teşvik etti, "Yürüyün Muhacirlerle Ansarı öldürenlere, Allah nurunu söndürmek isteyenlere, Rasulullah'i ve onunla beraber olanları öldürmeye savaşanlara. Bilin ki Rasulullah, bana, haktan ayrıılıp zulmedenlere ve dinden çıkanlarla savaşmayı emretti. Halktan aynhp zulmedenlerle savaşınız, dinden çıkanlarla daha karşılaşmadık, fakat siz zulmedenlere yürüyün, onlar, bizce Haricilerden daha ehemmiyetlidir. Savaşın zorbalarla ki halk, onları Rab yerine koymuştur, onlar da halkı, Allah kullarım hizmetkâr mesabesine getirmişlerdir; halbuki hiçbir üstünlükleri de yoktur" dedi.

Hz. Ali'nin taraftarları arasında, önce Haricilerle savaşmanın gerekli bulunduğu fikrini güdenler vardı.

Hariciler Nehrevan'da toplanmışlardı. Ordan bir Müslüman geçse, onu öldürüyorlar, bir Hristiyan geçerse

305

Peygamberinizin zimmetini koruyun deyip ona dokunmuyorlardı. Çünkü onlarca, kendilerinin inancını benimsemeyen Müslüman, kâfirdi.

Sahabeden Hubab oğlu Abdullah'ın yolu, Nehrevan'a uğramıştı. Boynunda asılı bir Mushaf vardı. Gebe bulunan

zevcesi de bir eŖeęe binmiŖti, önde gidiyordu. Hariciler kendisini ve kansını durdurdular, Sen kimsin diye sordular. Abdullah, sahabedenim ve sahabeden Hubab'ın oğlu Abdullah'ım dedi. Bize yarayacak bir hadis naklet dediler. Abdullah, ben babamdan duydum dedi, o Resulullah'tan iŖitmiŖ, Rasulullah demiŖtir ki:

Bir fitne olacak, o fitneden insanın bedeni öldüğü gibi kalbi de ölecek, kiŖi, inıanı sahibi olarak akŖamlayacak, fakat kâfir olarak sabahlayacak, kâfir olarak sabahlayanca, inian sahibi olarak akŖamlayacak.

Bu sırada ağaçtan düşen bir hurmayı, içlerinden biri yerden alarak ağzına attı. Hemen o adamin üstüne yürüyüp sen bu hurmayı, sahibi helal etmeden, yahut parasını vermeden yemeye kalktın diye itiraza başladılar. Adam hurmayı ağzından çıkarıp yere attı. Gene bu sırada, bir Hristiyanın domuzu, oraya gelmiŖti. İçlerinden biri bir kılıç vurarak domuzu öldürdü. Bu senin yaptığın dediler, yer yüzünde bozgunculuk. Adam, domuzun sahibini buldu, onu razı etti, gönlünü yaptı.

Abdullah, bunları görünce, yaptığınız şeyler gerçekse dedi, sizden bana bir zarar gelmez. Çünkü ben Müslümanım, Müslümanlıkta olmayan bir şey yapmadım. Evet dediler, korkma. Yalnız hakeme razı olduktan sonra Ali hakkında ne dersin? Abdullah, Ŗüphe yok ki dedi, Ali,

306

sizden daha ziyade Allah'i bilir, dinini daha fazla korur, herkesten fazla basiret sahibidir. Bu sözü duyunca, sen

dediler, hidayete değil, adlarına kanarak adamlara uymuşsun. Boynundaki kitap, seni öldürmemizi emrediyor bize. Vallahi seni öylesine öldüreceğiz ki hiç kimseyi o çeşit öldürmemişizdir.

Abdulallah'ı yere yatırdılar, koyun boğazlar gibi boğazladılar. Kanı dereye akar, elini ayağını oynatıp çırpınırken karısını da yatırdı, Allah'tan korkmaz mısın, ben kadının demesine bakmadılar, karnını yanp öldürdüler. Ayrıca Tayy kabilesinden üç kadınla Sina'üs-Saydavi'nin anasını da şehid ettiler.

Al-Kâmil'de, bu sırada bir Hristiyanın hurmasını parasız almamakta ısrar eden Haricilere, bu Hristiyanın, Ne şaşılacak şey, Hubaba oğlu Abdullah gibi bir adami öldürüyorsunuz da sonra hurmayı parasız almiyorsunuz dediği kayıtlıdır.

Hubaba oğlu Abdullah, Hz. Ali'nin Medayin valisiydi. Mes'udi, Haricilerin Medayin'e hücum ederek Abdullah'ı orda öldürdüklerini ve zevcesini de karını yararak şehid ettiklerini yazar.

Hz. Ali, bunu duyunca Haris adlı birini onlara öğüt vermek üzere gönderdi. Onu da şehid ettiler.

Bunun üzerine Hz. Ali'ye, Bunlar, burda dururken nasıl Şam'a gidebiliriz; evladımız - ayalımız ne olur dediler.

Hz. Ali, fikirlerini doğru bulmakla beraber önce Kays oğlu Sa'd'ı, sonra Ebu-Eyyub'ül-Ansari'yi Haricilere gönderip

öğüt verdi, sonra bizzat kendisi gidip öğütlerde bulundu. Hiçbir faydası olmadı.

307

Bunun üzerine Nehrevan'a hareketi kararlaştırdı. Kays oğlu Eş'as da bu hareketi tasvib edince Haricilere meyli ve zanni ortadan kalktı.

308

NEHREVAN SAVAŞI

Hz. Ali, Kufe'den hareket edeceği vakit, ashabından Afifül-Ezdi oğlu Müsafır adlı biri, Ey Mü'minler Emiri dedi; bu saatte hareket etme, filan saatte hareket et. Bu saatte hareket edersen sana ve adamlarına büyük bir zarar gelir, fakat dediğim saatte hareket edersen üst olursun.

Hz. Ali, Atimin karnındaki yavru at midir, kısarak mı, biliyor musun dedi. Müneccim, hesap edersem bilirim deyince Hz. Ali, Kim bu sözünü gerçek sayarsa Kur'an'ı yalanlamış olur; çünkü ulu Allah, "Şüphe yok ki Allah katındadır kiyametın kopacağı zaman ve yağmurun ne vakit ve nereye yağacağı ve o bilir rahimlerdekini" buyurmuştur dedi.¹⁰⁴ Sonra dedi ki:

Saniyor musun ki insanı üstünlüğe sevkedecek saati bulabiliyorsun? Bu takdirde kim seni tasdiyk ederse Allah'tan yardım istemek lüzumunu duymaz. Sana inananın Allah'ı bırakıp sana hamdetmesi gerekir.

Allah'im, hayra yormak da ancak seninle olur, zarar da ancak senden gelir, yoktur senden başka tapacak. Hz. Ali

104- Lukman, 34.

309

müneccime hitaben dedi: "Dediğini tutmayacağız, çıkma, hareket etme dediğin saatte hareket edeceğiz."

Ondan sonra, halka döndü de Ey insanlar dedi; sakının nücüm bilgisini bellemekten, çünkü müneccim, ancak kahin'e (gayıptan haber verene) benzer, kâhin de kâfir gibidir, kâfirse cehennemliktir.

Sonra onun hareket etme dediği saatte hareket etti. Muzaffer olduktan sonra da buyurdu ki:

"Onun dediği saatte hareket etseydim de zafer kazansaydım halk, onun dediği saatte hareket etti de muzaffer oldu derdi. Gerçekten de Hz. Muhammed müneccim değildi, ondan sonra bize de bu ash olmayan bilginin liizumu yok."

Bu sırada Haricilerin, Bağdat'la Halvan arasında bulunan Nehrevan suyunu geçtikleri hakkında haber geldi. Hz. Ali, imkânı yok dedi, onların öldürüleceği yer suyun öbür kıyısı. Suyu geçtiklerine dair haber geldikçe Hz. Ali, aynı sözü söyledi. Nihayet Nehrevan'a vardıkları zaman gördüler ki suyu geçememişler. Hz. Ali tekbir getirip Rasulullah doğru söylemiştir buyurdu.

Hız. Ali, Nehrevan'a gelince onlara, Kardeşlerimizi öldürenleri bize teslim edin, kisası yerine getirelim, sonra sizi halinize bırakıp Şamlılara gideyim, belki Allah sizi, bugün bulunduğunuz halden daha hayırlı bir hale getirir diye haber gönderdi.

Onlar, öldürülenleri hepimiz öldürdük; hepimiz onların kanlarını da, kanınızı da helal bilmedeyiz dediler.

Ubade oğlu Sa'd'ın oğlu Kays, onlara öğüt verdi, deliller getirdi, olmadı, Ebu-Eyyüb'ül-Ansari, yanlarına vardı, bir hutbe okudu, Siz dedi, bundan önce ne

310

haldeyseniz o haldeyiz, biz de nasılsak öyleyiz. Nasıl oluyor da bizimle savaşa girişiyorsunuz?

Bugün size uysak yann gene hakeme baş vurursunuz dediler.

Hız. Ali karşılarına çıktı. Buyurdu ki:

"Ey düşmanlığa kalkışıp inada düşen topluluk, ey heva ve hevese uyup doğruluktan ayrılan kalabalık, bilmiyor musunuz ki hakeme miiracaattan sizi men'etmek isteyen bendim. Onların bu isteklerinin hileden ibaret olduğunu söyleyen bendim. Bunlar, dine, Kur'an'a uymazlar, onlar sizden daha iyi bilirim ben. Onlar daha çocukken ben onları tamırdım, er oldular, gene tamırdım Onlar hile ve gadir ehlidir. Benim le'viniden aynhrsamız aldarmrsimz dedim; bana isyan ettiniz. Sonucu zorla hakeme razı oldum.

Hakeme razı olurken de onların, Kur'an'ın dirilttiğini diriltmelerini, öldürdüğünü öldürmelerini şart koştım. Onlar birbirlerine muhalefette bulundular, kitabın hükmüne uymadılar, sünnete müracaat etmediler, biz de onların kararlarını terkettik, ewelce ne haldeysek gene o haldeyiz. Yaptığımız nedir"?

Hariciler, gene eski nağmeyi ırladılar, biz dediler, hakeme razı olunca kâfir olduk, şimdi tevbe ettik. Sen de bizim gibi tevbe edersen biz sendeniz, seninleyiz; yok eğer buna razı olmazsan senden aynlırız, seninle savasırız.

Hız. Ali buyurdu ki:

"Size şiddetli bir kasırğa esti, dediğiniz anlaşılmaz oldu, sesiniz duyulmuyor. Rasulullah'a inandık, onunla hicret ettikten, Allah yolunda savaştıktan sonra kâfir

311

olduğuma, sapıklığa düştüğüme, hidayete mazhar olmadığuma tanıklık mı edeyim?"

Sonra dönüp ordusuna geldi, "onlarla artık konuşmayın, Allah'a ve cennete kavuşmaya hazırlanın" dedi, safları düzdü. Hariciler de ordularını hazırladılar.

Hız. Ali, aman sancağını Ebu-Eyyüb'ül-Ansari'ye verdi ve kim bu sancağın altına gelir, savaşa katılmazsa amandadır., Kim Kufe'ye, yahut Medayin'e dönerse amandadır diye nida ettirdi.

Hariciler, bu nidadan ürktüler, içlerinden beşyüz kişi ayrıldı, bir kısım Hariciler Kufe'ye, bir kısmı da Meda'yin'e gitti. Dört bin kişiydiler, ikibin sekizyüz kişiye indiler.

HZ. ALİ (AS) TEKRAR ÖĞÜT VERİYOR

Hız. Ali, tekrar onlara karşı çıktı, tevbe edip bu işten dönmelerini söyledi. Onlar kabul etmeyip ok atmaya başladılar. Hız. Ali, ordusuna Sabır, sabır dedi, biraz dayanın. Tekrar onlara öğüt verdi, dinlemediler. Üçüncü defa öğüt verdi. Gene dinlemediler. Bu sırada Hız. Ali'nin ordusundan bir ere ok isabet etti, kanlar içinde yere serilip şehid oldu.

Hız. Ali, bunu görünce tekbir getirip şimdi onlarla savaş helal oldu, hücum edin diye bağırdı. Ordu ilerledi, saflar birbirine girdi.

Haricilerden biri, Hız. Ali'nin ordusuna saldınp, "Onlan vurmaktayım, fakat bir de Ali'yi görsem de onun işini bitirsem" mealinde recez okuyordu.

312

Hız. Ali bunu duyunca karşı çıktı ve "Ey Ali'yi arayan, ben seni bilgisiz bir kötü kişi olarak görmekteyim. Onunla savaşmak istiyorsan gel, savaş, işte burdayım"

mealinde bir recez okudu ve hücum edip öldürdü.

Bir başkası çıktı, "Ebüi-Hasan'ı görseydim, kılıcım ile bir vuruşta işini bitirirdim" mealinde bir recez okuyup üstüne yürüdü. Hz. Ali, "Ey Eb'ül,Hasan'ı arayan, isteyen, görürsün, kim can verir" recezini okuyup hücum etti, mızrağını sapladı. Herif yere yıkıldı. Hz. Ali, mızrağını çekmedi, öylece yürüdü ve "Gördün Eb'ül-Hasan'ı, gördün görmek istemediğin şeyi" dedi.

Bu sırada Haricilerin safından biri çıkıp Hz. Ali ile savaşımak istedi. Hz. Ali, ona bir kılıç vurdu. Adam, kanına bulanarak yere düşerken, Ne de hoş şey cennete gitmek diye bağırdı. Haricilerin reislerinden Veheb oğlu Abdullah, Vallahi bir gitmek var ama bilmem cennete mi, cehenneme mi dedi. İçlerinden Sa'd oğullarından bir adam, bu sözü duyunca beni kandıran bu adamdı, şimdi görüyorum, o bile şüpheye düşmüş deyip bir toplulukla savaşı bıraktı, çekildi.

Hz. Ali, ordusuna, sizden on kişi bile şehid düşmez, onlardan da on kişi bile kurtulmaz demıştır. Gerçekten de bu savaşta Hz. Ali'nin ordusundan dokuz kişi şehid düştü. Haricilerden de ancak sekiz kişi kurtuldu.

Bilgisizliğin, kara kuvvetin, yobazlığın, kör taassubun timsali olan Hariciler, savaşta, Cennete yürüyüş, cennete gidiş diye bağınsıyorlar, kılıçlann, mızrakların üstüne atılıyorlardı.

Hz. Ali, maiyyetindekilere hücum edin, ben ilk hücum edeninizim dedi, üç kere saflara girdi çıktı. Her defasında

birçok kişiyi yere serdi, her defasında Zü'l-Fekaar eğriliyordu, geri dönüşünde kılıcını, kabzasından ve ucundan tutup dizine dayıyor, doğrultuyordu.

Oklar atılıyor, mızraklar saplanıyor, atlar kişniyor şahlanıyor, toz-duman arasında kılıç parıltıları görölüyordu.

Nihayet Hariciler tamamiyle kmlmıştı. Veheb oğlu Abdullah'la Suku Ehvaz fatihi sahabeden Zühayr oğlu Harkus da Hariciler tarafından bulunup maktul düşenlerdendi. Bu zat Cemel ve Sıffıyn'de Hz. Ali tarafındaydı, sonradan Haricilere katıldı.

Hz. Ali tarafından ilk şehid düşen zat, sahabeden ve Uhud savaşında bulunanlardan Nuvayra oğlu Yezid'ül-Ansari idi.

Savaş bitince Hz. Ali, Haricilerin ölüleri arasında, memeli anlamına gelen Zü's-sedye lakabıyla anılan haricinin bulunmasını emretti. Bunun sebebi de, kendisine Hz. Muhammed'in, Haricileri anlatmış olması ve onların delili, içlerinde kara yüzlü, bir eli, kadın memesi gibi topak bir adamın bulunmasıdır, onların halkın en hayırlısı en kötüleridir buyurmasıydı.

Ölüler, arasında bu adam bulundu. Bir eli, kadın memesi gibi, omuzundan itibaren şişti, üstünde kedi tüyleri gibi siyah kıllar vardı. Eli çekilince öbür elinden daha uzun oluyor, bırakılınca çekilip toplanırdı. Hz. Ali, bunu görünce Vallahi dedi, ne yalan söyledim, ne yalanladım. Sonra yüksek sesle tekbir getirdi. Halk da onunla beraber

tekbir getirdi. Sonra secdeye vardı, şükretti. Bu topak eli kesik mızrağa diktiler.

314

Harkus, Huneyn ganimetleri, Hz. Rasul-i Ekrem tarafından sahabeye bölüştürülürken, Ya Rasulallah, adalete riayet et demek cür'etinde bulunmuştu. Rasul-i Ekrem (s.a.a), "Ben adalete riayet etmezsem kim eder" buyurmuşlar, Ömer izin ver de şu adamın boyununu vurayım demişti. Rasulallah (s.a.a) "Bırak" buyurmuştu; "sizden bir bölük türeyecek ki onlar, din emirlerine riayet etmekle beraber sizin amellerinizi aşağı görecekler, Kur'an okuyacaklar, fakat gönüllerine te'sir etmeyecek; ok, yaydan nasıl fırlayıp çıkarsa onlar da öylece dinden çıkacaklar, onları, benden sonra halkın, Allah'a en sevgilisinin eliyle Allah öldürecek" 105

Hz. Rasul-i Ekrem (s.a.a), Ebu-Bekr'i, Zü'l-Huvaysarat'üt Temimi oğlu'nu, yani Harkus adh bu adami öldürmesini emrederek yollamış, Ebu-Bekr, Harkus'un namaz kılmakta olduğunu görmüş, öldürmeyi caiz saymamış, dönmüş, Hz. Rasul'e hali anlatmıştı. Ondan sonra aynı maksatla gönderilen Ömer de aynı şeyi yapmış, üçüncü olarak gönderilen Ali, Harkus'u bulamamıştı.

Harkus'un, Huneyn ganimetlerinin bölüşülmesi sırasındaki cür'etli sözü ve Hz. Rasul'ün (s.a.a) bu söz dolayısıyla Hariciler hakkındaki hadisler, Buhari'de, "Kitabu bed'il-halk" bölümünde, Nesei'nin "Hasais"inde, "Müstedrik'üs-Sahihayn"de, "Tarihu Bağdad"da da

mevcuttur. Ayrıca, ümmetten bir bölüğün, yaydan ok fırlar gibi dinden çıkacağına, bunların, Kur'an okuyacaklarını,

105. E't-Tecrid'üs-Sarih li Ahadis'il-Cami'is-Sahih: Kitabu Fazaü'l-Kur'an; c. 2, s. 122.

315

fakat bu okuyuşun, gönüllerine hiçbir te'siri olmayacağına, yaratılanların en kötüsü olacaklarına, hatta bunların, başlarını usturayla tıraş ettireceklerine ve Hz. emir'ül-Mü'minin'in (a.s) bunlarla savaşacaklarına dair "Müslirrin "Sahih"inde, "Kitab'üz-Zekât" bölümünde, "Mizan'ül-İ'tidal"da İbni Mace ve Ebu-Davud'un "Sahih"lerinde, Ahmed b. hanbel'in "Müsned"inde ve diğer tefsir, hadis ve siyerlerde hadisler mevcuttur.106

Hz. Ali'ye, Hariciler tamamiyle katledildi dediler. Hz. Ali, Hayır dedi, vallahi onlar,erlerin bellerinde, kadınların rahimlerindedir, yüz yıllar boyunca zuhur ederler, sonucu onlar, halkı soyan, hırsızlık eden bir topluluk olarak belirecekler.

Hz. Ali, bu savaşta elde edilen silah ve hayvanları, maiyetinde bulunanlara dağıttı, mallarla kadınları, sahiplerine, ehillerine gönderdi, yaralıları Kufe'ye götürüp orda tedavi edilmelerini, sonra bırakılmalarını emretti.

Dört yüz er esir düşmüştü. Onları da aşiretlerine yolladı. Yanındakilere, benden sonra Haricilerle savaşmayın; çünkü gerçeği dileyip yanlış yol tutan, batılı elde edene benzemezler dedi.

Hız. Ali, Nehrevan savaşından sonra bir hutbe okuyup Allah'a hamdetti, sonra buyurdu ki:

"Gerçekten de Allah size ihsanda bulundu, yardım etti de üst oldunuz. Hemen Şam'daki düşmanınızın üstüne yürüyün."

Bu sözleri duyanlar, Ey Mü'minler Emiri dediler; oklanmız bitti, kılıçlarımız gedildi, mızraklarımız körleşti,

106- Fadaü'l-Hamse'ye bak. c.2, s.400 - 412.

316

yaylarımız kırıldı, beraberce şehrimize dönelim de hazırlık görelim, daha büyük bir topluluk halinde harekete geçelim.

Kays oğlu Eş'as da aynı fikri güttü, bu çeşit sözler söyledi. Bunun üzerine Hz. Ali, Nuhayle'ye döndü. Orda, ordugahinizi kurun, savaşa hazırlanın. Çoluğunuzu-çocuğunuzu ziyaretten sonra burada toplanin dedi.

Nuhayle'de birkaç gün kaldılar. Fakat hergün, Kufe'ye gidenler, bir daha gelmemekteydi. Böyle böyle, ordugahta Hz. Ali'nin yakın adamları kaldı ancak.

Hız. Ali, bunu görünce, Kufe'ye gitti. Defalarca hutbeler okudu. Ey insanlar, düşmanınızın üstüne yürüyün. Allah'a dayanın, yardımcı olarak o yeter size dedi. Fakat halk, pek yavaş davranmadıydı.

NEHREVAN'DAN HARİCİLER

SONRA

Nehrevan'dan sonra, Deskere denen yerde, Avf oğlu Eşres, iki yüz kişiyle isyan etti. Hz. Ali, Hassan oğlu Ebreş'i, üçyüz kişiyle üzerine yolladı.

Hicretin otuzsekizinci yılı Rebiülahırında savaş oldu, Hariciler dağıldılar, Eşres öldürüldü.

Bir ay sonra Hilal adında biri, kardeşiyle beraber Masebzan'da isyan etti. Üzerlerine giden Kays oğlu Ma'kıl, topluluklarını dağıttı, Hilal ve adamlarından ikiyüz kişiden fazla Harici maktul düştü.

Bu olayın ardından Buceyle boyundan Eşheb, yahut Eş'as adlı biri, yüzseksen kişiyle çıktı, Masebzan'a gelip Hilal'in ve adamların namazlarını kıldı, onları gömdürdü, isyan etti. Hz. Ali, üzerine Cariye'yi, yahut Adiy oğlu

317

Hucr'u gönderdi. Cüha denen yerde savaştılar, Eşheb'le adamları maktül düştüler.

Bir ay sonra Said isminde bir adam, Medayin civarında isyan etti. Başında iki yüz adam vardı. Hz. Ali, üzerlerine Mes'ud oğlu Sa'd'i gönderdi. Savaşta hepsi de yok oldu.

Bundan sonra Ebu-Meryem'is-Sa'di, isyan etti, Şehrizor'daki Hariciler, bu adama uydular. Başına

toplananların içinde ancak altı tane arap vardı. Öbürleri Arap olmayıp başka millete mensuptu.

Kendisine uyan birkaç yüz kişiyle Kufe'ye beş fersahlık bir yere kadar geldi. Hz. Ali, bu adama haber gönderip kendisine tabi' olmasını ve Kufe'ye gelmesini emretti. Ebu-Meryem kabul etmedi, aramızda savaştan başka birşey yok, dedi.

Bunun üzerine Hz. Ali, bu topluluğa Haniy oğlu Şurayh'ı, yediyüz kişiyle gönderdi. Hariciler, şiddetli bir hücumda bulundular. Şurayh'ın orudusu bozuldu, dağıldı, yanında ikiyüz kişi kaldı.

Hz. Ali, bizzat hareket etti. Önce Cariye'yle öğüt verdi, sonra kendisi, onları itaate davet etti, fayda vermedi. Bunun üzerine savaş başladı. Haricilerden ancak elli kişi kurtuldu ki bunların da kırk tanesi yaralıydı. Hz. Ali, bunları Kufe'ye getirdi. Yarası olmıyanları azad etti. Yaralıları tedavi ettirdi, sonra onları da salıverdi.

FARS OLAYLARI

İbn'ül-Esir'in hicri otuz sekizinci yıl olayları arasında Naciye oğulları boyunun şeyhi Raşid oğlu Hirrit'in isyanını kaydeder.

318

Hirrit, Naciye oğullarından üçyüz kişiyle beraber Hz. Ali'nin maiyetindeydi; Cemel ve Sıffıyn savaşlarında bulundu; Hakemlerin kararından sonra otuz kişiyle Hz.

Ali'nin huzuruna gelerek Ya Ali dedi, vallahi senin emrine itaat etmeyeceğim, ardında namaz kılmıyacağım, yann da senden ayrılıp gideceğim.

Hız. Ali, "Hay anan yasında yatsın, demek ki Rabbine isyan edeceksin, ahdinden döneceksin; fakat bu takdirde ancak kendine zarar vermiş olursun; iyi ama neden bu işe kalkıştın" dedi. Hırıt, Çünkü dedi, sen hakeme razı oldun, gerçekten saptın, zulmeden kavme dayandın.

Hız. Ali, "gel dedi, beraber oturalım, Kur'an'ın hükümlerine göre konuşalım, sünnetleri müzakere edelim, senden daha iyi bildiğim şeyleri sana açıklayayım; belki bugün kötü gördüğünü iyi görür, gerçeği bulursun."

Hırıt, Hayır dedi, istemem, ben senden ayrılacağım. Hız. Ali, "Şeytan seni kandirmasin, bilgisizler seni aşağılatmasın. And olsun Allah'a razı olsaydın sana doğru yolu gösterirdim" dedi.

Hırıt, geceleyin, yanındakilerle beraber Kufe'den çıkıp gitti. Yanındakiler az olmakla beraber etraftan kendisine birçok kişiler katılabilirdi. Bundan dolayı Hasafafül-Bekri oğlu Ziyad, Hız. Ali'nin huzuruna gelip Ey Mü'minler Emiri dedi, onun başında pek az kişi var, bu yüzden korkulmazsa da ileride büyük bir toplulukla bozgunculuğa kalkışmasından korkulur; bana izin ver, ardından gidip onunla görüşeyim. Hız. Ali, Allah sana rahmet etsin, hadi git buyurdu.

Ziyad, yüz otuz kişiyle hareket etti. Bu sıralarda Hz. Ali'ye, Hirrit'le yanındakilerin Kufe'ye yakın Nıffar'a vardıklarına dair haber geldi. Orda yeni Müslüman olmuş bulunan bir köylüye, Müslüman mısın, kâfir misin diye sormuşlar, adamcağız Müslümanım deyince Ali hakkında fikrin nedir demişler. Köylü, "insanların efendisidir. peygamber'in vasisidir, Mii'minlerin de Emiridir" demiş. Bunun üzerine sen kâfir oldun deyip adamı öldürmüşler. Onunla beraber tuttukları Musevi'ye, dinin nedir diye sormuşlar. Adam, Museviyim deyince bırakmışlar.

Hız. Ali, Val oğlu Abdullah'ı bir mektupla Ziyad'a gönderdi, bu olayı bildirdi. Ziyad'la beraber Nıffar'a oradan da Hirrit'in bulunduğı yere vardılar.

Ziyad, Hirrit'e, savaşın lüzumu yok, zaten siz de yorgunsunuz, biz de yorgunuz. Münasip görürsen bir araya gelelim, konuşup görüşelim, bir karara varalım diye haber gönderdi.

Hirrit razı oldu. Ziyad, beş kişiyle gitti, bir su kıyısında buluştular. Yemek yediler, dinlendiler. Ziyad, Neden Mü'minler Emiriyle bizim aleyhimize bu harekete giriştin diye sordu. Hirrit, sahibinizi imam olarak tanımıyorum, huylanndan da memnun değilim; halifeliğı Şura ile halletmek fikrinde diye cevap verdi. Ziyad, meşveret için toplanacak kişilerin, kendisinden ayrıldığıın zattan daha ziyade Allah'ın ve Peygamberinin hüküm ve sünnetlerini bilen bir kişiyi bulabileceklerini mi samyorsun; bundan başka bir de Peygamber'e yakınlığı var ve ilk Müslüman olan o dedi. Hirrit, Bunları inkâr

etmiyorum ki deyince Ziyad, peki dedi, öyleyse ne diye onunla savaşı

320

kalkıyorsun? Hırrit, ben onunla savaşı girişmedim, o, benim adamlarımdan birçoğunu öldürdü, onun için savaşıyorum dedi.

Uyuşmak mümkün olmadı ve savaşı başladı. Bu adam, Cemel savaşında Talha ve Zübeyr'le beraberdi; sonra Hz. Ali tarafına geçmişti; Hakemeyn olayından sonra Hz. Ali'den ayrıldı.

Hükmettiği yerlerdeki Müslümanlar, zekâtlarını, Hristiyanlar cizyelerini, merkeze göndermiyorlardı. Müslümanlar arasındaki ayrılığı gören Hristiyanlar, Müslümanlığı kabul ettikten sonra gene Hristiyan olmuşlardı ve Hırrit'e yardım ediyorlardı.

Savaşta Ziyad, bir aman bayrağı dikmiş, onun altına gelenlere aman vereceğini ilan etmişti. Hırrit'in yanındakilerin çoğu, bunu görünce bayrağın altına gitmişti. Hırrit, savaşta öldürüldü, yanındakiler dağıldı ve bu isyan, böylece bitti.107

İKİ ŞEHİD

Ashabdan Huzeyfe'nin oğlu Muhammed, Amr b. As'ın Mısır'ı istilasında tutulup Şam'a, Muâviye'nin yanına gönderilmişti. Muâviye, Muhammed'i hapsedtirmiş, fakat Muâviye'nin zevcesi Fahite, Muhammed'in teyzesinin kızı

olduğundan, ona gönderdiği yemeğin içine koyduğu kesici bir aletle zincirlerini keserek hapisten kurtulmuş, Lübnan'da Halil dağında gizlenmişti. Muâviye bunu haber

107- Tenkıyh'ul-Makaal; c. 2, s. 397

321

alıp kölelerinden Reşid adlı birini göndererek onu tutturup şehid ettirdi.

Huzeyfe b. yeman, Hz. Ali'nin, "Yeryüzünde yedi kişi vardır ki Allah, halkı onların yüzünden rızıklandırır, onların hürmetine yağmur yağdırır, halka yardım eder; ben onların imamıyım" buyurduğu kişilerdendir. Öbürleri arasında, Selman, Mikdad, Ebu-Zerr ve Ammar'ı saymışlardır. Huzeyfe, Hz. Fatıma'nın namazını kılanlardandı. Nesli, Muhammed'in şehadetiyle kesilmiştir. 108

Razılık bey'ati ashabından olup Osman'a karşı duran Mısırlılara kanşmış bulunan ve Filistin'de tutulup hapsedilen, hapisten kaçıp Halil Dağı'na sığınan Abdurrahman b. Udeys de, orada, bir rivayette Şam'da Muâviye'nin emriyle şehid edilmiştir.

Aynı yılda Muâviye, üç bin atlıyla Reha boyundan Şecere oğlu Yezid'i, Hz. Ali'nin valisini sürmek, halka, hac töreninde emir olmak ve kendi adına halktan bey'at almak üzere Mekke'ye gönderdi.

Mekke'de vali, Abbas oğlu Kusem'di. Mekkelileri savaşa çağırdıysa da dinlemediler. Ancak Osman'il-Abdi oğlu Şeybe, pek az bir kuvvetle bu emri dinledi. Bunun üzerine Kusem, Mekke'nin ıssız yerlerine çekilmeyi kurduysa da Ebu-Said'ül-Hudri, buna mani oldu, burada bulun, bir yere ayrılma. Onlarla savaşa girişebilirsen savaşırısın. Girişemezsen o vakit gider, Hz. Ali'ye ulaşırısın dedi.

108- Tenkıyh'ul Mekal; c.1, s. 259 - 260.

322

Bunun üzerine Kusem, Hz. Ali'ye bu olayı bildirdi. Hz. Ali, hac ayının evvelinde Mekke'ye bir kuvvet gönderdi.

Şecere oğlu Yezid, Zilhicce'nin yedinci günü Mekke'ye vardı. Ebu-Said'ül-Hudri'ye, valinin za'fi malum, ona söyle, halka namaz kildirmasin; ben de kildirmam, halk dilediğini imam tayin etsin dedi. O da bunu Kusem'e ve halka bildirdi; halk, oğlu Şeybe'yi imam tayin etti. Şeybe hac töreninde namaz kıldırdı. Bu sûretle Mekke, adeta tarafsızlığını ilan etmiş oldu.

Hz. Ali, Yezid'in Mekke'ye hareketini haber alınca üçbin atlı gönderdiyse de bunlar oraya vancayadek Yezid, Şam'a gitmiş olduğundan iki ordu, birbiriyle buluşamadı.

Muâviye, aynı yılda Abdurrahman adına birini Cezire şehirlerine gönderdi. Nusaybin'de Amir oğlu Şebib memurdu. Bunu Kumeyl'e bildirdi. Kumeyl, oraya altryuz atlı gönderdi.

Giden kuvvet, Şamlılara yetişti. Savaşta Şamlılardan birçoğu maktül düştü. Kumeyl, Hz. Ali'nin yoluna - yordamına uyup kaçanların kovalanmamasını, yaralılara dokunulmamasını emretti. Şamlılar bozulup kaçtılar. Kumeyl, bu olayı Hz. Ali'ye yazdı. Hz. Ali, ona hayır dualar etti, hoşnud olduğuna dair bir cevap gönderdi.

Şebib de, Şamlıların ardına düşüp Fırat'ı geçti, Ba'lebek'e vardı. Şamlıları bozguna uğrattı. Muâviye, Hz. Ali taraftarlarıyla savaşmak üzere Mesleme oğlu Habib'i gönderdiyse de Habib, geldiği zaman Şebib ordan ayrılmış, Rakka civarındaki Muâviye taraftarlarına hücum edip onları yıldırılmıştı. Bu üstünlüğü Hz. Ali'ye bildirince Hz. Ali, halkın mallanna, canlarına dokunulmamasını, ancak

323

at ve silahlari alması emretti ve Allah Şebib'e rahmet etsin, onların talanlarını uzaklaştırdı, bize yardım etti buyurdu.

Şecere oğlu Yezid, Muâviye'ye vanınca Muâviye, Nemr'üt-Tanuhi oğlu Haris'i Cezire'ye gönderdi. Hz. Ali'ye uyanları esir edip sürerek Şam'a getirmesini emretti. O da Tağlib oğullarından yedi kişiyi esir etti.

Bu boydan bir topluluk Hz. Ali'den ayrılıp Muâviye'ye gitmiş, boydaşlarının serbest bırakılmasını istemişti. Muâviye, isteklerini kabul etmedi. Bu sırada Muâviye, Hz. Ali'ye; Kays oğlu Ma'kıl'ın esir ettiği erleri, fidye karşılığı

serbest bırakması için bir mektup gönderdi. Hz. Ali, bu recayı kabul etti, esirleri bıraktı.

Hz. Ali, halkı, Musul civarına iskan için Abdürrahman'ül-Has'ami'yi gönderdi. Tağlib boyu buna razı olmadı. Aralarında savaş oldu. Abdurrahman şehid düştü. Hz. Ali, üzerlerine asker göndermek istediye de Rabia boyu, onlar düşmanından ayrılmışlar, sana itaat etmişlerdir. Abdürrahman'ı da bir hata edip öldürdüler, hoş gör dediler, Hz. Ali kabul etti.

Gene bu yıl Muâviye, Semave halkının vergilerini toplamak üzere Mekhul'ül-Amiri oğlu Züheyr'i gönderdi. Hz. Ali, bunu haber alınca üzerlerine Abdullah'ul-Aşcai oğlu Ca'fer'le Kelboğullarından Urve ve Cellas'ı gönderdi, Bekr ibni Vail'i de onlarla beraber yolladı.

Savaşta Hz. Ali taraftarları bozuldu. Ca'fer şehid düştü. Urve'nin hiyaneti anlaşıldı. O da kaçıp Muâviye'ye tabi' oldu.

Bu talanlar, bir yıl içinde olmuştu.

324

MUAVİYE'NİN UKBE OGLU MÜSLİMİ DOVMET'ÜL CENDÜL'E GÖNDERMESİ

Aynı yılda, Vak'at-al-Harra kahramanı Ukbe oğlu müslim'i Dovmetül Cendül'e gönderdi.¹⁰⁹ Oralılar Hz. Ali'ye de bey'at etmiyorlardı, Muâviye'ye de. Muslim, onları Muâviye'ye bey'ate davet etti, kabul etmediler, Hz.

Ali, bunu duyunca Ka'b'ul-Hemdani oğlu Malik'i, bir toplulukla yolladı. Malik, Müslim'in askeriyle savaşa girdi. Müslim mağlub oldu.

Malik bir kaç gün orda oturdu, halkı bey'ate davet etti, kabul etmediler, dönüp Kufe'ye gitti.

109- Harra, kara taşlık anlamına gelir. Medine'nin doğusu ve batısı, yüksek kayalıklarla çevrilmiş olduğundan bu ad verilmiştir. Hicretin altmış üçüncü yılında, İmam Hüseyin'in, altmış bir muharreminde şehadetini vesile yapan ve Yezid'in başka kötülüklerini de duyan Medineliler, Yezid'e itaat etmemeyi kararlaştırmışlardı. Yezid, Kufe valisi olup İmam Hüseyin'i şehid ettirmekten çekinmeyen Ziyad oğlu Ubeydullah'ı Medinelileri te'dibe me'mur etmiş, fakat o bile, "Medinelileri korkutanı Allah korkutsun. Allah'ın, Meleklerin ve bütün insanların la'neti ona olsun" hadisini düşünüp bu memuriyeti kabul etmemişti. Muâviye, oğluna, Medineliler sana itaat etmezlerse onları, Ukbe oğlu Müslim'le taşla diye vasiyyette bulunmuştu. Yezid, bu adamı Medine'yi itaate sokmaya me'mur etti. Müslim, hasta olduğu halde bu memuriyeti kabul etmiş, ordusuyla Medineye girmiş, Medine'yi üç gün üç gece yağma etmiş, Hz. Peygamber'in mescidine at bağlatmış, bu müddet zarfında cemaatle namaz kılmamıştır. Savaşta, üçyüzü sahabeden olmak üzere yediyüz Medineli şehid olmuş, katliamda onbin kişi öldürülmüş, rivayete göre onbin kızım ırzma geçilmiştir. İşte Vak'at-al-Harra budur.

SİND SAVAŞI

Bu yıl için Murrat'ül-Abiyy oğlu Haris Hz. Ali'nin emriyle Sind illerine savaşa gitti, birçok ganimetler ve esirlerle dönüp geldi, bir günde bin esir taksim edildi.

GÖSTERİ

Gene bu yıl içinde Muâviye, bizzat Şam'dan hareket ederek Dicle kıyılarına kadar gidip geldi ve Cezire halkına bir gösteri yaptı.

326

ZİYAD-İBN-İ EBİH'İN FARS VALİLİĞİ ¹⁰⁷

Basra eyaletine tabi' olan Kirman, Şiraz ve havalisini kaplayan Fars eyaleti halkı, vergi vermemek niyetine düşmüşler, isyan ederek vali Huneyf oğlu Sehl'i Fars'tan kaçırmışlardı. Bunun üzerine Hz. Ali, Basra'da Beyt'ülmal memuru olan ve Arapların dahilerinden sayılan Ziyad'ı Fars eyaletine vali tayin etti, gönderilmesini de Basra valisi Abbas oğlu Abdullah'a buyurdu. O da Ziyad'i mühim bir kuvvetle Fars'a yolladı.

Ziyad, vali olduğu illerin reislerini birbirine düşürdü, az vakitte her tarafı düzene soktu.

Bu yıl içinde Akabe bey'atinde Müslüman olan Ansar'dan Ebu-Mes'ud'la şair Sabit oğlu Hassan vefat

107- Ziyad, Ubeyd oğlu, yahut anasma nisbetle Sümeyye oğlu Ziyad diye amlirdi. Ömer zamanında, Basra'da Maliye işlerinde kullanılmıştır. Muâviye, onun, kendisinin kardeşi olduğunu ilan etmek istemiş, bu hususta bir mektup göndermiş, fakat o, bu mektbu şiddetle reddetmişti. Hz. Ali'nin şehadetinden sonra hicretin kırk dördüncü yılı, Muâviye, gene aynı teklifte bulunmuş, Ziyad da buna razı olmuştu. Bunun üzerine Muâviye, babası Ebu-Süfyan'ın, Ziyadın anası Sümeyye'yle zina ettiğini ve bu zinadan Ziyad'ın doğduğunu iddia etmiş. Ebu-Meryem-al-Hammar bu zinamn, kendi evinde olduğunu, pek rezilce söyleyip şahitlik etmiş, daha birkaç kişi de, Ebu-Süfyan'ın vaktiyle, Medine'de, mescitte bu işi açıkladığına tanıklıkta bulunmuşlar, böylece Muâviye, "Çocuk, nikahtan olandır, zina edense taşlanarak öldürülür" hükmünü, yani Müslümanlıkta nesep sübutu kaidesini bozup ziyad'ı kendisine kardeş ilan etmiştir. Yezid zamanında Hz. Hüseyin'in üzerine ordu gönderip Kerbela faciasını meydana getiren Ubeydullah, bu babasının oğlu Ziyad'ın mahdumudur!

327

ettiler. Hassan, pek korkak olduğundan hiçbir savaşta bulunmamıştı.

HİCRETİN KIRKINCI YILI (659 - 660)

Bazı Ölümler

Cemel ve Sıffiyın savaşlarında Hz. Ali'nin tarafında bulunup, Hz. Ammar'ın şehadetinden sonra savaşta

girişerek şehid oluncasyadek dövüşen ve Hz. Peygamber tarafından tanıklığı, iki tanık yerine kabul edilmiş olan Sabit oğlu Huzeymet'ül-Ansari'nin oğlu Haris bu yıl vefat etti. Haris, Bedir savaşındabulunanlardı.

Cubeyr'ül-Ansari oğlu Havvat da bu yıl, Medine'de vefat etti. Havvat, Bedir savaşına çıkmışken ayağına bir taş dokunup yaralanmış. Hz. Peygamber de onu Medineye göndermişti. Savaştan sonra ona da ganimetten pay verildi. Bu suretle Bedir ashabından sayıldı.

Ansar'ın on iki nakıybinin biri olan Müzir oğlu Ebu-Lubabe de bu yıl vefat etti. Bedir savaşına gidilirken Hz. Peygamber onu Medine'de kaymakam olarak bırakmıştı. Savaştan sonra genimetten pay verilerek Bedir ashabından sayıldı.

Uhud savaşında bulunmuş olan ve Rey şehrini zapteden Ka'b'ül-Ansari oğlu Karaza da bu yıl Kufe'de vefat etti. Bu sahabi, Hz. Ali'nin bütün savaşlarında, onun maiyetinde, düşmanlarıyla savaşanlardandı.

328

BUSR'UN HİCAZ VE YEMENİ TALANI

Siffiyn savaşında, Muâviye'nin maiyetinde bulunan ve As oğlu Amr gibi Hz. Ali ile savaşa çıkan, fakat onun hilesine uymak suretiyle kurtulan Büsr, bu yıl Muâviye'nin emriyle Hicaz'a yürüdü.

Muâviye, ona, Medine'ye Mekke'ye, San'a'ya git. Ali'ye uyanlardan kimi bulursan bize itaate davet et; kabûl etmeyeni öldür, mallarını zaptet diye emretmiş ve maiyetine üç bin kişi vermişti.

Medine'de, Hz. Ali tarafından Ebu-Eyyub'ül-Ansari valiydi. Büsr'e karşı koyamayıp çekildi. Büsr, Medine'ye girip mescide gitti, minbere çıktı. Halkı tehdid etti, ansar'a, ey Yahudiler, ey tutsak oğulları diye hakarete bulundu. Halkı, Muâviye'ye bey'at için sıkıştırmaya başladı. Bey'at etmeyenlerin evlerini yıktı.

Ashaptan Abdullah oğlu Cabir, bey'at etmemek için kaçıp Seleme oğullan boyuna sığındı. Fakat onlar da Cabir'i koruyamadılar. Cabir, Hz. Peygamber'in zevcesi Hz. Ümmü Seleme'ye dehalet etti, fakat o da aciz kaldı.

Büsr, Medine'de, Ebu-Hüreyre'yi kaymakam bırakıp Mekke'ye gitti. Hz. Ali tarafından vali olan Abbas oğlu Kusam karşı duramadı. Büsr orada da bir hayli can yakıp kan döktükten sonra Yemen'e gitti. Orda da Hz. Ali tarafından Abbas oğlu Ubeydullah valiydi, karşı duramayacağını anlayıp sahabeden kaynatası Abdullah'ı, oğlunu, Hz. Ali'ye taraftar olanları, hatta onların evlat ve ayalini öldürdükten sonra Abbas oğlu Ubeydullah'ın

329

Abdurrahman ve Kusam adlı, biri altı, öbürü beş yaşındaki iki oğlunu tutturdu, anneleri Abdullah kızı Ayişe'nin gözü önünde, eteği dibinde, kendi eliyle başlarını kesti.

Zavallı ana, bu korkunç olay yüzünden aklını kaçırdı.
Hiçbir yerde duramaz, oturamaz, gezer-durur, gezerken de
şu beyitleri okurdu:

"Ey benim sedeften ayrılmış iki inciye benzeyen
çocuklarıma kıyan

Ey benim kemiklerimin içindeki iliğini mesabesinde
bulunan iki yavrumu öldüren

Beni iliksiz koyan, ey benim yüreğim, kulağım olan
evladımı öldüren

Bugün artık yürek yok bende

Geçip giden soyundan - sopundan sonra perişan olan.

Yanıp yakılan, hor-hakıyr bir hale düşen bir kadını, İki
yavrusunu öldürerek büsbütün perişan ettin Büsr'ü
duymuştum da hakkında söylenen sözlere inanmamıştım

Zalını, yavrularımın boyuncağızlarına bilenmiş bıçağı
çektin, günah da işte böyle kazanılır Şimdi Büsr'e hak
ettiği laneti okuyorum, Babamın önüne and olsun ki o,
zalını, hain bir adam."

Büsr, Yemen'de de kanlar döktü, canlar yaktı. Bu Yemen
seferinde tam otuzbin kişi öldürdü ki bunların bir kısmını
diri - diri ateşe atırıp yakıtarak şehid etti.

Hız. Ali, bu olayları haber alınca, Kudame oğlu Cariye'yi ikibin, Mes'ud oğlu Vehab'i ikibin kişiyle gönderdi. Cariye, önce Basra'ya gitti, sonra Hicaz yoluyla Yemen'e geldi.

Büsr bunu duyunca Yemam yolunu tuttu. Cariye, Necran'a vanp orda Ümeyyeoğullarına taraftar olanları tenkit etti, Büsr'ün peşine düştü. Büsr bucaktan bucağı kaça - göçe Hız. Ali'nin hükmü altında bulunan ülkeden çıktı.

Cariye Mekke'ye geldiğı zaman Hız. Ali, Kufe'de şehid edilmişti. Halkı Mü'minlerin emirine bey'ate davet edince kime bey'at edelim, Mü'minler Emiri şehid oldu dediler. Cariye'nin bundan haberi yoktu. Duyunca Hız. Ali'ye rahmet okudu, halka Hız. Hasan'a bey'at edin dedi. Halk Hız. Hasan'a bey'at etti.

Cariye Mekke'den Medine'ye gitti. Ebu-Hüreyre, Medine'de halka namaz kıldırmadaydı. Cariye'nin gelişini duyunca kaçtı. Cariye, o, kedi babasını bulsaydım mutlaka öldürürdüm dedi. Sonra Medinlilerden Hız. Hasan'a bey'at alıp Kufe'ye döndü.

Büsr, birçok kişileri öldürmüş ve ilk defa Müslüman kadınların esirliğini icad ederek Müslümanlığa aykırı kötü bir tören kurmuştu.

Hız. Ali, onun kötülüklerini, hele Ubeydullah'ın iki masum yavrusunun şehadetini, analannın aklını kaybettiğini duyunca çok müteessir olmuş, Allah'ım demişti, sen onun da aklını al, dinsiz olarak öldür onu.

Esasen sadist bir ruh hastası olan Büsr, sonunda çıldırmış, sokaklarda çocukların taşlariyle - topaçlariyle taşlanmaya başlamış, çılgın bir halde ölüp gitmiştir.111

İn- Hz. Ali'nin şehadetinden ve Muâviye'nin saltanatından sonra bir gün Abbas oğlu Ubeydullah Muâviye'nin yanında Büsr'e rastlamıştı. Ona, benim masum yavrularımı sen mi öldürdün diye sordu. O, Evet, ben öldüdüm deyince Ubeydullah, Allah'tan dilerim dedi, bir başka yerde seninle karşılaşayım. Büsr, buranın nesi var deyince Ubeydullah, kılıcım yanımda değil dedi. Büsr, al diye Ubeydullah'a bir kılıç uzatınca Muâviye, hemen yerinden fırlayıp kılıcı kaptı, Büsr'e, ne yapıyorsun dedi. ikimizi de öldürtecek misin? Ubeydullah hiç pervasız, Vallahi bende onu yapacaktım dedi, meclisten çıkıp gitti.

Ubeydullah, kardeşi Abdullah'tan bir yaş küçüktü. Hz. Peygamber, onu ve kardeşlerini öper-koklar, onlar da Hz. Peygamber'in göğsüne, sırtına binerlerdi. Hz. Peygamber, onlarla şakalaşırdı. Hz. Ali'nin zamanında Ubeydullah, önce Yemen valiliğinde bulunmuş, sonra otuz altıncı, otuz yedinci yıllarda hac törenine emir tayin edilmişti; otuz dokuzuncu yılda gene hac emiri olduysa da Muâviye tarafından gönderilen Şecere oğlu Yezid, buna mani oldu. Pek cömert bir zat olan Ubeydullah, hicretin elli sekizinci yılda vefat etmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

HZ. ALİ'NİN (AS) ŞEHADETİ

Hız. Ali, Hicretin kırkınıcılı Ramazanının on dokuzuncu çarşamba günü vurulmuş (27.1.661), yirmi birinci cumagecesi Şehid olmuştur. (29.1.661)

Ramazan ayının on birinci, onyedinci günü vurulduğu hakkında rivayetler vardır. fakat zayıftır.

Hız. Peygamber'in, peygamberliğini izhardan önce on, yahut on iki yıl ömür sürmüş, yirmi üç yıl Hız. Peygamberle beraber bulunmuştur. Hız. Peygamber'den sonra otuz yıl yaşamıştır. Şehadetinde altmış üç, yahut altmış beş yaşlanndaydı.

Nesei, Hasais'inde, senediyle Ammar'dan şu hadisi tahrir eder:

337

Ammar demiştir ki: Ben, Ali'yle beraber, Üşeyre savaşındaydım. Rasulullah, "İnsanların en kötüsü olan iki kişiden söz açayım mı" dedi. Biz, Evet ey Tann Elçisi dedik. Hız. Peygamber, "Birisi Semud kavminden olup Salih Peygamber'in devesini öldüren Uhaymir, öbürü de sana şurandan vurup kanını şuraya akıtan" buyurdu ve Ali'nin başıyla sakalını gösterdi. Nesei, bu hadis, Müslim'in şartınca sahihtir de demiştir.

Hakim de Müstedrik'inde, bu hadisin mealini Ebu-Sinan'üd-Duali rivayetiyle Hız. Ali'den tahrir etmiştir:

Yine Zeyd-ibn-i Vehep'ten tahriç etmiştir ki: Basrahlılardan bir topluluk, Hz. Ali'ye haraç, cizye v.s. getirmişti. Aralarında, Haricilerden Ca'd adh birisi Ya Ali dedi, Tanrıdan kork, sonucu öleceksin. Hz. Ali, Hayır dedi, Ben buraya vurulan bir kılıçla öldürüleceğim ve buram başımın kanıyla boyanacak, bu sözleri söylerken başına ve sakalına işaret etti. Bu adam, bu sözden sonra Hz. Ali'nin giydiği eski elbiseyi hoş görmeyip bundan daha iyi bir elbise giyseydin daha iyi olurdu dedi.

Hz. Ali, Bu elbise dedi, benim için ululuk duygusu vermekten en uzağı, Müslümanların özenip giymeleri için de en layığıdır.

Taberi ve İbn'ül-Esir, Hz. Ali'nin şehid edilişinin sebebini şöyle anlatırlar:

Mülcem'ül-Muradi oğlu Abdurrahman, Abdullah'üt-Temimiyy'üs-Sarimi oğlu olup Berke denmekle tanınmış Haccac, Ebu-Bekr'üt-Temimiyy'üs-Sa'di oğlu Amr, bir araya geldiler. Bunların üçü de Hariciydi.

Halkın arasına düşen fikir aykırılığından konuşular. İdareyi ele alanların aleyhinde bulundular. Sonra,

338

Nehrevan'da öldürülenleri andılar. Ağlaştılar. Onlardan sonra yaşayıp da ne yapacağız, canlarımızı Allah için satmamız, sapıklık ehline baş olanları öldürmemiz, şehirleri onlardan kurtarmamız elbette daha iyi olur dediler.

Mülcemoğlu, Ali'ye ben yeterim dedi, Berke, ben Muâviye'yi öldürmeyi üstüme alıyorum dedi. Amr da, ben dedi, Asoğlu'yu öldürürüm.

Üçü de, öldürmeyi taahhüt ettiklerini öldürmedikçe, yahut bu uğurda ölmedikçe bu karardan dönmemeye söz verdiler. Kılıçlarını aldılar, zehirlettiler, Ramazan ayının on dukuzuncu günü sabah vakti bu işi işlemeyi kararlaştırdılar.

Mülcemoğlu, Kufe'ye geldi. Mezhebdaşlarıyla buluştu, fakat yapacağı işi kimseye açmadı.

Birgün, mezhebdaşlarından birisinin evinde bir kadın gördü, kadın pek güzeldi, adı, Teymiyyet'ül-Ahdar kızı Katam'dı. Kadını pek beğendi, Bana varır mısın dedi. Kadın, Benim nikah param pek ağırdır; üçbin dirhem vermedikçe, bir kul ve köle alıp bana bağışlamadıkça ve Ali'yi öldürmedikçe sana varmamama imkân yoktur dedi.

Mülcemoğlu, ilk iki şartını yerine getiremem, fakat Ali'yi öldürürsem elbette yüreğim yağ bağlar; bu iş de, Allah indinde benim için dünyadan da hayırlıdır, dünya malından da dedi.

Katam'ın babasıyla kardeşi, Nehrevan'da öldürülenlerdendi. Mülceoğlu'nun bu sözünü duyunca onu öldürürsen dedi, senin yüreğin de soğur, benim de; ondan sonra seninle bir güzelce geçinir gideriz; dur, gideyim de bu işte sana yardımcı göndereyim.

Katam gitti ve kavminden olan Verdan'ı yolladı. Bu sıralarda Eşca' boyundan Şebib adlı birisi, Mülcemoğlunun yanına gelmişti. Mülcemoğlu ona, dünyada da, ahirette de yüceliğe nail olmayı ister misin dedi. Şebib, Ne demek istiyorsun diye sorunca Mülcemoğlu, Ebu-Talib oğlu Ali'yi öldürmek istiyorum dedi... Şebib, Hay anan yasını çeksin, ne de ağır bir işe kalkışmışsın? Ali'yi nasıl öldürebileceksin dedi. Mülcemoğlu, mescidde gizleneceğim dedi, sabah namazına çıkınca üstüne saldırır, öldürürüz. Şebib, yazıklar olsun sana dedi. Ali'den başkası olsaydı kolaydı, fakat onun Müslümanlıktaki halini, şerefini, üstünlüğünü, ilk Müslüman olduğunu elbette biliyorsun; ben Ali'nin öldürülmesine sevinemem. Mülcemoğlu, Nehrevan'da tertemiz kişileri öldürdüğünü biliyorsun değil mi dedi. Şebib, Evet, biliyorum diye cevap verdi. O halde dedi Mülcemoğlu, bizim arkadaşlarımıza kısas olarak biz de onu öldürürüz. Şebib, bu söze kandı, onlara katıldı.

Çarşamba gecesi oluncal¹¹² Kufe'nin ulu camiinde itikafa girmiş¹¹³ olan Katam'ın yanına gittiler. Katam, mescidde, kendisi için ipekten bir çadır kurdurmuştu, onun içindeydi. Onlar da çadıra girdiler, orda kılıçlarını kuşandılar, Hz. Ali'nin geleceği yere gidip gizlendiler.

112- Taberi'de cuma gecesi, herhalde bunu, vefat gecesiyle karıştırmıştır.

113- İtikaf, Ramazan ayının bilhassa son on gününde, geceli-gündüzlü bir camide kalarak ibadet etmektir. Bazı mezheplerde bir saniye dahi olur, bazı mezheplerde ise üç günden az olamaz.

O gece Eş'as da mesciddeydi. Adıyyoğlu Hucr mescitte yatmıştı. Eş'as'ın kapıya doğru gidip Mülcemoğlu'ya, yapacağı işi, sen sen ol, aman gizle; yoksa seher çağı rezil olursun dediğini duydu, kör herif, gebertin bu adami deyip acele mescitten çıktı. Duyduğunu söylemek, ihtiyatlı davranmasını reca etmek üzere Hz. Ali'nin her zaman geldiği yoldan, evine doğru koşa koşa yürüdü. Fakat o gün Hz. Ali, bir başka yoldan mescide gitmişti, raslayamadı.

Bütün kaynaklara göre Hicretin kırkıncı yılı Ramazan ayında Hz. Emir'ül-Mü'minin, bir gece Hz. Hasan'ın, bir gece Hz. Hüseyin'in, bir gece Ca'fer-i Tayyar oğlunun evinde iftar ederdi, aynı zamanda üç lokmadan fazla yemezdi; aç olduğum, midem dolu olmadığı halde tanrı emrinin gelmesi, daha sevimlidir bence derlerdi.

Ramazan ayının ilkinde, okuduğu hutbede, Ramazan ayı girdi, o, ayların ulusudur, senenin evvelidir. Kudret değirmeni o ayda döner. Bilin ki gelecek yıl ben sizin aranızda bulunmayacağım buyurmuştu.

Vaile oğlu Amir'in oğlu Ebü't-Tufayla, Hz. Ali'ye bey'at edilirken Mülcemoğlu Abdurrahman'ın da bey'at etmek üzere geldiğini, fakat Hz. Ali'nin onu, iki kere reddettiğini, üçüncüsünde başını ve sakalını işaret eder Burdan akacak kanla bunu boyamak niyetinde olanla ne isim var dediğini, ondan sonra da bir şairin,

"Ölüm gelip seninle buluştu mu, gayret kemerini sık, tahammül et.

Ölüm, senin mahallene gelip çattı mı, acıklanma, sızlanma"

341

Mealindeki beyitlerini okuduğunu rivayet etmiş ve bu rivayeti Sibt-ibn'il-Cavzi, senediyle Tezkireful-Havass'ta zikrelemiştir.

Hiz. Emir'ül-Mü'minin (a.s), Uhud savaşından sonra, bu savaşta şehadet mertebesine nail olamadığına acıklanmış, Hiz. Rasul-i Ekrem (s.a.a), Bu, buyurmuşlardı Daha sonra olacak. Handak savaşında, Abdü Vedd oğlu amr, mübarek başlarını yaraladığı gün, başlarının kanı yüzlerine akarken de Hiz. Rasul (s.a.a), bunu görüp, "Benden sonra gelenlerin en azgını, en kötüsü, başına vıuduğu, başının kanıyla sakalını kana boyadığı gün, ben nerde olacağım" buyurmuşlardı.

Bir Şaban ayının son cumasında, Hiz. Resul-i Ekrem, Ramazan ayının üstünlüklerini beyan ederlerken Ali kalkmış, Bu ayda, ibadetlerin en üstünü hangisi diye sormuştu. Hiz. Rasul (s.a.a), "Ya Eb'el-Hasan" buyurmuşlardı, "Bu ayda ibadetlerin en üstünü, üstün ve ulular ılıusu Allah'ın, haianı ettiği şeylerden çekinmektir." Bu sözden sonra ağlamaya başlamışlar, Ali (as), "Ya Rasulullah, niçin ağlıyorsun" diye sorunca, "Ya Ali" buyurmuşlardı, "Sanki seni görüyorum; sen Rabbine nani az kılarken, evvel gelenlerle sonra gelenlerin en azgını, en kötüsü, Semud kavminin devesini öldüren den daha kötü olan kişi, senin başına vınıuş da sakalını kana boyamış. Bu ayda bunu sana yapmayı helal saymış."

İmam, bu sözü duyunca, "Bu" demişti, "Dinimde selametle mi olacak?" Rasul-i Ekrem (s.a.a), "Evet" buyurunca da şükretmişler, memnun olmuşlardı.

342

Hız. Emir (a.s), İbni Mülcem'i gördükçe, "Ben onun yaşamasını dilemekteyim, oysa beni öldürmeyi istmekte" buyururlardı (Hız. Rasul'ün, Emir'ül-Mü'minin'in şehadetlerini ve O'nu şehid edecek kişinin kötülüğü hakkındaki hadisleri, Müstedrek'üs-Sahihayn, Mecma'uz-Zevaid Künuz-ul-Hakaaik, Tarihu Bagdad, Üsd'ül-Gaabe, İstiab, Kenz'ül-Ummal, Müsned-i Ahmed ve Ebi-Davud, Tabakat v.s. de mevcuttur. Bk. Fadail'ül-Hamse; 3, s. 51-61. Süyuti'nin "E'd-Dürr'ül-Mensur"undan ve diğer kaynaklardan; aynı; s. 64-68).

Hasan-İbni-Küseyr, babasından rivayet etmiştir:

Hız. Ali, şehid edildiği gün, fecir vakti evinden çıktı. Hız. Hasan ve Hüseyin'e armağan olarak getirilmiş bulunan ördekler, eteğine yapıştılar. Ördekleri menetmek isteyenlere, Bırakın dedi, onlar, ölüye ağlayanlardır.

Hız. Hasan buyurmuştur ki:

Babamın yaralandığı sabah, fecir atmaya başlamıştı; babam namaz kılmadaydı. Bana, Ey oğulcağızım dedi, Bu gece biraz kendimden geçmiştim, Hız. Peygamber'i gördüm. Ya Resulullah dedim, ümmetinden güçlükten, düşmanlıktan başka bir şey görmedim. Hız. Peygamber, dua et onlara dedi, ben de Allah'ım dedim, beni onlardan

daha hayırlılara kavuştur, onlara da benden beterini musallat et.

Bu sırada müezzin İbn'ün-Nebbah gelip babami namaza çağırdı. Babam yola düştü, ben de arkasından gittim.

Taberi ve İbn'ül-Esir'in rivayetlerine göre Hz. Ali, o sabah mescide gitmiş, halkı, namaza, namaza diye namaz kılmaya davete başlamıştı.

343

Bu sırada Şebib, Hz. Ali'ye bir kılıç salladı, fakat kılıç mescidin kapısına geldi. Bunun üzerine Mülcem oğlu, Ya Ali, hüküm Allah'ındır, senin ve senin adamlarının değil diye bir kılıç vurdu. Kılıç, Hz. Ali'nin, tam başına, Handak savaşında Amr'ın vurduğu yere rastladı, başına giydiği serpuşu yarıp tepesine işledi. Hz. Ali yere düşüp, "And olsun Ka'be'nin Rabbine, kurtuldum, muradima erdim" buyurdu.

Halk, Hz. Emir'ül-Mü'minin'in vurulduğunu duyunca, birbirine girdi, mescid kapılarını tutmaya koştu. Şebib'i birisi yakaladı, elinden kılıcı aldı, Fakat o, atik davranıp adamin elinden kurtuldu, kaçıp evine girdi. Amcasımın oğlu, onun telaşını görünce yoksa Mü'minler Emirini sen mi öldürdün diye sordu. Şebib, hayır diyecekken evet dedi. Bunun üzerine amcasımın oğlu, kılıcını çekip Şebib'e vurdu, öldürdü.

Mülcemoğlu'yu Hemdan kabilesinden biri yakaladı, elinden kılıcını aldı, sürüyerek Hz. Ali'nin huzuruna

getirdi. Verdan, kaçıp gizlendi. Bir rivayette kaçıp kurtulan Şebib'dir, öldürülen Verdan'dır.

Hız. Ali'nin namaz kılarken, yahut namazdan önce yaralandığı hakkında ihtilaf vardır. Meşhur rivayet, sabah namazının ilk secdesine varırken şehid edildiğidir.

Yaralandıktan sonra Hız. Ali, kız kardeşi Ümme-Hani'nin oğlu Hubeyre oğlu Cu'de'yi, halka namaz kıldırmağa memur etti.

Kendilerini, bir kilime yatırıp evlerine götürdüler. Başucuna Lübabe, ayak ucuna Ümmü Külsüm oturdu. Hız. Ali, bir aralık gözlerini açıp onlara baktı, "En yiice arkadaşğa, en hayırh konak yerine, en giizel huzur ve

344

istirahat mahalline gidiyorum" dedi. Sonra kendisine bir ter bastı, kendinden geçti, derken kendine geldi, "Rasulullah'ı gördüm, kendisine gitmemi, ona ulaşmamı emretti" buyurdu.

Bu sırada ibn-i Mülcem'i huzuruna getirdiler, ellerini bağlamışlardı. Hız. Ali, "Ey Allah'ın düşmanı" dedi, "Ben sana iyilik etmedim mi?" Mülcemoğlu, Evet dedi, iyilik ettin Hız Ali, "Peki" dedi, "Bu yaptığın nedir?" Mülcemoğlu, "Kılıcımı kırk sabah biledim, Allah'tan, onunla halkın en kötüsünü öldürmesini diledim" dedi. Hız. Ali, "Sen onunla öldürüleceksin, halkın en kötüsü, görüyorum ki sensin" dedi. Sonra dedi ki: "Cana can; ölürsem bu adamı, o beni nasıl öldürdüyse öldürün, fakat

sağ kalırsam hiikiini benim, ne yapacağımı ben bilirim." Ondan sonra odaya toplanmış olan evladına, ayaline dönüp şu vasiyette bulundu:

"Ey Abd'ul-Muttalib oğulları, Mü'minler Emiri öldürüldü diye Müslümanların kanlarım dökmeye kalkışmayın, ancak beni öldüreni öldürün. Ey Hasan, o bana bir kılıç vurdu, ölürsem sen de onu ancak bir kılıçta öldür. Çünkü ben duydum. Rasulullah, sakımn işkenceden, kudurmuş köpek bile olsa eziyetle öldürmeyin diyordu."

Suhan oğlu Sa'saa, Hz. Ali'nin kapısına gelip içeriye girmek için izin istedi. İzin verilmedi. Sa'saa, çıkan adama, "Git, Sa'saa, Allah sana rahmet etsin, ey yaşarken de, ölümünden sonra da Mü'minler Emiri Ali, Allah katında ulusun, O'nu en iyi bilen sensin diyor de; bu sözlerimi aynen söyle" dedi. Adam içeriye girdi. Biraz sonra çıkıp Hz. Ali'nin "Ona şöyle: Allah

345

sana da rahmet etsin, sıkıntısı az, yardımı çok bir kişiydin" dediğini bildirdi.

Nubate oğlu Asbag der ki: Hz. Ali yaralanınca ben, Haris ve Süveyd, bir toplulukla gittik. İçerden ağlama sesleri geliyordu. Biz de ağlamaya başladık. Hz. Hasan kapıdan çıktı, Mü'minler Emiri, evlerinize gitmenizi emretti dedi. Topluluk dağıldı, yalnız ben kaldım. Derken içerde ağlama sesleri fazlalaştı bende dayanamayıp ağlamaya başladım. Hz. Hasan gene çıktı, Size evlerinize gidin demedim mi dedi. Vallahi ey Rasulullah'ın oğlu,

Mü'minlerin Emirini görmeden ayaklanm gitmiyor dedim, tekrar ağlamaya başladım. Hz. Hasan eve girdi, pek fazla durmadan dışarıya çıktı, gir dedi.

Huzuruna girdim. Mü'minler Emiri, bir yastığa dayanmıştı. Başına bir sarı bez bağlanmıştı. pek çok kan zayı etmişti, yüzü sararmıştı. Yüzü mü daha sarı, başına bağlanan bez mi daha sarı, farkedemedim. Eğilip yüzünü öptüm, ağladım. Ey Asbag dedi, ağlama, and olsun Allah'a, bunun ötesi cermet. Ben, sana feda olayım dedim, gerçekten de biliyorum, vallahi sen cennete gideceksin, fakat ben seni kaybediyorum, senden ayrılıyorum diye ağlıyorum ey Mü'minler Emiri.

Kutbüddin Said-ibni Hibetullah'ir-Ravendi, "Kitab'ül-Haraic"de Hamık oğlu Amr'dan rivayet eder:

Yaralandıktan sonra Hz. Ali'nin huzuruna girdim. Bir şey yok, bir yaradan ibaret dedim. Hz. Ali, Ömrüme and olsun,sizden ayrıyorum buyurdu. Sonra kendinden geçti. Ümmü Külsüm ağlamaya başladı. Kendine gelince, Ey Ümmü Külsum dedi, beni incitme. Gördüklerimi bir görseydin. Yedi göğün meleklerini görüyorum, birbirinin

346

ardınca durmuşlar; Peygamber, gel ya Ali, karşındaki alem, bulunduğun alemden daha hayırlıdır diyorlar.

İbn-i Esir'in rivayetine göre zimur oğlu Amr, Hz. Ali'nin yanına girmiş, Ey Mü'minler Emiri, yarayı göreyim deyip bağı çözmüş, yarayı gördükten sonra da hiç birşey değil

demoştir. Hz. Ali, Ben sizden aynhyorum deyince Ümmü Külsum ağlamaya başlamış, Hz. Ali, sus demoştı, benim gördüklerimi görseydin ağlamazdın. amr, ne görüyorsun ey Mü'minler Emiri deyince Hz. Ali, Şunlar, bölük bölük melekler, şunlar da peygamberler. İşte Muhammed; diyor ki: Ya Ali, müjde olsun sana, gelceğın yer bulunduğın yerden hayırlıdır.

Şeyh Ebu-Ca'fer'i Tusi de bunu kendi "Emali" kitabında" zikreder.

HZ. ALİ'NİN VASIYETİ

Ebu-Ca'fer Muhammed-ibn-i Cerir'üt-Taberi, Tarihinde, Ebül-Ferec-i İsfahani, Mekaatil'ül,Talibiyyin'de Hz. Ali'nin vasiyetini şu sûretle kaydederler:

"Rahman ve Rahim Allah adıyla.

Bu, Mü'minler Emiri Ebu-Talib oğlu Ali'nin vasiyyetidir:

Şüphe yok ki O, bilir, bildirir ki Allah birdir. Ondan başka tapacak yoktur, eşi ortağı bulunamaz ve gerçekten de Muhammed oının kuludur, elçisidir; Allah O'nu hidayet üzere, hak dini bildirmek ve bütün dinlere üst kılmak için göndermiştir. Sonia gerçekten namazım, ibadetim, hayatım, ölümüm, ancak

347

alemlerin Rabbi Allah içindir ki O'nun ortağı yoktur, bununla emredildim ve Müslümanların ilkiyim ben.114

(Ey Hasan ve Hüseyin) Size Allah'tan korkmayı, diinya sizi isterse, size rağbet etse bile sizin, onu istememenizi, ona rağbet etmemenizi, elinizden çıkana acıklanmamanızı tavsiye ederim. Doğru söyleyin, (Ahirette) mükafata nail olmak için ibadette bulunun. Znliini edene karşı düşman olun, znliini göiene yardım edin.

İkinize ve biitiin evladima, ehlibeytime ve bu vasiyetname inanananlardan kime ulaşırsa ona, vasiyyetim, Allah'tan korkmak, işinizi düzene sokmak, aranızda uzlaşmaktır. Gerçekten de ben, Allah elçisinin, iki kişinin arasını bulmak, biitiin namazlardan, oruçlardan üstündür dediğini duydum. Buğuz dini giderir ve kuwet, ancak Allah'ındır. Yakınlannızı görün, gözetin, hallerini sorun, ziyaretlerine varın, Tanrı sorunuzu ehven kılar. Allah için, Allah için olsun, yetimleri görüp gözetin, yalan sözlerle haklarını zayi etmeyin; çünkii Allah Elçisinin, Kim bir yetimi ihtiyaçtan kurtarırsa, Allah, yetim mahm yiyene cehennemi vacip kıldığı gibi ona cenneti vacip kılar dediğini duydum. Allah için, Allah için olsun, Km'an'a riayet edin. Onun hükmüyle muamelede bulunmak, herkesten ziyade size düşer. Allah için, Allah için olsun. Rabbinizin evini boşlamayın, sağ oldukça, soydan soya onu ziyaret edin. Allah için Allah için olsun, nani az ki hn; çünkii namaz,

114-6, 160-163.

348

işle in en hayırlısıdır, dininizin direğidir. Allah için, Allah için olsun, zekât verin, çünkü zekât, Rabbinizin gazebini

söndürür. Allah için, Allah için olsun, Ramazan ayında oruç tutun; çünkü Ramazan orucu cehenneme siperdir. Allah için, Allah için olsun, Allah yolunda, mallarınızla, canlarınızla savaşın. Çünkü Allah yolunda ancak ya doğru yolda bulunan, halkı doğruluğa sevkeden imam savaşır, yahut ona itaat edip ııyan ve doğru yolu bulan savaşır, bu ikisinden başkası savaşmaz. Allah için, Allah için olsun, Peygamberinizin soyuna hürmet edin, onlara zulmetmeyin. Allah için, Allah için olsun, Peygamberinizin, bir kötölükte bulunmayan, Allah hükümlerini değıştirmeyen sahabesine riayet edin. Allah için, Allah için olsun, yok-yoksul kişilere bakın, geçiminizde onları kendinize ortak edin. Allah için, Allah için olsun, kadınlarla cariyelere riayette bulunun; çünkü Allah Elçisinin son sözü, iki zayıf taifeyi size tavsiye ediyorum, kadınlarla cariyeler sözü olmuştu."

Sonra dedi ki:

"İnanıaz ııanıaz. Allah'a sığın da kınayamın kınamasından korkmayın; dilediğiniz şeyde size Allah yardım da bulunur, aleyhinize kalkana karşı sizi korur. İnsanlara güzel sözler söyleyin, nitekim yüce ve ulu Allah da size bunu emretmiştir.

İyilikte bulunmalarım emredin, kötölükte bulunmaktan men'edin, bu işi boşlamayın; boşlarsamz Allah, başımza kötülerinizi geçirir, sonra dua edersiniz, icabette bulunmaz. Birleşin, birbirinize iyilikte bulunun, uzlaşın, birbirinizi görün-gözetin.

Birbirinizin aleyhine kalkışmayın, uzlaşmayı terketmeyin, ayrılmayın. İyilikte, doğrulukta birbirinize yardımda bulunun; suçta, düşmanlıkta yardımlaşmayın. Allah'tan çekinin, gerçekten de Allah'ın azabı çetindir, Allah sizi korusun, Peygamberinizi, sizinle ve sizi de o'nunla korusun; sizi Allah'a ismarlıyorum, ismarlanacak en hayırh zat odur. Allah esenliği, Allah'ın rahmeti ve bereketleri olsun size."

İbn'ül-Esir der ki: Oğulları Hasan ve Hüseyin'i çağırdı. Dedi ki:

"İkinize de Allah'tan korkmanızı vasiyyet ederim. Diinya size rağbet etse bile siz ona rağbet etmeyin, onu elde etmeye savaşmayın. Elinizden çıkan şey için ağlamayın. Gerçeği söyleyin, yetime acıyın, zalime düşman olun, mazluma yardımcı kesilsin, Allah'ın kitabındaki hükümlere göre hareket edin. Allah yoluna gittiniz diye sizi kinayan olursa aldirmayın."

Sonra Muhammed ibn'il-Hanefiyye'ye döndü de, "Kardeşlerine ettiğim vasiyyeti belledin mi" diye sordu. O, evet dedi. Bunun üzerine, "Sana da aym vasiyetlerde bulunuyorum, bir de kardeşlerinin hakkını gözetmeni, onları büyük sanmayı dilerim; üzerinde çok büyük hakları vardır onların, emirlerinden dışarı çıkma" dedi. Sonra da Hz. Hasan ve Hüseyin'e, "Kardeşinizi size tavsiye ederim, o da sizin kardeşinizdir, o da babanızın oğludur, bilirsiniz ki babamz onu gerçekten de sever" buyurdu.

Hz Hasan'a, "Ey oğulcuğum" dedi, "Allah'tan korkmam, namaz kılmanı, zekât vermeni,suçu

bağışlamam, öfkeni yenmeni, yakınlarını dolaşıp gözetmeni, bilgisize karşı hilimle muamele etmeni, din hükümlerini düşünüp taşınmanı, Kur'an'a bağlanmanı, civarında bulunanlarla hoş ve iyi geçinmeni, iyiliği emretmeni, kötülüğü men'eylemeni, pis ve kötü işlerden çekinmeni vasiyyet ediyorum" ve sözlerine şu sözleri de ekledi:

"Beni yaralayanı gör gözet. Bana verdiğin yemekten ona da ver, karnını doyur. Bana verdiğin sudan ona da ver, sısııız bırakma.

Kefenimde külfete düşünme. Cenaze namazını yedi tekbirle (diğer bir rivayette beş tekbirle) kıl, gömdükten sonra mezanmı belirsiz hale getir."115

Hız. Ali, vasiyyetini tamamladıktan sonra vefatlarına kadar, "La ilahe illallah" sözünden başka bir söz söylemediler. Ramazan ayının yirmibirinci Cuma gecesı, gecenin üçtebiri geçmişti ki vefat ettiler. Evde feryad yüceldi. Küfeliler, Hız. Ali'nin vefat ettiğini anlayınca kadın, erkek, evin önünde toplandılar, feryada başladılar. Hız. Peygamber'in vefatlarında Medine ne hale döndüyse Hız. Ali'nin vefatlarında da Kufe o hale döndü.

Hız. Ali'nin vefatından sonra Hız. Hasan, kardeşı Hız. Hüseyin'in yardımıyla babasını yıkadı. Muhammed ibn'ül-Hanefiyye su döküyordu. Abbas oğlu Abdullah, yahut Ca'fer'in bulunduğunu da rivayet edenler vardır.

115- Emir'ül-Mü'minin Ali'nin (a.s) vasiyyetleri için "Nehc'ül-Belaga" tercümemize bakınız (s.291 - 294). Imam Hasaria (a.s) yazdiklan Vasiyyet-Name (s.336-345).

351

Techiz ve tekfinden sonra Hz. Hasan, namazim beş tekbirle kıldırdı. Altı, yedi, dokuz tekbirle kıldırdı diyenler de vardır. Gece yarısı götürüp Nefes vadisinde Gariyy denen yere defhettiler, vasiyyeti mucebince kabri belirsiz bir hale getirdiler. Hz. Ali, Ümeyye oğullarıyla Haricilerin şerrinden bu çeşit vasiyette bulunmuştu, çünkü kabri eşip cesedi yakacaklarına dair bir söylenti duyulmaya başlamıştı.

MÜLCEMOĞLU'NUN KATLİ

Hz. Ali, Hakim'in "El-Müstedrik"de rivayet ettiği gibi Mülcemoğlu hakkında, ona iyi muamelede bulunun, yaşarsam re'y benimdir, dilersem suçunu bağışlarım; fakat ölürsem onu da derhal öldürün, Rabbimin indinde hesaplaşırım. Allah Elçisini öldürmek isteyen o, öldürtmüş, sonra da yakmalanni buyurmuştu, siz de ona öyle yapın demişti.

Hz. Ali'nin defhinden dönünce Hz. Hasan, Mülcemoğlu'yu huzuruna getirtti. Mülcemoğlu, İmam Hasan'a, Allah'a ahdedeyim; beni bırak, gideyim, Muâviye'yi öldüreyim; çünkü ben Kâ'be'de Allah'a and içtim, Ali ile Muâviye'yi öldürmedikçe ölmiyeyim dedim; eğer öldüremez de sağ kalırsam döner gelir, sana teslim olurum, dilediğini yap dedi. Hz. Hasan, imkânı yok dedi ve bir kılıçla onu

öldürdü. Halk, cesedini sürüyüp bir çukura götürdüler, ateşe vurup yaktılar.

352

HZ. ALİ'NİN KABRİ

Hız. Ali'nin vefat gecesi bir deveye bir tabut yükleyip Medine tarafına gönderdiler. Bunu görenler, Hız. Ali'yi, Hız. Fatima'nın yanına defnetmek üzere Medine'ye götürüyorlar sandılar. Bir katıra yüklenmiş olan diğery bir tabut da Hıyre tarafına gitti. Mescitte, hükümet konağının avlusunda, Cu'deoğullarının evinde, Yezid'ül-Kısrı oğlu Abdullah'ın yanında ve daha bazı yerlerde mezarlar kazdılar ve bunları, birisi defhedilmiş gibi örttüler. Bütün bunlar, Haricilerin şerrinden yapılmıştı. Bu yüzden Hız. Ali'nin kabri hakkında da ihtilaflar çıktı. Fakat Ehlibeyt, Hız. Ali'nin vefatından itibaren onun kabrini kaybetmedi. Hız. Hasan, Hız. Hüseyin'in oğlu İmam Zeyn'ül-Abidin Ali, onun oğlu İmam Muhammed'ül-Bakır, İmam Hüseyin'in torunu Zeyd, İmam Bakır'ın oğlu Ca'fer'üs-Sadık, İmam Ca'fer'in oğlu İmam Müsa'l-Kazım, onun oğlu İmam Aliyy'ür-Rıza, onun oğlu İmam Muhammed'ül-Cevad ve bütün Ehlibeyt, Hız. Ali'yi, bugün üzerinde İslam medeniyetinin en muhteşem abidelerinden biri yükselmiş olan Necefteki mescidde, Zarih denen sandukasının yerinde ziyaret etmişlerdir.

Ehlibeyt imamlarının, cedleri Emir'ül-Mü'minin Ali'yi (a.s), şehadetlerinden ve definlerinden itibaren, Necef-i Eşrefte, şimdiki medfenlerinde ziyaretleri, Hazret'in orda medfun bulunduklarının en kesin delilidir; çünkü babanın

ahvalini de, medfenini de, herkesten ziyade ve gerçek olarak evlat bilir. Fakat Hz. Emir'in hayatlannda olduğu gibi mematlanndan sonra da, dostlukta ve dűşmanlıkta aşırı davrananlar, medfenleri hakkında da ihtilafa

353

dűşmüşlerdir. Haklarında aşın inanç besleyenler, bir hikaye uydurmuşlardır: Guya, Emir'ül-Mü'minin (a.s), vefatlanndan önce, İmam Hasan ve Hüseyin'e (a.s), yüzü nikaplı bir arap gelecek, yanında bir devesi olacak; benim tabutumu isteyecek, tabutumu ona teslim edin buyurmuşlar. Onlar da gasil, tekfin ve techizinden sonra namazını kılmışlar; tabutu, gelen araba teslim etmişler. Arap, tabutu alıp yola düştükten sonra, bu kimdi diye merak etmişler; peşine düşüp ona ulaşmışlar; and vererek kim olduğunu bildirmesini istemişler. arap nikabını açınca görmüşler ki Ali'dir! Bu uydurma inanç, çocukça bir resimle de tesbit edilmiştir.

Bu aşırı inançta daha da ileriye gidenler olmuştur: Guya Ali, Nuh Peygamber'in gemisinden kalan iki tahta üstünde göğe ağmıştır. Melametle ona tarn zıd olan Nakşbendiliği birleştirerek son devre Melamiliğini kuran, mezhebi ve meşrebi karmakanaşık Muhammed Nur'ül-Arabi (Arab Hoca 1305 H. 1888 M.), "Menba'un-Nur fi rü'yet'ir-Rasul" adlı risalesinde bu inancı güttüğünü bildiriyor.¹¹⁶ Bu inancı güdenler ve Ali'nin (a.s) vefat etmediğini söyleyenler var.

Buna karşıhk Lűtfullah'üs-Safi'nin "Ma'al-Hatib. Fi Hututi'hil-Ariza" adlı kitabında bildirildiđi gibi Emir'ül-

Mü'minin'in (a.s), Necef-i Eşrefte ziyaret edilen medfeninin. Hz. Emir'e ait olmadığını, burda, Mugıyra b. Şa'ba'nın gömülü olduğunu, Hatib denen kişi ve belki buna uyanlar, iddia ediyorlar ve Hatib, bu kişiyi, tarziyeyle

116- A. Gölpınarlı: Melamilik ve Melamiler; 1st. Edebiyat Fak. Türkiye Enst. Yayını; 1st, 1931; s.276 - 277.

354

anacak derecede bir Ümmeyyeoğullarının kulu ve kölesi.117

Emir'ül-Mü'minin'in (a.s) medfenleri, şimdiki ziyaretgahta, Zarih-i Mukaddes'in bulunduğu yerdedir. Ebü'l-Ferec-i İsfahani (356 H. 966 M.), "Makatil'üt-Talibiyyinde, imam Hasan'dan (a.s), bunu, senediyle tahrir etmektedir. Çağdaşı İbni A'sem'il-Kufi de (314 H. 929 M.) gene imam Hasan'dan (a.s), Emir'ül-Mü'minin'in (a.s) Gariyy'de, yani şimdiki medfeninde bulunduğunu nakletmektedir. "Makaatü'üt-Talibiyyin", Zeyd b. Ali'nin (120 M. 966), cediti pakini orda ziyaret ettiğini bildirir. Muhaddis İbni Kuvluveyh (369 H. 979 M.), "Kamil'üz-Ziyare"de, Seyyid gıyas'üd-din Abdülkerim b. Tavus (692 H. 1292 M), "Farhaful Ganyy"de aym rivayette bulunurlar. Sağaani (650 H. 1252 M.), "Eş-Şems'ül-Münire"de Zeyd b. Ali'nin Gariyy yolunda, ashabına, "Biliyor musunuz, biz nerdeyiz? Cennet bahçelerindeyiz; Emir'ül-Mü'minin'in kabrine giden yoldayız" dediğini nakleder.

Ayrıca Ya'kubi Ebü'l-Fida', İbn'ut-Tıktakıy, yakut gibi tarihçiler, mesalik ve memalik bilginleri, yani coğrafyacılar, Hadis bilginleri, bu hususta ittifak ettikleri gibi kabir-i saadetin Necef-i Eşrefde bulunduğuna dair müstakıl eser yazanlar, Necef-i Eşrefin eski ve yeni durumunu tesbit edenler de olmuştur. Abbasoğullarından Mansur, Reşir, Muktefi, Nasır, Mustansır ve Müsta'sım da Hz. Emir'i, bugünkü medfeninde ziyaret etmişlerdir. Ancak Hatib denen bu kişiden önce Hatib-i Bağdadi, bu

117- 3. Basım; Kum - 1389; s.169 - 171.

355

iftiraya cür'et etmiş, Ebu-Nuaym'den, Hz. Ali'ye aid olduğu sanılarak ziyaret edilen kabrin, Mugıyra'ya aidiyetini rivayet etmiş, Sibte ibn'il-Cevzi (654 H. 1256 M.), "Tezkiret'ül-Havas"ında bunu, Ebu-Nuaym'in yanlışlarından saymış, reddetmiş, Mugıyra'nın Şam'da öldüğünü, sininin belli olmadığını söylemiş, İbni Eb'il-Hadid'se "Nehc'ül-Belaga Şerhi"nde, Mugıyra'nın kabrinin yitip gittiğini bildirmiştir. Ebü'l-Ferec Abdurrahman b. Aliyy'il-Cevzi ise, "El-Muntazam" da, Kufe'de üçyüz sahabinin gömülü olduğunu, Hz. Ali'den (a.s) başka hiçbirinin merkadinin belli olmadığını söyler. Ebü'l-Ferec-i Isfahani de "El-Agaani" de, Mugıyra'nın, Kufe'de, Sakıyf mezarlığında kuyulandığını kaydeder. Fakat Hatib-i Bağdadi'den sonra bu ikinci Hatib, Mugıyra, kendi atasıymış gibi bu unutulmuş uydurma rivayeti tekrarlamaktan çekinmez; gerçeği yalanlamaya, yalanı gerçek göstermeye çalışır. Hasılı, Hz. Emir'ül-Mü'minin'in medfeninin bilinmediğini, yahut bugünkü ziyaret-gah olan

mukaddes makamın o Hazrete aid olmadığını iddia eden, ya kara cahildir, güneş yok demektedir, yahut inadından balcığa batmıştır; debelendikçe de batmaktadır.118

Kabri, ilk defa 170 H. den (786 M.) sonra Harun'ür-Reşid yaptırmış, üstüne bir kubbe bina ettirmiştir. 279 H. den (892 M.) sonra, Dai-i Sağır denen Zeyd'ül-Hasani oğlu Muhammed, binayı tamir ve tevsî' ettirmiş, 369 H. (979 M.), Azud'üd-Devle fena Husrev-ibn-i Buveyh'id-Deylemi, türbeyi adeta yeniden yaptırmış ve bir çok

118- Lutfullah'is-Safi'nin Ma'al-Hatip Fi Hututi'hil-Ariza kitabmm 162- 171. s. lerinebak.

356

vakıflar bağlamıştır. Aynı zamanda Necef e Fırat suyunu getirten de bu zattir. Bundan sonra bir yangından harap olan mescit ve türbe, halkın yardımıyla 706 H. (1358 M.) de yeniden yapılmıştır. Bundan sonra 1036 H. (1636 M.) Şah Safi'nin emriyle mescit ve türbe tamir ve tevsie başlanmış, 1052 H. (1741 M.) den sonra oğlu 2. Şah Abbas zamanında bitmiştir. Nadir Şah, Hindistan zaferinden sonra 1154 H. (1741 M.), yahut 1156 H. (1743 M.) kubbeyi ve iki minareyi altınla kaplatmıştır. Son zamanlarda Nasır'üd-Din Şah da (1264 -1313 H. 1847 - 1895 M.) mescit ve türbeyi tamir ettirmiştir ki bu münasebetle Sultan Abdülaziz (1277 - 1293 H. 1860 -1876 M.) altınla işlenmiş iki büyük şamdan hediye etmiştir.

357

BEŞİNCİ BÖLÜM:

HZ.ALİ'NİN BA'Zİ MENKİBELERİ

Ömer, bir gün deli bir kadının zina ettiği sübut bulduğundan kadının taşlanarak öldürülmesini emretmişti. Bunu duyan Hz. Ali, derhal işe karışmış ve Müslümanlıkta cezai ehliyetin akla bağlı olduğunu, deliye ceza verilemeyeceğini söyleyerek kadını kurtarmıştır.

Gene Ömer, kocaya varan ve altı ay sonra çocuk doğuran bir kadının taşlanmasına karar vermişti. Bunu haber alan Hz. Ali, işe karışmış ve Ömer'e Allah Kur'an'da 2. sürenin 233. ayetinde, anaların emzirme müddetini tamamlamak istediklen takdirde çocuklarına tarn iki yıl süt verirler buyurmuş, XLVI. sürenin 15. ayetindeyse gebelikte siitten kesme müddetinin otuz ay olduğunu bildirmiştir. Otuz aydan iki yıl, yani yirmi dört ay çıkarsa altı ay kahr ki bu, gebelik müddetinin en azıdır, zina

360

ettiğine hükmedemezsin demiş, kadını kurtarmıştı. Hatta bu yüzden Ömer, "Ali olmasaydı Ömer helak olurdu elbette" demiştir. Zaten Ömer, "Ebü'l-Hasan'ın", yani Ali'nin "Bulunmadığı bir anda, niüşkül bir işe düşmekten Allah'a sığınırım" derdi.119

Hız. Ali'nin, bir gün, bir hutbesinde, "Sorun bana, gerçekten de and olsun Allah'a, benden sorarsanız size haber veririm. Sorun Allah kitabından; gerçekten de and olsun Allah'a, hiçbir ayet yoktur ki ben o ayet, gece mi

indi, gündüz mü; düzlükte mi indi, dağhka mı, bilmiyeyim" buyurmuştu.

Müseyyib oğlu Said, "Ali'den başka, sorun bana diyen hiçbir kimse yoktur" demiştir.¹²⁰

Bir gece yarısı Kufe sokaklarında dolaşırken birisine rastlamış, o zat, Ey Mü'minler Emiri, düşmanın bu kadar çokken neden böyle yalnız başına gece yarıları dolaşıp duruyorsun demişti. Hz. Ali, "Bu koca ülkede bir kurt, bir kuzuyu kapsa benden sorarlar, nasıl rahat edebilirim" diye cevap vermişti.

Geceleri erzak torbasını yüklenir, yoksullann, dullann, yetimlerin evlerine gider, onlara dağıtır, ihtiyaçlarını giderirdi.

Cenazesi yıkanırken sırtının simsiyah olduğunu görenler, İmam Hasan'a sebebini sormuşlardı da Hz. Hasan, ihtiyaç sahiplerine erzak taşımaktan çürüdü demiş, kendisi de ağlamış, dinleyenleri de ağlatmıştı.

119-El-Istiab, 2, 474-475.

120. 475 . 476j üsd'ül-Gaabe, 4, 22.

361

Bir Ramazan günü, garip biri, Kufe'ye gelmiş, mescide girip Hz. Ali'yi görmüş, ondan biraz birşey istemişti. Hz. Ali, başındaki sarığın düğümünü çözmüş, bir ikinci, bir üçüncü düğümü de cözdükten sonra içinden kupkuru bir

parça arpa ekmeği çıkarıp vermiş ve Mü'minler Emiri'nin evine git, orda iftar et, benim yanımda bundan başka bir şey yok, olsaydı verirdim demişti.

Adam, bu kuru ekmek parçasını, verenin gönlü kalmamasın diye almış, Mü'minler Emiri'nin evine gitmişti. Yemek yenirken Hz. Hasan'a bu olayı anlatmış, bu yemeklerden biraz da o garip kişiye yollarsanız demişti. Hz. Hasan, bu sözü duyunca ağlamaya başlamış ve Arap kardeş demişti, o gördüğün kişi, benim babam, bu evin sahibi ve Mü'minler Emiri Ali'dir demişti. Yemekten sonra mescide gitmişler, o adam neden bir parça kuru ekmeği birkaç kere düğümlüyorsun diye sormuştu. Hz. Ali, İmam Hasan'ı göstererek "Şu, üstüne yağ, sirke sürmesin" diye demişti.

Hz. Ali, "Adalet sahibi İ mania, halkın en yoksulu gibi yaşamak gerektir, ta ki yoksul, yoksulluğundan şikayet etmesin, zengin, zenginliğine mağrur olmasın" buyurdu.

Rivayetlerde vardır ki: Hz. Ali'nin yaralandığı gece Kufe'de üçyüz ev aç kalmıştı.

Sıffiyın savaşına giderken düşürdüğü zırhını, dönünce bir Hristiyanın elinde gördü; onu Kufe kadısı Şurayh'ın yanına götürdü davacı oldu. Hristiyan, benimdir dedi. Kadı. Hz. Ali'den şahid istedi. Oğulları Hasan ve Hüseyin'le azadlı kölesi Kanber'i şahid getirdi. Kadı, hiç birinin yalan söylemesine imkân olmamakla beraber şer'an

yakınlıkları dolayısıyla bunlardan başka şahid istedi. Başka şahid bulunmayınca davaya bakmadı. Hz. Ali, hiç müteessir olmadı, bilakis gülümsedi. Hristiyan bu hali görünce şaşırdı, Kadı'nın huzurundan çıktı, fakat dayanamayip geri döndü, bu, Peygamberlerin hükmü ancak, deyip Müslüman oldu, zırhın Hz. Ali'ye aid olduğunu söyleyip ona verdi. Hz. Ali, zırhı, bu yeni Müslümana bağışladı, ayrıca bir de at verdi.

Bir gun bir yere giderken birisi, Hz. Ali'den bir parça ekmek istedi. Hz. Ali, Kanber'e ver dedi. Kanber, Ey Mü'minler Emiri dedi, ekmek hurçta. Hz. Ali, hurcuyla ver dedi. Kanber, hurç devede dedi. Deveyle ver dedi. Ali. Kanber, deve katarla bağlı deyince Hz. Ali, katarla ver dedi. Kanber derhal yuları elinden atıp Hz. Ali'nin eteğine sanldı, Ey Mü'minler Emiri, ip elimde desem beraber git dersin de hizmetinden mahrum kalırım diye korktum dedi.

Kufe'de hurmacihkla geçinen ve bu yüzden Temmar diye anılan Meysem'in satis yerine oturur, bazi kere ondan hurma alıp satar, geçimini böyle sağlar, Beytülmalen aldığını gene Beytülmale verirdi.

Bir gün hazinenin dolduğunu haber verdiler. Tellallar çıkartıp hak ve ihtiyaç sahiplerini çağırttı. Kendisi de hazineye vardı. Yığılı gümüş ve altınlara bakıp "Ey sarılar ve ey beyazlar" dedi, "Benden başkasını aldatın." Sonra memura adaletle dağıtmasını emretti. Kendisi namaza durdu. Hazineye bulunanlar, bire kadar dağıtılınca yadek namazını uzattı. Sonra namazını bitirdi de yanındakilere, uzaktan bakan kızı Ümmü Külsum'u işaret ederek, "Gözü gelen mallar arasındaki bir inci

gerdanlığa takılmıştı" dedi, "Onu istiyecekti az kalsın."

Giydiği elbise dizlerinden biraz aşağıya kadardı. Kollarını da dirseklerinden kestirir, kısa kollu libas giyerdi. elbisesi yama içindeydi. Bir gün, bir yırtığı göstererek "Yamatacağım ama yamacıdan utaniyorum artık" buyurdu.

Elinde bir küçük değnek olduğu halde çarşıda, pazarda dolaşır, halka Allah'tan korkup çekinmeyi, iyi alış - veriş etmeyi, arşını, tartıyı doğru ölçüp tartmayı emrederdi.

Kendisi ne yer, ne giyerse adamlanna da onu yedirir, onu giydirdi. Ebu-Navvar adlı bezciden rivayet edilmiştir, demiştir ki: Bir gün geldi, kölesi de yanındaydı. İki gömlek satın aldıktan sonra ikisini de kölesine gösterip "Hangisini istersin, hangisini beğendiysen al" dedi. Köle birisini aldı, öbürünü kendisi giydi.

ALTINCIBÖLÜM:

KUR'AN-İKERİM'DE VE HADİSLERDE ALİ (A. S.)

Gücümüzün yettiği, aklımızın erdiği, dilimizin döndüğü, kalemimizin yazabildiği kadar Emir'ül-Mü'minin Ali'yi (a.s), doğumundan ebedilik alemine göçüşüne dek anlatmaya çalıştık. Fakat bütün bu satırlar, denizden katredir, güneşten zerre.

O, bir deryadır ki ucu-bucağı yok; O, bir güneştir ki zevali, gurubu yok. Hz. Muhammed sallallahü alyhi ve alihi ve sellem, "alemlere rahmet olarak gönderilmiştir." m Bütün insanlara müjdeci ve

121-21.El-Enbiya', 107.

368

korkutucu olarak irsal edilmiştir.¹²² Peygamberlik, onunla hatmolmuştur. Allah'ın ve O'nun hükmüne karşı erkek, kadın, hiçbir mü'min, dilediğini yapamaz.¹²³ O'nun getirdiğine uymakla nehyettiğini yapmakla me'murdur inian edenlere.¹²⁴ en giizel örnek, O'nun yoludur. ¹²⁵ O Peygamber, O iimmetine çok düşkün, O inananları pek esirgeyici olan, pek acıyan Peygamber¹²⁶ "Allah" buyuruyor, "Gerçekten de bana dört kişiyi sevmemi emretti ve onları gerçekten de sevdiğini haber verdi bana; Ali onlardandır; öbürleri Ebu-Zerr, Mikdad ve Selman'dir." ¹²⁷ Bu üç er. Hz. Peygamber'in vefatlarından sonra, Gadir-u Hum'daki tebliyiği unutmayan, ordaki bey'ati hatirdan çıkarmayan, Ali'nin Kur'an'la, Kur'an'ın da Ali ile olduğuna ¹²⁸ inanmış olan kişilerdir; Resulullah'ın (s.a.a), kendilerine halef ve halife olarak bıratıklan iki sağlam kudret ipine, değer biçilemez iki esasa, Kur'an'a ve Ehlibeyte yapışan, onlardan hiç ayrılmayan erlerdir. "Allah Ammar'ı, başının üstünden ayaklanmın altına dek imanla doldurmuştur; iman, onun etine, kamna karışmıştır! hak nerdeyse, o, ancak ordadır; ateş, onun azasından hiçbir cüz'ü yakamaz" hadis-i şerifiyle ¹⁶.

122- 34. Sebe', 28.

123- 34. Seb'e, 36.

124- 59. Haşr, 7. 125-33.Ahzap, 21.

126- 9.Tevbe,129.

127- Cami'us-Sağıyr; 1, s.57.

128- Cami'us sağıyr; 1, 55.

369

süre-i celilenin 106. ayet-i kerimesinin, hakkında nazil olduğu bildirilen, "Ammar'a iki iş gösterilse, onların en doğrusunu seçer" ve "Ammar'ı asi bir toplum katleder", "Yazık ammar'a; onu asi, azgın bir toplum katleder; Ammar, onları cennete çağırır; onlarsa onu ateşe çağırırlar" hadis-i şerifleriyle şanı yüceltilen, İslam'ın ilk şehid erkeğiyle kadınının oğlu olan, "Ammar'ı öldüren, libasını soyan cehennemdedir" hadis-i şerifiyle "onu katledenin, katline muin (yardımcı) olanın, şehadetine sevinenin sonuçları ızhar edilen Yasir oğlu Ammar, bu üç kişinin dördüncüsüdür"¹²⁹ ve bu dört kişi, İslam'da "Erkan-ı Erbaa"dır, sonradan bunlara katılanlarla bunlar. "Ya ali, sen ve şian, havuz kıyısından bana kavuşursunuz"¹³⁰ "Ali'nin şiasıdır kurtulanlar, muradlanna erenler" hadisleriyle övülenlerdir,¹³¹

Ebu-Talib oğlu Ali (a.s), O'nun kadrine nisbetle pek naçiz olan şu eserimizde belirttiğimiz gibi Hz. Peygamberin (s.aa), "Ben kiniin velisi, veliyy-i emri isem, artık Ali de onun velisidir, veliyy-i emridir" ¹³² "Ben kiniin

mevlasiysam, artık Ali de onun mevlasıdır" 133 "Ben ve Ali, Allah'ın kullanna Allah hucctiyiz" 134 "Ali hayir ve ihsan ehlinin, itaat ve

129- Cami'us Sağır, c. 2, s. 55, 67, 185

130- Künuz'ül-Hakaaik; c. 2, 206 m- Künuz'ül-Hakaaik; c. 2, s.94.

132- Künüz-Hakaaik; c. 2, s. 166.

133- Cami'us Sağıyr, c. 2, s. 55.

134- Künuz'ül-Hakaaik; c. 1, s. 101.

370

takva erbabinin imamidir; kötü kişilerin kaatilidir, ona yardım eden, yardıma nail olur; onu horlayan, horlanmıştır" 135 "Ben, kiniin mevlasıysam, Ebu-Talib oğlu Ali, onun mevlasıdır"136 "Ali, bana nisbetle, İYİusa'ya Harun menzilesindedir; ancak benden sonra Peygamber yok", "Ali, mü'minlerin emiridir; malsa münafıkların hakimi" 137 hadis-i şerifleriyle kadri, makami, derecesi, ümmete bildirilen zattır. "Ben hikmetin eviyim, Ali onun kapısı" 138 "Ben ilmin şehriyim, Ali onun kapısı; ilmi dileyen, kapiya gelsin" 139 hadis-i şerifleriyle Peygamberlerin hateminin ve hatiminin hikmetine, ilmine kapıdır. "Ali, diinya ve ahirette kardeşimdir", "Ali, bilgimin hurcudur", "Ali bedenimdir, ben Ali'denim; benim eda edeceğim şeyi ancak ben eda ederim, Ali eda eder" 140 "Ya Ali, benim cesedimi sen

yıkayacaksm, borcumu sen odeyeceksin" 141 hadis-i şerifleriyle, Rasulullah'ın en yakınıdır. "Ali'yi anış ibadettir" 142 "Ali, insanların hayırhsidir; kim bunda şüphe ettiyse kâfirdir" 143 "Ali, cehennem

135- Cami'üs sağıyr; aynı c.2, s.55.

136- Cami'üs sağıyr, c. 2, 55; Kunüz'ül-Hakaaik, c. 2, s. 116.

137- Cami'us sağıyr, c. 2, s. 55.

138- Cami'us sağıyr, c. 1, s. 90.

139- Cami'us sağır, c. 1, s, 90. KünuzAül-Hakaaik; c. 1, s. 111.

140- Cami'us sağıyr, c. 2, s. 55.

141- Cami'us sağıyr, c. 2, s. 55; Künuz'ül-Hakaakik, 206.

142- Cami'us sağıyr, c.1, s. 16.

143- Künuz'ül-Hakaaik; c. 2, s. 116.

371

taksimcisidir" 144 hadisleri, O'nun Allah ve Rasulullah katında derecesini ızhar eder.

Hız. Rasul-i Ekrem'in (s.aa), "Ya AH, sen diinyada da ulusun, ahirette de" 145 hadisine muhatab olan Ali (a.s),

"Ya Ali, sen, Kâ'be menzilesindesin" hadisine de muhatab olmuştur 146 "İman ehli O'na gelir, O'ndan başkasına gidemez" "Benini bir tek kîhmi inciten", yani yakınlanımdan, Ehlibeytimden birini kiran, "Gerçekte beni incitmiştir" "Beni incitende Allah'i incitmiştir" buyuran Peygamber-i Ekrem (s.a.a), "Ali, bana nisbetle bedenimdeki baş gibidir" buyurarak O'nun kendilerine nisbet derecesini ümmete duyurmuştur "Ali'yi seven gerçekte beni sever ve Ali'ye buğzeden, gerçekte bana buğzetmiştir." 147 "Ali'yi inciten, gerçekte beni incitmiştir" 148 hadisleriyle bunu, bu yakınlığı daha da açıklar.

"Kendi dileğiyle söz de söylemedi; sözü, ancak vahyedilen sözdü" ayet-i kerimeleriyle (53; Necm, 3-4) sözlerinin ilahi huccet olduğu beyan buyurulan Rasulullah (s.aa), "Ali'yi söven, gerçekte beni sövmüştür ve beni söven de Allah'i sövmüştür" buyurmaktadı 149 Bu şiddetli beyan, Rasulullah'in zevceleri, mü'minler anası Ümmü Seleme (R.A) tarafından, bu kötü adeti koyana

144- Künuz'ül-Hakaaik c, 2, s, 116.

145- Künuz'ül-Hakaaik;c. 2, s. 206.

146- Künuz'ül-Hakaaik, c. 2, s. 06.

147- Cami'us sağıyr; c. 2, s. 141.

148- Cami'us sağıyr; c. 2, s. 140 - 141.

149- Cami'us sağıyr, c. 2, s. 156.

karşı, Rasulullah'ın mescidinde söylenmiş, fakat o, aldırış bile etmemişti ve bu seyyie değil, Allah'a sövüş cinayeti, Ümeyye oğullarından Abdülaziz oğlu Ömer'in zamanına dek sürüp gitmişti. Sövenler, Emir'ül-Mü'minin'i, bu hadisi, dinine uydukları Peygamber-i Ekrem (s.a.a) buyurduğu halde sövüyorlar; belki onlar bilmiyorlardı yaptıklarının nereye vardığını; fakat sövdüren, biliyordu ve "Seyyid'ül-Eyyam" olan Cumua günü, Cumua hutbesinde sövüyor ve sövdürüyordu. Sövdüren ve sövenler, namaz da kıılıyorlardı hani ve namazın, Muhammed ve Al-i Muhammed'e (s.a.a) salavat verilmedikçe kabul edilmeyeceğini, duanın, ancak Muhammed ve Al-i Muhammed'e (s.a.a) salavat verilince makbul olacağını, belki duymuşlardı da 150 salavatta Al-i Muhammed'in anılması gerektiğini, bilmeleri gerektiği elbette Teşhüdden sonra salavatta, Al-i Muhammed'e de salavat veriyorlardı her halde; Al-i Muhammed'in (s.a.a), kendilerine sadaka ve zekâtın haram edildiği zevat olduğunu, bunların başında, Hz. Muhammed'le (s.a.a) Ali'nin (a.s) bulunduğunu bilmiyorlar mıydı ki bir kişinin buyruğuna uyup onunla beraber Ali'ye, Hasan'a, Hüseyin'e

15°- Kenz'ül-Ummal, 1, 172, 181; Feyz'ül-Kaadir; 3, 453; Sünen-i Beyhaki; 2, 379. Sünen-i Daru Kutni, 136. Zehair'ül-ukba; 19; Savaik 187; Nur'ül-Absar, 104; salavatta Al-i Muhammed'in anılması gerektiğini bilmeleri gerektiği elbette E'd-Dürr'ül-Mensur; 33. sure; 56. ayet-i kerimenin tefsiri; Sahihu Buhari; Kitab'üd-Daavat; Bab'us-Salati ala'n-Nebiyy; Kitabu Bed'il-Halk; Kitab'üt Tefsir, Müşk'ül-Asar; Tarihu Bagdad; Buhari:

El-Eded'ül-Müfred, 93; Tabari Tefsiri ve bütün hadis kitapları.

373

(s.a.a) la'net ediyorlardı; bu, nasıl Müslümanlıktı ve İslam, ne kadar az bir zamanda bu hale gelmişti? Allahu Ekber.

Ahzap süresinin 33. ayet-i kerimesinde, Hz. Peygamber'in zevcelerine, evlerinde oturmalan, cahiliyyet devrinde olduğu gibi sokaklara çıkmamalan namaz kılmalan, zekât vermeleri, Allah'a ve Rasulüne itaat etmeleri emredildikten sonra, "Ancak ve ancak ey Ehlibeyt, Allah, sizden, her çeşit pislîği, suçı gidermeyi irade eder ve sizi tahrîr bir temizlikle tertemiz bir hale getirmeyi diler" buyurmaktadır. 2. sürenin (Bakara) 253, 5. sürenin (Maide) 1, 11. sürenin (Hüd) 107, 22. sürenin (Hacc) 14, 85. sürenin (Burüc) 16. ayet-i kerimelerinde, Allahu Taala'nın iradesinin hüküm olduğu, dilediğini yaptığı bildirildiğine ve bu ayet-i kerimenin başlangıcında, Hz. Peygamber'in (s.a.a) zevceleri de anıldığına göre, bu anılıştan sonra ayet-i kerimede bir durak bulunmakla beraber, zevceleri de Ehlibeyte dahil midir?

"Sahihu Müslim" in "Fadail'üs-Sahabe" bölümünde,
"Müstedrek'üs-Sahihayn" de 151. Beyhakıy'nin

"Sünen" inde 152 Timizi'nin "Sahih" inde 153 Ahmed b. Hanbel'in "Müsned" inde 154 Nesei'nin "Hasais" inde 155. Ebu-Davud'un "Müsned" inde 156 Taberi'nin, Zamahşeri'nin, Fahr-i Razi'nin, Süyüti'nin tefsirlerinde, Kenz'ül-Ummal,

151-c, 3, s, 147.

152-c, 2, s, 149.

153-c, 2, s, 209, 319.

154- c, 6, s, 206.

155-s,4.

156- c, 8, s, 247.

374

E'r-nyad'un-Nadıra. Mecma'uz-Zevaid, Müşkil'ül-Asar, Üsd'ül-Gaabe. istiab gibi hadis ve rical kitaplarında, Hz. peygamber'in (s.a.a), Ali, Fatima, Hasan ve Hüsey'ini (s.a.a) abalannin altına alıp bu ayet-i kerimeyi okudukları, "Allah'im, Ehlibeytim bunlardır; onlardan pisliği, şekki gider; onları tertemiz et" buyurdukları ittifakla bildirilmektedir. "Sahihu Tirmizi" de, aba altına alışı, Ümmü Seleme gibi Ehlibeyti cidden seven zevcelerinin evinde olduğu, onun, "Ben de onlarla mıyım ya Rasulullah" demesi üzerine Hz. Peygamber'in (s.a.a), "Sen yerindesin, hayra karşısın" buyurdukları¹⁵⁷ Tahavi'nin "Müşkil'ül-Asar"ında¹⁵⁸ İbn'ül-Esir'in "Üsd'ül-Gaabe"sinde¹⁵⁹ Tabari'nin "Tefsir"inde¹⁶⁰ Ümmü Seleme'in sorusuna, "Sen gerçekten de hayra karşısın" cevabını verdikleri, Ümmü Seleme'den rivayet edilmektedir; "Sahihu Tirmizi"deki rivayet de böyledir¹⁶¹ "Müstedrik"te, Ümmü Seleme'nin, "Ya Rasulullah, ben de Ehlibeytten miyim" sorusuna. Hz. Rasulün (s.a.a), "Sen

gerçekten de hayra karşısın; Ehlibeytimse bunlardır; Allah'im, Ehlibyetim daha haklıdır bu hususta" cevabını verdikleri bildiriliyor ve ayet-i kerime'nin, Ehlibeytini aba altına aldıktan ve onlara dua ettikten sonra nazil olduğu. Abdullah b. Ca'fer b. Ebu-

157- c, 2, s, 209. 158-c,l,s, 335. 159-c,2, s, 12. 160- c, 20, s, 6-7. 161-c, 2, s, 319.

375

Talib'den tahrir edilmektedir 162 Süyuti'nin "E'd-Dürr'ül-Mensur"unda, bu ayet-i kerime'nin tefsirinde, Ümmü Seleme'nin "Ben kapıdaydım; ya Rasulullah dedim, ben Ehlibeytten değil miyim? Sen, buyurdular, "gerçekten de hayra karşısın; şüphe yok ki sen, Peygamber'in zevcelerindensin" demesi, bu husustaki işkale halleder; nitekim 20. süre-i celilenin (Taha) 132. ayet-i kerimesiyle Hz. Peygamber (s.a.a), ehline, yani Ehlibeytine, bilhassa namazi emretmeyi memur buyurulunca, tarn altı ay, sabah namazına çıkarlarken, Hz. Fatima'nin (a.s) kapısına gelerek "Ey Ehlibeyt, namaz; Allah ancak ve ancak sizden her çeşit pislği, şekki gidermeyi ve sizi tarn bir temizlikle tertemiz bir hale getirmeyi diler" diye nida ettikleri, bu ayet-i kerimeyi okudukları, Tirmizi'nin "Sahih"ında tefsirinde, Hz. Peygamber'in, Ali'nin kapısına, sekiz ay gelerek, "Allah size rahmet etsin, namaz;" diye nida ettiklerini ibni Merdveyh ibni Asakir ve İbn'un-Neccar'ın, Ebu-Said'ül-Hudri'den tahrir ettiğini bildirir. Aynı eserde, dokuz ay, Ali'nin kapısına gelip ellerini dayadıkları, "Namaz, namaz" buyurdıkları, bunu, her namaz vakti

tekrar ettikleri de vardır. Ahmed b. Hanbel, "Musned"inde, Ümmü Seleme'den şöyle tahrir eder:

"Rasulullah, Fatima'nin evindeydi; Fatıma, taştan yonulmuş bir çanak içinde yiyecek getirdi. Hz. Rasul, zevcini, oğullarım da çağır boyurdular. Ali, Hasan ve Hüseyin geldiler; oturup yemek yediler. Rasul-i Ekrem (s.a.a), uyurken örtündüğümüz bir örtünün üstüne

162-c, 3, s.147.

376

oturmuşlardı; örtünün altında da Hayber'de dokunmuş bir aba vardı; bense namaz kılıyordum. Allah, Tathir ayetini inzal buyurdu. Rasul-i Ekrem (s.a.a), abanın öte yanını alıp onların üstüne örttüler; sonra ellerini kaldırıp Allah'ım buyurdular, Ehlibeytim, yakınlarım bunlardır; onlardan her çeşit pisliği, şekki gider ve onları tam bir temizlikle tertemiz et. Başını odaya çevirip, ben de sizinle miyim ya Rasulullah dedim; Sen buyurdular, hayra karşısın."163 Vahidi de bunu "Esbab'ün-Nüzul"ünde 164 Tahavi, "Müşkil'ül-Asar"ında iki yolla anar 165 Tabari, "Zahair"inde zikreder ve Hz. Rasul'ün (s.a.a), "Ben onlarla savaşanla savaşayım; barışanla barışayım; onlara düşmanlık edene düşmanım" buyurduklarını da bildirir (s.23).

Nesei'nin "Hasais"indeki şu satırlarsa gerçekten de ibrete değer:

Ebu-Vakkas oğlu Sa'd'in oğlu Amir diyor ki: Muâviye, Sa'd'e, Ebu-Turab'ı (Hz. Ali'nin) neden sövmüyorsun dedi. Sa'd, şu cevabı verdiğini söyledi:

"Ona üç şeyi andırdım; dedim ki: Rasulullah ona, öyle sözler söyleki ki birine muhatab olmam, kızıl tüylü develere sahip olmamdan daha sevimli olurdu bence. Rasulullah, onu bazı savaşlarda (Tebük savaşında) yerine halife dikmişti. Ali, ya Rasulullah dedi; beni kadınlara, çocuklara mı halife ettin?

163- c, 6, s, 292

164- s, 267. 165-s, 332, 334.

377

Rasulullah (s.a.a): Razı değil misin ki buyurdular, sen bana, Musa'ya Harun ne menziledeyse o menziledesin; ancak benden sonra peygamberlik yok; bunu duydum ben. Bir de hayber giiirii, yann sancağı bir kişiye vereceğim ki buyurdular; o, Allah'ı ve Rasulünü sever; Allah ve Rasulii de onu sever. Derken, Bana Ali'yi çağırın buyurdular. Ali geldi; gözleri ağrıyordu. Gözlerini, ağızlarımn yarıyla sıvazlayıp sanacağı ona verdiler Allah ancak ve ancak ey Ehlibeyt, sizden her çeşit pisliği, şekki gidermek, sizi tarn bir temizlikle tertemiz etmek diler" ayet-i kerimesi inince de Rasulullah (s.a.a), Ali'yi? Fatıma'yı Hasan'ı ve Hüseyin'i çağırdılar da, Allah'im buyurdular, Ehlibeytim bunlardır."

Bütün rivayetleri yazarsak, ayn bir kitap olur. "Sahihu Muslim" de, "Fadail-us-Sahabe" bölümünde Zeyd b.

Arkam'a, zevceleri, Ehlibeytinden değil mi diye sorulduğu, Zeyd'in, zevceleri de bu ev halkından, ama Ehlibeyti, kendilerinden başka (kendilerine olduğu gibi), sadakanın, zekâtın haram edildiği kişilerdir dediği, onlar kimlerdir sorusuna, Ali'nin, Akiyl'in Ca'fer'in, Abbas'ın soyu cevabını verdiği; bunların hepsine de sadaka ve zekât haram edilmiş midir sorusuna da evet diye cevaplandığı kaydedilmektedir. Evet, kadın, Zeyd'in dediği gibi ev halkındandır ama talak vukuunda, babasının, yakınlarının evine gider.

Kitab Ehli'nin cizye vermek ve İslam hükmüne uymak, hiyanette bulunmamak şartıyla İslam ülkesinde, dinlerinde kalabilecekleri teşri' buyurulunca Necran Hristiyanları, buna razı olmamışlardı. Necran'dan gelen üçyüz, yahut

378

daha fazla kişiden meydana gelen bir hey'et, Medine'de Hz. Resul'e (s.a.a) , İsa Peygamber hakkındaki İslam inancını sordular. Hz. Peygamber'e (s.a.a), 3. süre-i celilenin (Ali İmran) 59-61. âyet-i kerimeleri nazil oldu. Bu âyet-i kerimelerde, İsa Peygamber'in, Âdem'in bir örneği olduğu, onun anasız-babasız yaratıldığı gibi İsâ'nın da (a.s), babasız yaratıldığı, daha önceki 40-58. âyet-i kerimelerde fakat İsanın ancak Allah'ın kudretine bir delil olduğu, Allah'ın kulu ve Resulü bulunduğu, bu keyfiyeti, iyice bildirdikten sonra da tartışmaya girişirlerse onlara, biz oğullarınızı çağırırız, siz de oğullarınızı çağırınız; biz kadınlarımızı çağırırız, siz de kadınlarınızı çağırınız; biz, bizzat gelelim, siz de bizzat gelin; sonra da dua edelim ve Allah'ın lânetini yalancılara hâle edelim buyurmalan

emrolundu. Hicretin onuncu yih Zilhiccesinin yirmidördüncü günü, Rasül-i Ekrem (S.A), Hz. Ali'nin elini tutarak çıktılar; önlerinde Hz. Fatıma (a.s), arkalannda da Hasan ve Hüseyin (a.s), vardı. "Mübahele" denen bu lânetleşmeye, Necranhlardan yetmiş kişi gelmişti. İçlerinde ki bilginleri Ebu-Harise, Hz. Resül'ün yanındakilerinin, Ehlibeyti olduğunu anlayınca Necranlılara. mübaheleye yanaşmamalannı söyledi; cizyeye râzı olarak döndüler.

Âyet-i kerimedeki "Oğullarımız"dan maksat apaçık anlaşıldığı gibi Hz. Hasan ve Hüseyin (a.s), "Kadınlarımız"dan maksat, kızları Fâtımat'üz-Zehrâ (a.s), "Enfüsena-Biz kendimiz"den maksat da kendileri ve Ali'dir (a.s); Fâtıma, Hasan ve Hüseyin (a.s), âyet-i kerimede, Hz. Resül'ün Ehlibeyti olarak anılmakta, Ali (a.s) ise, nefis-i nefis-i Peygamberi sayılmaktadır; Hz.

379

Resül-i Ekrem, mübaheleye, bunlarla çıkmışlardır. 166 Fahr-ı Râzi, "Tefsir-i kebir'inde,süyûtî, "E'd-Dürr'ül Mensûr" unda, Ebû- Nuaym "Delail" inde bunu bildirdikleri gibi "Savâik" da, Emir'ül- Mü'minin'in (a.s), Şûra'da bu âyet-i kerimeyle ihticacda bulundukları kayıthdır (s. 93).

Bu âyet-i kerime, Resûlullah'ın (S.A), "Ali, etimdir, kanımdır" hadisiyle 167 "Ali bana nisbetle, bedenimdeki başını gibidir"168 hadisini açıklamaktadır 169

2. süre-i celilenin (Bakara), "Mallannı gece ve gündüz, gizli ve aşıkâr yoksullara nafaka edenlerin ecirleri, artık Rableri katındadır ve korku yoktur onlara ve onlar mahzun da olmazlar" Mealindeki 274. âyet-i kerimesi, Zamehşeri'nin "Keşşaf" ında, Fahr-ı Razi'nin "Tefsir-i Kebir" inde, E'd-Dürr'ül -Mensur" da bildirdiği gibi, Emir'ül-Mü'minin'in(a.s), var-yoğu olan dört dirheminin birini gece, birini gündüz, birini gizli, öbürünü aşıkâr olarak yoksullara vermeleri üzerine nazil olmuştur. "Üsd'ül-Gaabe" (4, 25) ve "Savaik'la (s. 78) Vahidi'nin "Esbab'ün-Nüzul"ünde de, âyet-i kerimenin, bu münasebetle nazil olduğu beyan edilmektedir (s.64). "Mecma'uz-Zevaid" (6, 124) ve "E'r-Rıyad'un-Nadıra"da da böyledir (2, 206).

166-Tirmizi: sahih, 212-213.

167- Tarihu Bağdad;II, 204; Zahair'ül-Ukba, 92; Mecma'uz-Zevaid, 4, 111.

168- Cami'us sağıyr;l 1,55,140

169- Mübahele için "Sosyal açıdan İslam Tarihi. Hz. Muhammed (a.s) ve İslam'm ilk devri" adlı kitabımıza bk. ist. Inkılab ve Aka k. 1975;s. 147-148

380

5. sure-i celilenin (Mâide), "Ey inananlar, içinizden kini, dinden döner de dininden çıkarsa Allah, onlara bedel, öyle bir toplum getirecektir yakında ki O, onları sever, onlar da O'nu severler; onlar, inananlara karşı alçak gönüllü,

kâflrlere karşı yücedirler; Allah yolunda savaşılanlar ve kınayanın kınayışından korkmazlar; bu, Allah'ın lûtfu budur, O, her şeyi bilendir. Sizin veliniz, ancak Allah'tır ve Rasûlûdür ve inananlardır ki onlar naniâz kılarlar ve rûkü'deyken zekat (sadaka) verirler. Ve kim, Allah'ı ve Rasûlünü ve inananları veli edinirse onlar, hiç şüphesiz Allah'a mensup toplumdur ve onlardır iist olanlar" mealindeki 54-56. âyet-i kerimeleri, Hz. Emir'ül-Mü'minin Ali (a.s) ve O'na uyanlar hakkında nazil olmuştur.

Fahr-ı Razi, 54-56. âyet-i kerimeleri, Hz. Emir'ül-Mü'minin Ali'nin (a.s) rûkü'dayken, mescide gelip Allah için bir şey isteyen yoksula, parmaklarındaki yüzüğü alması için ellerini uzatmalan, yoksulun da yüzüğü alması dolayısıyla, Hayber günü, sancağı Ali'ye vermeden önce Hz. Rasûl-i Ekrenm'in (s.a.a), "yarın sancağı bir kişiye vereceğim ki Allah ve Rasiilii O'nu sever, O da Allah'ı ve Resûlünü sever" buyurduklanni, 54. âyet-i kerimede de aynı mealin bildirilmesi münasebetiyle ve her iki vecihle de bu âyetlerin Hz. Ali hakkında nazil olduğunu "Tefsir"inde bildirir. Sahabeden Ammar, Huzeýfe ve İbni Abbas, Ehlibeytten beşinci ve altıncı imam, Muhammed'ül Bakır ve Ca'fer'üs-Sadık (a.s) da âyet-i kerime'yi bu suretle tefsir buyururlar.

7. sure-i celilenin (A'raf), "Aralarında bir hicab var. Ve A'raf ta erler var ki herkesi yüzlerinden tanırlar ve

cennet ehline, esenlik size diye nida ederler. Onlar, henüz cennete girmemişlerdir, gireceklerini umarlar. Gözleri cehennemliklere ilişince de, Rabbimiz derler, bizi zulmeden toplumla beraber etme. A'raf erleri, yüzlerinden tanıdıkları kişileri nida ederler: Ne toplanmış malınızın çokluğu, ne sayınızın fazlalığı, nede kulluk etmeye tenezzül etmeyi ululanmanız, bir fayda verdi size. Allah onları rahmetine nail etmez diye yemin ettiğiniz kişiler bunlar değilmiydi? Sonra onlara, girin cennete denir; ne korku vardır size, ne de mahzun olursunuz" mealindeki 46 - 49 ayet-i kerimlelerindeki "A'raf erleri", Sa'lebi'nin, "Tefsir"inde, İbni Abbas'tan rivayetine göre Sırat'ın yüce bir yeri olan A'rafta duracak Ali, Abbas ve Hamza'dır (a.s); "Savaik"da bunu böyle kabul eder (s.101). Hasan-i Basri, elini dizine vurup, "Allah onları" demiştir, "Cennet ve cehennem ehlini tanıtmak için oraya koymuştur. Onlar, bunları birbirinden ayırd ederler. Andolsun ki şimdi şı11 evde de onlardan olanlar, belki de bizimle." Ehlibeyt imamlarına göre A'raf Erleri, Al-i Muhammed'dir (a.s) (Kur'an-i Kerim ve Meali"; Açıklama; 2, s.63)

9. süre-i celilenin (Tevbe Beraet), "Hacc-i Ekber günü, Allah'tan ve Peygamber'inden insanlara bir i'landır bu: Şüphe yok ki Allah ve Peygamberi, müşriklerden beridir. Artık tevbe ederseniz bu daha hayırdır size..." mealindeki 3. ayet-i kerimesi, Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olmuştur. Suyuti, "E'd-Dürr'ül-Mensur"unda, İmam Zeyn'ül-Abdidin Ali'nin (a.s), "Allah'ın kitabında Ali'nin bir adı vardır ki onu bilmezler" buyurduğunu, nedir sorusuna da, "Duymadin

mi Allah'ın buyruğunu; Hacc-ı ekber giiirii Allah'tan ve Peygamberinden insanlara bir i'landir bu, buyuruyor" "O, (yani Ali) Allah hakki için bir i'landir, bir buyruktur" cevabını verdiğini Hakim b. Hamid'den tahrir etmektedir.

Hz. Rasul-i Ekrem (s.a.a), hi cretin dokuzuncu yılının sonlarında vahyedilen bu süredeki emre imtisalen, müşriklerin haccetmemelerini, Kâ'be haremine mü'minlerden başkalarının girmemelerini, çıplak tavaf edilmemesini, muahedesi olanlara, müddetleri bitinceye dek dokunulmayacağını, böyle bir muahedelere, şartlara bağlanmamış olanların dört ay sonra koşulacak şartlara riayet etmelerinin gerekli olduğunu bildirmek üzere önce Ebu-Bekr'i Mekk'ye göndermişlerdir, ardından, "Bunu, benim, yahut bana mensub birinin iblağı gerek" buyurup Ali'yi (a.s) yollamışlar, Emir'ül-Mü'minin, Hz. Peygamber'in (s.a.a) devesine binmiş olarak halka, sürenin başından on, bir rivayete göre de onüç ayet-i kerimeyi okuyup emri yerine getirmişlerdir.

Bu süre-i celilenin, "Hacılara su vermeyi ve Mecid-i Haram'ı onarmayı, Allah'a ve son giine inanan ve Allah yolunda savaşılan kişinin yaptıklarıyla bir mi tutarsınız? Allah katında bir değıldir bunlar ve Allah, zalini toplumu doğru yola hidayet etmez" mealindeki 19. ayet-i kerimesi, Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olmuştur. Vahıdı, "Esbab'ün-Nüzul"ünde, Hasan, Şa'bi ve Kurtubi'den, bu ayetin, Ali, Abbas, Talha ve Şeybe haklarında indiğini, Abbas'ın, hacılara su vermekle, Talha'nın, Kâ'be örtüsünün hizmetiyle, anahtannin kendisinde bulunmasıyla, Şeybe'nin de Kâ'be'yi onarmakla

övünmelerine karşı Ali'nin, "Ben Rasulullah'la, insanlardan önce altı ay namaz kıldım; O'nıııı maiyetinde, Allah yolunda savaşmadayım" buyurduğunu, ayetin, bunun üzerine indiğini rivayet eder. Tabari, "Tefsir"inde (10, 68), aynı rivayette bulunur. Fahr-ı Razi'nin Tefsir'iyle Dürr'ül-Mensur'da bu rivayet mevcuttur.

Bu ayet-i kerime'den sonraki 20-22. ayet-i kerimelerin mealleri de şudur:

"İnananların, göçenlerin ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaşanların Allah katında dereceleri pek büyüktür ve onlardır muradlarına erenlerin, kurtulup nusrat bulanların ta kendileri. Rableri, onları öz rahmetiyle, razıhğıyla ve tükenmez nimetleri bulunan cennetlerle müjdeler; orda ebedi kahrlar; şüphe yok ki pek büyük mükâfat Allah katındadır." Bu ayet-i kerimelerde, 19. ayet-i kerimede ki yüce derecenin karşılıkları beyan buyurulmaktadır.

10. Süre-i celilenin (Yunus A.S), "De ki: Allah'ın ihsaniyle, rahmetiyle, yalnız bunlarla ferahlanıp sevinenlerse; bu, gerçekten de onların (dünya ehlinin) derleyip topladıklarından daha hayırlıdır" mealindeki 58. ayet-i kerimesindeki "Allah'ın ihsaniyle, rahmetiyle"yi İbni Abbas, "Allah'ın ihsaniyle" yani Hz. peygamber'le (s.a.a), rahmetiyle, yani Ali (a.s) ile" diye yorumlamıştır (Tarih-i Bağdad; 2, 97).

11. süre-i celilenin (Hud A.M), "Rabbinden apaçık bir delile sahib olan, bundan başka bir de tamdığı olup daha once din ve dünya işlerinde uyulan ve ayn-ı rahmet bulunana Musa'mn kitabında da bildirilen kişi,

384

yalnız dünyayı dileylene benzer mi?..." mealindeki 17.

ayet-i kerimeyi Hz. Ali (as), "Rabbinden apaçık bir delile sahib olan, Rasulullah'tir (s.a.a); bense Rab'den tanıgım" buyurarak açıklamışlardır ki bu yorum, "Kenz'ul-Ummal"de de zikredilmektedir (c.1, s.251). Fahr-i Razi de "Tarih"inde bunu anar.

13. süre-i celilenin (Ra'd), "Ve kâfir olanlar, derler ki: Rabbinden ona bir mucize verilseydi ya. Şüphesizki sen ancak bir korkutucusun ve herkese hidayet eden" mealindeki 7. ayet-i kerimesinin tefsirinde, Fahr-i Razi, Hz. Rasul-i Ekrem'in (s.a.a), mübarek ellerini göğüslerine koyup "Ben korkutucuyum" buyurduklanni, sonra Ali'nin (a.s) omuzuna işaretle "Hidayet eden de sensin; benden sonra hidayete erenler, seninle ererler" dediklerini zikreder; Tabari de "Tefsir"inde bunu bildiri (13, 72). "Kenz'ül-Ummal"de, "Ben korkutucuyum, Ali hidayet eden; ya Ali, benden sonra hidayete erenler, seninle ererler" hadisi tahrir edilmektedir (6, 157). Aym kitabın 1. cildinde s. 251, Heytemi'nin "Mecma'uz-Zevaid"inde (7, 41), "Müstedrik'üs-Sahihayn"de, (3, 129) bu mealde hadisler vardır. Suyuti, ayet-i kerimeyi böyle bir tefsir eder: "Nur'ül-Absar" (s.70) ve "Künuz'ül-Hakaak"ta da bu ayeti tefsir eden hadisler mevcuttur (s. 42).

15. süre-i celilenin (Nahl 42. ve 21. süre-i celilenin (Enbiya') 7. ayet-i kerimelerinde, mealen, "Artık bilmiyorsamz zikir ehline sorun" buyurulmaktadır ki "Zikir ehli" Al-i Muhammed'dir (s.a.a). Nitekim Tabari, Cabir'ül-Cufi'den, bu ayet nazil olunca Hz. Emir'ül-

385

Mü'minin'in (a.s), "Biziz Zikir ehli" buyurduklannı tahrir eder(17, 5).

19. süre-i celilenin (Meryem A.M), "Şüphe yok ki inanan ve iyi, temiz işlerde bulunanlara karşı Rahman, bir sevgidir, verecek" mealindeki 96. ayet-i kerimesinin tefsirinde Zamahşeri, Hz. Peygamber'in (s.a.a), Ali'ye (as), "Ya Ali, de ki: Allah'ım, benim için katında bir ahit ihsan eyle ve mü'minlerin gönüllerinde, bana karşı bir sevgi yarat" buyurduğunu, bu ayet-i kerimenin, bunun üzerine indiğini "Keşşafta bildirir; Süyuti de tefsirinde bunu zikreder. "Mecma'uz-Zevaid" ve "E'r-Rıyad'un-Nadıra" da, ayetin, Ali hakkında nazil olduğu bildirilir ve İbn'il-Hanefiyye'nin, "Hiçbir mü'min yoktur ki kalbinde Ali'ye sevgi bulunmasın" dediği de kaydedilir. İbn-i Hacer'in "Savaik"ında ve "Nur'ül-Absar"da da ayet bölge tefsir edilmektedir. "Ali'yi sevmek, nifaktan kurtulup ayrılmaktır" (künuz; 1, s. 41), "Ya Ali, seni ancak mü'minler sever ve sana ancak münafık buğzeder" hadisleri de bu ayet-i kerimenin müfessiridir (Künuz; 2, s. 206).

25. süre-i celilenin (Furkan), "Öyle bir mabuddur ki bir katre Sudan insam yaratmış ve ona ana-baba tarafından

soy-sop, karı-koca tarafından da akrabahk vermiştir ve Rabbin, herşeye gücü yetendir" mealindeki 54. ayet-i kerimesinin tefsirinde "Nur'ül-Absar", Ali'nin Hz. Peygamber'in (s.a.a) amcasının oğlu olması ve Fatıma'üz-Zehra'nın (a.s) zevci bulunması dolayisiyle neseb ve sıhriyyet bakımından Rasulullah'a (s.a.a) yakınlığı dolayisiyle Hz. Ali hakkında nazil

386

olduğunu söyler. Nüzuldeki hususiyet, anlamdaki umumiliği nefyetmez.

27. süre-i celilenin (Kasas), "Kendisine güzelim bir vaadde bulunduğumuz ve vaadine kavuşmuş olan, dünya yaşayışında nimetlendirdiğimiz, sonra da kıyamet gününde tapımıza getirdiğimiz kimseye mi benzer" melaindeki 61. ayet-i kerimesi, Taberi Tefsiri'nde (20, 62), Mücahid'in rivayetiyle Hamza ve Ali hakkında nazil olmuştur; dünyada nimete eren, sonra kıyamette, azab için Allah'ın manevi huzuruna getirilense Ebu-Cehl'dir. Vahidi'nin "Esbab'ün-Nüzul"ünde (s. 255) ve "E'r-Rıyad'un-Nadıra" da da gene Mücahid'den aynı rivayet vardır (2, 207).

32, süre-i celilenin (Secde), "İnanan kişi, inançtan çıkan kişiye benzer mi hiç? Eşit olmaz bunlar" mealindeki 18. ayet-i kerimesi, Hz. Ali (a.s) ile Ukbe oğlu Velid hakkında nazil olmuştur. Velid, bir gün, Hz. Ali'ye (as), "Ben dil bakımından senden iyi söz söylerim, kılıcım da senden keskindir..." gibi saçma sözlerle övünmeye yeltenmiş, Emir'ül-Mü'minin de (a.s), ona "Sus" buyurmuştu, "Sen

fasıksın." Bunun üzerine bu ayet-i kerime inmişti (Tabari, 21, 68; Vahidi: Esbab'ün-Nüzul; s. 263; Tarihu Bağdad, 13, 221; E'r-Rıyad'un-Nadıra; 2, 276).

Zamahşeri ve Süyuti de tefsirlerinde bunu bildirirler. 19 - 22. ayet-i kerimelerde, mealen, "İnananlara ve iyi işlerde bulunanlardır Me'va cennetleri, yaptıklarını karşılık konaklamaları için. Fakat buyruktan çıkanlaraysa; onların yurtları ateştir; ordan çıkmak istedikleri zaman, tekrar atılırlar oraya ve onlara

387

denir ki: Tadın yalanladığınız ateşin azabını. Biz, belki dönerler diye pek büyük azaptan önce de onlara yakın bir azabı tattıracağız mutlaka. Kendisine, Rabbinin delillerinden bir kısmı anilip onlarla öğüt verildikten sonra da onlardan yüz çevirenden daha zalim kimdir ki? Şüphe yok ki biz, mücrimlerden öç alınız" buyurularak iki bölümün akıbetleri bildirilmektedir.

Velid, üçüncü Halife zamanında beş yıl Kufe valiliğinde bulunmuş, bir gün sabah namazını, sarhoş olarak dört rik'at kıldırmıştı; rüku' ve sücud tesbihlerinde, "Sen iç, bana da sun" demişti ve halk tarafından dövülerek mescidden çıkarılmıştı. Azledilip Medine'ye dönünce, Halife tarafından cürmü sabit görülmeyle kendisi sorumlu tutulmamış, hatta içki cezası da tatbiyk edilmemişti; aksine onun sözüyle Abdulalh b. Mes'ud dövülmüş, yere çarptırılmış, iki kaburga kemiği kırılmıştı. Velid, Hz. Ali'ye karşı olanlardandır. Sıffıyn savaşında Muâviye'nin tarafındaydı. TM

33. süre-i celilenin (Ahzab), "İnananlardan öyleleri var ki Allah'a verdikleri sözde sadakat gösterdiler; onların kimisi, adağını ödedi; kimisiyse beklemede ve onlar özlerini, sözlerini hiçbir süretle değiştirmediler" mealindeki 23. ayet-i kerimesinin, "Savaık"ta (s.80) ve "Nur'ül-Absar"da (97), İbni Sabbaağın "Fusül'ül-Mühimme"sinden naklen, Ubeyde b. Haris, Hamza ve Ali (a.s) hakkında nazil olduğu bildirilir. Bu ayet, Hz. Emir'ül-Mü'minin'den (a.s), Kufe'de, minberde hutbe okurlarken sorulmuş, "Benim, amcam Hamza'mn ve amcamın

170- Sosyal Açıdan İslam Tarihi; s. 328 - 329, 334 ve 349.

388

oğlu, Abdülmuttalib oğlu Haris'in oğlu E bull beyde'nin hakkında nazil oldu; Ubeyde Bedir'de, Hamza Uhud'da şehid olarak adaklarını ödediler; bense, en kötü kişiyi beklemekteyim; buramı, burdan akan kanla boyayacak; habibim Ebü'l-Kaasım sallallahu aleyhi ve alihi ve sellemine bana ahdidir bu" buyurmuşlar ve mübarek başlarıyla sakallarını işaret eylemişlerdir.

Aynı sürenin, "Gerçekten de Allah'ı ve Rasulünü incitenlere Allah, dünyada da la'net etmişti, ahirette de ve onlara horlayıcı, aşağılatıcı bir azap hazırlamıştır" mealindeki 57. ayet-i kerimesi de, Ali'yi (a.s) inciten ve söyledikleri kötü sözleri ona duyuran münafıklar hakkında nazil olmuştur¹⁷¹

37. süre-i celilenin (Saffat), "Durdurun onları; onlardan şüphe yok ki sorulacak" mealinde ki 24. ayeti kerimesi,

Deylemi'nin Ebu-Said'ül Hudri'den tahrir ettiği hadise göre herkesten Ali'nin vilayeti sorulacaktır tarzında yorumlanmıştır; Vakıdı'nın kabul ettiği yorum da budur; çünkü Allah, 42. sürenin (Şura) 23. ayet-i kerimesinde, risaletin eciri olarak ancak Ehlibeyte muhabbetini emretmekte, kuldân bını, bu sevgiyi istemektedir (Savaık; s. 89). Sevgi ise, inançta, kullukta, dünya ve din işlerinde, onlara uymak, onların yolunda yürümek, huyunu - hususunu onlara uydurmaya çalışmakla olur; sözle sevgi, gösteriştir, yalandır.

39. süre-i celilenin (Zümer), "Allah'ın, İslâm için gönlünü açtığı kişiye kim benzer ki o, gerçekten de

m- Keşşaf; Esbab'ün-Nüzul, 279.

389

Rabbinden bir nura nail olmuştur; yazıklar olsun Allah'ı anmaya karşı yürekleri kaskatı olanlara; onlardır apaçık bir sapıklıkta kalanlar" mealindeki 22. ayet-i kerimesi, Ali ve Hamza'yla Ebu-Leheb ve evladi hakkındadır m kalbleri, İslâm için, Allah tarafından açılanlar Ali ve Hamzadır. Allah'ın zikrine karşı yürekleri kaskatı olup apaçık sapıklıkta kalanlarsa Ebu-Leheb ve evladıdır. Vahidi ve Ebü'l-Ferec de bu yorumda bulunurlar; "Esbab'ün-Nüzul" de bu hususta bir hadis de vardır.

Yine Zümer süresinin "Doğrulukla gelen kişiye ve onun doğru olduğunu tasdiyk edenlere gelince: Onlardır cekinenlerin ta kendileri" mealindeki 33. ayet-i

kerimesinde, Tasdiyk eden, Ali'dir; "E'd-Dürr'ül-Mensur"da bu hususta bir hadis de zikredilmektedir.

42. süre-i celilenin (Şura), "Bu Allah'in, inanan ve iyi işlerde bulunan kullarım müjdelemesidir işte. De ki: sizden, tebliğa, risalete karşılık bir ecir, bir ücret istemiyorum; istediğim, ancak yakınlarıma sevgidir ve kim, güzel ve iyi bir iş yaparsa, onun, güzelim mükafatını arttırırız; şüphe yok ki Allah, suçları örtendir, iyiliğe mükâfatla karşılık verendir" mealindeki 23. ayet-i kerimesindeki "yakınlar"dan maksadı, Ali b. Hüseyin (a.s), Said b. Cübeyr, Amr b. Şuayb ve bir topluluğa göre Hz. Peygamber'in (s.a.a)in yakınları yani, "Ali, Fatıma ve onun evladi Hasan ve Hüseyin'dir (a.s)"; İmam Muhammed'ül- Bakır ve Cafer'üs-Sadık'tan da böyle rivayet edilmiştir. (A:M) Said

172. E'r-Rıyad'un-Nadıra; 2, 207.

390

bin Cübeyr, ibni Abbas'tan bu ayet inince, sevmemiz emredilenler kimlerdir, diye sorulduğunda, Hz. Peygamber (a.s) "AH, Fatıma ve evladı" diye cevap verdiklerini rivayet eder. Tabari'nin "Tefsir"inde (25, 16-17), "Keşşaf'ta, "Müstedrik"te (3,172), "Üsd'ül-Gaabe" de (5, 367), "Zahair-ül-Ukba"da (s. 35), "Savaık"ta da (101-102), bu yorum ve bu yoruma ait hadisler vardır. Ehlibeyt imamlarından gelen rivayetlerdeyse bu hususta ittifak mevcuttur.

45. süre-i celilenin (Casiye), "yoksa kötülük kazananlar, kendilerini de iman edenler ve iyi işlerde bulunanlarla eşit mi tutacağız, hayatları da, ölümleri de onlarla bir mi olacak samyorlar? Ne de kötü hükmediyorlar" mealindeki 21. ayet-i kerimesinin, Ali, Hamza ve Ubeyde'yle Utbe, Şeybe ve Velid b. Utbe hakkında indiğini, iniş sebebinin de, adları geçen müşriklerin, onlara, sizin sözleriniz gerçek olsa bile dünyada halimiz sizden üstün olduğu gibi ahirette de üstün oluruz biz demeleri üzerine, hükümlerinin gerçek olmadığını beyan olduğunu Fahr-ı Razi, "Tefsir"inde, Kelbi'den rivayet eder.

47. sure, celilenin (Muhammed S.M), "Gerisin geriye, hem de doğru yol, kendilerince apaçık anlaşıldıktan sonra eski dinlerine dönenlere gelince: Şeytan, yanlış hareketlerini, onlara bezemektedir ve onları, uzun-uzun dileklere düşürmektedir. Bu, böyledir; çünkü onlar, Allah'ın indirdiği şeyden hoşlanmayanlara, biz demişlerdir, bazı işlerde size itaat edeceğiz ve Allah da, onların gizlice konuştuklarını bilmektedir. Nasıl olacak halleri o zaman ki melekler, canlanm alırken

391

yüzlerine, ardlarına vurmaktadır. Bu, böyledir; çünkü onlar, Allah'ın gazeb ettiği şeylere uymuşlardır ve razılığından hoşlanmamışlardır da O da, yaptıklarını mahvetmektedir. Yoksa gönüllerinde hastalık olanlar, Allah, onların kinlerini, hasedlerini hiç meydana çıkarmayacak mı sanmaktadırlar? Ve dileseydik onları, sana gösterirdik de yüzlerinden tanırdın elbet ve elbette sözlerinden tanırsın, anlarsın onları ve Allah, yaptıklarını

bilmektedir" mealindeki 25 - 30. ayet-i kerimelerinin tefsirinde Süyuti, İbni Merdveyh ve İbni Asakir'in, Ebü-Said'ül-Hudri'den "Elbette sözlerinden tanırsın, anlarsın onları" beyanını Ebu-Talib oğlu Ali'ye buğzetmeleriyle tarzında yorumladığını tahrir ettiklerini bildirir.

55. süre-i celilenin (Rahman), "İki denizi salmıştır, nerdeyse karışacaklar; aralarında bir berzah var, karışmazlar. Artık Rabbinizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz? İkisinden inci ve mercan çıkar" mealindeki 19-22. ayet-i kerimelerinin tefsirinde Süyuti, İbn-i Abbas'tan, iki denizi, Ali ve Fatıma (a.s), berzahı Hz. Peygamber (s.a.a), inci ve mercanı da Hasan ve Hüseyin (a.s) olarak yorumlar; "Nur'ül-Absar"da da aynı yorum vardır(s.IOI).

58. süre-i celilenin (Mücadele), "Ey inananlar, Peygamber'le gizlice konuşacağınız vakit, konuşmaya başlandıktan bir sadaka verin; bu sizin için hem daha hayırlıdır, hem daha temiz; bulamazsamız artık Allah, suçları örtendir, rahimdir" mealindeki 12. ayet-i kerimesi nazil olunca, "Sahihu Tirmizi"de (2, 227) ve Nesei'nin "Hasais"inde zikredildiği gibi, Ali'nin (a.s)

392

dilediğiyle ve bundan sonraki ayet-i kerimenin hükmüyle bu emir, bir rahmet olarak kaldırmıştır. Tabari'nin "Tefsir"inde (28, 14) ve "E'd-Dürr'ül-Mensur"de, Ali'den başkasının da bu ayet-i kerimenin hükmüne ittiba' edemediği bildirilmektedir; "Kenz'ül-Ummal"de, Ali'nin (a.s), Şura günü, Şura'dakilere, kendisinin, Ebu-Bekr'den

daha ileri bir hakka sahip olduğunu, Rasulullah'ın kendisinden başka hiçbir kimseyi kardeş edinmediğini söyledikten sonra, kendisinden başka hiçbir kimsenin, bu ayet-i kerimenin hükmüne uymadığını, kendisinin, oniki kere bu ayetin hükmüne ittiba' ettiğini, ihticac yolu söylediği, Şuradakilerin de bunu tasdık ettikleri bildirilir. (2, 155)

İkinci Halife, bir gün, "Ali'de üç şey var ki biri bende olsaydı, bu, kızıl tüylü develere sahip olmaktan daha sevimli olurdu bence. Rasulullah, Fatıma'yı ona verdi; Hayber giiiiii, sancağı ona teslim etti; bu ayet onun hakkında indi" demiş ve bu ayet-i kerimeyi bildirmiştir.

66. sure-i celilenin (Tahrim), "Artık gerçekten de o Allah'tır yardımcısı O'nun ve Cibril ve inananların salih ve melkeler de bundan sonra O'na arkad战略, yardımcıdır" mealindeki 4. ayt-i kerimesindeki "inananların salih", "E'd-Dürr'ül-Mensur"da Esmâ'dan tahrir edilen hadisten anlaşıldığı gibi Ali'dir; Hz. Peygamber (s.aa), "miiminlerin salih, Ebu-Talib oğlu Ali'dir" buyurmuşlardır. Bu hadis, "Kenz'ül-Ummal"de (1, 237) ve "Savaik"ta da vardır (s.144). "Mecma'uz-Zavaid"de İmam Hüseyin'in şehadetinden sonra, Zeyd b. Arkam'ın, Kufe mescidinin kapısında, "Rasulullah'tan

393

duydum, Hasan ve Hüseyin'e, ikinizi ve mii'minlerin salihini Allah'a tapıştım buyurdular" demiş, bu söz, babasının oğlu Ziyad'ın oğlu Ubeydullah'a söylenince pek

kızmış, fakat, bırakın şu bunak adami diyerek öfkesini yenmeye çalışmış olduğu bildirilmektedir. (9. 194)

69. süre-i celilenin (Hakka), "Gerçekten de biz coşkun suda akip giden gemide taşıttık sizi, size bir anış, ibret ahnacak bir öğüt olsun ve bu, unutmayan kulakta kalsin diye" mealindeki 11 - 12. ayet-i kerimelerindeki "Unutmayan kulak", öyle bir kulağa sahip olmak lutfu, Tabari'nin "Tefsir"inde bildirildiği gibi, Ali'ye (a.s) ihsan edilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.a), 12 ayet-i kerimeyi okuyup "Ya Ali" buyurmuşlardır, "Senin kulağının böyle olmasını Allah'tan diledim." Ali de (as) der ki: "Rasulullah'tan duyup da unuttuğum hiçbir söz yoktur." (29, 35) "Keşşaf, bu ayet-i kerime inince, Hz. Peygamber'in (s.a.a), Ali hakkında bunu istediğini, kendisine tebşir buyurduğunu, onun da, "Bundan sonra, O'ndan duyduğum hiçbir şeyi unutmadım" dediğini bildirir; Fahr-ı Razi de "Tefsir"inde bunu zikreder. "E'd-Dürr'ül-Mensur"da, "Mecma'uz-Zevaid"de. (1, 131), "Kenz'ül-Ummal"de (6, 408) ve "Esbab'ün-Nüzut'de de buhadis mevcuttur. (s.329)

76. süre-i celilenin (Dehr, Hel eta), "Adaklanni yerine getirirler onlar ve şerri her yarn saran, kaplayan giinden korkarlar. Ve ona ihtiyaçları olduğu halde yeyecekleriyle yoksulu ve yetimi ve tutsağı doyururlar. Sizi ancak Allah rızası için doyurmadayız; sizden ne bir karşılık istemedeyiz, ne bir şükür" mealindeki 7 -10. ayetleri ve 10. ayet-i kerimeden 22. ayet-i kerimeye

dek devamı, Emir'ül-Mü'minin, Fatıma, Hasan ve Hüseyin (a.s) ile Fizza (R.A) adh cariyeleri hakkında nazil olmuştur. Hasan ve Hüseyin (a.s), hastalanmışlar, Hz. Rasul-i Ekrem'le (s.a.a) sahabeden bazı kimseler, dolaşmaya gitmişlerdi, bu arada, Hz. Ali'ye birşey adasanız diyenler olmuş, Hz. Ali ile Fatıma, üç gün oruç tutmayı adanmışlar, Fizza da onlara uymuştu; İmam Hasan ve Hüseyin de bu adağa iştirak etmişlerdi. İmam Hasan ve Hüseyin iyileşince hepsi, adaklarını yerine getirmeye niyetlenmişler, Ali, borç olarak bir mikdar arpa almış, öğütmüş, cenab-ı Fatıma, üçte biriyle biraz yemek pişirmişti. Akşam, iftar vakti gelince Hz. Ali, namazını kılmış, hep beraber sofraya oturmuşlardı. Tarn iftar edecekleri sırada kapıya biri gelip "Ey Muhammed'in ehlibeyti, esenlik size; ben Müslüman evladından bir yoksulum; beni doyurun da Allah da sizi cennet nimetleriyle doyursun" diye seslenmiş, hepsi de yemeklerini yoksula vermişler, suyla iftar etmişlerdi. İkinci günü, aynı zamanda, kapidan birisi, aynı tarzda, babası şehid olmuş bir yetim seslenmiş, gene hepsi, yemeklerini ona sunmuşlardı. Üçüncü günü de bir esir seslenmiş, hasılı, Ehlibeyt, üçüncü günü de suyla iftar etmişti. Rasulullah (s.a.a), ziyaretlerine gelince hallerini görmüş, o anda da süre-i celilenin mezkur ayetleri nazil olmuştu (Üsd'ül-Gaabe; 5, 530) Vahidi, "Esbab'ün-Nüzul"ünde, iniş sebebini aynı tarzda anlatır; tutsağın, müşriklerden olduğunu söyler (s.331) "E'r-Rıyad'un-Nadıra"da da esir, Hasan ve Katade'nin kavlince müşriklerden, Said b. Cübeyr'in rivayetine göreyse ehl-i kiblede (2, 227); "Zahair"de, Said b. Cübeyr'in kavli

alınmaktadır (s.102). "Nur'ül-Absar"da olay, daha etraflica anlatılmaktadır (s.102). Fahr-ı Razi ve Süyuti de tefsirlerinde, aynı olayı naklederler. Ehlibeyt İmamalarına göre olay, Zilhıccet'ül-Haramın yirmi beşinci günü Medine'de olmuştur ve o gün oruç tutmak, yoksullara tasaddukta bulunmak sünnettir.173

Ayet-i kerimelerin nüzul sebebindeki hususiyet, anlamdaki şümülü ve umumiliği nefyetmeyeceği sebeple de tebşir muhtaçları doyuran, doyumlanna sebep olan her mü'minin anlamdaki tebşirde payı vardır.

83. süre-i celilenin (Mutaffifin), "Şüphe yok, suç işleyenler, inananlara gülerler" mealindeki 29. ayet-i kerimesinden sonuna dek, Hz. Ali (a.s) hakkında nazil olmuştur. "Keşşaf, Hz. Ali'nin mübarek başlarının ön tarafındaki saçları dökülmüş bulunduğundan, münafıklardan bazılarının, onunla eğlendiklerini, ona güldüklerini, işaretle birbirlerine gösterdiklerini, söz konusu ettiklerini ayetlerin, bu münasebetle indiğini bildirir; Fahr-i Razi de tefsirinde bunu bildirir.

98. süre-i celilenin (Beyyine), "İnananlar ve iyi işleide bulunanlarsa; onlardır şüphe yok ki yaratılmışların en hayırlıları" mealindeki 7. ayet-i kerimesi, Hz. Emir'ül-Mü'minin'le (a.s) onun yolunda tutanlar hakkındadır. Tabari, "Tefsir"inde, Hz. Peygamber'in (s.aa), "Ya Ali, bunlar sensin ve senin şıandır" buyurduklarını yazar (30, 171). Süyuti, İbni Asakir'in Cabir b. Abdullah-ı Ansari'den Hz. Peygamber'in (s.aa), Ali hakkında, "Nefsim kudret elinde olana

andolsun ki bu ve şiası, kıyamet gününde kurtulanlardır ve muradlanna erenlerdir"

buyurduğunu, ayet-i kerimenin bunun üzerine nazil olduğunu, ashabın, Ali'ye (a.s) rastlayınca, o'nu görünce, "yaratılmışların en hayırlısı" dediklerini tahrir eder. İbni Adiyy ve İbni Asakir, "Ali, yaratılmışların en hayırlısıdır" hadisini merfû' olarak tahrir etmişlerdir. İbni Adiyy, ayrıca ibni Abbas'tan, bu ayet-i kerime nazil olunca Hz. Peygamber'in (s.a.a) Ali'ye, "O sensin ve senin şıandır ki kıyamet giiirri Allah'tan razı olmuşt ve nzasini kaznamış olursunuz" buyurduğunu tahrir etmiştir. İbni Merdveyh, Ali'nin, "Rasulullah bana, Allah'ın kelamını duymadın mı; İnananlar ve iyi işlerde bulunanlarsa; onlardır şüphe yok ki yaratılmışların en hayırlılan buyurdu; sensin ve senin şıandır onlar; ümmetler hesab için çağırılınca, benim ve sizin buluşacağımız yer, havuz kıyısıdır, yüzlerimiz panl-panl parlar bir halde geliriz oraya" dediğini zikreder. "Savaik'ul-Muhrika"da da, bu ayet-i kerime nazil olunca Hz. Peygamber'in (s.a.a), Ali'ye (a.s), "Onlar sensin ve şıandır; sen ve şıan, kıyamet giiirri, Allah'tan razı ve Allah rızasına nail olarak gelirsiniz; düşmammzsa gazebe uğramış, perperişan gelir" buyurduğu, Ali'nin (a.s), "Düşmanım kim" sorusuna da, "Senden teberri eden ve sana la'net okuyan" cevabını verdiği, İbni Abbas'tan rivayet edilir (s.96); bu hadis "Nur'ul-Absar"da da vardır.

Süyuti, tefsirinde, 103. süre-i celilenin (Asr), "Andolsun asra, şüphe yok ki insan, elbette zıyandadır" mealindeki 1-2. ayet-i kerimlerdeki

397

"insan"dan maksadın, Ebu-Cehl ve suresinin son ayeti olan ve "Ancak inananlar ve iyi işlerde bulunanlar ve birbirilerine gerçeği ve sabretmeyi tavsiye edenler başka" mealindeki 3. ayet-i kerimesinden de Ali ve Selman'ın kastedildiğini bildirir.

İbni Abbas, Hz. Emir'ül-Mü'minin'in (a.s) faziletine dair üçyüz ayet-i kerime indiğini, O'nun hakkında inen ayet kadar hiç kimse hakkında ayet inmediğini söyler¹⁷⁴ İslamını ilk ızhar eden Ali (a.s), şüphe yok ki, "Ey inananlar" hitabına da ilk muhataptir ve şüphe yok ki, kendini Allah'ına veren, Rasulullah'a feda eden, İslam ve iman için yaşayan ve o yolda can veren Ali (a.s), inananlar ve güzel, iyi işlerde bulunanlar hakkındaki tebşiri bildiren her ayet-i kerimede, tebşire ilk mazhar olandır.

ALİ (A.S) NASIL BİR ZATTI?

Emir'ül-Mü'minin (a.s), kısayayakın orta boyluydu; iri ve siyaha çalar ela gözlüydü; kaşları, hilale benzerdi; yüzleri, uzuna çalar müdevverdi. Fasih ve beliyğ sözlüydü. Söz söyleyenler çoktu; yaratılmışların içinde, onun gibi söz söyleyen yoktu. Güzellikte ayın ondördüne benzerdi; iki omuzunun arası geniş bir erdi. Mübarek göğsü geniş, karnı büyücekti; ellerinin ayaları geniş ve göğçekti. Yaratılışları tamdı; uzuncaydı. Başlarının ön tarafındaki saçları

dökülmüştü; saçları, başlarının arka tarafındaydı. Sakalları göğüslerini doldururdu; bıyıklarını, dudakları görünecek derecede aldırırdı. Omuzbaşları,

174- Tarihu Bağdad; 6, s. 221; Nur'ül-Absar; s.73.

398

arslan omuzu gibi sivriceydi. Kollannın dirseklere kadar olan kısmıyla dirsekten omuzlarına kadar olan kısmı, kalınlıkta hemen hemen birdi. Birini elleriyle tuttu mu, solumasına imkan bırakmazdı; birini kavradı mı, kimildamasına imkan kalmazdı. Savaşta salına - salına, koşarak yürürdü; göreni heybet bürürdü. Yüreği pekti; kuvveti, imanına denkti; yiğitlikte tekti. Kiminle karşılaşırsa nusrat bulurdu; düşmanına mutlaka üst olurdu

175

Ali (a.s), hutbesini irad ediyordu; insanların en güzeliydi denmiştir¹⁷⁶. nasıl olmasın ki Rasul-i Ekrem'e ya Rasululalh, Ali, Liva'ül-Hamd'i ne güçle taşıyacak demişti de Hz. Peygamber (s.a.a), "Nasıl gücü yetmez ki" buyurmuştu, "O'na, yaratılıştan ayrı-aynı sıfatlar verilmiştir: Sabır ihsan edilmiştir, benim sabrım gibi; güzellik verilmiştir, Yusuf'un güzelliği gibi, kuvvet lütfedilmiştir, Cibril'in gücü gibi." ¹⁷⁷

İbni Abbas der ki: "Rasulullah, İbrahim'e hilmiyle Nuh'a azmiyle, Yusuf'a güzelliğiyle bakıp görmek dileyen,

Ebu-Talib oğlu Ali'ye baksın buyurdu." ¹⁷⁸

*

*

Emir'ül-Mü'minin'in yakut, firuze ve akıyk taşlı üç, demirden yapılma bir yüzüğü vardı. Yakutta "La ilahe illallah'ul-melik'ürhakk'ul-Mübin" (Herşeye malik ve sahip, herşeyi açıklayıp bildiren gerçek mabud, ancak

175- İstiab'a bk. 2, s.469.

176- Üsd'ü-Gaabe; c.4, s.39

177- Er-Rıyad'un-Nadıra; c.2, s.202.

178- Er-Rıyad'un-Nadıra; c.2, s.218.

399

Allah'tır; yoktur ondan başka tapacak), firüzede, "Allah'ul-Melik" (Herşeyin malik ve sahibidir Allah), demirden olanda, üç satır olarak "Ma şa'Allah, La kuwete ilia b'illah, Estağfır'ullah" (Allah'ın dilediği olur; güç-kuvvet, ancak Allah'indir; Allah'tan yarhganmak dilerim) yazılan kazılmıştı; zaman zaman bunlardan birini sağ ellerinin parmağına takarlardı¹⁷⁹ Hakim, Tarih'inde, Abdürrahman-ı Sülemi "Emali"sinde bunu bildirir).

Ve yine yüzüklerinde, "Esnedtu zahri ila'llah" (Allah'a dayandım) sözünün kazılmış olduğunu, "Hasbiy'allah" (Allah yeter bana) yazısının kazılmış

bulunduğunun da rivayet edildiğini bildirir.¹⁸⁰

*

*

Hiz. Emir'ül-Mü'minin (a.s), cenab-ı Fatıma'üz-Zehra'nın (a.s) vefatlarına kadar başka kadın almadılar. Hiz. Fatıma'dan (a.s), Hasan, Hüseyin ve altı ayhkken düşen, ismi Hiz. Peygamber tarafından konmuş bulunan Muhsin, Zeyneb ve Ümmü Külsüm adlı üç erkek, iki kız çocukları olmuştur. Sonradan aldığı kadınlardan olan evladiyle, onsekizi erkek, onsekizi kız olmak üzere otuz altı evladı vardır. Vefatlarında, onüçü sağdı. Altı oğlu, Kerbela'da, İmam Hüseyin'in maiyetinde şehid oldular. Soylan, imam Hasan ve Hüseyin'le Muhammed ibn-il-

Hannefiyye, Abbas ve Ömer'ül-Atraftan yürüdü 181

*

*

179- Kenz'ül-Ummal; c.3, s.336.

180. Nur'ül-Absar; s. 94.

181- Umdet'üt-Talib; Necef - 1337 H. 1918 s. 42 - 48.

400

"Ali'nin evsafını yazmaya seciyyelerini sayıp dökmeye kalkışsak, sonu gelmez bir kitap olur; gene de onun övgüsünü almaz bu kitap. Onu oven, onun kadrince değil, kendi kadrince over ancak.

İslam olarak doğan, davete ilk uygun, hicretten önce ve hicret gecesi, canını Rasulullah'a (s.a.a) feda etmeyi şükür

secdesine kapanarak kabul eden, Bedir'de, Uhud'da, Handak'ta, bütün savaşlarda islam'ı yücelten, Hayber'i alan Ali ... Rasulullah'i (s.a.a) yıkayan, defneden, ondan sonra kendisinin dediği gibi "sel kendisinden aktığı, hiç bir kuş, uçtuğu yere uçamadığı" halde "gözlerine toz-toprak (lolnuş, boğazında kemik durmuş" olarak182 ancak İslam'ın bölünmemesi için sabreden Ali... Mes'udi'ye göre Osman'in bin dinan bir milyon dirhemi, yüz bin dinarhk emlaki; deve sürüleri, atları kaldığı, Talha'nın Irak'ta günlük geliri bin dinan tuttuğu, Kufe'de ve Medine'de evleri bulunduğu, Zübeyr'in dört yüz bin dinan, bin ati, bin cariyesi, Abdünahman b. Avf in bin ati, bin devesi, onbin koyunu olduğu halde, hilafetinde, Şam ülkesinden başka bütün İslam diyarına hüküm yürüten, fakat vefatında ancak dört yüz dirhemi kalan Ali... "Nerden bir yapı yükselmişse orda bir hak zayi olmuştur; hepiniz bilirsiniz bence. Bir zengin, onun hakkını yemedikçe bir yoksul aç kalmaz" diyen, geçimde kendisinin taklide kalkışana, "Ben, Mü'minlerin Emiriyim; onların en yoksulunun geçindiği gibi geçinmek zorundayım" buyuran, kışın ısınmak için sırtına attığı köhne kadife parçasını bile Beyt'ül-Malden

182- Nehc'ül-Belaga; Şıkşıkıyye Hutbesi; s. 168.

401

almayıp Medine'den getirten Ali... Kuru ekmeği yemeğe çalıştığını görüp şaşana, "Rasulullah, bundan katısını verdi diyen Ali... Anbar'lılar, eski göreneklerine uyup karşısında yeri öpmeye kalktıkları zaman, "Ben de sizin birinizim; aramızda bir fark var; o da benim, sizin sorumluluğunuzu

yüklenmiş olmamdır" diyen, kendisini haddinden fazla övmeye kalkışan bir riya-kâra, "Ben, senin övdüğün dereceden aşağıyım, fakat gönlünde gizlediğinden de yüceyim" buyuran Ali...

Hiz. Peygamber (s.aa), "Ben Kur'an'ın inişini üzerine, onu kabul ettirmek için savaşmadayım; Ali, oının te'vili için, hükmünün gereğini bildirmek için savaşır" buyurmuş.183 O'nun, bey'atinden dönenlerle, gerçekten sapıp zulmedenlerle ve ok yaydan çıkar gibi dinden çıkanlarla savaşacağını buyurmuştu; kendisi de bunu, Hiz. Rasul'den (s.a.a) rivayet etmişti.184 Cemel savaşında, bey'atinden dönenlerle, Sıffıyn'de, gerçekten sapıp zulmedenlerle, Nehrevan'da dinden dönenlerle savaşmıştı Ali. Ve en yüce makam olan şehadet makaamına ermiş, canından fazla sevdiği Rasulullah'a kavuşmuştu.

Muâviye, bir gün, Ali'yi sevenlerden Dırar'a ısrarla "Ali'yi anlat bana" demişti. Dırar söze başladı:

"O'nun yüceliğine bir son, ululuğuna bir sınır yoktu. Gücü-kuvveti çetindi; sözü kesindi. Adaletle

183- Hasais, 40. Müsned; c,3, s,33,82; Müstedrik; c, 3, s, 122; İstiab; c, 2, s, 39.

184- Müstedrik; c, 3, s, 139; Üstd'ül-Gaabe; c, 4, s, 32 - 33; Kenz'ül-Ummal; c, 6, s, 72, 82, 88, 319, 392; c, 8, s, 215; Tarihu Bagdad; c, 8, s 340; Dürr'ül-Mensur; 43. sürenin 41. ayet-i kerimesinintefsirinde; 72. süresinin 14. ayet-i kerimesinde, Kaasıtun.

hükmeder. Her yanından bilgi fişkınıdı. Sözünde hikmet dile gelirdi, coşardı. dünyadan, dünya lezzetlerinden çekinirdi. Gece garipliğiyle esenleşirdi. Çok ağlardı, ızırın düşünürdü. En değersiz elbise giyer, en değersiz şeyleri yerdi. İçimizden birisi gibiydi; o kadar yakındık ona; gene de heybetinden söz söylemezdik. Din ehlini ağırlar, yoksullarla düşer kalkardı. Kuvvetli, o varken kötülük edemez, zayıf, adaletinden nie'yus olmazdı. Bazı vakitler gördüm, yasa batanlar gibi ağlar, Ey dünya derdi, benden başkasını aldat; önnün kısadır senin, değer az. Ah ah azığın azlığından, yolun uzunluğundan, yatılacak yerin katılığından, varılacak yerin ululuğundan"185 bu sözleri duyan, ne düşündü acaba? Kendisini, hareketlerini, yaşayışını gözünün önüne getirebildi mi?!

185- İstiab; 2, 76; Sosyal Açıdanİslam Tarihi; s.402 - 404.

YEDİNCİ BÖLÜM:

HZ. EMİR'ÜL-MÜ'MİNİN'DEN (A.S) VECİZELER

Hiz. Emir'ül-Mü'minin'in (a.s) hutbelerini, hitabelerini, mektuplarını, vecizelerini toplayıp iman ve amel, din ve hikmet, bilgi ve irşat, fesahat ve belagat erbabına "Nehc'ül-Belaga" adıyla sunan Seyyid Radiy'nin (Allah derecatını yüceltsin) dediği gibi, "Savaş denizlerinde dalgalar yutan, çöşüp köpüren, savaş deryanlarına dalıp

çıkan, elde yalın kılıç, haktan baş çekenlerin başlarını bedenlerinden ayıran, ünlü kahramanları, Allah kulluğu yolunda helak toprağına seren, kılıcından kanlar damlaya damlaya, canlar döküle-saçıla meydandan dönen" birinin, bu derece fasih ve behyg, anlam bakımından bu derece derin ve geniş, aynı zamanda bu kadar veciz sözler söylemesine gerçekten de

407

şaşılır. Fakat Ali (a.s), H.z Rasulullah'ın (s.a.a), alemlere rahmet, kainata hidayet olan Peygamberler serverinin, Son Peygamber'in, ilim ve hikmet şehrinin kapısı olunca bu hayret, Allah'ın kudretine karşı acze bürünür ancak ve Arap şairinin dediğı gibi, ilahi kudretin, bütün bir alemini, bir, tek zatta toplanması, gene o ilahi kudrete bir huccettir; O'nun Habibine ihsan edilmiş bir mucizedir.

Zahidlikte, kulluktan misli görülmemiş bir kul olan, Rasulullah'a bağılılıkta eşi bulunmayan Ali, şehamette, şecaatta naziri olmayan bir yiğit, fesahat ve belagattaysa eşsiz bir mübdi'dir. Bu mucize karşısında O'nun sözlerini övmek isteyenler, "Yaradanın sözünden aşağı, yaratılmışın sözünden yüce" demek zorunda kalmışlardır. Hak-i pay-ı Vilayetine sunduğumuz bu naçiz eseri, O'nun sözleriyle bitirmeyi, sözü, söz sahibine vermeyi, insanca ve edebe en uygun hareket gördük. "Nehc'ül-Belaga"yı Türkçeye çevirdiğimiz cihetle hutbe ve hitabelerinden, mektuplarından değil, fakat vecizelerinden örnekler veriyor, kitabımızı, Onun sözleriyle bitiriyoruz:

İMAN, İSLAM VE İBADET HAKKINDA

1- "İMAN: gönülle tanımak, dille ıkrar etmek, aza ile de kullukta "bulunmaktır.

2- "Yaradana isyan hususunda, yaratılmışı itaat olamaz; suçtan vazgeçmek, tevbe etmekten ehvendir".

408

3- "Bir bölük halk, sevab için Allah'a kulluk eder; bu kulluk, tacirlerin kulluğudur. Bir bölük de Allah'a korkudan kulluk eder; bu da kölelerin kulluğudur. Bir bölükse, Allah'a şükrederek kullukta bulunur; işte hür kişilerin kulluğu budur."

4- "Allah imanı, şirki temizlemek (insanları şirkten arıtmak), namazı, ululuğu bıraktırmak, zekâtı, rızka sebep olmak, (yoksulları rızıklandırmak), orucu, kulların ihlasını sınamak, haccı dini kuvvetlendirmek, savaşı, İslamı yüceltmek, doğruyu buyurmayı, halkı düzgün bir hale sokmak, kötülükten nehyetmeyi, kötü kişileri fenalıktan çekmek, yakınlarla buluşup görüşmeyi, onları görüp gözetmek, Müslümanların sayılarını çoğaltmak, kisası, onları korumak, ahitleri yerine getirmeyi, haram olan şeylerin ne kadar kötü olduğunu anlatmak için emretti. İçkiyi, aklı korumak, hırsızlığı, temizliği bildirmek, zinayı, soyu - sopu gözetmek, livatayı, nesil çoğaltmak için nehyetti. Tanıklıkta bulunmayı, kulların haklarını yerine getirmek için buyurdu. Yalanı bırakmayı, gerçekliğin yüceliğini bildirmek için emretti. Selam

vermeyi, zarardan, korkudan korunmamız, İmameti ümmetin düzenini sağlamak, imama itaat etmeyi de imameti ululamak için emir buyurdu."

(Emir'ül-Mü'minin (a.s), bu sözlerinde, emredilen ve nehyolunan şeylerin teşrii hikmetlerini bildiriyorlar.)

5- "Yazık sana, sen kazayı, yerine gelmesi, kaderin, mutlaka olması gerekli sanmadasin. İş böyle olsaydı sevap ve ikabın batıl olması, vaad ve vaidin ortadan kalkması

409

icab ederdi; oysa ki noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah, kullanni, yapacakları işlerde muhayyer bırakarak emretmiş, kötülüklerden çekinmelerini bildirerek nehyeylemiştir. Emir de, nehiy de kulun ihtiyanni ortadan kaldırmamış, kudretini yok etmemiştir. Onlara kolay olanı teklif etmiştir; zor olanı buyurmamıştır. Az iyiliğe çok sevap vermiştir. Kul, mağlup olarak isyan etmez; mecbur olarak itaatte bulunmaz. O, Peygamberleri, bir oyun için göndermemiş, kitabı abes olarak indirmemiş, gökleri ve yeryüzünü, ikisi arasında yaratılanları boş yere yaratmamıştır." "Bu, kâfir olanların zannı. Artık vay haline kâfirlerin ateşten."186

(Bu sözler, birinin, kendilerine, Şam'a gidişimiz, yani Sıffiy'n'de savaşmamız, Allah'ın kaza ve kaderiyle değilmiydi diye sorması üzerine verdikleri cevaptandır.)

6- "Amelsiz sevap dileyen, yaysız ok atmaya kalkışan kişiye benzer."

7- "Tevhid, Allah'i, vehmine göre tevsif etmemek, adaletse, Allah'i, hikmet ve adaletle zıt şeylerle töhmetlememektir."

8- "Mü'min, sevgisi Allah için, nefreti Allah için, alması Allah için, bırakması Allah için olan kişidir."

9- "Noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah, kimseyi dalaletle sevketmez ve Allah kullarına zulmedici değildir."

186- 38. sure; (Sad); ayet 27)

410

HZ. MUHAMMED (S.A.A), KENDİLERİ VE EHLİBEYT

1- "Sabır güzeldir, fakat sana karşı değil. Ağlayıp sızlanmak kötüdür, fakat sana ağlamak, sana sızlamak kötü değil. Senin musibetine uğramak, pek büyük birşey. Bundan önce uğradığım musibetler de birşey değil, bundan sonra uğrayacaklarım da."

(Bu sözleri Hz. Rasul-i Ekrem'i defhederken söylemişlerdir.)

2- "Andolsun ki, Allah'in salati O'na ve soyuna olsun, Rasululah'in ashabından olup ondan duydukları unutmayanlar bilirler, ben bir an bile, ne noksan sıfatlardan münezzeh olan Allah'in emrini reddettim ne Resulünün emrini. Allah'in bana lutfettiği erlikle yiğitlerin durakladıkları ayakladıkları ayakların geriye çekildiği

yerlerde canımla - başımla O'nu korudum. Allah'in salati O'na ve soyuna olsun, elimden geldiği kadar canımı ona feda ettim; bütün gücümle düşmanlarıyla savaştım, canımla korudum O'nu; O da benden başka kimseye nasib olmayan ilmini bana lütfetti."

3- "Allah'in salati O'na ve soyuna olsun, Rasulullah vefat ettiği zaman başı göğsümdeydi; ağzının yarı avucuma aktı, onu yüzüme sürdüm. Allah'in salati O'na ve soyuna olsun, onu yıkamaya koyuldum; melekler yardımcılanmdı. Ev halkı feryad ediyordu, civar feryatla dolmuştu; meleklerin bir kısmı inmedeydi, bir kısmı çıkmadaydı. Sesleri hala kulaklanmdadır; O'na salavat

411

getiriyorlardı; bu, O'nu kabrine yerleştirinceye kadar sürdü-gitti. Hayatında da, mematında da O'na benden yakın kimdir ki?"

4- "Perde kaldınlsa bile yakıynım artmaz benim."

5- "Bize sarılan, bize ulaşır; bizden aynlan geri kalır, helak olur; emrimize uyan, öne geçer, kutluluğu erer; bizim gemimizden başka bir gemiye binen boğulur-gider."

6- "Sorun beni yitirmeden; çünkü andolsun Allah'a, Kur'an'dan hiçbir ayet yoktur ki niçin ve kimin hakkında indi, nerde indi, düzlükte mi, dağlıkta mı, hepsini de bilirim ben. Gerçekten de Rabbim bana, anlayan bir akil söyleyen bir dil ihsan etti."

7- "Gerçekten de, Allah'tan başka yoktur tapacak sözünün şartları vardır; ben ve zürriyetim, onun şartlanndanız."

8- "Gerçekten yüce Allah, yeryüzünde bizi seçti, bize de yardım etmek, ferahlığımızla ferahlanmak, hüznümüzle hüznülenmek, canlarını - mallarını yolumuza feda etmek için şiamızı seçti; onlar bizdendir, bize gelirler; cennette de bizimledir onlar."

9- "Biziz peygamberlik ağacı, vahyinin indiği yer, meleklerin gelip gittiği mahal, hikmetlerin kaynaklan, ilminmadenleri."

412

10- "Benim yüzümden iki kişi helak olmuştur: Sevip hakkımda ileri giden, sevmeyip aleyhimde bulunan."

DÜNYA -AHİRET

1- "Dünyadakiler, uykuda yol alan karvan ehline benzerler."

2- "insanlann solukları, ecellerine doğru attıkları adimlardır."

3- "Şaşarım o gülene, benliğe düşen kişiye ki dün bir meni parçasıydı yarın bir leş kesilecek."

4- "Allah'ın bir meleği vardır; hergün bağıırır: Doğun ölüm için; toplayın yok olamak için; yapın yıkılmak için."

5- "İnsanlar, dünyanın oğullandır; insan anasını severse kınanmaz."

6- "Dünya başkaları için yaratılmıştır, kendi için değil."

7- "Ey dünya aldanışlarına kapılan, uyduruşlarına aldanan, dünyaya kapılıyor, sonra da onu yermeye mi girişiyorsun? Sen mi dünyayı suçlamadasın, dünya mı seni suçlamada? Ne vakit dünya seni şaşırttı, ne vakit aldattı? Toğrağa atıp çürüttüğü babalarının helak oldukları yerlerle mi adattı seni; yoksa yer altına attığı analarının yattıkları yerlerle mi kandırdı seni?"

413

8- "Ne kadar çalıştın onlardan derdi, hastalığı gidermeye. Ne kadar uğraştın onları tedavi ettirmeye. Onların iyileşmelerini diledin; onları iyilştirmek için hekimlere başvurdun. Bu esirgemelerin, onların hiçbirine fayda etmedi. Onların devasını aradın, Çaresi olmadı; gücünle - kuvvetinle ölümü gidermedin onlardan.

Dünya, onlara ettiği işte, sana örnek verdi; öldükleri yerle öleceğini gösterdi. Oysa dünya, sözünü gerçekleyene gerçeklik yurdudur; sözünü anlayana kurtuluş evidir. Ondandır azık toplayana, zenginlik diyarıdır; öğüdünü tutana öğüt mahallidir.

Dünya, Allah dostlarının secde yeridir; Allah meleklerinin namazgahı. Allah vahyinin indiği yerdir, Allah dostlarının alış-veriş yurdudur. Orda rahmet elde edenler, orda kâr edinirler; cenneti kazanırlar. Dünya, ölümü açıkça haber

verdiği, kendisinden aynlaçağımızı seslenip bildirdiği, kendisinin ve kendinden olanların akıbetini anlattığı halde, kimdir ki onu kınar, kimdir ki onu yermeye kalkar?

Dünya, belalarıyla belayı gösterir ehline; sevinciyle teşviyk eder onları. İnsan, esenlikle dünyada akşam eder, musibetle sabahı bulur. Bu, taate yöneltmesidir onun; isyandan korkutmasıdır; çekinmeyi telkyn etmesidir onun.

Nedametle sabahlayanlar kınarlar onu. Başkalarıysa, kıyamet günü överler onu. Çünkü dünya onlara sonucu anlatmıştır, onlar da anlamışlardır; ne olacağını söylemiştir onlara, onlar da gerçeklemişlerdir onu; öğüt vermiştir onlara, onlar da öğüdünü tutmuşlardır onun.

414

AKIL-BILGI

1- "Akılının dili gönlünün ötesindedir; ahmağın gönlüye dilinin ötesinde."

2- "Akıl gibi zenginlik, bilgisizlik gibi yoksulluk, edep gibi miras, danışmak gibi arka olamaz."

3- "Bilgisiz kişiyi bir işte bir fikirde ya pek ileri gitmiş görürsün, ya pek geri kalmış."

4- "Nerde olursa olsun, hikmeti almaya bak; çünkü hikmet, münafığın gönlünde, ordan çıkıp ona sahip olan

mü'minin gönlüne girerek karar edinceye dek sakin olmaz."

5- "Bilmiyorum demeyi bırakan kişi, öleceği yerden yaralanır - gider."

6- "İlim ikidir: Yaradılıştan olan, duyup bellenen. Duyulup bellenen bilgi, yaradılıшта bilgi kaabiliyeti yoksa fayda vermez."

7- "Her kaba birşey konunca daralır; ancak bilgi kabı müstesna; ona bilgi kondukça genişler".

8- "Alim, ölü olsa bile diridir; cahil, diri olsa bile ölü."

9- "Cahiller çoğalınca bilginler garip olurlar."

415

10- "İki şey vardır ki sonu bulunmaz: Bilgi, akıl."

11- "Cahil dostundan ziyade akıllı düşmanına güven."

12- "Kendini bilen, Rabbini bilir."

GERÇEK, ADALET, GEÇİM, İNSANLIK, SAVAŞ

1- "Haktan, gerçekten sonra, dalaletten başka ne vardır ki?"

2- "Yaptığın zulümlerden geçip, hakları sahibine vermekten daha üstün adalet olmaz."

3- " Suçluyu me'yüs etme; nice suç işleyen vardır ki sonu bağışlanmaya erer. Nice kulluk eden vardır ki sonunda cehenneme girer."

4- "İktisada riayet eden yoksulluğa düşmez."

5- "Öl de alçalma; azı yeter bul da yüzünü dökme. Çalışıp birşey elde edemeyen, oturunca hiçbir şey elde edemez."

6- "Aç kalmak, alçalmaktan hayırlıdır."

7- "Mazlumun zalimden öc alacağı gün, zalimin mazluma zulmettiği günden daha çetindir."

416

8- "Tamah seni kul etmesin; Allah seni hüryarattı."

9- "Bir evdeki gasbedilmiş bir tek taş, o evin yıkımı için rehin edilmesi demektir."

10- "İnsanların en inşafı, kendisi hakkında bir hakim hüküm vermeden nefsine inşaf edeni, kendi hakkında hüküm verenidir. İnsanların en fazla cevredeniyse, cevri, zulmünü adalet bilenidir."

11- "Rabb'in nzasini isteyen, zulmeden buyruk sahibine karşı adalet sözünü söylesin."

12- "Kötülüğü eliyle, diliyle, gönlüyle gidermeye çalışan, hayırlı huyları nefsinde toplamıştır. Halka

gördüğü kötülüğü diliyle, gönlüyle inkâr eden, fakat eliyle kötülüğe engel olmayan, hayir huylanndan ikisini yapışmış, birini yitirmiştir. Gönlüyle inkâr edip eliyle, diliyle inkâr etmeyense üç huyun en yücesini yitirmiş, birini elde etmiştir. Halktan kötülüğü diliyle, gönlüyle, eliyle inkâr etmeyenler, gidermeye çalışmayanlarsa diri gibi görünen ölürlerdir."

TARİHİ İL GİLENDİREN BAZI SÖZLERİ

13- "Yakıyn ile uyku, şüpheyle namazdan hayırlıdır." (Bu sözü Haricilerden birinin gece namazı kıldığını,

Kur'an okuduğunu görünce söylemişlerdir.)

417

14- "Allah ona rahmet etsin, ona olan hüznümüz, şehadetine sevinenlerin sevinçleri kadar. Ancak onlar, kendilerini sevmeyen birini yok ettiler. bizse bir dostu yitirdik."

(Bu sözü Muhammed b. Ebu-Bekr'in şehadeti dolayısıyla buyurdular.)

15- "Allah Malik'e rahmet etsin; Malik ne Malik'ti? Tek yüce bir dağ olsaydı ne üstüne bir nal basabilirdi, ne yücesine bir kuş uçup konabilirdi."

(Bu sözü Malik'ül-Eşter şehadetini duyunca söylemişlerdi.)

ÇEŞİTLİ KONULARA DAİR

1- "Sözün dikildiği yer gönüldür; ısmarlandığı yer düşünce. Onu güçendiren akıldır; meydana çıkaran dil. Bedeni harflerdir, canıysa anlamı. Süsü, düzenli söylenmesidir, düzgünlüğüyse, doğru oluşu."

2- "Senden çekinen kişi, hayn yapana benzer; suçtan sakınan kişi, iyilikte bulunana döner."

3- "Yaptığın ayıbı öven, sana dalkavukluk eden, bulunmadığın yerde seni ayıplar, kınar."

4- "Mü'minlerin şükrü, ameline görünür, münafığın şükürüyse dilindedir ancak."

5- "Batıla yardım eden, hakka zulmeder."

418

6- "Utancın üstünü, insanın kendinden utanmasıdır."

7- "Gözle görmek, birşeyi duymaya benzemez."

8- "Buyruk yürütmek, insanların sinanmasıdır."

9- "Aybin en büyüğü, ona benzer bir ayıp sende varken başkasını ayıplamandır."

10- "Zahitliğin en üstünü, zahitliği gizlemektir."

11- "Her sayılı şey biter; her beklenen gelir çatar."

12- "Can gözü kör olunca gözle görüşün faydası yoktur."

13- "Dileğine uyup koşan, eceline kavuşmuştur."

Abdülbaki Gölpınarlı İstanbul. 1-Sefer 1398 . 10- Ocak 1978.

419

İNDEKS

ŞAHIS ADLARI

--A -

ABBÂS (Abd'ül-Muttalib Oğlu):

ABBÂS (Şah. Safavî):

ABDULLAH (Abbas Oğlu. İbn Abbâs):

ABDULLAH (Amir Oğlu):

ABDULLAH (Amr b. As Oğlu):

ABDULLAH (b. Kevvâ):

ABDULLAH (b. Saba):

ABDULLAH (Ca'fer b. Ebu Talib Oğlu):

ABDULLAH (Cübeyr Oğlu):

ABDULLAH (Hz. Peygamber'in babaları):

ABDULLAH (Ubeyy Oğlu):

ABDULLAH (Ebu'l-Husayn Oğlu):

ABDULLAH (Ebû-Râfi Oğlu):

ABDULLAH (Ebû-Serh oğlu Sa'd'in Oğlu):

ABDULLAH (Halef Oğlu):

ABDULLAH (Hubâb Oğlu):

ABDULLAH (Mes'ûd Oğlu):

ABDULLAH (Mu'tem'il absi oğlu)

420

ABDULLAH (Münzir Oğlu): ABDULLAH (Ömer b. Hattâb Oğlu): ABDULLAH (Selâm Oğlu): ABDULLAH (Seleme Oğlu): ABDULLAH (Temim Oğlu): ABDULLAH (Varaka oğlu Budayl'in Oğlu): ABDULLAH (Vediat'ül-Ansâri Oğlu): ABDULLAH (Veheb'ür-Râsibi Oğlu): ABDULLAH (Zübeyr Oğlu): ABDULLAH'İL-BECLİ OĞLU : ABD'ÜL-AZÎM (al-Hasani. Şah) ABD'ÜL-MUTTALİB (Hâşim Oğlu): ABDURRAHMAN (Avf Oğlu): ABDURRAHMAN (Budeyl Oğlu Abdullâh'ın Kardeşi):

ABDURRAHMAN (Ebu-Bekr Oğlu):

ABDURRAHMAN (Hâlid b. Velid Oğlu):

ABDURRAHMAN (al-Murâdi Mülcem Oğlu):

ABDURRAHMAN (Süleymân-üt-Temimi Oğlu):

ABDURRAHMAN (Udays oğlu):

ABDURRAHMAN (Zübeyr Oğlu):

ABDÜL'AZÎZ (Sultan):

ADEM (Peygamber A.S.):

ADİYY (Hâtem Oğlu):

AFFANOĞLU (Osman'a bk.):

AFİF'ÜL-KİNDİ:

AHMER (Ebû-Süfyan'ın azadlı Kölesi):

AHNEF (Kays Oğlu):

AİŞE :

AİŞE (Abdullah Kızı):

421

AÎZ (Ebu-Tâlib Oğlu):

AKIYL (Ebu-Talib oğlu)

ALİ (Emir'ül-Mü'minin A.S.): bir çok yerde

ALİYY'ÜR-RIZA(İmâm. AS):

ALİ ZEYN'ÜL-ABİDİN (Yâsir Oğlu):

AMMAR (Yasıroğlu)

AMMARE (Ebû-Suleme Oğlu):

AMMARE (Şihâb Oğlu):

AMMARE (UkbeOğlu):

AMR (Abdullah Cumaı Oğlu):

AMR (AbduVeddOğlu):

AMR (Adiyy'ün-Nahaı Oğlu):

AMR (Ebû-Amr Oğlu):

AMR (Ebû-Berket'üt-Temimiyy'üs-Sa'di Oğlu):

AMR (Ebû-Seleme Oğlu):

AMR (As Oğlu):

AMR (Cümûz Oğlu):

AMR (Hamık Oğlu):

AMR (Merret'ül-Cuheni Oğlu):

AMR (Şebib Oğlu):

AMR (Zi Mur Oğlu):

AMİR (Ebû-Vakkas Oğlu Sa'd'in Oğlu):

AMİR (Ümeyye oğlu As oğlu Said'in Oğlu):

ARKAM :

AS (Ümeyye oğlu As oğlu Said'in Oğlu):

ASBAG (Nubâte Oğlu):

ASHAB-IKEHF :

A'YEN (Dubay'a Oğlu):

422

BERKE (Abdullah'il-Ansâri Oğlu Haccâc):

BEŞR (Mâlik-i Amiri Oğlu):

BEŞİR (Muhsin'ül-Ansâri oğlu Amr Oğlu):

BEŞİR (Sa'd Oğlu):

BÎLAL (-iHabeşi):

BUCEYR :

BUSR:

CABÎR (Abdullah Oğlu):

CABÎR-İ CU'FÎ:

CA'D:

CATER (Ebû-Tâlib Oğlu):

CA'FER'US-SADIK (İmamA.S):

CARİYE (Kudâme Oğlu):

CUNDEB (RabıaOğlu):

CEBRAİL (as):

CENAH (Harb'in Kölesi):

CERIR (Abdullah'il-Becli Oğlu):

CERVEL:

CUBEYR (Mut'im Oğlu):

CU'DE (Hubayrat'il-Mahzumi Oğlu):

CU'DE (Hubayra Oğlu):

CUHEYNE :

423

DAHHAK: (Kays Oğlu): DIRAR'ÜL-EZDÎ: DIRAR:

EBREHE (Sabbâh Oğlu):

EBREŞ (Hassan Oğlu):

EBU-BEKR (Ebû-Kuhâfe Oğlu Halife):

EBU-BERDE (Avf ül-Ezdi Oğlu):

EBU-CEHL :

EBU-CİHM (Huzeyfe Oğlu):

EBU - EYYUB'ÜL - ANSARÎ (Hâlid b. Zeyd):

EBU-HANÎ :

EBU-HUREYRE :

EBU-HUZEYFE (Yemani):

EBU-KATADE :

EBU-LEHEB:

EBU-LEYLA:

EBU-LUBABE (Münzir Oğlu):

EBU-LU'LU'E :

EBU - MES'UD'UL - ANSARI:

EBU - MERYEM'ÜL - HAMMAR:

EBU - MERYEM'ÜS - SADÎ:

EBU - MUSAL - AŞ'ARI :

EBU - MÜSLİM'UL - HAVLANÎ:

EBU - NADDALET'UL - ANSARI:

424

EBU-NAVVAR:

EBU-RAFI:

EBU-SÜFYAN (Abdülmuttalib oğluHaris Oğlu):

EBU-SÜFYAN (Ümeyye oğlu Harb Oğlu):

EBU - SAİD'ÜL - HUDRÎ:

EBU-SAİD (Ebû-Talha oğlu Talha'nın Oğlu):

EBU - ŞEMMAH'UL - EZDÎ:

EBU-ŞURHABIL :

EBU-TALÎB (as):

EBUT-TUFAYL (Edhem Oğlu):

EBU'T-TUFAYL (Vâil oğlu Amir'in Oğlu):

EBU-TURAB (Hz. Emir'ül Mü'minin Ali A.S):

EBU-UBEYDE (Cerrâh Oğlu):

EBU-UMRET'ÜL - ANSARÎ:

EBU - VAKID'ÜL - LEYSÎ:

EBU-ZERR:

EBU-ZUEYB:

EBÜ'L-AVER:

EBÜ'L-BUHTERÎ:

EBÜ'D-DERDA:

EBÜ'L-ESVED'ÜD - DUELÎ:

EBÜ'L-GAADÎYE:

EBÜ'L-HASAN (Ali'ye de bk.):

EBÜ'L - HEYSAM (Teyyehân Oğlu):

EBAN (Osman'ın Oğlu):

EHLİBEYT (Bir çok yerde):

ENES (MâlikOğlu):

ERBED (Fezâre Oğullarından):

ESED (Hz. Ali'nin annelerinin babaları):

ESMA (Ebû-Bekr kızı):

425

EŞ'AS (KaysOğlu): EŞRES (AvfOğlu): EYMEN :

FAHITE :

FATIMA (Hz. Ali'nin anneleri Esed Kızı): FATİMAT-ÜZ
- ZEHRÂ (AS) : FARUK-İAZAM (AliA.S):

FENA HUSREV'ÜD - DEYLEMÎ AZUD'ÜD DEVLE :
FIDDA : FUDALE (UbeydOğlu):

GAARİB (Şurhabil'ül-Hemdani Oğlu): GİYASÜDDİN
ABDÜLKERİM (Seyyid):

HABBAN : HABBE :

HABİB (Ebû-Zuayb Oğlu): HABİB (Mesleme Oğlu):
HABİS (Sa'd'üt-Tai Oğlu): HADİCE (-t'ül-Kubrâ):
HAFSA :

HAKEM (AsOğlu): HAKIM (Cebele Oğlu):

426

HAKIM (Huzzâm Oğlu):

HALİD (Muammer Oğlu):

HALİD (VelidOğlu):

HAMZA :

HAMZA (Abdülmuttalib Oğlu):

HANZALE (Ebû-Süfyan Oğlu):

HANZALE (RabiaOğlu):

HARAMİOĞLU :

HARB (Ümeyye Oğlu):

HARİCE :

HARS (Abdümenâf oğlu Numân'ın Oğlu):

HARİS :

HARİS :

HARİS :

HARİS :

HARİS'ÜL-A'VER:

HARİS (Hemmâm Oğlu):

HARİS (Münzir'üt-Tenuhi Oğlu):

HARİSE :

HARKUS (Züheyr Oğlu. Zül'Huvaysrat't-Temimi):

HARUN (Peygamber A.S).

HASAN (b. Ali. İmâm. A.S):

HASAN (Kuseyr Oğlu):

HASSAN (SâbitOğlu):

HAŞİM (Ebû-Vakkas Oğlu Utbe'nin Oğlu):

HATIB (Ebû-Beltaa Oğlu):

HATIB

HATIB-İ BAĞDADI

HAVVAT

HAYDAR(AliA.S)

427

HIRRIT

HİND (AmrOğlu):

HİND (Ebû-Hâni Oğlu):

HİND (Ebû-Süfyan'ın Kansı):

HUBAB (Münzir Oğlu):

HUBAYRA :

HUCR (b. Adıyy):

HUCR (Yezid Oğlu):

HULEYD (KurraOğlu):

HURAYS (CâbirOğlu):

HÜSEYN (b. Ali. İmâmA.S):

HUVEYRİS

HUZEYFE (Yemâni):

HUZEYME

HÜRMÜZAN

İbn AMİR

İbn A SAM

İbn CAVN

İbn EBİ'L-HADİD

İbn EBİ-MUAYT

İbn EMET'İS-SEVDA (Abdullah b. Sabâ'abk.):

İbn KAMAI

İbn KULUVEYH

İbn MÜCLEM (Abdürrahmân'a bk.):

İbn NEBBAH

İbn TAKTAKİY

İMİRAN

428

İBRAHİM (Mâlik'in Oğlu): İBRAHİM (Peygamber A.S):
İSA (Peygamber. A.S): İSMAIL (Peygamber. A.S):

KA'B (Basra Valisi):

KA'B (Malik'ül-Hazreci Oğlu):

KA'B (SuurOğlu):

KA'B (UrveOğlu):

KA'B'ÜL-HEMDANI

KA'KAA

KANBER (Hz. Ali'nin köleleri):

KARAZA (Kâ'b'ül-Ansâri Oğlu):

KATAM

KAYS (Mekşuh Oğlu):

KAYS (Sa'd b. Ubâde Oğlu):

KERBELA ŞEHİDLERİ

KERİB (Sabbâh Oğlu):

KEYSAN

KİNANE

KUBAYSA

KUDAME

KUSAM

KUTBÜDDİN SAİD B. HİBETULLAH'IR-RAVENDİ

429

MA'DAN

MAARI (Akbal'ül-Hemdani Oğlu):

MALİK (Ebû-Said'ül-Hudri'nin babası):

MALİK (Habib'ül-Yerbui Oğlu):

MALİK'ÜL-EŞTER

MANSUR (Abbâsi Halifesi):

MANSUR

MERHAB

MERRET'ÜL-HEMDANI

MERVAN

MESLEME

MESRUK

MEVLANA (Celâleddin Muhammed):

MEYSEM'ÜT-TEMMAR

MIKDAD

MI'KAL

MIS'AB

MIS'AR

MUAVİYE (Ebû-Süfyân Oğlu): Bir çok yerde.

MUAVİYE (HadicOğlu):

MUAVİYE (Nadr oğlu Ziyâdın Kardeşi):

MUAZ (Abdullah Oğlu):

MUGIYRA

MUHAMMED (s.aa): Birçokyerde.

MUHAMMED (Amr b. As'ın oğlu):

MUHAMMED (İbn'ül-Hanefryye):

MUHAMMED (Ca'fer Oğlu):

MUHAMMED (Ebû-Bekr Oğlu):

MUHAMMED (Ebû-Huzeyfe Oğlu):

430

MUHAMMED (Mesleme Oğlu):

MUHAMMED (TalhaOğlu):

MUHAMMED'ÜL-BAKIR (İmâmAS):

MUHAMMED'ÜT-TAKİY (İmâm. AS):

MUHNEF (Süleyman Oğlu):

MUHSİN (b. Ali. A.S.):

MUKTAFÎ (Abbasoğlu Halifesi):

MURTAZA (AliA.S):

MUSA (Peygamber. A.S):

MUSAL-KAZİM (İmâmAS):

MÜCAHİD

MÜNEYYE

MÜLCEMOĞLU (Abdürrahman'a bk.):

MÜSAFİR (Afîfûl-Ezdi Oğlu):

MÜSKE (Attâb Oğlu):

MÜSLİM

MÜSLİM (UkbeOğlu):

MUSTAFA :

MUSTA'SİM (Abbasoğullan Halifesi):

MÜSTANSİR (Abbasoğullan Halifesi):

N

NABİGA OĞLU (As oğlu Amr'e bk.):

NADİR ŞAH

NAFİ (Osmân'ın kölesi):

NAİLE

NA'SEL (3. Halife Osman'a verilen lâkap):

NU'MAN (BeşirOğlu):

431

NASR (Muzâhım Oğlu):

NASİR Lİ-DİN'İLLAH (Abbasoğullan Halifesi):

NASİRÜDDİN ŞAH

NEVFEL

NEVFEL (Huveyld Oğlu):

NUH (Peygamber. A.S):

NU'MAN (Mukarrin Oğlu):

NURULLAH'İS-SAFİ

NUR'ÜL-ARAB (ArabHoca):

ONİKİİMAM (as):

OSMAN (3. Halife):Birçokyerde

OSMAN (HuneyfOğlu):

ÖMER (2. Halife): ÖMER (Evs Oğlu): ÖMER
(Abdül'Aziz Oğlu): ÖMER'ÜL-ATRAF

... P ...

PEYGAMBER (Hz. Muhammed S.A.A): Bir çok yerde

432

... R ...

RABI (Has'am Oğlu):

RADIYY (Şeyh. Seyyid):

RAFÂA

REŞİD (Hârûn. Abbasi):

RÂFI (HadicOğlu):

RÂŞİD

RÂŞİD (Muâviye'nin kölesi):

SAD (Ebû-Vakkas Oğlu): SAD (Mes'ûd'üs-Sakafî Oğlu):

SAD (MuâzOğlu): SAD (Ub âde Oğlu): SAFVAN

SAFVAN (Huzeyfe Oğlu): SAFI (Şah. Safavî): SAFIYYE (Abdûlmuttalib Kızı): SAYFI (Fesil'üş-Şeybani Oğlu): SAĞAANI SAID (AsOğlu): SAID (Cubeyr Oğlu): SAID (Hüseyn Oğlu): SAID (Huzeyfe Oğlu): SAID (Kays'ül-Hemdani Oğlu): SAID (Ubeyd-üt-Tâi Oğlu):

433

SALİH (FirûzOğlu):

SALİH (Şakıyk Oğlu):

SARE:

SA'SAA (Suhan Oğlu)

SEBERET'ÜL-CÜHEYNI

SEHL (HuneyfOğlu):

SEHL (MihnefOğlu):

SELMAN-I MUHAMMEDİ (Farisi):

SELEME (Vakş Oğlu):

SEVVAB

SEYF b. ÖMER

SIDDIYK-I EKBER (Ali A. M):

SIN AN

SINAN'ÜS-SAYDAVI annesi:

SUHEYB (SinanOğlu):

SUHAYL (AmrOğlu):

SULEYM (MihnefOğlu):

SÜLEYMAN (Surad'ül-Huzzaı Oğlu):

SUMEYYE (Ammâr'ın anneleri):

SUMEYYE OĞLU (Ammâr'a bk.):

SUVEYD

- Ş -

ŞEBES (Rub'iOğlu):

ŞEBİB

ŞURAYH (Hâni Oğlu):

ŞEYBE (RabiaOğlu):

ŞURHABIL

434

ŞEYBE (Osmân'ül-Abdi Oğlu):

TALİB (Ebû-Tâlib Oğlu):

TALHA

TALHA (Ebû-Talha Oğlu):

TULAYHA

TEMMAM

TUAYMA (Adiyy Oğlu):

UBADE (SamitOğlu):

UBEYY (HalefOğlu):

UBEYDE (Abdūlmuttalib Oğlu Haris'in Oğlu):

UBEYDE (Ebû-Seleme Oğlu):

UBEYDULLAH

UBEYDULLAH (Abbas Oğlu):

UBEYDULLAH (Ömer b. Hattâb'ın Oğlu):

UBEYDULLAH (Babasının Oğlu Ziyâd'ın Oğlu):

UBEYDET-ÜS-SELMANI

UKBE (Ebi-Muayt Oğlu):

UTBE (Abdümenat oğlu Rabia'nın Oğlu):

UTBE

UMEYRE

435

ÜMEYYE (HalefOğlu): UMMÜ CEMİL ÜMMÜ
EYMEYEN ÜMMÜ HABİBE ÜMMÜ HANİ ÜMMÜ
KÜLSUM ÜMMÜ SELEME ÜMMÜ ZURAYH'İL-
ABDİ ÜSAME (ZeydOğlu): ÜSEYD (Hudayr Oğlu):
ÜVEYS'ÜL-KARANI

VAHŞİ

VEHEB (Mes'ûd Oğlu):

VEHBAN

VELİD (HâlidOğlu):

VELİD (Muâviye'nin dayısı):

VELİD (RabîaOğlu):

VELİD (Mugıyra Oğlu):

VELİD (UkbeOğlu):

VERDAN (Amr b. As'ın kölesi):

YA'KUUBİ

YAKUT

YA'LA (Münye Oğlu):

436

YA'LA (Ümeyyet'üt-Temimi Oğlu):

YASİR

YEZİD (HârisOğlu):

YEZİD (KaysOğlu):

YEZİD (b. Muâviye):

YEZİD (Şecere Oğlu):

YEZİD'ÜL-ANSARI (Nuvayra Oğlu):

YUSUF (Peygamber. A.S):

MEKAN ADLARI

— A — AHCAR'UZ-ZEYT AKABE ANBAR
ARAFAT ASKALAN

ANE AYNEYN

— B --

BAGDAD

BAHREYN

BASRA (Basrahlar):

BİZANS

BEDİR

437

— C -

CELCA

CEZİRE

CUHA

CUHFE

DACNAN

DINVER

DUVMETULCENDUL

EZRUH

FARS FIRAT

GADIRU HUMM

GAMIM

GARRİY

438

HABEŞ ÜLKESİ, DİYARI

HALİL DAĞI

HALVAN

HARBİTA

HARURA

HAV'EB

HAYBER

HECER

HEMEDAN

HİCAZ (Hicazhlar):

HİNDİSTAN

HUDEYBİYYE

HUMUS

HUNEYN

IRAK (Irakhlar): ISFAHAN

İRAN ISTANBUL

KATKATANE KERBELA KİRMAN KUBA

439

KUFE (Kûfeliler): KULZÜM

— M —

MASEBZAN

MEDAYİN

MEDİNE (Medineliler):

MEKKE (Mekkeliler):

MENCİC

MISIR (Mısırlılar):

MİSKE

MUSUL

___ N —

NECİD

NECEF

NECRAN

NEHREVAN

NİFFAR

NİŞABUR

NUHAYLE

NUSAYBİN

... r ...

RAKKA

REBEZE

REY

RUHBE

440

— s —

SABAT

SAFA

SAFRA

SA'LEBIYYE

SEMAVE

SEVR (Mağarası):

SIFFIYN

SİND

SİRF

SUKI EHVAZ

SURİYE

- Ş -SAM

ŞEHRİZUR ŞİRAZ

TAİF

TEBÜK

TEDMÜR

441

UHUD DAĞI URFA

USFAN

VAD'İS-SİBA

YEMAME YEMEN

ZAVİYE ZIKAAR

SOY ve BOY ADLARI

ABBAS OGULLARI ABD'ÜL-KAYS BOYU ABD'ÜL-
MUTTALİB OGULLARI ALİ BUVEYH AMİR
OGULLARI ANSAR

442

ANZE BOYU

AVF OĞULLARI

BAHİLE BOYU

BEKR OĞULLARI

BUCEYLE OĞULLARI

CU'DE OĞULLARI

CUHEYNE

CUZEYME

DIRAR BOYU

EŞCA BOYU

EVS BOYU

GASSAN BOYU

GIFAR BOYU

HAŞİM OĞULLARI

HAZREC BOYU

HEMDAN BOYU

HEVAZİN BOYU

HIMYER BOYU

HRİSTİYAN. HRİSTİYANLAR

HUZAA BOYU

HÜZEYL BOYU

KAYSOĞLU BOYU

KİNANE BOYU

KİNDE BOYU

KUREYŞ BOYU

KURAYZA BOYU

LAHM BOYU

MİZHAC BOYU

MUDAR BOYU

MUHACİRİN, MUHACİRLER

443

MURAD OGULLARI MUSTALAK OGULLARI
MUZEYNE OGULLARI NAHA OGULLARI NEZAR
OGULLARI RABİA BOYU RASİB OGULLARI REHA
BOYU ROMALİLAR SAFAVILER SAD OGULLARI
SEMUD KAVMİ TAGLİB OGULLARI TAY BOYU
TEHAME BOYU TEMİM OGULLARI UMEYYE
OGULLARI VAİL OĞLU BEKR BOYU YAHUDİ,
YAHUDILER ZÜHRE OGULLARI

*

BİBLİYOGRAFYA

KUR'AN-I MECİD

444

ABBAS-I KUMMÎ: (Hacı Şeyh): Sefinet'ülk-Bihâr ve

Medinet'ül-hikemi ve'l-Asar (Necef-i Eşref; taş

bas. 1355 H). ABBAS-I KUMMÎ: (Hac Şeyh): Mefâtiḥ'ul-
Cinan

(Tehran; taş bas. 1359 H.). ABDÜLBAKİY
MAMAKAANI (Hâc. Şeyh):

Tenkıyḥ'ul-Makaal fı Ahvâl'ir-Ricâl (Necef-i

Eşref; taş bas. 1349 H.). ABDÜLBAKIY GÖLPINARLI :
Kur'ân-ı Kerim ve

Meâli (1st. Remzi K. 1377 H. 1964). ABDÜLBAKIY
GÖLPINARLI : Nehc'ül-Belâga

Tercemesi ve Şerhi (1st. Yenişark Maârif K.

1972). ABDÜLBAKIY GÖLPINARLI : Abdullah b. Saba

Masalı. Bir Yalancının Düzmeleri (Seyyid

Murtazâ'l-Askeri'nin "Abdullah b. Saba ve

Asâtırı Uhrâ" kitabından terceme. 1st. Bahâ Mat.

1974). ABDÜLBAKIY GÖLPINARLI : Sosyal Açıdan
İslâm

Târihi (1st. İnkılâp ve Aka K. 1975). ABDÜLVAHİD'ÜL-
ANSARI : Advâ alâ Hutûti

Muhibbiddin'il -arida: Beyrût - 1383 H 1963 AHMED b.
HANBEL : Musned (Kahire - 1313 H. ve

1375-1376 H.) AHMED b. SEHL: (Ebû-Zeyd-i Belhi): El-
Bed'u ve't-

Târih (Paris-1911) ASIM AHMED (Mütercim): El-
Ukyânus fî Tercemet'il-

Kaamüs (Bulak - 1250) ALİ b. HÜSEYN (Ebü'l-Ferec):
El-Agaanı (Mısır - 1323

H).

445

ALİ b. HÜSEYN (Ebü'l-Ferec): Makatil'üt-Tâlibiyyin
(Kahire-1323H.).

BAKILLANI (Ebû-Bekr Muhammed): Et-Temhid.
BELAZÛRÎ (Ebû-Ca'fer Ahmed b. Yahyâ): Ensâb'ül-

Eşrâf(Mısır-1959). BEYHAKIY (Ebû-Bekr Ahmed b.
Hüseyn). Sünen'ül-

Kübrâ (Meclisû Dâiret'il-Maârifin-Nızâmiyye:

Haydarâbâd - 1344 H.). BUHARI (Muhammed b. İsmâil):
Sahih (Mısır - 1327

H). BUHARI (Muhammed b. İsmail): Tarih (Haydarâbâd
-

1361 H.). CEMALÜDDİN (Ahmed b. Ali b. Hüseyn b. Ali
b.

Muhennâ): Umdet'üt-Tâlib fı ensâbı Ali Ebi-

Tâlib (Necef-i Eşref - 1337 H. 1918. Alu Bahr'il-

Ulûm'un tashihî ve haşiyeleriyle). CEVHERÎ (Ebû-Bekr Ahmed b. Abdül'Aziz): E's-

Sakıyfetü ve Fedek (İbn Ebi'l-Hadid'den). DAREMÎ (Ebu-Muhammed Abdullah): Sünen (Damaşk;

İ'tidâlMat. 1349 H.). DAREKUTNİ (Ebü'l-Hasan Ali): Sünen (Dehli - Ansâri

Mat). EBÎ'L-FİDA (İmâdüddin İsmail b. Ali): El-Muhtasar fî

Ahbar'il-Beşer (Mısır, Saâdet Mat). EBU-DAVUD (Süleyman b. Aş'as): Müsned (Haydarâbâd

1321 H.). EBU-NUAYM (Ahmed b. Abdullah): Hilyat'ül-Evliyâ

(Mısır: SaâdetMat. 1351 H.).

446

EMİNÎ (Abd'ül-Hüseyn Ahmed. Şeyh. Hac). El-Gadıru

fîl'Kitâbı ve's-Sünneti vei-Edeb (Tehran - 1340

-1372H.). FAHR-I RAZI (Fahrüddin Muhammed): Mefatih'ul-

Gayb (Mısır ve 1st. Basımlan). HALEBÎ (Ali b. Burhaneddin): E's-Siyret'ül-Halebiyye

(Mısır 1353 H.). HAKİM (Ebû-Abdullah Muhammed b. Abdullah): El-

Müstedrik'us-Sahihayn (Haydarabad - 1334

H). HATİB-İ BAGDADI (Ahmed b. Ali): Tarihi Bagdad

(Mısır; Saâdet Mat. 1349 H.). HEYTEMI (Nürüddin Ali): Macma'uz-Zevâid (El-Kudsi

K. 1353).

İbn ABD'ÜL-BİRR : El-İstiâb (Haydarâbâd - 1336 H). İbn ASAKİR : Tarihu Medineti Damaşk (Damaşk;

Macma'ul İlmi basımı). İbn BEDRAN (Abdülkaadir b. Ahmed b. Bedran).

Tezhibu Tâlihi İbn Asâkir (I Basım -

Damaşk). İbn DAYBA (Vecihüddin. Şeybani): Teysir'ül-Vusul

(Mısır 1346H.) İbn EBİ-BEKR (Muhammed b. Yahya): E't-Temhidu

ve'l-Beyan. İbn ESİR (İzzüddin Ali b. Muhammed): El'Kâmil Fi't-

Tarih (Kahire - 1348 - 1351 H.). İbn ESİR (İzzüddin Ali b. Muhammed): Usd'ül-Gaabe

(Mısır; Vehbiyye Mat. 1285 H.).

447

İbn EBİ'L-HADİD (İzzüddin Abdülhamid b. Hibetullah):

Şerhu Nehc'ül-Belaga (İlk basım ve Ebü'l-Fadl

İbrahim basımı; 1959-1963). İbn HACER (Şihabüddin Ahmed b. Aliyy'il-Askalanı):

El'İsabe fı Temyiz'is-Sahabe (Mısır - 1336 H.). İbn HACER (Şihabüddin Ahmed b. Aliyy'ul-Askalanı):

Savaik'ul-Muhrika (Mısır: Meymeniyye Mat.

1312 H.). İbn HACER (Şihabüddin Ahmed b. Aliyy'ul-Askalanı):

Tehzib'üt-Tehzib (Haydarabad: Meclisu

Dairet'il-Maarifin-Nıزامiyye - 1325 H.) İbn HALDUN (Ebu-Zeyd Abdurrahman): Tarih-ul-İber

ve Mukaddime (Mısır - 1355 H.). İbn HİŞAM (Muhammed b. Abdülmelik): Siyret'ün-

Nebiyy (Ezher: Prof. Muhammed Muhyiddin

tashihi ve haşiyeleriyle. Kahire - 1937). İbn KULUYE (Muhammed b. Ca'fer): Kamil'üz-Ziyare

(Ziyarat). İbn KUTEYBE (Ebû-Muhammed Abdullah b. Muslim):

El İmametü ve's-siyase (El-Fütuh'ul-Edebi Mat.

1326 H.). İbn KESİR (İmadüddin Ebü'l-Fazl): El-Bidayetü ve'n-

Nihaye (Mısır: SaadetMat. 1310 H.). İbn MACE (Muhammed b. Yezid): Siinen (Muhammed

Fuad Abdülbakıy tashıhiyle: Kahire - 1373 H.). İbn SAD (Muhammed): Tabakaat (Beyrut - 1376 - 1377

H. ve Leyden basımı). İbn ŞIHNE (Abdülğani): Tarihu, İbn Şıhne (Kamil

Hamişinde).

448

LUTUFULLAH'US-SAFİ MaaT-Hatıb fı Hututıh'il-

Arida (3. basım; Kum- 1389 H.). MECLİSİ (Muhammed Bakır): Bıhar'ül-Envar (Tehran -

1365 H. 1346 Ş.). MES'UDİ (Ali b. Hüseyin): Muruc'üz-Zeheb (Mısır -

1346 H.).

MIRHOND (Muhammed): Ravzat'us-Safa.
MUHAMMED ABDUH Şerhu Nehc'ül-Belaga (Beyrut;

Müesseset'ül-İlmiyy'il-Matbuat basımı). MUHAMMED
ALİ MÜDERRİS: Reyhanet'ül-Edeb

(Tebriz; Şafak Mat. 1333 Ş.). MUHAMME RIZA'L-
HAKİM Malik'ul-Eşter (Tehran -

1365 H. 1946). MUHİBBÜDDİN'ÜL-HATİB : El-
Hutut'ül-Arida (1380

H).

MUHSİN (Eminüddin. Seyyid): A'yan'üş'Şia.
MUTAZAL-ASKERİ (Seyyid): Abdullah b. Saba ve

Esatıru Uhra (Bağdad: Menşuratu Külliyyeti

Usul'id-Din: 3 ç Basım; 1388 H. 1966). MURTAZAL-
ASKERİ (Seyyid): Hamsüne ve mieti

Sahabiyyu muhtalak (1. Basım; Bagdad - 1389

H. 1969 2. Basım; Beyrüt - 1394 H. 1974). MURTAZA'L-
HÜSEYİNİYY'İL-FIRUZABADİ (Seyyid)

Fadaü'l-Hamseti Mine's-Sıhah'ıs-Sitte

(Necef-i Eşref - 1348 - 1383 H.). MÜTTAKİYY-İ HİNDİ
(Alaüddin Ali): Kenz'ül-Ummal

fı sünen'il-Akvali vei-Ef al (Haydarabad - 1363

H). MÜNAVI (Abdürraûf): Feyz'ul-Kadiir (Mısır, Mustafa

Mat. 1326 H.).

449

MÜNAVI (Abdürrauf): Künuz'ul-Hakaaık fı Ahadısı

Hayr'il-Halaık (Camı'us-Sağıyr hamışinde). MÜSLİM b. HACCAC-I NİŞABURİ: Sahih (1st. Mat.

Amire 1331 H.).

NASR b. MUZAHİM: kitabı Sıffıyn (Mısır Basımı). NESEI (Ebu-Abdürrahman Ahmed b. Şuayb): Hasais

(Mısır; E't-Takaddüm'ül-İlmiyye Basımı - 1348

H). NESEI (Ebu-Abdürrahman Ahmed b. Şuayb): Sahih

(Mısır; Meymeniyye Mat. 1312 H.). RAGIB-I ISFAHANI E'1-Mufradat fı Garib'il-Kur'an

(Muhammed Seyyid-i Giylani'nin Önsözü ve

haşiyeleriyle. Tehran, Ofset Baskı. Murtazaviyye

Mat). SA'LEBI (Ahmed b. Muhammed): Araıs'üt-Tican

(Bombay; Haydan Mat. 1294). SIBT b. EL-CEVZI
Tezkiret'ül-Havass (Necef-i Eşref -

1369 H.). SUBKÎ (Tacüddin b. Ali): Tabakaat'üş-Şafıyye
(1377 H.

ve Leiden Basım). SÜLEYMAN'ÜL-BELHÎ Yenabı'ul-
Mevedde (1st. Ahter

Mat. 1310 H.).

SÜREYYA (Avlunyah): Fetret'ül-İslam (1st. 1325).
SÜYUTÎ (Celalüddin): El-Cami'us-Sağıyr li Ahadis'il-

Beşir'in-Nezir (Mısır; Hayriyye Mat. 1321 H.). SÜYUTÎ
(Celalüddin): El-Hasais'ül-Kübra (Haydarabad

-1319H.).

SÜYUTÎ (Celalüddin): E'd-Dürr'ül-Mensür (Mısır:
Meymeniyye mat. 1314 H.).

450

SÜYUTÎ (Celalüddin): Tarih'ul-Hulefa (Mısır; 1315

H).

SÜYUTÎ (Celalüddin): El-Evail. ŞEBLENCİ (Şeyh
Mü'min): Nur'ul-Absar fı Manakıbı

Ali Beyt'il-Muhtar (Mısır; Meymeniyye Mat.

1322 H.). ŞEREFÜDDİN (AbdülHüseyn'il-Amili. Seyyid). El-

Muracaat (6. Basım; Necef-i Eşref - 1383 H.

1963). ŞEREFÜDDİN (AdülHüseyn'il-Amili, Seyyid): E'n-Nassu

ve'lİctihad(Necf-şEşref- 1354 H. 1964). TABARI (Ebü-Ca'fer Muhammed b. Cerir): Tefsir.

Cami'ul Beyan (Bulak - 1323 H). TABARI (Ebu-Ca'fer Muhammed b. Cerir). Tarih'ul-

Ümemi ve'l-Mülük (Kahire - 1357 1358 H ve

Leiden Basımı). TABARI MUHİBBÜDDİN E'r-Rıyad'un-Nadıra

(İttihadu Mısır Mat. 1. Basım). TABARI MUHİBBÜDDİN Zahair'ul-Ukba (Kudsi K.

1356 H.). TABARSI (Şeyh Ebu-Ali Fadl b. Hasan): Mecma'ul-

Beyan fı Tefsir'il-Kur'an (Şirket'ül-Maarifil-

İslamiyye; Tehran - 1379 H. 1339 Ş. Ofset B.). TİRMİZİ (Muhammed b. İsa): Sünen (Bulak - 1339 H.). VAHİDİ (Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed): Esbâb'ün-Nüzul

(Mısır 1315 H.). VAHİDİ (Muhammed Nakıy. Hac. Seyyid): İnayet'ül-

Emir Terceme-i El-Gadir (El-Gadıru fî'l-Kitabı

ve's-Sünneti ve'l Edeb'in 1. cildinin farsçaya

çevirisi: 2 cut. Tehran - 1340 ş.).

451

VAKIDI (Ebû-Abdullah Muhammed b. Sa'd):

Tabakat'us-Sahabeti ve't-Tabi'in (Hindistan

Basımı).

ZAMAŞŞERİ : El-Keşaf (Mısır; Mustafa Mat. 1354. H).
ZEBİBİ (Hüseyn b. Mubarek): E't-Tecrid'iis-Sarih li

Ahadis'il-Cami'ıs-Sahih (Mısır- 1323 H.).
ZEBIHULLAH'UL-MAHALLATI (Şeyh): Kef ül-Büyan
der zindeğani-i Cenab-ı Osman b. Affan

(Tehran - 1382). ZEHEBİ (Şemsüddin Muhammed b.
Ahmed): Mizan'ül-

İ'tidal (Mısır; Saadet Mat. 13256 H.). ZEHEBİ
(Şemsüddin Muhammed b. Ahmed): Tarih'ul-

İslam'il Kebir (Kahire - 1367 H). ZÜBEYR b. BEKKAR :
El-Muvaffakiyyat (İbn Ebi'l-

Hadid'den).

Çok sayıda değerli Ehlibeyt eserine ulaşmak için lütfen www.islamkutuphanesi.com sitesini ziyaret ediniz.

[YUKARI GİT]